

(i)

كلمات شريفة

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعلني من علماء البيان والمعاني والشكر
لله الذي صبرني من مفاتيح الأبحار الغوالي والصلوة
على رسوله أفصح الأنام وعلى آله العظام وأصحابه الكرام
وبعد فإن العبد المتوسل إلى رحمة الملك القدير
بغز تقصيره في شكر نعمه سروري الفقير كان منقطعاً
عن الناس ومعرضاً عن الاستيناس ثم دعاه إلى الخدمة بالامر
السلطاني والقائد الوارث بالكتاب الجاقاني افضل آل
عثمان صاحب العلم والوفاء السلطان ابن السلطان
مصطفى بن السلطان سليمان أجزى الله ينابيع احسانه
في روضة الجنان كالانهار الجارية في بستان الجنان
وكان طبعه الشرف شاملاً على جمع العاوم والمعارف
واغلب منيله كان مصروفاً إلى اللطائف الطرائف

ولما كان كتاب كلستان مشتملا على حكايات غريبة و
 عظمت عجيبه واشعار شريفة و أبيات لطيفة بحيث
 يحتاج أكثر مواضعه الى الشرح والبيان ويفتقر من جهة
 اللفظ والمعنى الى التبيين وقد شرحه بعض الموالى غافلا عن
 اللغة الفارسية والاصطلاحات وذايلا عن المعاني المرادة والتك
 بل في مواضع كثيرة وضل في طرق يسيرة شرحتة شرحا فيا
 وبينتة بيانا وافيا وجعلته على اللغة العربية لطلب الطلاب
 فشرحت فيه بعون الله ملهم الصواب فاعلم ان المصل سكتة
 في روضة الجنة وستانها كذا كذا التسمية لفظا سكتة طريق
 العمل بالحديث في التمجيد معنى لان حقيقة احمد عند المحققين اظهر
 الصفات الكمالية دون القول المخصوص فقال منت خدای
 الامتنان وتقداد النعمة خدای را ای لله كما ان يقد علينا
 نعمة الكثيرة وهذا القول اعتراف منه بانه عرف حق المنعم و
 استحقاقه بانه حقيق بان يمس علينا لا اخبار بانه من علينا
 منته على ان المذموم من تعويذ لاسيما تنبيه وقيل من العباد فيج
 لاسيما الله واعلم ان لفظ خدای علم خاص له لا يوسع اطلاقه
 على غيره الا ان يراد المعنى التركيبى وهو بالتركى كندى كليمى
 وهذا حاصل معنى قولهم يقتضى ذاته وجوده بيت آمد بر من
 که من رسولم کفتم تو برو که من خدایم او برکت بشی نحو
 خانه خدای بیت خانه خدای کو در برج کبوتران بکشای
 ویکش که مردم در قفس وان لفظ را علامة للمفعول

المشهور باب
 سد على مضمون

وقد يستعمل بمعنى اللام لجارة اى للتخصيص وقد يستعمل
للقسم وقد يكون زائداً غير وجب الظاهر ان الفاعلين
صفتان للفظ خدای بحسب المعنى كما طاعتش الشئ
هنا ضمير غائب راجع الى الله لان الشئ الساكنة في
اللغة الفارسية لها معنيان الاول انهما ضمير غائب اذا
اتصلت باخر الاسم تفيد معنى المضاف اليه كما في قوله
طاعتش واذا اتصلت باخر الفعل تفيد معنى المفعول
نحو ريدش وكذا اذا اتصلت باوخر التروابط نحو اكوش
وقد يفهم ما قبل هذا الشئ وقد يكسر ضرورة الشعر
او لكونه الفاو الثاني علامة اسم المصدر نحو دانش بمعنى
دانسته موجب قربتست كما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
حكاية عن ربه لا يزال عبدي يتقرب الى بالنوافل حتى احبته
احديث فثبت كراشر الشئ كذلك والباء المفتوحة
في اللغة الفارسية قد تكون للالصاق والمصاحبة والقسم
والظرفية والسببية وقد تكون زائدة وهنا زائدة لتحسين
اللفظ فالمعنى اندر شكر خدای من ريدت كفت است
مقدر هنا حذف لفظا كفتا بذكره في قرينه اى قربتست
وهنا الحذف قاعدة مقررة في الاسماء الواقعة في التراكيب
الفارسية بمعنى در شكر خدای كى زيادة نعمتست كما قال
الله لكم شكرتم لازيدنكم ولله كفرتم ان عبدك الى شريد
وقال المولى الرومى شكرت نعمت افزون كند

نحو نیک او استغما لا نحو موجود يجب حذفها كلفظ
وخطا ویرہفتی شکری بیاء الوحدة فیہا واجب
فیجب فی کل نفس شکران است از دست و زبان
القاعلة فی عطف التراكيب الفارسیة ان تحذف الواو
العاطفة من اللفظ و یضم آخر المعطوف علیہ التلکظ
دلیلا علیہ ولا تحذف من الخط للذالة علی الضم ہذا اذا
لم یقع الواو العاطفة بعد الالف والياء واما اذا
وقعت بعدہما حرکت بالضم وتلفظت ولفظ زبان
بفتح الزاء فضم ہما مشہور والفاء مقام الباء کفحة
وفی ذکر دست اشارة الی عدم اختصاص ذکر بالک ان
کہ بکسر الفاء العربی والفاء الرسمیہ یستعمل اسماء بدل علی
ذوی العقول نحو کہ آمد کما ان لفظ چہ بدل علی غیر
ذوی العقول نحو چہ خبر و یستعمل اداة للارتباط
بین الامرین اللذین تعلق احدهما بالآخر کالصفتة والموصوف
نحو دل کہ عاشق شد کم شد او العلة والمعاول نحو
من کہ تاب ندارم او الغایة والمفتا نحو بکوش کہ
تأیری برآید ای یحصل کما اصلہ کہ از غرض
شکرش ای من حق شکرہ تعالی بندر آید
ای یأتی الی الباب و ہو کنایة عن الخروج فالمعنی
من ید ای شخص و لسانہ

ضمير فرانش باد صبا وأعلم أن صيغة المضارع يحتل الحال والاستقبال للعزة تكن
 بدخول الباء تحقق بالاستقبال كما في قوله بكسرة دو بدخول كلمة تى تحقق بالحال
 وداية ابره باربر ابياء النسبة وهي اصل في العزة ومستعمل في الفارسية والاضافة
 كالسابق فرمود والآخرة هو الله تعالى نباتات بنقديم الباء على التثنية جمع بنت
 نبات را علم عكس ما تقدم در ممد زمين بيه ورد فاعله داية ابره باربر ودرختانرا
 جمع درخت وهو الشجر مادام ثابتا في الارض فاذا قطع يقال له جوب بالباء العزة
 بجلعت نور وزي بالياء المصدرية هذا بناء على عانة الملوك فاي قطعون الامر
 فيه اليه قباى سبز ورق من الاضافة مثل مائة دربر كرفة والله الفاعل هو
 الله تعالى وأعلم أن لفظه يطلق على معانٍ أحدها بمعنى علم وهو المراد هنا والتكثير
 والثالث بمعنى الثمر والرابع امر من بردن والخامس بمعنى النصب والسادس بمعنى
 الصفة اذا ركب خود لبره والسابع بمعنى عنده وقد يستعمل زاید التحسين للفظ
 واطفال جمع طفل شاخ را والاضافة كامة بقدم مصدر علم وزن الدخول من
 قدم من سفره وموسم كل بضم الخاف ابعجى وفي بعض النسخ وقع لفظ ربيع مكان
 كل لكلا مشكوفه كالاول في الاضافة بر سر زان والواضع هو الله تعالى وعصاره بالفتح
 ما سال من العصر ناى بمعنى النصب مطلقا والمراد هنا قصب الشكر وقد وجد في
 بعض النسخ بالياء ثين فالياء الاخيرة للوحدة النوعية وقيل المراد من قوله ناى ما
 يقال بالفارسية ناى كلواى عصارة قصبة حلقوم التحل هذا والطلاق ناى علم حلقوم
 التحل ما لا يقبله الطبع السليم ورواية ناى لم تسع من الاما لا بقدر شئ ضمير راجع
 الى الله تعالى شمس فابق يراد به السكر على الاول والعسل على الاخير فابق من فاق على
 اقرانه اذا علمهم بالشرى شئ اسم مفعول من شذن وهو بمعنى التصيرة اى
 الانتقال من حال الى حال كما ان يكون بمعنى الكينونة وقد يستعمل احدهما مكان الاخر

مطلوب
 ومانه في المصارع
 واختصاصه بالاول

مطلوب
 ومانه في المصارع

ابن سید علی

مطلوب
 ومانه في المصارع
 وبقوله

اهل الفرس كما يقال اتيد بتشد يد الميم ووظيفة روى بالياء الاصلية بمعنى الرزق وازافة
 لفظ وظيفة اليه ببيانته بخطاى منك بفتح الخاف المحققه يعنى بسبب العصبية المنهية بنبرد
 مضارع منى من يريدون واعلم ان النون المفتوحة حرف نون تدخل اول الكلمة واذا قصدت
 نون الحكم تكتب متصلا نحو نريد ونبرد ولا تكتب بالياء نحو زيد آمنه عمرو وقد تلحق
 بآخر من النون الف ويقال يا والفرق بينه وبين السابق انه يقصد بالاول نون التوصيف
 وبهذا يقصد توصيف النون ولهذا يجعل اسماء المصادر صفات بحيث يدخل الياء المصدرية
 نحو **بيوت** مردن هر كسى كه نادان بود كه نادان شى مردن چنان بود وقد تلحق باخر من
 النون ياء وهي تكسر نحوبة وقد تلحق باخر رابطة نحو نيت بحذف الالف من لفظ است
قطع اى حرف نداء كزى منادى او المنادى محذوف وهذا صفة والياء للخطاب كه آرى
 خزانه غيب مرهون كبر بفتح الخاف الفارسيه وسكون الباء العوزة بمعنى المآخر مطلقا و
 المراد هنا غير النصارى لمقابلة قوله وترسا فان معنى النصارى وظيفه خور وصف به كبرى
 ولفظ خور هنا بقرائه بفتح الخاف للعافية داري بياء الخطاب محروم من دأشتن ولا يرد
 معناه للنفوى دوستانه اى دوستان را كى كنى بياء الخطاب محروم مفعول كنى نوكة
 بادشمنان بدشمنان نظردارى وهو لا اول لا يرد معناه اللغوى والمعنى كل منظر
 الى اعدائكم وقيل في الترجمة **قطع** اى كزى كه غيب خردكندن كبر وترسا وظيفه خور
 قلدك دوستلى قند ايد سن محروم سن كه دشمنلى نظر قلدك فراش باد صلا
 هذا من قبيل اضافة المشبه به الى المشبه مثل جبين الماء كفته اسم مفعول من كفتن و
 القائل هو الله تعالى واعلم ان اشتقاق اسم المفعول بزيادة الياء الغيرة للمفوضة في آخر
 الماضي بعد فتحه للمفرد نحو كفته وكرد وبنزيان لفظ لان ايضا للجمع نحو كره لانه لا يرد
 زمرتدين كناية عن الخضروات فان الياء والنون اداة النسبة اذا انصلت الى آخر
 الاسم وقد بدخل اسمها الخاف ليجي نحو عيكن وعيكن بكسرة وبالخاف الفارسيه فاعليه

مطلق
 بيان بعض تغيرات
 الفارقة

مطلق
 بيان النون
 العافية

مطلق
 حادون

مطلق
 بيان اشتقاق اسم
 المفعول

من یدائی شخص و ساینه یکن خروج من حق شکر تا بان یسکر یکا موحقه و استدل
علیه بقوله تعا حلیه عما قیل لآل داود عم اعلموا آل داود یا آل داود شکر انصب
علی انه مفعول له و علی الحال ای شکرین او علی المصدر لان لفظ اعلموا فیه معنی اشکروا
اذ العمل للمنع شکر له و الشکر فعل یبنی عن تقطیع المنع بسبب انعامه و قیل صرف
العبد جمیع ما انعم الله تعا علیه من السمع والبصر و غیره ما الی ما خلق له و اعطاه لاجله
فقیل بهذا المعنی ورد قوله تعا و قیل من عبادی الشکور ای المتوفی علی اداء الشکر فان
الشکور بالمعنی الاول کثیره **قطعه** بند همان به که یعنی بند را بهتر است که ز تقصیر خود
فی اداء الشکر عذر بردرگاه خدای آورد کما قیل العذر وان قیل عن الذنب ان جل
ورنه بمعنی الآ و بالشرک یوحه سر او ار خداوند بشی بفتح الباء المصدر ای عمل
فیلیق بکبریا که کس نتواند ای لا یقدر احد که بجای آورد لفظ جای اسم خاص بمعنی
الموضع کما ان لفظ زمین اسم عام کالارض قیل فی التمرجه **قطعه** قوله هم اول یکی که
بیله اکسن عذری خدا درگاه من کانتور یوحه خداوند یسار قولنی فتنی قول
اولایسره کانتور باران رحمتی حسابش بالاضافه فی التقلیل و المضاف یکسر فی اللغة
الفارسیه هم را رسیدن اسم مفعول من رسیدن و خون نعمتی در پیش و الاضافه
کما فی قرینته و اعلم ان لفظ خون بمعنی الدم و خوان بمعنی السفره یغرف فی الکتابه و التلطف
اما فی الکتابه فلان الالف لا تکتب بعد الواو فی الاول دون السا و اما فی التلطف فلان الاول
یقرأ بالضمه المعلومه ای الصرک و السا یقرأ بالضمه المجهوله الغیر الصرک ای یقرأ بین
الضمه و الفتحه همه جا مخفف من جای کشیدن اسم مفعول من کشیدن پرده ناموس بندگان
کلی لفظ فی اخر ما کونند و خواجه اذا جمع ای بالالف الفارسی و الالف والنون و بحرف
الماء من الکتابه کونند کان و خواجه بکنا فاحسن الباء للسمیه و لی سوء جا و اظنه فواض
نرد و مضارع منق من دریدن و قد یقرأ هذا بشدید الراء و کذا بنرد و هذا من نظرات
خرم

تا شکر علی ما انعم الله تعا علیه من السمع والبصر و غیره ما الی ما خلق له و اعطاه لاجله
فقیل بهذا المعنی ورد قوله تعا و قیل من عبادی الشکور ای المتوفی علی اداء الشکر فان
الشکور بالمعنی الاول کثیره **قطعه** بند همان به که یعنی بند را بهتر است که ز تقصیر خود
فی اداء الشکر عذر بردرگاه خدای آورد کما قیل العذر وان قیل عن الذنب ان جل

مطالعه
در بیان احوال و احوال

تو کیده ای وادایه
تعبیر و توحه

مطالعه
در بیان احوال و احوال

مطالعه
در بیان احوال و احوال

نظرات

كما يستعمل كل واحد من كان وصار بمعنى الآخر في لغة العرب وقد يكون شدة بمعنى رفتن و تزداد
 الواو في مستقبلات معانيها نحو شدة و شون و تخم خرما والمعنى بالنزك خرما چكر دك بيش
 بترينش الضيفه لا اول كل شجرة التمر باسقى عالي كشته اسم مفعول من كشتن بفتح الكاف
 الفارسي وهو بمعنى الرجوع اما من الطريق او من حال الى حال والمراد منها هو انك ولا يستعمل
 بمعنى الكينونة **قطعه** ابرو باد چه و خورشيد و فلك اي كلام در كارند اي يعملون با ابرو و به
 تا تواناي بياء الوحده بكف آري اي تكس و بغفلت خوري بل تشكر كما ورد في اظنه
 خلقت الاشياء لاجلك و خلقتك لاجلي همه اي اطيع از بهر نواي لاجلك سر كشته وصف
 تركيبي بمعنى المتخيره و فرغانه بهر داراي مطيع شرط انصاف بناشد مضارع منفي من باشيدن
 كه توفه مان نبري بفتح تين و قيل في الترجمة **قطعه** فلك و اي و كشتن بيل و و بولت اشرار بولر
 تا كره انك اله غفلت ابد بوقيه سن قو حق امر نه فر كان در و بويرق دوتجي شرط
 انصاف او كي بويرغي سن دوتيه سن و تا فرغ المص من التمجيد اندي اشرار بولر
 منت خدای را كما حققناه قصد التصلية فاورد ما في صدر روايت الحديث فقال
 در خبر است و هذا خبر مقدم لمبتدأ مؤخر وهو قوله كبريكي آه اي من القضية وردت
 في الحديث از سر و بفتح السين والواو و هو راس الفوع و رئيسهم كايئات اللفظ
 انها جارية على موصوف مؤنث و مخبر مصدر ميمي موجودات كايئات و رحمت
 عالميان بفتح اللام و كسر الميم جمع عالم و الحروف الاخره زايدة للجمع و القاعه في اخذ
 جمع الاسم في الفارسي هي ان الاسم لا يخ اما ان يكون مالمه حيوة اولافا لا اولاف جمع باللفظ
 والنون نحو خوبان و اسبان و مرغان و بايان و قبلها ان كان اخر يا ساكنة نحو عالميان
 و آدميان و ان كان في اخر ما يتوسل بالالف نحو جويندگان و بندگان و اما انك في جمع بالهاء
 نحو آسمانها و زمينها و سنگها و سالها و ان كان للملاد بالهاء و تجد و انقضاء بجمع
 بالوجهين نحو درختان و درختها و ليان و ليانها و شبان و شبها و روزها و روزان و صفوة

مطلق
 في بيان معنى كشتن

مطلق
 في بيان جمع
 الاسم

دست انابت ای الرجوع الی الله تعا علما بقوله وانیبوا الی ربکم بائیدا جابت ایمانا
بقوله تعا لا تغنظوا من رحمة الله بدرکاه حق جل و علا بر داد ای یرفع یدیه الیه ایزد
یعنی ان ذلک العبد بتضرع و زاری بخواند و قد ورد فی الخبر یعنی خدای تعالی بر او نظر
نکند ای لا یبظر الیه بعین الرحمة باز نشی الضمیر راجع الی قوله یکی یعنی ان ذلک العبد قرة افری
بخواند ای بدعو و یطلب المغفرة باز اعراض کند یعنی ایزد تعا باز نشی ذلک العبد بتضرع
و زاری بخواند و قد ورد فی الخبر ان ربکم حتی کریم یتجیی من عبده اذا رفع الیه یدیه
ان یرد یدیهما ضفراً حق سبحانه و تعا گوید ای یعول ملائکته یا ملائکته قد استجیت
من عبدي و لیسن له رب خیر قد غفرت له الحیا تغیر و انکسار یعنی انسان
من خوف ما یعاب و یدع و هو مجاز فی حق تعا عن ترک تخیب العبد فالتعا بقول
لما لکته دعوتی را اجابت کردم قبلت دعاءه و حاجتشن را بر آورد ای
حصلت مراده که از بسیاری دعا و زاری بند بکسر ایاء المصدر فیها همی کلمه می
اد ا حال کا غفرته و الهاء یغید الاستمرار شرم دارم ای استجی و روی انه یدفع الی العبد
یوم القيمة بعد ما عبر الصراط کتاب محتوم فاذا فیهم فعلت ما فعلت و لقد استجیت
ان اظهر علیک فاذا هب فانه قد غفرت لک **حکایت** کان یحیی بن معاذ الرازی عالما و عظاما
یروی هذا الخبر و یقول سبحان من یندب العبد فیستجی هو کما قال المص **بیت**
کرم بین امر من دیدن مینا و کرم مفعوله المقدم و لطف عطف علی کرم خداوندگار
ای انظر الی کرم الله تعا و لطفه کنه بند کرده است و او شرمسار قیل فی الترجمة
بیت کرم لطف ایدر کور خداوندگار قول ایدر کنه اول او لور شرمسار عاکفان
کعبه جلالتی ای المتکفون فی کعبه جلال الله تعا بتقصیر عبادت معتز فند اعلم ان
کلمه اند تغید الجمعیه و حال الفها کمال الف لفظ است علم ما عرفت فی قوله و نعمت
موجود است و معنی معتز فند یعنی فون بتقصیر مهم فی العبادت که ما عبادناک حق عبادک

وی ای

مطلب
کلمه لازم

بیت
کرم بین امر من دیدن مینا و کرم مفعوله المقدم و لطف عطف علی کرم خداوندگار

مطلب
فی قاعه کتاب
لفظ اند

ای عبادۃ حقاً فیکس و اضیف لفظ حق الی العبادۃ بمبالغۃ - فهذا من قبیل اضافه
 الصفة الی الموصوف و و اصفان طلیۃ جمالت الشان الذین یصفون حلیۃ جمال الذین
 بتجسید منسوب کہ ما عرفناک حق معرفتک ای کنہ ذاتک و ما زوی عن انک ۲ ۲
 رضی اللہ عنہ انہ کان یقول سبحانک ما عبدناک حق عبادتک و لکن عرفناک حق معرفتک
 محمول علی التصدیق باللہ علی وجہ یلیق بذاتہ تع فلا تخالفہ بین کلامہ و کلام المص
 قال الشیخ ابو علی سینا **شعر** اعتصام الوری بغفر تک بحر الواصفون عن صفتک
 تب علینا فاننا بشر ما عرفناک حق معرفتک **قطعه** کمر کسۃ الیاء للوحۃ وصف او اشا
 الی اللہ تع من مخفی من از پر سد الضمیر المستتر فیہ راجع الی قوله کسۃ دل پریدہ
 نفسہ از بی نشان یرید باللہ تع کہ گوید با را عالم ان لفظ باز بجی معان بعنی العونۃ
 بالترکہ کبر و بعنی المفتوح و بعنی العضد و بعنی فرق کردن و بعنی الطیر الذی یصاد بہ
 و بعنی الامر من بازیدن و بجی صفتی بعض التزکیب مثل حقہ باز و بعنی اللقب اسماء
 فالمراد هنا اما المعنی الاول ای ما یقول مرۃ اخرى کانت اشارہ الی انہ ذکر فی بیان او صاف
 اقوال اکثریۃ و لم یستوف حق بعد او المعنی التک بعنی ما یقول قولاً مفتوحاً ظاهراً
 القول بان باز مہنا استعمل بعنی روشن و ہم لانه حاصل المعنی التک و لیس بعنی
 مغایر الہ و القول بانہ من قبیل الصلات الزواید من الزواید عاشقان مبتداء
 کشتگان معشوقند خبرہ بر نیاید ہر مہنا للاستعلاء لا یصعد و کونہ بمعنی قطعاً
 کما قیل لم یوجد فی کتب اللغۃ کشتگان او از فالعاشق لکونہ مقتولاً لمعشوقہ
 لا یصعد منہ الکلام و قیل فی لہجۃ **قطعه** صورہ ہر کہ وصفی بندن ۲ دل اول
 ۲ نشان دن اچمہ رازہ اولدی معشوق کشتہ سے عاشق اولیدن ابشد بلی آوازہ
 یکی از صاحب دلان المراد بصاحب دل فی الاصطلاح من مواصل المتصوف و المص
 یر و المراد یرید بہ نفسہ فی مواضع کثیرۃ من هذا الکتاب سزجیب بفتح الجیم و کون الیاء

مطلق
 فی حدیث اشکار

مطلق
 فی بیان لفظ باز

ابن سید علی

ابن سید علی

ابن سید علی

مطلق
 فی بیان صاحب دل

مجله
بیان افروغستان
وستان

Handwritten notes in Urdu script, likely a signature or date, located at the bottom right of the page.

ماست
بدین فکر خطا نمیتوان کرد
سمت

در خط
فی استعمال الباب

تسلسل انت كبري

کتابخانه آستان قدس

الوصف باز نیامد کما ورد في الخبر من عرف كل الحسان وقيل في الترجمة **قلعه**
عشق ایشان پروانه دن او کمرن یوری ای عند لب قلدی اجزاسنه کل عشق
اتنه فریادیوق مدعیلمه بنجبه لردر طلبدن حقیچون کم خبر دار اولنگرانزد
سوز نیادی یوق **دیگر** ای برترای رب اعلی از خیال و کمان و قیاس و وهم
بفتح الواو و سکون الهاء و زمره چه گفته اند و اعلى عثا قالوا شنیدیم و خواندیم
ایم بیان لغو که گفته اند مجلس تمام گشت بفتح الخاف الفارسی ای صار تاما
و باخر رسید عمر ای عمر ناما همچنان کالاول در اول وصف یوماند ایم مازدنا فیه
شیا و قیل في الترجمة **قلعه** ای بوجه از خیال و کمان و قیاس و وهم مهره که
دید لر اسند و بن او قوغم مجلس تمام اولدی و عمر ایردی آخره اولنگ کیسی بنینه و صوکه
قومش **محمد پادشاه اسلام خلد ملک** ذکر جمیل سعدی مبتدا که در افواه
جمع فح عوام افتاد است یعنی ان الناس یذکرونه باخیره افواههم و بالسنهم
وصیت سخنش بکمر الصاد الذکر الطیل الذی ینشر فی الناس عطف علما ذکر جمیل
که در بسیارین یعنی ذوجه الارض رفته بفتح الراء اسم مفعول من رفعت و المراد به
انتشار اخبار فیه و قصب الجیب حدیثش عطف ایضا و کذا اما بعض و هوای
قصب الجیب بالفارسیه نای شکر کان النظار ان یقال قصب الشکر و انما قال قصب
الجیب تشبیها له بالشکر فی الذقه و المراد تشبیه کلماته الکتوبه فی الورق المطوی
طومارا بقصب الجیب و المجموع اعنی قصب الجیب اضعیف الی الحدیث و هو اضعیف
الاضمیر الغایب ای الشین الذی یرجع الی سعدی که همچو بعضی المثل شکر بفتح الشین
المجیه و الخاف الخفیه فارسی و بضم التین و الخاف المشدود عزه میخورند ای
الناس و ورقه منشأ شین بضم الیم و فتح التاء اسم مفعول که چون کاخه زلزله
مثل ورق الذهب می برند بفتح الباء العزیه ای یملونه بالا حزام بهر کمال و فضل و بلا غث

از سدر که سبج
ایم بیان لغو که گفته اند مجلس تمام گشت

مطالع
فی ضیق الحشر العید

مطالع
فی طوفان الشکر
واسع

او بعني سعدى حمل نتوان كرد بعني كردن فان الماضي يجيئ بعني المصدر في هذه اللغة
 هذا خبر المبتدأ الذي تقدم ذكره بلكل خداوند جهان اضرب عنه او ترق منه واعلم ان
 لفظ خداوند بعني صاحب يستعمل بالاضافة يقال خداوند جهان وخداوند علم
 وقد يحذف المضاف اليه ويطلق علم شخص ويقال اي خداوند زيبه السامع
 كل مذهب ممكن وقطب دايره زمان قطب الترجي هي الحديث التي في الطبقات
يدور عليها الطبقات الاعلى وقطب الفلك كوكب بين الجدي والفرقدين يدور عليه
 الفلك وقطب القوم سيدهم الذي يدور عليه امرهم قائم مقام سليمان وخليفة
 وناصر حمل ايمان لكونه سلطان الاسلام شامشاه اي ملك الملوك وقد تحذف
 الالف الاولى ويقال شمشاه او الثانية ويقال شامشاه بل الالفان معا ويقال
 شمشاه معظم ومكرم اتابك وهو بالتركية كتحذ او سوزلو كشي والمراد به مهمنا
 الشخص الذي يكون الطلام له اعظم صفة اتابك مظفر الدين وصف ايضا ابو بكر بن
 سعد بن زنگي ابو بكر عطف بيان وعلم للملك وكان مريد للمصطفى الله في ارضه كما ورد
 في الخبر سلطان ظل الله في الارض الظلال اما بعني النعمة او الحفظ او
 الهيبة او بعنا الحقيقي فان السلطان يناسب الحق ويجلي عنه رب ارض عنه
 كن راضيا عنه وارضه اي اجعله راضيا فالاول امر من الغلات اي رضى يرضى والآخر
 من الافعال اي ارضى يرضى قيل الرضا من العبد ترك الاعتراض ومن الله اراة التوكل
 بعني غنايت متعلق بقوله بلكل خداوند جهان نظر كرهه است اي الى سعيك المذكور
 وتحسين بليغ فرمون وحسن تحييا مبالغا واران صادق تكون فيه اشارة الى
 كون السلطان مريد لاجرم بعني اثنين الى لابتد ولا محالة بفتح الميم كافة بشهادة الغا
 انا بعني جميع الخلايق از خواهي وعوام بيان للانام بحسب او بعني سعدى كرا بيل الله
 بكسر الكاف الفارسي وايايئين بعد الالف اسم مفعول من كرا بيلن بالتركية ميل بالملك

مطلق
 2 بيان لفظ خداوند

مطلق
 في بيان لفظ قطب

مطلق
 في بيان لفظ شامشاه

مطلق
 في بيان لفظ اتابك

من قوله وارضه وبن قوله
 ظل الله في ارضه صفة تحييا

فأعني أن جميع الناس مالوا إلى جهة حب السلطان أياءه أن الناس علموا دين علومهم
خبر مشهور **رابع** زانكه بفتح الخاف الفارسي وسكون الهماء مقصور من زانكه
بمعنى الزانك وقت كه ترة اللفظ مركب من لفظ توبضه التاء والواو الرستي ومن لفظ
الزى هو علامة المفعول فإذا زانكا حذف الواو من الخط كما هي مخدوفة من اللفظ
بمعنى بكسر النون للوزن ممكن نظرا است يعنى منذ نظرت إلى آثاره بالجمع
اشروا لهم للمتكلم وحده إذا قباب مشهور ترة لفظ ترة أبا بمعنى الرطب وإذا
التفصيل والمراد منها هو أنكا يعنى أن أنارى اشهر من الشمس وإحالة إلى منتصف
بالعيوب في نفس الامر خوداى وان كان الاحرف الواقعة هكذا يعنى همه غيرا **جميع**
بدین یعنی باین خودیان یعنی باین بند در دست یعنی درین بند است فالباء زانكه
في قوله بدین اللفظ در مرعيب كه سلطان پسندة د ب تحنه منزهت قيل في الترجمة
رابع انن بروم بقوله شمدن نظر الدى كوندن انشرم هم دخی مشهور ترة اولدى
كمرجه دوكلی عیب بدین بند دما وارد مرعيب كه سلطان بكنه اول منزه اولدى
قطع كلی بكسر الخاف الفارسي ویاة الوحدة خوش بوى وصف تریبى یعنی الین
الطيب التریبة وأعلم انهم یترکون اللغظین و یجعلون المروج المركب معنی المشتق
و یسمونه الوصف التریبى أو التریب التوصیفی فحولفظ جهان بین فانه مرکب
من اللغظین ومعناه معنی المشتق اذ هو بالترکه جهان کورجی فقولہ خوش بوى من هذا
القبیل لان معناه خوش فوبقى در حجام روزی فی يوم من الايام رسیدای وصل
از دست مجبوز بیاة الوحدة بدستم الی یدی بعبو یعنی باوشل بدین ویا بین کفتم
که مشکى بضم الیم والثین المعجمة فارسي وبکسر الیم والسين المثلثة ^{النار السعد} و یجوز ان
یقرأ مناعی الوجیهین فالقصر علی احدهما تقصیر یا غیرى ایاء الساكنة فی اخرهما
للخطاب وأما لفظ یا فی اول هذا حرف عطف یعنی او ویتعمل للنداء كما فی لغة العرب

توضیح: این نقطه نیز

و جان فطرت

ابن احمد رحمه الله

توبیاء و وصف النمرسی

من الاضافة لغية مثل
اضافة الحاء الي الهمزة

فانما اولو الامر
معاذ الله و الله اعلم
بالحق و الحق لله
المرسلون و الحق لله
المعصومين و الحق لله
المؤمنين و الحق لله
المسلمين و الحق لله
المسلمين و الحق لله

فاقرض مني مائة دينار

نہ افقر فی بین ملک و ملک

نصفه کمال

الحمد لله

که از بوی بکسر الیا، للاضافة دلاویز بکسر الزاء ایضا و هو وصف ترکیبی من
 او یکتا و لهذا یکتب الالف متصلا باللام متبعا بکسر کبیب الخطا علی ترکیب المعنی نو
 اعلم ان لفظ توضیح خطاب بعینه انت والفصح ان تقاء واوه بل می علانیة
 لضمه التاء وقد تفرغ لضروحة الوزن وقد تفرغ للوزن ایضا و اذا اتصل به لفظ
 است تحذف واوه والالف من لفظ است فیقال است مستم زال عقلی منه
 بکفنا بضم الباء لضمه اول الكلمة والالف للاستباح من ضمیر متکلم بعینه ان الالف
 الکاف الفارسی و یقرا بکسر اللام للاضافة تا جزیای طین لاشته بودم فی حدیثی
 و لیکن و قد یقرا بالالف بدل الیا، مدته بیاء الوحدة بالکلی بضم الکاف الفارسی
 نشتم فانه ریح الطیب فی لان الصبغة مؤثرة کما قال جمال همیشین ای حسن
 الجلیس درمن و فی بعض النسخ باحن انکر کرد فظهر الرفع الطیب منی و کونه والا
 من همان خاتم که مستم مقصود الحس ای کنت شخصا حقیقا فالاصحبت مع هذا
 السلطان العظیم ظهرا سمي بين الانام واشتهرت فی الايام کالطین المقارن بالورد
 وقد قيل فی الترجمة قطعه بكون حمام به خوشن قو خلوک الوحد کردی بر محبوب
 الندن و یدم الکا که مشک مین یا غنیه که کو کجک قو خلک الادی بنی بندن و یدم الکا
 طبرغم هیچم و لیکن کل ایلد بر زمان او تورشم بن اثر ایردی مکر کل قو خوشندن
 والا طیراغم بن از لدن اللهم متع بکسر التاء المشددة امر من متع الله المسلمين
 ای اجعلهم متفعین بطول بضم الطاء حیوة الضمیر راجع الی الیک و ضعف بکسر
 العین امر من ضاعف ای اجعل ثواب جمیل مضاعفا و حنانه جمع حنة و هی
 ضة السیئة و ارفع بفتح الفاء و سکون العین درجة او ذاب جمع ید بمعنی
 الحیب فهو کالاجابة لفظا ومعنی و ولاته ای درجة ولاته جمع و ال بمعنی الحاكم
 و هذه الصیفة قیاس فی جمیع اسم الفاعل من الناقص کالفرقة بمعنی غار جمع غار

یقال متع الله کذا
 و متع متفعلا

محط
 قیاس بجمیع ناقص

والعضاة جمع قاض ودثرة بكسر الهمزة المشددة وسكون الراء امر اى اهلك على
اعدائه جمع عدو يقال دثر الله تدميرا ودثر عليه بمعنى وشانه جمع شانه
بمعنى المبعوض بما تلى الباء للقسيم اى بحق ما تلى وفي بعض النسخ ما تلى بدون الباء
القسيمى فى يكون ما مصدرية او ظرفية فى القرآن ظرف نلى من آياته بيان ما
او من للتبعيض والمعنى من دوا م تلاوة آيات القرآن او بعضها ولو فى حدة
دوا م تلاوة آيات القرآن على ان من مزينة فى الاثبات على حذ مبالا فخش
التهتم امن بالمدة وسكون النون امر من آمنة بلى مفعول الامر والمراد به
ملكته وانما اختار للتجيع واحفظ بفتح الفاء وسكون الظاء امر ولى اى ابنة
اسم سعد سماء ابو بكر باسم ابيه **شعر** لقد سعد الدنيا جواب ث قسم محذوف
به الظان يرجع الضمير الواقعة فى هذا الشعر الى بكر دون ولى كما توهم
ليحصل الايهام اللطيف فى قوله دام سعدة يناسب قوله كذلك تنشأ لينة
وللا يلزم تفليكه الضمير ابيده المولى الى الله تعالى بالوية المنصرجة لواء وهو العلم
كذلك اى مثل اى بكر تنشأ كان مهورا حذف المهرضة للوزن اى تحدث ورتفع
لينة وهى غصن نخل مخصوص وهو نخل البجوة وهى مرفوعة على انه فاعل تنشأ
وهو اى ابو بكر عمر قرا اى اصل تلك اللينة واجملة صفة لينة وحسن نبات الارض
من كرم البذر وجودته والبذر بالفارسية تخم والمعنى ان ابا بكر بذركم اى سلطان
جيتة فولد سعد بصير مثله فى الحسن ايزد اى الله تعالى وتقدس وجل جلاله خطاهاك
شيرا زرا الخطه على وزن العلة دائرة البلد بمسبب حاكم عادل الباء سببية
ومتمت عالما ن عامل قدح بمسبب الحكام على مئة العلماء لانها اظهر تأثيرا فى حصول
الامن تازمان قيامت اى الى قيام الساعة در لباس سلامت نكره دارد مقصور
من نكاه دارد وقد يكتب الياء متصلا الى الدال والمعنى حفظ الله وقد وجد فى بعض

ابن سيدة

نكته از شاعر

النسخ من الابيات اعني قوله **قطعه** ندان که استفهام انکاری من در اقلیم جمع
 اقلیم غریب و اخترا ب جرم الفظ مفرد يستعمل في مقام التقليل و روزگار
 بیا، الوحده بکبردم در کنی بالیا، المصدری برون رفتم من من المملکه از تنک
 ترکان من عارهم و لفظ ترک بضم التاء و سکون الراء بطلق علی اما لا ممالک خطا
 و خن و قیچق و هم بیض لونا و سود عینا و حاجبا و جفاة فعلا و لهذا یطلق
 علی الحایب تشبیها بهم و قد یطلق علی الجندی مطلقا که دیدم مفعوله هذا اعني
 جهان درهم افتاد و وقع مخلوطا چون موی زنگی مثل شعرا اما لا ولایت زنگبار
 همه آدمی زاد بودند في الصورة و لیکن في الباطن چون کرکان بالکافین الفارسیین
 جمع کرک و هو الزئبق بخون خوار که تیز چنگی في شرب الدم و جنة الطفر جوبار
 آدم کشور بکسر الکاف العزبة یعنی المملکه آسوده دیدم بکشت پلنگان بالباء و الکاف
 الفارسیین جمع پلنگ و هو النمر اما کرک ای ترک خوی پلنگی بکشت صار و ادرون
 مردی في باطن حال کل واحد منهم رجل واحد چون ملکه بفتح تین نیل محضر حسن
 الخلق برون ظاهر حال کل فرد منهم لشکری چون مثل مهر بران جمع مهر بکسر
 الراء و فتح الراء یعنی الاسد چنگی الیا، للنسبة چنان بود در عهد و زمان اول
 که دیدم یعنی جهان پر بضم الباء الفارسی زغوغا و تشویش و تنگی روی ان
 بعض الامراء قد استولوا علی بکر بن سعد و طرده من مملکته فخرج المص ايضا عن
 تلك المملکه ثم اتى ابو بکر بن محمد عظیم فقهر عذوق و اخذ مملکته فعاد المص و رای الملک
 منتظما و لهذا قال چنین شدای حصل الاضطرام و الامن در ایام سلطان عادل و هو
 اتا بک ابو بکر بن سعد بن زنگی ما وجدنا من الابيات في النسخ القديمة القیهة
 فالذا انها لیست من هذا الکتاب بل من تمة حکایمة او ردما المص في بعض رسالته
 المحقر الناسخون بهذا الکتاب **قطعه** اقلیم پارس را غم از آسب بالمد بفتح الفتحة

ممالک
 في ممالک ترک

هذا تقدير للتفرد اما کرک من غیر الباء
 کون پلنگان جمعا و لو اختار جمعا القیهة
 الی جمع نیقیان یقع في قصیدة للغیا
 العزبة صیغة الجمع لا یخفی منه

دهر نیت الدهر الزمان تا بر سرش بود چو مخفف من چون بفع المثل نوائ مثل ای
 بکسر الهمزة وفتحها حرف نداء سا لخد ای قل الله امر وزکس نشان دهر ای
 لا یخبر الیوم احد در بیست خال یعنی در زمین کس ندانند آستان هو و آستانه یعنی
 العتبة درت التاء الخطاب ای مثل عتبة بابک و اعلم ان التاء التا کتبه ضمیر الخطاب
 اذا اتصلت باخر الاسم بغير معنی المضاف الیه کما فی قوله درت و اذا اتصلت باخر
 الفعل بغير معنی المفعول لیه نحو دیدمت و کذا اذا اتصلت باو اخر الروابط نحو در
 عمر اکرت نصیب با شد ماعن رضا ای موضع الامن الذی یرضی الناس عنه برشت
 واجب علیک پارس رعایت خاطر بیچارگان و ضعیفان و شکسته مبتدایه بر ما خبره ای
 واجب علینا و بر خدای مضاف الی قوله جهان آفرین وصف ترکیبی جزا و عوض
 بحسب و عن یارب زباد فتنه نگهدار ای احفظ خاک پارس و اقلیمه چندانکه خاک را
 بود بفتح الواو و باد را بقیای معنی مادام بقی کر تا الارض و الهواد و قبل فی الترتیب **قطعه**
 پارس اقلیمه اولیه غم دهر و دند تا اوله اند سنجین سایه خدا که بوکون نشان
 و بر عزیر یوزن هیچ قبا که اشکی مثل سنک ماعن رضا بیچاره لر رعایتن انک سعاد در
 شکرا بیکل بره و خداوند در جزا یارب پارس طبر اخنی صافه فتنه دن اول دلهو کاوله
 طراغه بیده صویه بیده بقاء فان قبل ما ذکر المصنفون کتبتهم من العاقب سلاطین زمانهم
 فانهم یعولون السلطان العادل و السلطان المعظم و شامشاه الاعظم و مالک رقاب
 الامم و سلطان ارض الله و مالک بلاد الله و ناصر عباد الله و غیر ذلک من الالقاب لکن متصفین
 بها هل يجوز مثل هذا ام لا قلنا ان ارادوا الحقيقة فغیر جائز بل ارتکاب کذب صریح و
 اما نوا بقلبهم القلب و الطلب من الله ان یوفق الملوک الی الانصاف بمنه
 الالقاب الحسنه او اذا ارادوا بها المعانی المجازیة فی سیر و لکن الاکنار مذموم لایام الکذب
 و المدا منه کما لا یخفی **سبب تألیف کتاب** یک شب تا مثل ایام گذشته می کردم بقال

نار الی

مطهر
پادشاه و دعا

تأمل الشيء نظر اليه مستبنا له وبرغم تلف بفتح التاء المثناة بفتح الهاء كرهه تاسف
وختري خوردم **شعر** العرمي وفاتي المطلوب لا القلب اطاعني ولا المحبوب
وسنك سراج دل را لفظ سراج مقصور من سراج بفتح الحجة الصغيرة والمعنى
بالله كلكم كل أو جو كركن طاشني بالاس اب ديدني سقم كالحكاك وابن بيتراسب
حال خودي كفتح والابيات ما ذكره بقوله **شعوي** مهردم از عمر می رود نفسی ای کل
نفسی میمنه من العمر و هو شئ قليل في نفسه ولكنه لا ينقطع عن المرور بل يستمر عليه
چون نكته می كنه وفي بعض النسخ چون نكه می كنی بياء الخطاب غائب يكون النون
والذال ماض منقعي من ماض و يجوز في هذه اللغة اجتماع الساكنين بل اجتماع ثلثة
سواكن نحو كارد بسی اعلم ان لفظ با بفتح يفتح و بسی حالته وقيل في الترجمة
بيت عمر دن بر نفس كيدر مهردم نظر ان سماء شكك که چوق قالمدی ای شخص
که پنجاه رفت ای مضی خسون سنة من عمر کن در خواند وانت في غفلة مكره ان ينج
روز في خمسة ايام بغيت در يان نغم وتستيقظ من نوم الغفلة بفتح مضی اكثر
العروبي اقله فان وقت الانتباه وفي ذكر پنجاه و پنج مثل صنعة الاشتقاق
وهذا البيت مطلع قصيدة للمصنعة مذكورة في ديوانه وقيل في الترجمة **بيت** التي
ييل كجدي داخي او يقون سن اشويش كون مكره دو يوسب كون سن **شعر** ألم بأن
لے یا قلب أن اترك الجهلا وأن يحدث الشيب المبز لنا عقلا فجل بكسر الجيم المتحج
من الاستحيا وانكس که رفت ای سات ومضی من الدنيا و كارت ساخت بم يعمل عمل الآخرة
كوس رحلت زوندای خمر بوا طبل الارحال و بارو هو هنا بمعنى اجل بكسر الحاء وكون
الميم ومن قال بالفتح والسكون فقد اخطا في اصل اللغة ساخت وقيل في الترجمة
بيت او تنور شول كشته که دوزمدی كارد كوس رحلت اورلدی دوزمدی بار
خواب نوشين ای النوم اللذین يأمداذ بالذال المعجمة في اخر علم اللغة الفصحى

لا معنی طبع مورسون
ای معنی یوندر دیندر
صفا در شرح

با کلمه معنی معنی
نحوه

کوه صبا حنک لوند او نورس
معنی

بمعنی الصبح قال ابن یسین **قطعه** در زبان فارسی فرقی میان دال و ذال یادگیر از من که
 این نزد افاضل میهمست پیش از ورود لفظ مفرد که صحیح و سکن است دال
 خوانند و باقی جمله ذال معجست **در خیل** اسم بمعنی الارحال و الاضافه بمعنی
 بازدارد ای یمنع و یعوق بیان را ای الراجل زسیل ای من الطریق و قطع المسافه
 و قبل فی التمرجه **بیت** کوج صاحبان او یعوق مهر قولدن کرده و دست بیان بولدن
 مهر که آمد کل من جاء الی الدنيا عمارت نو بالفتح و التکون بمعنی الجدید ساخت
 ای بنی بناء جدید رفت ای الجانی البانی منزل بدیکری پرداخت ای انه لغیره
 و قبل فی التمرجه **بیت** مهر که کلدی عمارت ایلدی خوش کتد منزل غیره کاطولدن
 خوش و آن ذکر مقصور من دیکر تحت مهمین کالاول موسی قصد بناء اخر و بن
 عمارت ای عمارت را بر سر نه دکه لفظ کس فاعل نبرد و کونه مفعول کما فاعل
 بعید جدا و قبل فی التمرجه **بیت** بو جلا این او داخی قلدی موسی باشد ایلدی
 بوی هیچ کس یار ناپایدار وصف ترکیبی من پاییدن و مفعول مقدم لقوله
 مدار فی قوله دوست مدار ای لا تخن خیلاد و دست را شاید مضارع منی من
 شایسته ای لایلیق للحب این خدار من الغدر بالغین المجمع ترک الوفا و قبل
 فی التمرجه **بیت** پایدار اولیان سوعای یار بر مزد و ستلیغ بو خدار **حکایت**
 حکایه عن ابي منصور انه لما حضرته الوفاة قال انا لانا بعنا نعيم الآخرة بنومة
 بريدان بقاءنا في الدنيا نومة واحد من جهة قصودته و حصيته على الغفلة بئس
 و بد چون می باید مرد معناه بالترکه ابو و بر من چون اول که کدر خنک بختین
 قال الظلمی فی لغته انه یحی علی معینین احدهما بمعنی البار ديقال اب خنک و هو اخل
 و التک بمعنی طون هو بالترکه بختلو و هو المراد مهننا انکس که کوی بالکاف الفارسی تا
 بالترکه طوب بیک بر دای طون من وصل کته الجسر الی منتهی الصحن بصو جان التمه و المراد

ابن یسین

وفا

مطلوب
آه آه

كثرة العبادة التي تقدم الى الحضرة الالهية وقيل في الترجمة بيت ايوب وازولوب
چوكيد بخنكوا وكنه طوب خيرة التمر **حكايت** قال بعض العلماء من اسلف العالين
ويل لمن غلبت اصاداه على عشراته اي سيأته على حسنة لقوله تعالى من جاء
بالحسنة فله عشر امثالها بركة بفتح الباء والعزة وسكون الراء يحي علم معينين
احدهما بمعنى الورق وقدير اذ به الرزق والاخر بمعنى التهيئة عيشة بالفتح بمعنى الطينة
والتعيش بكسر الهمزة والميم الفارسي بمعنى القبر خویش فرست امر من فرستان
كسنيارد مضارع منفي من آوردن زيبساي اي من بعدك زيبش فرست كما قيل
طوبه لمن ترك الدنيا قبل ان تتركه ومهد القبر قبل ان يدخله وقيل في الترجمة بيت
آزخو كسيكه كند زيبه حكيم كلمه او شمدي سن ويرنه عم برفست مبتدا وخبر
والمعنى الممداد ان العمر كالثلج سريع الذوبان افتاب غموزاي في شمس الشهر الاوسط
من الشهور الثلاثة الصيفية وقد وجد الواو العاطفة قبل لفظ افتاب في بعض
النسخ فيكون عطفا بجملة على جملة ان ذلك ما ندبى قليل من العمر خواجه غره منور
الغره بكسر الغين لغة عربية وفصحها من تطرفات العجم وقيل في الترجمة بيت ثم قادر
در افتاب غموز آرزجق قالدی خواجه غره منوزاي شخصي تهی دست وصف الید
من المال در بازار ای الى السوق ترسمت التاء الخطاب بفتح الباء الفارسي
وقرئ بفتح الباء العزة نیا وری دستار هو بانتر که دولهند ومنديل و دستمال
وقيل في الترجمة بيت ای کیدن الى بوشله در بازار قورقم طولو کلمیه دستار
مهر که منزع خود خور دجوید وفي بعض النسخ بخور دجوید کان لفظ خوید به الاصل
علم وزن بید بواو رسمیه تکتب ولا تقرأ کواو خوش **بيت** رویش میان حله سبز
اندرون بید چون لاله برك تاز شکفته میان خوید ثم استعمال بتلفظ الواو ومعناه
بانتر که حصیل که نه چوب جیوانله بید و زر لر وقت خرمنش بكون النون للوزن

ترفته

والمعنى في اضافان لا تارة
بل تارة فبجاءه التثنية

والشايح في فتح الخاء
ويجوز تحريك الهمزة

خوشه

خوشه باید چید ماضی بعین المصدر ای چیدن یعنی لابد از کل شخصی ای بجمع بقایا
 المفقود وقت الحصاد و قيل التزجیه بیت هر که آنجا میخیزد کوکله بدی و قوتی من
 اول بشق دردی و قد وقع هذا البيت في بعض النسخ بنحو سجدی بکوش جان
 بشنوقا عمل قبل الاجل ره چنین است مرد باش و برو فلما حكي المصنوع تأمله في ليلة
 من الليالي ذكر نال امره و نال فكره حيث قال بعد از تأمل این معنی مصلحت
 آن دیدم و في بعض النسخ در آن دیدم که در نشین بفتح النون الاول و كسر ثابته
 يتاق و او ترا جوی بر غزلت اضافه نشین الیه بیانیه نشینم ای اعتراف من
 الناس و دامن صحبت ای زیل الصحبة فخر خود چیم ای التوفيق لغا و هو کنایه
 عن ترک الصحبة بالکلیه و دفتر از گفتاری پریشان من الكلمات المتفرقة بشویم
 و هو کنایه عن محو و دیگر پریشان نگویم لانه بیت زبان برید ای مقطوع
 اللسان بکنج بضم الخاف العز و یا الوحدة ای في زاوية شسته اسم مفعول
 من نشستن هم بکم استعمل الجمع موقع المفرد للوزن بربدان ای شخصی گمان که از کل
 به از کسی احسن من شخصی که نباشد زبانش اندر حکم ای لا يكون لسانه في حكم بل بیکلام
 بکل جایگزین علامه و قيل في التزجیه بیت دل کسله او تورن بو چقد اسم
 اولان یک اول اول کشیدن کم دینه بوی بری یوق تا یک یعنی فعلت مانویت حتی
 ان احد الزد وستان من الاجاء که در کجا و به بفتح الخاف العز معوب کثر ان
 بالفارستین و هو المودج محنت و بلا اینس من بودی ایاد الحکایه و در جرحه انجت
 و صفا جلیس من ترک لفظ بو دی اکتفاء بما سبق كما هو قاعدة الاسجاع به رسم
 قدیم ای العانة القدیة از در من الباب در آید ای جاء و دخل و لفظ در مانع
 چند آنکه نشاء و فر و ملاعبت مفاعله من اللعب که در کل الصدق القدیم و ساد
 مراحت و تلتطف کسره و بالکاف الفارسی ماضی من کسرون جوابش نکتم قط

ملاحظه
 فی بیان جایزه و کسرون
 و توشه که لفظ من ایضا جائز است

و سر از زانوی تعبد بزرگتر نمی آید ای ما رفعت را پس من رکنه العبودیه رنجید نکرده
 ای نظر مضطربا و گفت **قطع** کنونیت مقصود من اکنون بفتح الهمزة و سکون الالف
 العز و ما حذف الهمزة تحت الالف تبعاً للنون و التاء، الخطاب فالمنع الآن لکن
 که امکان گفتار بمعنی الهمزة هست ای تقدیر آن سکام بگو امر من گفتن و اعلم انه کما یدخل
 فی اول المضارع حرف الباء للاستقبال کذا لکن یدخل فی اول الامر و النبی بل الماضي و المصدر
 ایضاً التأكيد ای برادر بلطف و خوشی بفتح الحاء، المتفاقية که فرد الان الموت قریب
 چو بیک اجل و المراد به عزرائیل در رسد لفظ در معنا و فی قوله در کنش زاید کما ضرورت
 الاضافة بیانیة زبان در کنش من التکلم و قيل فی الترجمة **قطع** بکون سویکمه چو وارد بحال
 کمر کی سوزی لطیفه سویلایه سن که یارن اجل بیکی آت ناگهان ضروری و لا اند باغلا یکن
 یکی از متعلقان منش الضمیر راجع الی ذلک الصدیق یعنی ان احد من الناس المتعلقین به حسب
 بفتحتین واقعه ای علم ما اخرته من الضمت و العزلة مطلق کردانید فاعل کردانید
 غمیه مستتر راجع الی قوله بیک و الضمیر السابق ذکره مفعوله المقدم ای جعله مطلقاً و قال
 مخاطباً له که فلان اراد به نفی یعنی شیخ سعدی عزم کرده است معنی عزم عزم کن
 اراد فعله و قطع علیه و قوله و نیت جرم لانه عطف تغییر له اذ معنی جرم الشئ قطع
 فالمنع قصد بنیت مجزوءة مقطوعة که بقیه عمر معکلف شیدان و یعتبرل عن الناس
 و خاموشی کننید و یجتار السکوت تونیض لایا الترفیق له اگر توانی ان اقتدرت سرخوش
 کیم خذ رأسک و اشتغل بما فعله و راه بجانب بتقدم النون علی الباء ای البعد عن
 الناس پیش ای توجه الیه و لفظ کیم مقدر معنا کما هو قاعده الاسجاع کتفاً بالفتح الاشباع
 کما سبق ای قال ذلک الصدیق بعزت عظیم الباء، القسم و صحبت قدیم عطف علی قول
 الباء، دم بر نیارم ای التکلم و قدیم بر نذارم ای ارفع قدیمی و لا اذ صلب من هذا المكان
 مکرانکه که الا فی وقت سخن گفته شود صادر من شیخ سعدی بر عادت قدیم

مطلق
 فی نون التاء مقالیه

ای حتی یکنانی علم العادة القديمة وطریق مألوف والطریقه المألوفه که آرزو بنا باشد
 وضم المعجمه بمعنی الایذاء ودرستان مفعول فاعله مضاف الی مفعول جهلست لایلیق
 ان یصدر من العام وکفار فایمن سهل یعنی ان کان قرخلف فکفارت امر سهل وقیل
 لاجابة الی تقدیر الشرط لان اهل الحق اذا عقد قلبه علی شیء فنغضه کتقض الیمین و
 خلاف راه صوابست خبر مقدم وعلکس رأی اول الالباب عطف علیه والالباب
 جمع لب بالضم وهو العقل قوله که ذوالفقار علی ای سیفه المشهور در بنام الی ان
 یكون فی الغد مبتدأ مؤخر وزبان سعدی در کام بالخاف الفارسی بمعنی الخنک عطف
 الجملة علی الجملة والمعنی ان الامر الممدوح ان یكون سیفی علی رضى خارجا عن التمدد
 فی الجهاد وکذلک لسان سعدی ینبغی ان یكون متحرکا ومتکلم بالمعارف والنصائح
قطعه زبان درد مان ای خردمند چیست مضمون هذا المصراع سؤال کلید در کتب
 بالاضافة فی الالفاظ الثلاثة صاحب منبر ای مفتاح باب خزینة اهل الفضل مضمون
 هذا المصراع جوابه چو در ای الی باب بسته باشد اذا کان مغلقا چه داند که کیف
 يعرف احد که جوهر فروشت ای بایع الجوهر یا بیلور بکسر الباء الفارسی وفتحی
 اللام والواو الضید لان ویقال له بالترک جرجی وقیل فی الترجمة قطعه اغرن ندر ای
 عقلوا بودل که مفتاح باب خزینة منبر قبوا غلوا اوله نه بلسون کشته کهر
 صانجی به خود بیلور دیگر اگر چه پیش خردمند ای قد آخ العاقل خاموشه اصل خاموش
 بالیاء المصدری بمعنی السکون حذف الواو للوزن ادبست اما بوقت مصلحت
 ای عند الحاجة الی الكلام ان به که المشار الیه بلفظ آن ما بعد اغرن در سخن
 کوشه خطاب من کوشیدن بالخاف العربی ای الاول ان تشغل بالكلام دو چیز
 ای شیان طیرة بکسر الطاء المهملة بمعنی الغضب وهرنا بمعنی الفاعل عقلت
 ای یغضبان العقل احد مهادم فرو بستن ای نه کمال التکلم بوقت خاموشی ای فی الوقت

قبل خاموشه بالواو وناش
 غلوا وغلایها اصلان ولبس
 ان تحقیق الاول منه

بوقت گفتن بوقت الحاجة الی الكلام
 واین گفتن ای التکلم

آنکه می بینی آن یکتا و قیل فی الترجمة **قطعه** اگر چه عاقل او کنی ادب را پس هم کن
 او را که مصالحت کن دهن سوبلیه سن عقل فقره که کز بهر سوبلیه کن برین
 سوبلیه سن جمله ای الحاصل من جمله الکلمات زبان از محال و او اشاره الی ذلک
 الصدیق در کشیدن قوت نداشتیم ای لم اقدر علی ان الاتکلم و روی از محاوره و محاوره
 او کرد ایندن محروقت و هو کمال الرجولیه نه استم علقه بقوله که یار موافق بود و
 محبت صادق فلا یبغی الاعراض عن مثل بیت چو جنگل آوری با کسی برستیزی ای اذا
 خاصیت مع احد ضربه چو جاکه از وی کنیزیت بود بضم الخاف الفارسته و کسر
 الراء المجمع یعنی کن بد منه بان یكون من لا یملک مصاحبه یقال فلان یا رنا کنیزیت
 ای لا یعنی مفارقت **مطلع** تویی که در دو غمت یار نا کنیزیت و فی لغت الجلیلی
 کنیزیت یعنی ناچار یا کنیزیت کسر الخاف الفارسته و الراء المهملة اسم مصدر من کنیزیت
 یعنی او یکنون کن فرامنه بان یکنون من نکره و تنکف من مصاحبه و قیل فی الترجمة
بیت چو جنگل آید سن بهر کسند ایلد غنادایت که سا که مهم و ولیمه حکم ضرورت
 قدمه مثله سخن گفتیم مع ذلک الصدیق و تفریح کنان بیرون رفتیم من الحجة بل
 البلق در فصل رابع که صولت بهر ای شدته آریم اسم مفعول من آریمدن
 و المراد سکون البدر بود بل التجاوز منه و لهذا قال و او ان کالزمان لفظاً و معنی و لفظ
 فیه غلط دولت و در سید پیر این سبزه اله القیص الاحضر بر درختان خیال انوار
 چون مثل جامه عید نیکبختان بالاضافه فی اللفظین و قیل فی الترجمة **بیت** پیش کوکل
 اغاجله اوین کویا ایو جنگلو لک پیرام لباس **قطعه** اول ارد بهشت و هو
 اسم للشهر الاوسط من الشهور الربعیة ماء جلال و هو اسم تاریخ نسب سلطان
 جلال الدوله و الدین ملکشاه السلجوقی فقوله ارد بهشت ماء جلال احمر از
 عن ارد بهشت الغرس القدم فانهم تعبیروا الکلیسة فلا یقع او ان الورد

مطلع
در لغت کنیزیت
و کسر یز

و تفصیل التواریخ و الشهور
 مذکور در کتابنا المشهور برشته
 العجایب و الغرائب

فیر بل قد یفتقد ویتاخر بلبل بكون اللامین مبتداً وکونین خبر بهر منابر جمع منبر
 بکسر الهم مشتق من البئر وهو الارتفاع وستی به لانه الارتفاع قضبان بضم القاف
 وکسر ما جمع قضیب وهو الفضل وقد اشهر الفتح هنا لیسب قوله قضبان بر کل
 سرخ از هم افتاد و او فنان بالواو لغة ایضاً لا جمع لولوا مجهول بفتح الهمزة
 شاهد محبوس قضبان صفة مشبهة علم وزن عطشان وقیل فی الترجمة **قطر** بهار که
 اوله ماء جلالة او تر بلبل بود اقله منبر بل قزل کل اوزره ندان **ا** جو کو یا خرق در
 خشم ایدن یار رخله ندان تا شب بیوستان ای فیہ با یکی از دوستان اصابه دکل
 الصدیق او مع مثله اتفاق مبیست بفتح الهم مصدر معنی یعنی البستوة افتاد و فی
 بعض النسخ صحبت مبیست اتفاقاً موضع حوش و حرم وصف لدکل البستان
 ودرختان دکلش وصف تر کیتی من کشیدن در هم ای بجمع بعضه فوق بعض
 کفیع که کائن نقول فی حقّه خرد و مینا بکسر الهم یعنی القارون بهر خاکش رجحته
 است شبهة الازمار الثابتة علی الارض بالقارون المتفرقة علیها ومن غفل عن هذا
 قال فی تفسیر مینا بعد ذکر ما ذکرنا و فی البحر هو شیء لا زور دی یستعمله الصناعة
 و عقد با کسر هو عقود النخل تر یا بالفارسیه پروین از تارکش بفتح الهم یعنی
 من فوق رؤس تلك الاشجار او بجملة اسم مفعول من أویجتن تشبیه الازمار الثابتة
 علی مثل شجرة التفاح و الکثرة بالتر یا **قطر** روضة ای هی روضة و هی ارض ذات
 ازمار و انهار ماء نهر یا سلسال ای یسهل سوخته فی الخلق او اسم نهر فی الجنة دوحه
 بالفتح و السكون الشجرة العظيمة تنبع صوت الحام و غیره طرماً ای تکل الدوحه
 موزون کالشعران ای تکل الروضة بهر بضم الباء الفارسیه از لاله مای دنکار ای
 المتلوته بالوان متعده وین اصله و این بفتح الواو و ما حذف الهمزة حرکت
 الواو بحرفها حرکتها اشارة الی دوحه بهر کالاول از میومای کون کون من الثمرات

شبهه

و یو مان بدان قول تارکش تا کشت
 بطاراً فلما السب بقوله حاکن
 و یكون فی الخلق تر ضیع و تارکش
 غصن شجرة العنب و المراد
 تشبیه عقود العنب بالتر یا
 فافهم منه

مطابق
در بیان و تفکر

المتنوعة باد در سایه درختانش الضمیر راجع الی الروضة کسره اینک فرشت و هو الموروث
متاع البیت بو قلوبون بالترک کلستان کنجا و شب اندر ازی رنگ و المراد به ان ضوء
الشمس یظهر فی ظل الاشجار علم النبات نازلا من ذین اوراق الاشجار فاذا وقع
الشمس علی الاوراق و النبات یظهر القوتجات المختلفة بعضها اصفر و هو ما وقع علیه
الضوء و بعضها اخضر و هو لون النبات و بعضها اسود و هو ما وقع علیه ظل الارق
من النبات او المراد به انه اذا وقع الشمس علی النبات یرى متلون بالوان مختلفة و قيل
فی الترتیب قطره روضه کم صودی انک سلسال دوحه کم قوشه کما و نجی موزون اول
طلو لا ایلد رنظار بکل بو طلو میوه ایلد کون کون اغی کو فک سنی بیل انک دو شمش
ایدی فرش بو قلوبون باعدا ان ای وقت الصبح خاطر باز آمدن الی البلده بر رای
شستن فی الروضة غالب احد یغی ثمانه دین بین القعود للصحة و بین الزناب الی
البلده فغلب رای الرجوع علی القعود و یدمن الضمیر راجع الی قوله بکی از دو ستاده
دانشی بیا الوحی کل و ریجان بالترک فسلکن و سنبیل و صیحه ان بفتح الصاد و سکون
ایاء و ضم الیم بالترک بکل بورک فراهیم اوراق ای جمع و عریمت شمر کردن معاً کفتم
کل بوستان را چنانکه دانستیم کما تعرف بقایه بنیاد ای لایق بلی هو سریع الزوال
و الانقضاء و عهد کلستان را و قایه نه ای لا و فاء بعده و یکما کفتم اندای قال القضا
هر چه بنیاد ای لاستقر دستک را نشاید ای لایق بالحب و ربط القلب کفتم
بالف الاشباع طریق چیست حتی اسکه کفتم برای ترمیم خاطر ان ای لغو هم و حتی
باسین و الحاء المهملین کما لوسعه لفظا و معنی حاضران و فی بعض النسخ خاطر ان
کتاب کلستان نوانم یعنی اقتدر تصنیف کردن مفعول که باد خزان را بر ورق او
اشاره الی کتاب کلستان دست تطاول الاول ان یرک لفظ چیست لان معنی تطاوله
در ازی دست فن قال فی تفسیره یعنی در از دستنه فقد اخطا بناسد کما یکون

بنام سیدی

سایر الباسین و کمر دشت ایام بفتح الطاف الفارسی و کسر الال اسم مصدر
 اعنی که دیدن و هو مبتداء مضاف الی زمان ای قوله بحسب الفصول عین بفتح
 العین ربیعش الضمیر راجع الی کتاب کلستان بطیش بفتح و سکون الیا و ما
 بالفارسیه سبک ری خریف ای فصل خزان مبدل نکلند خبر مبتداء **شوی** بجه
 کار ایدت التاء للخطاب ز کل طبق الیاء للوحدۃ از کلستان من ببریم الیاء
 الاول و فتح الثانیۃ امر من بردن و رقی فانه ینفعل و یبقی کل مبین روز پنج و شش
 باشند فانه سریع الزوال وین کلستان همیشه خوش بقراء بفتح الحاء للقافیه
 باشند لایزول حسنه و لایغنی و قیل فی النسخه **منقول** بر امر ایشکه چو کل طبق
 بو کلستان کن آل بر و رقی عمر کل پنج روز و شش او لور بو کلستان همیشه
 خوش او لور حال یعنی فی ذلک یعنی الزمان که من این سخن بگفتم ای قلت هذا
 الكلام دامن کل بر بخت ماضی معلوم من ریختن و در دامن او بخت ماضی مجهول و لما
 کان قوله کتاب کلستان فتوانم تصنیف کردن و ما بعد بمنزله الوعد بتالیف
 قال السریق انجز الوعد که الکسریم اذا وعد و فا و اذا خالف جفا فصل بیاء الوحدۃ
 دو معنا هما بالترکه بر که فصل در آن روزی فی ذلک الیوم و فی بعض النسخ در آن
 چند روزی فی تلك الايام العدوده اتفاقا در بیاض افتاد یعنی وقع فی بیاض الايام
 و من قال یعنی خرج من السوده الی البیاض فقد ارتکب غیر الظاهر اذا الظاهر من کلام
 السابق و اللاحق انه لم یفعل لم یسوق لهذا الکتاب قبل الوعد در حسن معاشرت
 و آداب محاورت ای فی بیانها قیل المراد هو الکتاب السابع والثامن قوله در بیاض
 اما ظرف لقوله افتاد اوصاف لقوله فصل دو دو که متکلمان را بطار آید ای استعملونه
 و مترسلان را بلاغت افزاید ای یزید بلاغه الکتاب فی جمله ای ملخص الکلام
 هنوز از کل بوستان بقیتی موجود بود و لم ینقص الورد بالکلیه که کتاب کلستان

بسیار از این سخن

کلامی که در این کتاب است

ابن سید علی

ای چندین عبارت حکیمانه
 الشیخ و بی کتابی حال که نهیم
 البرزخیه که کتب و لفظه در این
 کلمات افتاد که العولیه و ادب
 حاضره اولی سینه تا آخر کتاب
 فیما ملحقه حق تعالی

تمام شد و تمام آنکه شود محقق که پسندید آید ای اغایم فی الحقیقة ان لو وقع
 مقبول در بارگاه شاهی جهان بنام ای قدام السلطان الذي هو ملاذ الدنيا و اسبابها ثم شرع في
 تعداد او صاف فقال سايه كره دكار الكاف الاول عزه اي ظل الله و پر توای ضوء لطف
 پروردگار بمعنی الرب زخر زحان ای زخیرته و كرهف امان ای غار المؤمنین السماء بل من عند
 الله تعالى المنصور علی الاعداء المظفر بهم عضد الدولة القاهرة ای به تقوى الدولة القاهرة
 اذ قوت البطش بالعضد سراج الملة الباهرة ای به يستضي الملة القاهرة جمال الامام
 ای المخلوق من الاسلح في الدين والمراد من المدوح هنا ابن سلطان زمانه وهو سعد عطف
 بيان جهان و هو ابن اتا بک بمعنی صاحب الطلام والامرای السلطان الاعظم وهو وصف
 اتا بک شاهیست قد مر ذكره المعظم يقال اعظم الامر وعظمه تعظيما ای فخره ما لک رقاب جمع
 رقبة الامم جمع امة مولد له معان والاسب هنا ان يكون بمعنی الناصر ملوک العرب العجم
 بحيث يلتجئ اليه الملوك من العرب والعجم سلطان البر والبحر ای الحاكم فيها وارث ملک
 سليمان ای یملک الدنيا منظر الذين ای فاز به ابو بکر وهذا بیان لانا بک بن سعد بن زکریا دام
 الله تعالى اقبالها الضمیر راجع الی سعد و ابيه ابوبکر والاقبال توجیه الخیر والسعاد وجعل
 ای الله تعالى الی کل خیر ما لها بفتح اللام فیها ای مرجعها و بکر شمة عطف علی قوله پسندید آید
 لطف خداوندی مطالعة فرماید ای یطالع بنظر اللطف الذي يتعلق بکرمه یا **نقطه** کرم النفا
 خداوندی الضمیر راجع الی سعد و هو ابن سلطان كما عرفت آنفا یا را ید مضارع من
 آراستن بالمذ بمعنی التزیین نظارخانه بسكون الراء یعنی دار النقش چینی يقال ان فی
 الصين دار النقش نقش فیها النقوش العجيبة والاشكال الغريبة ونقش ارژنکیت
 بفتح الهمزة وسكون الراء الملهة وفتحها لاء الفارسی اسم نقاش کامل او اسم کتاب
 الغیة النقاش العرف بکلی و جمع فیهم ما استخراج من النقوش العجيبة والتصویرات
 الغريبة والمعنی ان نظر المدوح لوزین کتاب کلستان یصیر هذا الکتاب دار النقش

ونظما بارکاف فی الاصل اسم
 مکان یوضع فیہ الخمر و قد وضع
 الخمر فی فناها بیت و قد جاء
 صاحبہ منه

آتی و ولایت اصفین و بصیر نقش النقاش المعروف بارزنگ او بصیر کتاب النقش
 الذی کتبه مانی و زینب بالفوش القطیفه احمد مست ای نیرجی که روی ملال در کشد
 بفتح الحاف العربی فاعله سعد و لفظ در زاید ازین سخن که گلستان فیہ ایام ای
 هذا الكتاب او التروضة التي فيها الورد نه جای و کتیکت بل محل الغرض على الخصوص
 ای خصوصاً که دیباجه مایوش الضمیر جمع الی گلستان و التی بوجه الحد فاویل
 الكتب و جره یافعی دیباجه المبارکه مرسومه بنام سعد ای بکر سعد زنیست
 ای سعد بن ابی بکر بن سعد حذف لفظ ابن و موشایع فی التکریب الواقعة فی الكتب
 الفارسیة فاعلم ان سعد ابن السلطان فی زمان المص و السلطان ابوبکر و اسم
 ابيه سعد قد سمي ابنه باسم ابيه كما ذكرناه مرة و نسب المص نفسه الی ابنه
 و له الاختار خلفه سعدی و اسم وزیر السلطان ابوبکر ایضا و ذکر المص فی کتابه
 اولا حامدا السلطان حيث قال ذکر جمیل سعدی ثم ذکر محمدا ابنه بتقريب انه
 اتى الكتاب لاجله و ذکر ایضا محمدا السلطان حيث قال ذکر جمیل سعدی ثم
 ذکر محمدا ابنه بتقريب انه ثانيا كما سمعت آنفا ثم انتقل الی محمدا الوزير
 فقال ذكر امير سعيد في الدين الی بکر بن ای نیرجی دیگر عروس فکر من العروس نعت
 يستوی فیہ الرجل و المرأة ما في اعراسهما و الظاهر ان المراد به هنا هو ان الزوجه الی
 ای من عدم الحسن سر بر نیار دای لایرفع راسه و دین و یاس بفتح التختانیة المتناقة
 و سکون الهمزة بال فارسیة نو میدی از پشت پای حثالت بر ندارد کما تری اذا نخل
 ينصب عینه على ظهر رجله و لایرفعوا عنه و در زمره صاحب جمالان ای فی جماعه اهل
 الحسن متجلی بالجیم المعجم و کسر اللام من اجله نشود مکرر انکه که متجلی بالخط و التمام
 و کسر اللام ایضا که دای یترتین بنیر یو بر قبولی امیر کبیر میرید به نفع الی وزیر عام عادل
 وصفان که مؤید من عند الله تعالی منظر بفضل تعالی بر کبیر تدبیر ملکات کما هو وصف
 یحیی

و بعد از این و اسرار فی الدار
 او از خروج و از ترویج کتب

سریر سلطنت الظہیر یعنی المعین ومنہ قولہ والملائکۃ بعد ذلک تسبیحہ تدبیر
 کما ہو وصف الوزراء کشف الفقر آذ الضمیر الکشف کالبیت المنقور فی الجبل ملاذ
الغریب الملاذ الحجاز بمعنی مرتب الفضلاء من العلماء بحسب الاتقیاء جمع تقی بالشدید
 افتخار آل فارس ای یفتخرون بکونہ منہم یمین علی وزن فعیل الملک بضم المیم وسکون
 اللام ای قوتہ قال اللہ تعالیٰ فوننا عن الیمین اوقسم اهل المملکۃ وفی بعض النسخ
یمین الملک بضم الیاء وسکون المیم ای بکرم المملکۃ سکک الخواص بفتح الخاء وسکون اللام
 فی الدولۃ والاعیان بسکون الحاء وفتحها کالافتحاریغیاث الاسلام والمسلمین
 یقال استغاثہ فاغاثہ والاسم الغیاث وعمدۃ الملوک والسلطانین بضم العین
 ما یعتمد علیہ ومن قال زیدتہم ومعتمدہم فقد فسرہ برایہ ابو بکر بن ابی نصر
 من الاتفاقات الغریبۃ وقوع اسم الوزیر مطابقا لاسم السلطان اطال اللہ عمرہ
 وطول یثد بالواو معنی واجل یثد باللام ای عظم اللہ قدرہ فی الدنیا وشرع صریح
 قال اللہ تعالیٰ ومن یردد اللہ ان یرددہ یشرہ صدرہ للاسلام وضاعف اجرہ فی العقبی
 کہ مدوح کابرا فاقست الآفاق النواحی والاطراف وجمع مطارح جمع مکرمة اخلاق
 جمع خلق بسکون اللام وضمها السجیۃ بیت مہرکہ در سایہ عنایت اوست
 بشیرہ الوزیر کنہش بفتح النون والضمیر راجع الی قولہ مہرکہ طاعتت مدح بشیرہ
 الذبح لانیومہم انہ منعقب ودشن دوست وقیل فی الترجمة بیت مکہ ظل عنایت
 ایدہ یوست جری طلعت اولورد شمنی دوست بر مہرکی از سایہ بندگان وحواسش
 جمع حاشیہ بمعنی الزمرۃ والضمیر الی علی کل واحد من جمیع العباد والخدم خدمت معین است
 کما ہی عادیہ الملوک کہ اگر در ادای آن خدمت نہا و ن بالفارسیہ سستہ وتکاسل الفارسیہ
 کامل روادار ندای مجوز و ن الایمال مہرآیینہ بمعنی البغۃ در معرض بفتح المیم موضع الخوض
 وکسر فانیات تحتی فیہا الجوارى خطاب آئند و در محل خطاب المحلی قرینہ علی ان

ابن سید علی

این کلمات
در این کتاب
و در این کتاب
و در این کتاب

المعرض بفتح الميم مكره بين طائفة درویشان اشتاء كه شكر نعمت بزرگان واجبست
متعلق اللفظ بذكر جميل عطف على شكر ودعاء خيره عطف عليه واداء چنین خدمت
ای شكر النعمة والذكر الجميل ودعاء الخیر در غیبت اولیترست و احسن كه در حضور
ای من كونه في المواجهة وعلقه بقوله كه این یعنی اداء شكر ودعاء كه در حضور و مواجهه است
بتصنع وریاسته دیکست و آن یعنی اداء شكر ودعاء كه در غیبت است از تعلق دور
و في بعض النسخ وقع هذا اللفظ و اجابت مقرون **قطعه** پشت دوتای فلك راست
شده از حرمی ای استقام ظهره المنحنى من الفرج تا چو توانی مثلك فرزند زاده و لفظ زادن
قد يستعمل متعديا و لازما بالترك طوع غور مق و طغى و المناسب من المعنى اللازم
مادرایام را لفظ را بمعنی اللام الجات حكمت مخصوصا است خبر مقدم كه لطف جریان افرین
شرط خاص كنند بنده مصلحت عامه اجزاء الشرط و الجملة الشرطية مبتداء مؤخر فالمدح
ه يكون مشروطا و يحتمل ان يكون لفظ اكثر زاید اذ في قوله لطف جریان افرین مبتداء مؤخر
خاص كنند بنده مصلحت عامه را بیان لقوله حكمت مخصوصا است دولت جاوید یافت ای
و جد دولة مؤتبیه هر كه نگوئیم زیست علقه بقوله كثر عقبش الضمیر راجع الی قوله مكره ذكر
خبر نزل كند نام را شن یقی اسم مذکور با طیه فروعی وصف نكره كند و ركنند اصل
فضل ای مهاجرین حاجت مشاطه بفتح الميم و تشدید الشين بالفارسیة زن بیر اكر
زیست روی دلارام را شن كان حسن الوجه في حد ذاته لا يحتاج الى التزيين وقال
ابن الرومي في هذا المعنى **شعر** وما اجلي الآجلة لتقبضه يتم من خشي اذا قصرا فاما
الجمال اذا كان موقرا كحسك لم يحتاج الى يزورا و قيل في الترجمة **قطعه** اشبو فلك ارقس
شاد لطف غلدي او ش سنجین بر وجود طوع غدي بوا یا آمله بولدی ابد و لتق
هر كه ایو آد قودی كم آكله خیرله دیری اول خوش نامله و صفكی ذكر ایلیم یا ایلیمه اصل
فضل حاجه مشاطه یوق روی دلارامله **عذر تقصیر خدمت و موجب اختیار عزت**

و طو غنق

تأخر في و رعتي معناه
و ادوات تعديل در اینجا
مثلا امدم تا ترا بنم و ان شاء غایت
بگو تا كره و مثلاً رقتم تا بگو و و ام
معناست كلور مثلاً تا در بر طه كو سینه
است نه نشیند اجل ز قصای و فوات
معناست كلور مثلاً بكت و تا بكي كاه
اولور شنه طایر كو مثلاً بجز انا تو نای
من اینام نوا

کلمه استماع آقا الهی در کلام
کلمه آخر کلام، الوحد
فهمی قوله فائده جماعه

تقصیر و تقاعدی که در مواظبت و ملازمت خدمت بارگاه خداوندی رود ای
یقع التقصیر في ملازمة بناء بر است که ای منتهی علی هذا المعنی که طایفه جماعه و اهل
در فضایل جمع فضل و فضیله ضد النقص و التقصیر بنز جهر حکیم مشهور بالفضل
سخن می گفتند ای بعدون و یذکرون فضائله آخر جز یعنی غیر این عیبتش نداشتند
و نگفتند که در سخن گفتن بطلی است یعنی در کل بسیار میکنند ای بتوقف فی التكلم
کثیر استمع بسی منتظر باید بود یعنی بودن تا وی تقریر سخن کند حاصل ماقالوا
فی حق انه لیس له طلاقه لسانه بنز جهر شنیدای سمع ماقالوا فی حق و گفت فی
جوابها اندیشه کردند که چه گویم ای التفکر فی ان آی طلام اقول به از پیشمای خوردن
و بعضی نسخ بردن که چرا گفتیم حاصل جوابه ان عدم سرعت فی طلامه لیس فقدان
القدر علی الطلام بل هو کثیر الفکر فی التكلم و انما یتکلم بالتفکر و من فضیله عظمی له
حایت قبل بنز جهر رایتها الحکیم مالک لاخرن علی مافات و لا تغر باهوات فاجاب بقوله
لان الغایت لا یتلاف بالعبثه و الا فی لا یتداع باطریق الی السور **مثنوی** سخن دان
ای عالم الطلام و پیروان ای المرتبه پیر کهن ای الشیخ الکبیر بیندیشد ای بتفکر آنکه ای
بعد بگوید مضارع من گفتن سخن مفعوله من من زدن تا مل بکفایت بفتح الباء
دم بفتح الال بمعنی النفس بفتح نین ای لا تکلم بدون التامل نگو مخفف من نیکو کوی امر
من گفتن کردیر کوی بالترکه که کیچ سوبلیه سن چه غم و لیس بعیب بیندیش امر
و آنکه بر آور ففس و المراد الطلام از ان پیش بس کن که گویند بس ای است قبل
ان یقال است بنطق الیاء سببیه آدمی ای الانسان بهتر است از دواب جمع
دابه و المراد به ذوات القوایم الاربع دواب از توبه و افضل که نکوی صواب
کما قبل **سبب** بر ایم خوشند و کویا بشتر زبان بسته بهتر که کویا بشتر و قبل فی التمر **مثنوی**
سوز اصلی که اول سوز کی اصلی بیل سوزی فکر بدر اندن آلوده تا مل سوز و سوز

مستحقه سوز و سوز
مستحقه سوز و سوز

مستحقه سوز و سوز
مستحقه سوز و سوز

هیچ دم ایو سوبله کیچ سوبله ایسکن نه غم که اندیشه قل صکن اورغل نفی سکوت ایله
 کسه عیادین بس سوز ایله بکل اولور بشر ازد و اب طوار بکل اولور سوبله سکل صوا
 حاصل اعتدال المص في قلة الملازمة بایره حکایه بزر جهره ای لو اکثر الملازمة والمالمة
 نظر من زلک کثیر فالاولی قلة الملازمة والمالمة فكيف در نظر اعیان خداوندی ای
 التکلم في محضهم که مجمع اهل دلست واصحاب التصوف و مکر مکر الوجل موضو
 علما متبحرين يريد المتعقبن في العلم اکر در سیاف سخی ای في سوق الظلام دیر
 بالباء المصدری ای الشجاعة کتم شوخی بمعنی کتاج که ده باشم فان الظلام لا لای
 دون الاصاغر وبضاعت من جات ای المتاع القليل بحضرت عزیزه کما جاء به اخوة یوسف
 في مصر آو رن بتقدیر باشم کما عرفت مرارا وشبه بغیثین و سکون الیها خرزة صفراء
 کما فصل في بحر الغرائب فن قال خرزة سوداء فقد غفل عن اللون در بارا راجع
 ای في سوقهم جوی بفتح الجیم و کسر الواو و یا الوحدة ای الشعبه الواحدة یارد
 یعنی ان للامی کاخرزة الحقیقة فلا اعتبار لها عند العلماء الذين کلماتهم و علومهم لاجلهم
 النفیسة و چراغ بینن آفتاب ای في حضور الشمس پر توی ای شعاعی نذر بدل بفتح
 بنوره و منارة قال في تحار الصیاح التي یؤذن علیها و من مفعلة بفتح المیم و الجمع المناو
 لانه من النور بلند صفة لمنار و دامن کوه الوند بفتح الهمزة و الواو اسم جبل في
 همدان علم في الارتفاع **حکایت** سمع من بعض الرواة انه لم یترق احد في قلة ذلک الجبل
 لارتفاعه و شدت مهوب الريح هناك حتی ان اجدامن الطائفة القلندریة ادعی ال
 الارتفاع فیها فذهب و غایب ثم وجد **بیده** في مسافة بعيدة من ذلک الجبل و العلة
 علم الراهی پست نماید مضارع مجهول من نودن ای نیری اخفض و تانواضع المصاورد
 ابیاتا في فوايد التواضع **مشهور** مکر که ای کل احد که دن ای الرقبة بدعوی بقره بالواو
 افرازد مضارع من افراضن يستعمل لازما و متعديا بالترک یوجملک و یوجملک و

او الکاشفین کابو
 في العلم

انظر في باطنه من غم و غم
 من غم و غم و غم و غم
 من غم و غم و غم و غم

انظر في باطنه من غم و غم
 من غم و غم و غم و غم
 من غم و غم و غم و غم

انظر في باطنه من غم و غم
 من غم و غم و غم و غم
 من غم و غم و غم و غم

مطلوب
في قلب الحائزين

ابن سید علی

ابن سید علی

و ٢٠

ويقلب خاؤه زاء في المضارع وكذا نظائره والمراد هنا معناه المتعدى دشمن
از هر طرف به و تازد مضارع من تاضن قلب خاؤه زاء كما عرفت آنفا وفي بعض
وقوع بدل هذا المضارع خويشتن را بکه دن اندازد مضارع من انداختن سعادتی
افتاد است علی الارض آزاد الفارغ المستخلص عن قتال الانام ومن فسر بالفارغ
فقط فقد غفل عن سوق الكلام کسی نباید بچنگل افتاد کانه غله له اول اندیشه
ای ينبغي الفکر أولا وانکله ای بعد گفتار هو اسم بمعنی الكلام پای بسكون
الياء المراد به الاساس يست بالياء الفارسي بالترکی الجلی والمراد به انه اول في
البناء آمدست پس بالياء الفارسي ايضا ای بعد دیوار فالفکر کالاساس الكلام
کالبناء والجدار فلما علمت حقيقة الحال لا تنفت الى ما قيل وقال وما بعد الحق الا
الضلال تحمل بندي بالياء المصدری وصف ترکیبی بالترکی نقل باغلا یجلیق دام و لا
نه در بوستان حتی اجمع از ما ره النفیسه شامدی بالياء المصدری ايضا یعنی مجوز
می فروشم ای ابیعه نه در کنعان اسم دیار شام فیما یوسف عم لقمان حکیم راهو
رجل صالح عاقل قدا خلت نبوته گفتند که حکمت از که آموخته ای من تعلمت الحکمه
گفت از نابینایان لانهم تا جای نه بینند پای نه بینند ای بنفخصون موضع القدم بالعصا
مثلاً یضعون القدم فیہ قدم بفتح القاف والوال وشدید ما حاض بمعنی تقدم
کقدس بمعنی تقدس الخروج فاعل الفعل قبل الولوج کالدخول لفظا ومعنی وقد
یقال قدم بکسر الدال المستدقة علی انه امر من قدم بالشدید وقال الشاعر في هذا
المعنی شعر قدر له جمل قبل الخطو موضعها فمن علازلقمان غرة رجا الزلق بفتی بین
الزلقه والغرة بکسر الغین الغرور ورجا بفتح اللام والفاء الاشباع بمعنی زل
مردیت بسكون الياء المصدری و تاء الخطاب بمعنی رجولیتک اصله مردی انت بیارمکی
اخر زمودن بمعنی التجربه وانکه بعد ما زن کن عبارتة عن التزوج في الاصطلاح فمن

قال يعنى زن را نکاح کن فقد غفل عن الاصطلاح **قطعه** کمر چه سطر بود و خروسن بکنک مع
 امثال چه زندی قدر لم مفعول یناسب المقام اولفظ زندی اختال مندا المقام بمع
 التاجوم والجرأة فلا حاجة الى التقدير بیستن باز رو بین لفظار وی بالاماله بمع الصغر
 بالترک توج اعلم ان الیاء والنون لافاق النسبة وحصول الشئ مما حقتا به خور و بین
 وجوبین وجوبین و بینین چنگ باجم الفارسته بالترک قوش قاینغ فی شیه رجل البارک
 بالصغر والنون والشدق هذا ما سمع من الذين یعلمون فلا تلتفت الى تحریف من الیاء
 کمر به بضم الخاف الفارسته بمع السور شیه ست در کمر فتق موشن ای اسد فاخت
 الفان لیکل موشست در مصاف بالضم والمهمله بمع الحطب بکنک مقصود المص من ایراد
 الامثال ان یقول انی رجل قليل البضاعة بالنسبة الى العلماء العظام فلا یلیق فی ان
 اصنف کتابا اما اعتماد ست بفتح تین بمع الوسعة اخلاق بزرگان که چشم از
 عوایب کالعیوب والعیایب زیر دستان پیوسته ای یغضون عیونهم عن
 عیوب الادب و در افشای جرایم جمع جریمه بمع المعصية کمرته ان جمع کمرته بمع الاصغر بکو
 نکوشند و لما تواضع المص صا کتابه رفیعاً کلمه چند بهر سبیل اختصار از نوادر و آثار
 جمع انتر بمع الاخبار عن السلف الاخبار و حلایات و اشعار جمع شعر بکسر الشین و سیر
 بکسر التین و فتح الیاء جمع سیرة و هی الطريقة حمید گانت او ذمیمة ملوک جمع ملوک
 بکسر الیم درین کتاب درج بالفتح و الشکون الطی که دیم و بهر چی بفتح الیاء و سکون
 الراء و بالیاء و بلایاء بمع البعض از عمر که کر انما یه اعلم ان لفظا که ان بکسر الخاف الفا رسته
 یجئ لمعنيين احدهما بمع الثقل و الآخر بمع الغالی فمع لفظا که انما نه ثقیل الثقل و
 کثیر القیمه به و اصله بر او خرج لفظا که دیم مقدار منافع عده من الثمن فقد غفل عن
 قاعده الاسجاع موجب بکسر الجیم تصنیف کتاب کلستان این بود و بالله التوفیق
قطعه بماند مضارع من مانده بمع قالمق لامن مانستن بمع بکنک من سالتا ای بیقی

این کلمات را در کتاب
 الفارسته در باب
 الف و الفاء و الفاء

این کلمات را در کتاب
 الفارسته در باب
 الف و الفاء و الفاء

جمع عیب

این کلمات را در کتاب
 الفارسته در باب
 الف و الفاء و الفاء

سین کثیره تا این نظم و ترتیب فاعل ماند و ما صهر زره خاک اصله زره با الهمة و حذف
 للوزن افتاد اسم مفعول من افتادن جای الیا، الثانية للوحدة والظاهر من سبوق
 كلام المصنوع وتواضعه ان معنى هذا المصراع الثاني ان كتاب هذا الشيخ حقير يرفع ويتشبه
 من اكثر مراتب في كل موضع فصلا كما قال حيث اشتهر كتابه وانتشر في الآفاق قال
 رسول الله **من تواضع رفع الله ومن تكبر وضعه الله** وقيل هذا المصراع الثاني موقع
 الحال بحسب المعنى على طريقة انك خفوق النجم الى حال انتشار اعضاءه ترابا متوقفا
 ويؤيد الاول قوله غرض نقشت اه ان كز که از ما باز ماند هو مثل باند که هستی را می
 بینم بقای تعلیل المصراع الاول وقد قيل **شعر** ان انا رنا تدل علينا فانظر وابعدها الى الابد
 مکر صاحب دل روزی بیاء الوحدة فیها بهر حمت مرهون کند به لار درویشان دعای
 تعلیل آخر و قيل في التهمة **قطعه** نمی بیل لم قلابو نظم و ترتیب دو ش به ذره بنزدن مهر
 ارایه غرض بهر نقشتد ک کیر وقاله که وارلق چون دکل قابل بقایه مکر صاحب دل اولان
 رحمت ایدوب دوت درویشله ایچون ال دعایه امعان نظر ای تدقیقه در ترتیب کتاب
 یعنی گلستان و تهذیب ابولب التهذیب کالتقیه و ایجاز سخن عطف علیه صلحت
 در آن دید فاعل دید ضمیمه مستتر فیہ راجع الی امعان نظر تأمرین بمعنی این و لفظ مرزاید
 تحسین اللفظ و کونه بمعنی التعداد بعید روضه رعنا یعنی گلستان و حدیقه قال
 في مختار الصحاح الحدیقة الروضة ذات الشجر قال الله تعا و حدائق غلبا و قيل
 الحدیقة کلستان علیه حایط غلبا علی وزن حمراء الی ملتقى چون بهشت بکسرت
 الباء والهاء فصیح و فتح الباء شایع یعنی مثل الجنة بهشت بفتحها باب ای علی ثمانية
 ابواب اتفاق افتاد یعنی ان امعان النظر رأى الامر ان يكون هذا الكتاب مرتبا
 علی ثمانية ابواب کالجنة ازین سبب مختصر آمد تا بلامت و سلاست نینجامد مضارع
 منفی من انجامیدن بمعنی آخر شدن **باب** اول در سیرت پادشاهان قد عرفت

ابن سید علی

ابن سید علی

مطلب
در بیان بهشت

الوزير الصالح گفت ابناء جنس ما را نشاید ای لایق نجس الوزرا در حضرت باد شامان
 ای در حضرتهم جز بر است با لیا المصدري یعنی غیر الصدق سخن گفتن بر بدله لکن کزبت
 آن مردای ذلک الرجل مکر را دشنام داد یعنی شتم که معرفت آنقا و ناسزا گفت
 ای کلاما لا یلیق مکر ای ذلک السلطان روی ازین سخن درهم کشید معنی هذا الكلام
 بالترکه یوزی بوسوزدن بورتزدی و گفت مر آن دروغ و در بعضی نسخ دروغ
 آن پسندیدن تر آمد لفظ پسندیدن اسم مفعول من پسندیدن یعنی القبول و لفظ ترخی
 علی معینین احدیما الرطب و الآخر التفضیل و المراد هنا هو الاخر ازین راست که تو گفتی
 و علقه بقوله که انرا روی در مصلحتی بیاء الوحده و من التخلیص من قتل المظلوم و این
 را بنا بر جبت بضم آطاء ای هذا الصدق الذی قلته بنی علی الجبانه و من قتل المظلوم
 و حکما گفته اند که دروغ مصلحت آمیز و صف تر کبیتی من امیختن به از راست فتنه
 انکیز و صف تر کبیتی من انکیزن بیت مکر شامان آن مفعول کند قدم للوزن لا الحصر
 ظن که او گوید جیف یعنی ظلم باشد که جز نگو گوید قیل فی الترجمة بیت مکر سلطان اگر دید کن
 اید جیف او لا سوزیر امن از آیه **حکایت** بر طاق و هو بالترکه مضمره او ما يقال
 بالترکه که ایوان بکسر الهمزة عز و بفتحی فارسی معناه المكان العالي الذی بیما جلوس
 السلاطین او العزفة او القصة العظيمة و منه ابوان کسره و جمعه او اوین اصل او وان
 فایدت من احد الواوین یا فریدون و هو اسم مکرر مکرر اکثر الاقایم خمسانه سته و کان
 طویلا من الرجال یقال کان طویلا سبعة ارجاح و عرض صدره ریح و هو اول من رتب الناس
 فی المراتب و المناصب و هو اول من اوثب طبعه علی الخیل فتجت البغال و هو قتل الفیال
 لانه قتل یا لا طعام الخینین الذین خلقهم الله مع علی تکلیف و کاننا بجبت لا سکنا اذا
 جاعنا الا بدعای الادعی و لهذا کان یقتل کل یوم شخصین لاجل طعامهما ثم فریدون استقام
 من دم امیه نوشته بود و المکتوب من الابیات **مثنوی** جهان الی برادر نماند مضاع منفی

این سند علی

مطالع
و وصف فریدون

مطالع
نویان کا احوال

من مانندن بکسی ای لا یبقی لاحد دل اندر جهان آفرین وصف ترکیبی بند بس ای خلق خلیل باقیه
فقط مکن تکیه بر ملکی دنیا ای لاشکی الی ملکی الدنیا و پشت عطف علم تکیه ای لا یبعد علیه کثیر
کس چون مثل تو پیر و ردای رتبه و کشت و قتل چو آهنگ قصه رفتن مفعول مقدم لغو کند
و فاعله جان پاک چه بر تخت مردن چه بر روی خاک ای مهاسیان **حکایت** یکی از ملوک
خراسان ای واحد من سلاطین مملکت خراسان سلطان محمود دهبو ملوک مشهور اسم ابیه
سبکین الکاف الاول عریه والکاف فارسیه والفاء الفوقانیة بینهما مفتوحه وقد نظم و حذف
لفظ ابن بین العلمین شایع فی ترکیب اهل الفرس فالتغذیر سلطان محمود بن سبکین
را بخواب دیدای رأی فی المنام بعد از وفات او بمصد سال و کان کیفیت رؤیته مکهذا که
جمعه وجود او رجعت بود و اندرس و خاک شده و صار ترا با ملکه چشمان او لم بندرس که در
چشم خانه ای فی موضع العین می کردیدای بدور و نظری کرد که فی حیوة سائر حکما الی جمع
از تا و بلایان ای من عبارت تکل الرؤیا عاجز ماندند لم یقدر و اعلم عبارت ها ملکه در رؤیای
الوحی که خدمت بجای آورد فی اداء عیان الرؤیا و گفت فاعله ضمیر ویش منوز نکرست
ای ناظر که ملکش بضم الیم اسم و هو اما انصرف فی ذوی العقول و السلطنة و بکسر المصدر
و هو اما مختص بغير العقل و اما لکبة مطلقا و بالفتح مصدر مطلقا و المراد هنا هو الاول
با ذکر آنست قال الانسان ما یل الی الیایة بحیث لا یزول علیه مبله بعد موت و لهذا
قال اهل التصوف خرما یخرج من قلوب المحبتین حب الاجاء **قطعه** بس با بقاء العز و بمعنی
اکثره هنا کما صرح به صاحب بحر الغرائب بمعنی العبارة و ب او بی معنای سینه کلور
انجو و نیچه نیچه دیکم اولورو استشهد بهذا البیت فمن قال انی بمعنی فقط و بمعنی با
تحققا عنه و مهنا کذا لکن فقد غفل اذ ظنه محققا عنه نامور بکون الیم بمعنی صاحب
الاسم الی المشهور بنیر زمین تحت الارض دفن کرده اند و مضی علیه زمان و شیخ بحیث
کمر هشتی بر روی زمین بر لفظ بر معنی علم و آخر للوزن و الباء زاینه و المعنی بر روی

مطالعه
فی بیان تفسیر
خطابین

العبارة فی تفسیر الرؤیا
فصل فی التفسیر مشهوره

مطالعه
فی بیان تفسیر
بازگشت

ایضا بقدره

انا قال مهنا لانه یلکون بمعنی
فقط و بعض المواضع
منه

زمین

زمين فن قال لعل لفظ سيرة بقارنته بالباء الصلة آخر عن مدلوله فقط اخطا في ظنه
 والقول يكون زائدا فاذا المقام يقتضي ان يذكر في مقابلة زير ضده وهو معنى
 سيرة والقول يكون بمعنى قطعاً فريه قطعاً كما عرفت سابقاً ان ما ندفع كونه مشهوراً
 في حيوة وان سيرة لاشه لاش ولاش بالترك لاش وفي بعض النسخ ان جسم
 راكه سيرة وندماض من سيرة بالترك اصح لمق والمراة تسليمه دفنه زير خاك تحت
 التراب خاكش الضمير راجع الى قوله سيرة لاشه چنان بخورد ماض من خوردن فاعظم
 خاك ومفعوله الضمير المذكور انما كره واصله كزواستخوان الواو رسمية تكتب والانتقاء
 نأيد حيث الكل التراب جميع اجزائه رزده است بسقوط الهمزة في اللفظ الى حتى نام وفي
 بفتح الفاء وضم التاء المشددة بجي علم معنى واحد بالترك قوتلو بضم القاف وسكون
 الواو والمخففة والتاء فن قال نقلنا من بحر الغرائب فرج بالراء المشددة المضومة
 بجي علم معنيين بمعنى المبارك وبمعنى القوي فقد اخطا في استخراج العبار فان العبار
 الواقعة فيه قوتلو وقد صحتهاء وهو ظن انه بضم القاف وفتح الواو المشددة وصاحب
 البحر لم يصحح يكون معناه اثنين فانظر في كلام القائل فانه من الغرائب نوشر وان
 بشد يد التاء وفي بعض النسخ نوشرين روان بالياء والنون بعد الشين وفي
 بعضها نوشير وان بالياء بعده والنصيح انوشر وان بفتح الهمزة وكسر الشين
 او ضمها وسكون التاء علم ما صح في بعض كتب التواريخ بحيرة وهو كان احد الملوك
 وامهيهام واكثرهم فتوحا واجودهم سيرة واحكمهم سيرة واجملهم آثارا واطيبهم دولة
 ومدة سلطنته ثمان واربعون سنة وفي سنة اربعين من ملكه ولد رسول الله
 ومات انوشر وان وعمر بنته عم ثمان سنين وقال عم في حقه **ولدت انا في زمن**
الملك العادل وله مناقب كثيرة في السن الناس كرجب بس كزشت اي مضي زمان
 كثيرة نوشير وان ما ند اي مات كما عرفت انما خيرة بياء الوحيدة كن اي فلان كناية

ابن ليد علي

مطل
في بيان نوشر وان

عن اسم ستمی به افراد الانسان و غنیمت شمار عمره کما قال عمر **الدنيا غنیمة الا کبابس و**
عقله اله الجبال فلا تضيع عمرک **حکایت** طلب رجل عن عالم نصیحا قال من تضيع
ایام حراسته ندیم وقت الحصاد ران پیشتر بالباء الفارسی ای اقدم من وقت که بائک
برآید فلان نماند ای بقولون مات فلان و قيل في الترجمة **قطع** ای نیچه ادلوی که بر التقدیر
کو مدله میرا و زره وار لغندن انک بر نشان قتی اول بیرلش که ای بیرالتقدیر قود لر
خاک آئی شو یله بیدی که بر استخوان قتی نوشین روانک ادی دری قالدی خیر لر چون
دور کدی که چه که نوشین روان قتی عمر که صاه غنیمت و خیر ای فلان بشوندن او کوردی
دیر لر اول فلان قتی **حکایت** ملکن فزاده الهمة للوحدة را شنیدم في الخبر که کوتاه ای قصیر
بود و حقیر و دیگر برادر اشقائ اخوته الآخر بلند و خوب روی ای بخلافه في القدر و الوطن
باری و اعلم ان لفظ باری یعنی اجل بکسر الحاء مثل بر و المرة یعنی المیم و تشدید الراء و امر
من لفظ باریدن و قد يستعمل صنعة و بمعنى الطريق و المراد هنا هو المعنى الثالث و الباء اللوثة
ای مرة واحد پدرش ای الملک بکر امیت بتخفيف الباء مصدر کبر ما و في بعض النسخ
وقع بدلته بفتح حفات الی استحقار و روی نظر کرد بکسر الهمزة الی الصغیر الطعیر بفتح است
و لتبصار و ریافت ای تفتن و گفت ای پدر کوتاه خردمند یعنی عاقل قصیر القدر به افضل
که نادان بلند ای من الجاهل الطویل و علله بقوله نه هر چه بقامت مهتر بقیمت بهتر ای یس
کل ما یكون في القدر اکبر في القيمة اولی و اکثر از قد یكون الشیء في القدر اصغر و في القدر اکبر
که الشیء نظیفه ای طاهره بالطاء المهملة مع صغرها و الغیل جیفه الی بحس مع کبر ما **شعر**
اقل ای اصغر جبال الارض الاضافة بمعنى في لان المضاف الیه ظرف المضاف طور اسم جبل
بمدین سمع موسی کلام الله فیه و انه ای و الحال ان الطور لا عظم الله بعد عند الله قدر
نصب علی التنبیه و من لا عطف علیه و قيل في الترجمة **بیت** اگر چه بردد صغیر بیدک طور طایع
و لیکن منزل و قدری بوجیدک عند الله **قطع** آن شنید که لا عذر دانا ای عالم هر بیل گفت او را که

والثمة

مطالع
2 بیابان لفظ باری

و آرد علم حقیقه التنازع و آنکه بکبر بزند بخون لشکر ای بازی میکند لانه اذاهرب يكون
 سبباً لانهزام العسکر و قيل في الترجمة **قطره** اول دكولم بن صواش كوتند ارقه كوسترم
 اول بنم كم طبراع وقان اجر كوراسن سري جنگ كتورن كندوقاي ايله او بيزه كان جنگ
 كوتند هر كه قاجدي دو كدي خون لشكر ای اين بكفت ای قال من الخلات و بر سپاه
 دشمن زد معنا في الاصطلاح انه هجم عليهم بغتة فن لم يعرف الاصطلاح قدر لغا شمير
 وقال شمير زدني چند معنا بالتركة به نجه تن از مردان فارپيش بدر آمد بعد هذا العمل
 زمين خدمت بيوسيد علم ما هو الباب وكفت **قطره** ای حرف ندا كه اسم وهو منادی فن
 قدره وقال يعنى ای بدر من كه اه حذف المنادی بقرينة المقام وهذا الخذف شایع في
 كلامهم جذا فغفل عن الحق شخص من انتاء الخطاب والمعنى بالتركة ای كه بنم
 شخصم سكا حقیقه كود اشار به الى اول الخلية من ايام نظر اليه بالحقارة وهو تفتن
 بالفراسة نادرسنه ای العظمة في الاعضاء مننه پنداری من پنداشتن بمعنی الطن
 اسب مضاف الى قوله لا غمیان وصف تر كیبی ومن قال يعنى در میان فغفل عن
 ففتن المعنى بكرا بیدای يتفتح به روز میدان ظرف نه لاو بالكاف الفارسيه پرواری ای المنة
 با انواع العلف ومعنى البیت بالتركة بلی ارق آت ابش كلور میدان كوتند بسلو
 صغرد كل وقيل في الترجمة **قطره** ای كه شخصم سكا كورندي حقیقه كورایری لكن هیچ هنر
 واری الجك بيللوات كلورایش بسلو او كوز جنگه بیرری آورده اند في الخلية كه
 سپاه دشمن بسیار بود ای كان عسکر العدو وكثيرا و ايشان اندك وكان مهولا قليلا طابوا
 بالهزة للوحدة آهنگل قصد كرميز اسم مصدر بمعنی كرجتن كرميز دند ای قصد والفرار پسر
 ای الابن القصير الحقیقه نوره بزدای صاح وكفت ای مردان بكوشيد في القتال تابا انتاء
 الفوقانية جامعة زغان پيوشيد بالنون النافية وفي بعض النسخ بالياء التحتانية
 جامعة زغان پيوشيد بالياء سوار نرا بكفتن او الباء سببية تهوور وهو الوقوع في

ابن سید علی

ابن سید علی

پنداخت ای سخطه اما
باشيف او الترح او غيره

ابن سید علی

ابن سید علی

في الشئ بقلة المبالاة يقال فلان شتمور اذا اجمعت بغيرة رؤية زياد كشت بيكباري
 مرة واحدة حمله که دندای کل العسکر شنیدم که در آن روزی في ذلك اليوم بر دشمن
 ظفرا یافتند مکرر ای اب الابن القصیر سر و چشمش الضمیر راجع الیه بیوسید و در
 کنار کرفت و میگویند که عن حالة الوصلة كما صرح به صاحب بحر الغرائب ومن قال
 یقع در اغوش که دیکر دست فقد نظر الی المعنی اللغوی وغفل عن الاصطلاح و منه
 روز نظر پیش با کسرة المجهولة بمعنی زیاد که در تاول عهد خویش بمعنی متصرف
 زمان خویش و لغظ که مدبر علی ما هو القاعن في الاسجاع برادران حد
 بر دندک قیل اقرب الاقارب اشد العقاب و زمره در طعامش کردند لقتله
 خواهرش ای اخته از طرفه بالضم ای من العلینة بدید و در چپ بالستر که پنجر برهم
 زد لقتیه پس دریافت ای تفتن و فهم و دست از طعام باز کشید ای ثم کل و گفت
 می است ای وقوع هذه القضية که منبرندان بپیرند و منبرندان جای ایشان
 گیرند **بیت** کسی نیاید ای لایان احد بنیر سایه بوم و المراد به منظره معروف و يقال
 له بیغوش و رهای و هو طیر معروف یسکن في الهواء و یبیف فيه و یظهر فيه و یبطل
 وله خاصية معروفة هی ان کل من وقع في ظل بصیر سلطانا او غنیا في الغابة از جنان
 شود معدوم لان الخاصية له لا الاول و قیل في الترجمة **بیت** بیغوش که کس بید کلمه
 که همتا جمان بولمیه که بدرای الملک را ازین حالت ای من قصد الاخوة قتل الاخ
 الصغیر کامی دادند ای أعلموه برادرانش را الضمیر راجع الی الصغیر بخواند و اخر
 بن بدیه و گوشمالی بالستر که فولاق بور مقبوا جب ای بسبب کونه و اجبادا پس
 هر یکی را من الاخوة از اطراف بلاد جمع بلد کمال و جل حصه مرض معین کرد ای عین
 حصه من شانها ان یرضی بها کل احد منهم تا فتنه بنشست ای سکن و نزاع بر خاست
 ای ارتفع اعلم ان حاستن بالالف بمعنی القیام و بالواو الرسمية في الکتابسة ای

و بالکسرة المجهولة
 قائل لا یخرج

ای قائل
 و بالکسرة المجهولة
 قائل لا یخرج

و بالکسرة المجهولة
 قائل لا یخرج

خواستن بفتح الارادة وكفنة انذكره بفتح الوال وسكون الاء الاصلية درویش
 ای عشرة فقراء در کلیمی بیاء الوحدة بخسبند ای نیامون و دو پادشاه در اقلیم
 مع سعة تکجند بضم الكاف الفارسی الی یساعیه **قطع** نیم نانی ای نصف خبر واحد
 که خوردم خدای بالستر که تکرر کثرت بذر درویشان کند نیم ذکر مقصور من دیگر
 ملکی اقلیمی بکیمه پادشاه و لایسج همچنان در بند اقلیمی ذکر و قبل فی الترجمة **قطع** تکرر
 کفیس بریم انکلیس یارسن درویش کوراجی که بر اقلیمی دوت به پادشاه فکر
 ایدر کم اله بر اقلیم دخی **حکایت** طایفه دزدان عرب بالاضافة والهمزة تعید الوحدة
 بر سر کوهی بیاء الوحدة نشسته بودند ای اتخذوه مکانا ومنفذ بفتح المیم والقاف
 موضع النفوذ کاروان و يجوز الاء مکان الواو بسته لفظ بودند مقدر کما عرفت
 غیر متر و رعیت بلدان بالضم والسکون جمع بلد کملان جمع حمل از مکاید بکسر الاء
 للاضافة جمع کید و هو المکر ای نشان بفتح هو لا مرعوب ای کلهم کانوا فی شدة الخوف
 والجزع والغریغ و لشکر سلطان مغلوب غلله بقوله حکم آنکه ملاد ای ملجأ حصین
 منیع فاعل بفتح الفاعل از فله و کوهی القدر بضم القاف وتشدید اللام اعلم الجبل
 بدست آوردن بودند ای حصولاً و ملجأ بالفارسی پناه گاه و مأوی و هو کل مکان
 یاوی ای بر جمع الیه شیخ لیلان و نهارا خود ساخته ای بودند مدبران جمع مدبر علم قاعة
 اهل الفرس مالک جمع مملکة آن طرف در دفع مضرت خلاف المنفعة ایشان مشورت
 بد بسکون الشین و ضمها و هو الشوری کردند و قالوا فیما بینهم که اگر این طائفة ایشان
 الی قوله دزدان عرب بدین شق بفتحی تین بفتح النظم روزگاری بیاء الوحدة مداومت
 کالمواظبة لفظاً و معنی غایت و المراد بالارادة ایجاد الفعل مقاومت مصدر قاومه
 فی المضارعة و غیره با ایشان و الاصح فی العبارة ان یکون کلمة بالعطف مستقلاً و اخلا
 عما قوله ایشان عمتع که در بفتح الكاف الفارسی مضارع من کمریدن ای بتغلب من

الربط فوق الشدید

منع من سماع کاف

جمع

آیه از سنن النسخه الیه
 و ذکر فیها ابواب علم و حکم و انوار

الامكان الى الامتناع العادى **مشوى** درختى بيا، الوحد كه اكنون بمعن الان كرمته
 است پاي اى الشجرة التى هى قرية الغرس واتخذت عروقها فى الارض جديداً ولم تستقر
 فيها بنبروى لفظ بنبرو يفتح النون وسكون اليا، وضمت الهاء بمعن القوة وجئى بالياء
 لصحة الاضافة الى قوله مردى بيا، الوحد بربايدى كخبره زجالى لعدم استحكامه ورش
 وقع فى بعض النسخ كرش والعن وكما كرش مهيئان مثل ما كان روزگارى الى مدة هبل
 بكسر الهاء ويا، الخطاب من مشتق بمعن الوضع والترك بكردوشن الضمير راجع الى قوله
 درخت وكردون بفتح الكاف الفارسية الجملة بالترك كلفى از بيج بكسر الباء والعز
 عرف الشجرة بتركلى مضارع منفى من كىحقن الى لا تطلع عن ملان سر چشمه كلمة
 رامقدرة شايدها بكن كرفق بيل لغة مشتهرة جوهر شداى اذا سال الماء وابتل
 قدام البنوع وحصل طين كثر شايدها لا يلى كذشتن بغيل معرب بيل وقيل الرتبة
مشوى اعاج كى يك بتر آقا باق دونه براك كو جيل بى رندان جوقه اكر كوكلمه دون جوق
 بيله ايله اوزلمز چكه سكه فكله ايله دونه سن سر چشمه ميل ايله جو غله كلكه ولا بيل
 ايله سخن بسكون النون الى كلام المدبرين بى برين مقرر شداى تعتر كلامهم علم هذا الرأى
 كه بلى را بنجى ايشان يقال جتس الاخبار وختسها الى تخفى عنها ومنه الجاسوس بربايد
 كما شتند جمع ماض من كاشتن بضم الكاف الفارسية اى ارسلوا اليهم واحالوا عليهم
 احد او فرصت النهار مثله لفظا ومعنى نگاه داشتند للاغاثة عليهم تا وقع ظرف
 كه بر سر قوى بيا، الوحد رانن بود نداى هو لاء السراق وبقيعه بالفارسية جايلام
 خالى مانده اى بودنى چند بالتبركه بر نجه تن از مردان واقعه ديد فيه تشبيه على انه
 يبنى ان يرسل الى مثل هذه الامور رجال حضرة الوقايح وچنگل از نوه را كذا
 وجدنا عيان المتن والاحسن ان يكتب للمرا بعد قوله ديد وخرق منا ليكون
 على قاعن الاسجاع بغير ستاندند در شعب بالكره والسكون الطريق فى الجبل بستان

سخت

شد فلما بقوله م الحرب خدعة دزدان شبان گاما ای وقت المساء باز آمدند ای جوا
سفر کرد جمله حالیة و غار آوردن عطف علیه سلاح بکشادند لاستراحة و غنائم
جمع غنیمه بنهادند لحصول الفراغة تختین بضمین یعنی اول دشمنی که برایشان ناخت
ماضی من ناختن بالمتر که چایق خواب بود اعلم ان لفظ خواب بالواو الرسمی یعنی النوم
والرویا والمراد منها هو الاول چند انکه بایس یعنی بعضی از شب بگذشت حق استقوا
في النوم بیت قرص بضم القاف والصاد المهملة خورشید بالواو الرسمیة ای جرم
الشمس اعلم ان لفظ خورشید و لفظ خور بلا شید و لفظ شید بلا خور یعنی الشمس در
سیاهی بالیاء المصدری رفت ای غریب یونس م اندر دمان ماهی ای التمک رفت
و المعنی ان كان انقاسهم في النوم مثل غروب الشمس و ما ب یونس في بطن الحوث
وقیل في النزجمة بیت کندل کون بر دما سیاهی به کندی یونس دمان ماهی به مردان
دلاوران هما جمعان ای الرجال الشجعان از کین بفتح الکاف العربیة و کسر المیم والیاء
و جذ في النون بالمتر که بوصو بدر جستند بفتح الجیم العربیة بالمتر که طش صحر دیلر
و دست همه را بکسر التاء للاضافة یلان بفتح الیاء و کسر ای أحاد بالمتر که بر بر یلان
التکیر یر للتاکید بر کتف بفتح الکاف و سکون التاء و کسر ای بختند ای قید والید ایکیم
علم التأفهم بامداد ان قدم مرة بدر لما مک بفتح المیم و کسر اللام حاضر آوردند و
عرضوا علم الملک همه را بکشتن استارت فرمود ای امر بقتل الجميع انتفاقا بالالف على
اصطلاح اهل الفرس در ان میان و المعنی فیما بینهم جوانی بود که میوه بالمتر للاضافة
یعنی الثمرة عنقوان اول شباب بش الضمیر ارجع ای قوله جوانی نور سید بود و کسر
بالاء و المتر في مقابلة میوه اعلم ان لفظ سبزه بالحاء یعنی النبات الاحضر ای مردان
و چمن و لفظ سبز بلا یعنی اللون الاحضر کستان استعارة عذارش تفخیم اسم
مفعول من دمیدن یعنی البست مصدر اول لفظ نوی في الموضعین یعنی الجید و فتح النون

مطلق
 بیان لفظ خواب

مطلق
 بیان لفظ و
 سبزه میوه

مطلق
 بیان لفظ نو

فيه شامع والقم لغة ايضا كي ازوزا الى من وزرا ذلك الملك باي تحت ملك را بوس
 واداي قبل رجل سرير الملك فان استعمال بوسه بلغة داد وروي شفاعت بر زمين
 نهاد وفيه اشارت الى ان الملوك يحبون التفرع والابتغال وكفت ابن پسر انقال
 پسر منا وقد كان شابا كما قال آنقا جوابي بود بصفر سنة وللمترجم عليه همچنان الى
 مثل هؤلاء التصوص از باغ زندگانی بالياء المصدرى بمعنى الحياة بر بجمع الثمرة تخور
 واز ريحان لعل المص استعمال بمعنى التبرع الى الحاصل جواب بالياء المصدرى والمعنى
 من حصولات الشباب تمتع بنا فته الى لم يستفيع توقع الى الرجاء بكرم و اخلاق
 جمع خلق بضم الخاء خدا وندى بياء النسبة آنست که بخشيدن خون اين پسر بر بند
 پريد الوزير نفسه منت نهى بكسر النون كما في مصدر الى نادى وكسر الهاء للياء وهي الخطا
 ملك بكون الخاف روى از ابن سنى من هذا الكلام درهم كشيد ومعنى روى درهم
 كشيد بالقرية يوزن بوزن بوزن ترى وموافق رأى بلغة شى الاول ان يقع بدل الواو لفظا كلفيد
 التعليل ووقع في بعض النسخ مكان بلغة شى جمان بيشن الضمير ارجع الى الملك ولفظ جمان
 بين وصف تركيبي بنيامد وكفت بيت بر تو بفتح الباء الفارسية بمعنى الشعاع بليكان
 جمع نيك ونيكو نكيدى لا يقبل شعاعهم مبركه فاعل نكيدى بنيادش الضمير ارجع الى
 مبركه بدست لعدم استعداد تريت نا اهل راجون مثل كره كان اعلم ان الشايع في
 استعمال هذا اللفظ ان الخاف الاول عوز والتمارسة بمعنى الجوز به كنيست بضم
 الخاف لعوز بمعنى القبة يعني كما لا يستقر الجوز على القبة بل يندرج منه كذا لا يستقر
 الترتيبه على غير المستعد وقيل في الترجمة بيت ايوله موزن دو نمير امزه يتكلم فيه او زه
 جوزد ورمز نسل و تبار بفتح التاء الفوقانية المشابهة والنخاينة الموصلة بجمع القبة
 وقع في بعض النسخ بدل تبار لفظ بنياد و في بعض لفظ فساد بلا عطف اينان جمع ابن
 اشارت الى قوله طائفة دزدان عرب منقطع كردن اي استصالحهم اوليته است وبيج

اگر بیان بیعی از امام علیه السلام و سلم ان ایام
 خطا او ان الشايع و الاستعداد ان يراى
 معناه الرابع

ب ابن سید مع

سلطان
 2 مان عطف لم تكن

ابن سید علی

ابن سید علی
ابن سید علی

ابن سید علی

ابن سید علی
ابن سید علی
ابن سید علی

بابا، العزیز یعنی الحق بنیاد هذا علم النسخة الاولى واما علم الاخرين فلعلنا نبارق
هنا والاولى النسخة الاولى ايشان بالترك انكسر بر آوردن یعنی اخراج عرقهم بهتر
ثم علله بقوله كما اتفق را شاندن هو في الاصل بمعنى النصب ويراد به الاطفا، وفي بعض
النسخ كشتن وهو شايع في معنى الاطفا، واخبرك بمعنى الجمة كما اتفق بمعنى الترك
واضح را كشتن اي قتل الجمة الكمية ويكفي اشغال اولادها الصغيرة نظام دانستن بمعنى
الحفظ والترتیب براد بقوله آتش وافق طائفة السراق وبقوله اخبرك ويكفي الشاب
الذي يريد له وزير تخليصه من القتل كما خردند ان نيت لان طبيعة النار والافق
لا تتغير بالترتیب فهدا الشات يصير سارقا وقاتلا كما بان **قطعه** ابراهيم اب زنديك
ما، الجومة بارد مضارع من باريدن بالترك يا غنى ويراد به معنى باريدن بالترك كما يفرق
بجاء ومن قال بالاشنة ان فقد تقول ويبعد ان يقال معناه ازا بر كبر اب زنديك بارد
لان المجاز شايع والتقدير تكلف مهر كنه از شاخ بيداي من غصن شجرة الخلاف الى
الثمرة كخوري بيا، الخطاب الى لا يحصل الثمرة لعدم الاستعداد الاثارة حتى تاكل منه
بافرو ما به الى دفع الاصل روزگار مبرر بمعنى حق الى لا تصرف الوقت في تربية كنه
ازن، بلعني القصب بكسر يائه للاضافة الى قوله مور يا الى الحصير شكر كخوري
وقيل في الترجمة **قطعه** كبر بولت يا خدر رسا بجات سو كود اغا جي بار و پري
ويرر، اصل الحق اي چون امك چكه كه حصيرة قامش شكرى ويرر وزير معهود ابن سخن
اي كلام الملك بشنيد طوعا اي انقيادا وكرة الى انقباضا وفي بعض النسخ سمعوا وطاعة
يسند به لان خلاف الملك فافاد و حسن راى ملك را بالاضافة الى التعليلين آفرين
و تحسين خواند وكفت آنچه الى الطلام الذي خداوند ام ملكه فرمود عين حقيقت است
لا مجاز فيه اصلا كه اكر در سلك صحبت آن بدان جمع بدتر بيت يا فتى ابا، الى الحايبة و قوله
ايشان كه فتح لان الحصلة سارية يكي از ايشان شدي جواب الشرط اما بنده يريد الوزير

نفسه كما تم ايميد وارست لفظ و اراد ان تشبيه في الاصل واستعمل هنا بغير ور
 بلا الف وهو اداة تشبيه كه ابن غلام وهو اسم كرام حق الى سبعة عشر شأ بهيت
 صالحان الباء سببية او لاصاق تترتبت پذيرد لان الصيغة مؤنثة و دخول خرد من لان
 كبره لان الطبيعة سارقة كه منوز طفلست يطلاق علم كل مولود صغير من الانسان وغيره
 وقد يستعمل جمعا قال الله تعالى او الطفل الذين لم يظهروا الاية وسيرت بني وفي مختار القضا 2
 البغي التعدي ومن قال في تفسيره وطغيان بالعطف النفس لا فقد تعدي وعناد لان
 كثره الى جماعة السراق در نزاروي الى في اصل بدنه و بنيت متمكن نشن است الى لم
 يستقر و در حديث است الى ورد فيه **كه ما من مولود** كلمة ما نافية **الا وقد يولد على**
الفطرة اي على الجبلت السليمة والاستعداد لقبول الدين الحق في كين لو خلق وطبعه قبله
 لان هذا الدين الشريف موجود حسنه في العقول ويسر في النفوس **لكن ابواه** اي
 ابواه واقه **يهوداينه ويصرانيه ويحنانيه** اي يجعلونه يهوديا ونصرانيا وحنانيا
 يريد الوزيران هذا الغلام في اصل بنيت مستعد لقبول الخير ولم يكال اهل الفساد
 زمانا طوبلا ولم يستقر الفساد في طبعه ولكل ان يقول هذا قياس مع الفارق اذ كم
 من مستعد للاسلام مفسد بالطبع واعلم ان الوزيران ايد قوله بالحديث الشريف
 ايدء بقوله **بيت** بايدان يار كشت اي صاحبهم همسرة بالترك باسندش بيريد به زوجة
 لوط النبي عم وتفصيل هذه هو انه كانت مدينة سدوم بلدة فيها من الخير والسعة
 وكثرة الثمار ما لم يكن في ساير البلدان وكان يجتمع فيها الغرباء من الآفاق في فصل
 الصيف واوان الثمار فجاء ابليس عليه ما يستحق تمثلا لهم في صورة غلام امرء
 وجعل يدخل كرمهم وحدايهم ويرادهم الى نفسه حتى اظهر فيهم الفاحشة فاجاب
 الله تعالى لوط النبي عم ليدعوهم الى الايمان والامتناع عن الفواحش فلم يستمعوا
 فبعث الله تعالى جبرائيل عم ومعه احد عشر ملكا فلما اتوا اليهم نصف النهار فاذا ٢٢

مطلوب
في بيان تعدي و
وخطه

مطلوب
في بيان غلام

مطلوب
في بيان طفل

ابن يدر

كرو

الاسلام

مطلوب
في تفصيل قصة قوم لوط

بجواريتين من الماء فابصرتهم ابنة لوط وعوى شقي الماء فاستجبت بهم وقترتهم
 عن خبث اهل المدينة فظهروا الغم من انفسهم فقالوا اهل احد يضيقتنا قالت
 ليس فيما احد يضيقتكم الا ذلك الشيخ مشيرة الى ايسر فذهبوا الى لوط النبي وع
 وهو على بابها فاقبل بهم الى اهلها وضاق صدره اغتما وكافه عليهم من خبث
 قومه لا يدري ايامهم بالرجوع ام بالنزول وقال هذا يوم عطيب الى شديد
 ثم قال لامرأة قومي واضربي ولا تعلمي احدا وكانت امرأة منافقة فانطلقت تطلب
 بعض حاجاتها فجعلت لا تدخل على احد الا وقد اعلمته وتقول ان عندنا قوم من ميثمهم
 كذا وكذا ما رايت قوما احسن وجرا منهم فجاء قومه يهرعون اليه اى يستحثون الى
 باب لوط وع ويعدون الى اضيافه الذين نزلوا في داره فدخلوا الباب علم وجوهرهم
 وقال يا قوم ان هؤلاء بنائى فنتزوجونهم ولهم تزويج المسلمات من الكفار جارية
 من اظهر لكم من الحرام فانفقوا الله ولا تخزون في ضيقى اليس منكم رجل رشيد قالوا القد
 علمت ما لنا في بناكل من حق اكل لتعلم ما نريد ويعنون به علمهم الجيث فارادوا التحويل
 علم الاضياف فخرج جبرائيل وع بيده فعميت ابصارهم فعموا اذلك من لوط وع فجعلوا
 يحرقونه فنجى لوط وع فلما رايت الملائكة ما لى لوطا من الكلب قالوا يا لوط انا رسل
 ربك لن يصلوا اليك فافتح الباب ودعنا واياهم ففتح الباب فدخلوا فاستاذن
 جبرائيل وع ربه في عقوبتهم فضرب بجناحه وجوهرهم فطمس اعينهم فاعماهم شديدا حيث
 لا يعرفون الطريق فخرجوا وهم يقولون النجاة النجاة فان في بيت لوط قوما سحرة ثم لما
 امر لوط باسرا اهل لوط وع يا جبريل ان ابواب المدينة قد اغلقت فكيف اخرج
 مع اهل وع غنمى وبقرى قال اجعلهم فجعل لوط وع الى باب المدينة فجعلهم جبريل الى اخاص
 ووضعهم من وراء المدينة بامر الله تعالى فمضوا الى مصر ومن قرية من قرىهم لم يكونوا يعملون
 مثل علمهم فلما انتهوا اليه لوط وع ادخل جبريل جناحه في اربع مداين سدوم وعامورا

وادوا ماء وضربوا بيع حتى بلغ اسفل الارض فقلعوا من طين اسود ثم رفع بها الغبان
 السماء حتى سمع اهل السماء صياح طلائعهم وصياح ديكهم فلما رفعوا السماء اعطى الله
 عليهم الكسبيات والنار ثم قلبها عليهم فذكر قولهم فلما جاء امرنا الى خزائنا جعلنا عاليها
 سافلها وامطرنا عليهم حجارة من سجيل فاندان الى اهل بيت نبوتن الضمير راجع الى
 لوطكم بقم الخاف الفارسة شداى ضاع سكر اصحاب كهف بالاضافة الى الغفلين
 روزى بيا الوحشة جند والمعنى بالتركة بتركة كونه بالتركة ايزر سلطان كرفت الى تبع
 الصالحين مردم شد وصار من اهل الجنة قال مقاتل عشرة من الجيوشات يدخلون
 الجنة على ابراهيم وكبش اسمعيل وناقة صالح وبقرة موس وحوت يونس وحمار
 عزيزة وغلة سليمان ومعدن نيتين وطلب اصحاب كهف وناقة محمد ومغصبل قصبة
 اصحاب الكهف هو ان فتية من اشراق الروم ارادهم دقيانوس علم الشرك فابوا ولم
 ستمه واتابع الراعى الذي مرقابه فتبعهم وتبعه لطلبه فهربوا الى الكهف الى الغار الوا
 في الجبل فقالوا ربنا اتنا من لدنك رحمة وهتي لنا من امرنا شدا فهم ناموا في الكهف
 ثلثمائة سنين وازدادوا سعا وكلهم باسلا ذراعية بالصيد الى بقعاء الكهف او البكا
 او العتبة ثم اعظمهم الله تعالى على كمال قدرته كما ويتعرفوا حالهم وما صنع الله تعالى بهم فزادوا
 يقيناً على كمال قدرته الله تعالى وبستبروا به امر البعث اين بكفت الى الوزير وطابقه الواحة
 ازندا جمع نديم وفي مختار الصحاح وهو القرين في الشراب وقال فيه جمع النديم ندام ملك
 الى السلطان المبرود باومع الوزير بشفاعت بارشدند وفي بعض النسخ بارى كرددند
 تامل كل از سرخون او قد مر بيانه در گذشت وتجاوز وكفت الى الملك بختنديم اعني
 عنه اكر چه مصلحت نديم الم يوافق راي والتحقيق في النزاع بين الملك والوزير ان
 ما ذكره الوزير من تبدل الاخلاق بصحبة الصالحين فلما يوجد وما ذكره الملك كثير الوقوع
 والاحتياط الى ان لا يلتفت الى ما هو قليل الوقوع وقال الله تعالى صعلج الخرم سوء الظن

مطالعة
 في قصص اصحاب الكهف

و لهذا قال المص من جانب الملك **رابعی** دانی که چه گفت استقام زال بفتح المص سوا
 کان ذکر او اثنی و بفتح ابو رستم و الظاهر ان المراد هنا هو الکبار رستم که در بفتح الکاف
 العزة دشمن نتوان حقیر و بیجان شمرده از مقول القول و المعنی بالترک او اثنی چون
 بیشتر آمد قد عرفت ان لفظ بیشتی بالباء العزة و الکسرة المجهولة بفتح الزیارة و لفظ
 تر للتفضیل شمره و بارای اجل و اجل الذي علیه مبرد بضمین فالوزیر المبرور عذ الغلام
 الصغیر حقیر افتضربه فی الجملة ای خلاصة الغلام و وزیر سر را ای ذلک الغلام بخانه
 سر که شیشه و بنار و نعمت بپروردای رباه و استاد ادیب فعیل بفتح الفاعل بیشتر
 نصب کردند بفتح ویزنه ناحی خطاب ای التکلم الملیح و رد جواب فی مقابلة
 و سایر آداب ملوک کنی بیا موشند که هو الا یقربا بنا الزوراء تادیر نظر ممکنان بکسر
 الکاف الفارسی ای منظر الملک پسندیدن و مقبول آمد که ظاهر خلاف رأی الملک فی حق
 باری قد مر بیان مرتبه وزیر از شمایل جمع شمال بالفتح بفتح الخلق بالضم و اخلاق
 عطف نفیر او اشارت الی الغلام در حضرت ملک لایزال حسن ظنه شمه ای گفت
 مقول القول هذا که تر بیت عاقلان در وی اثر کردن است و ظاهر ظنی موافق الواقع
 و جهل قدیم از جلیت بکسر تین و نشد بد اللام بفتح الخلقه او بدر برده فاعله تر بیت
 ای اخرجه ملک را ازین سخن نبستم آمد فانه لم یصدق الوزير و گفت **بیت** عاقبت
 که کن زان که شود ای بصیر ولد الذئب ذیبا فی العاقبة که چه با آدمی بزرگ شود
 ای و آن بکبر مع الانسان و قبل فی النزعة **بیت** عاقبت قور دایکی قور دای که حکم
 آدمیلد اولایست سالی بیا، الوحده دو المعنی بالترک براهی میل برین بر آمد مفعی علیه
 طائفة او باش محله او باش فی عرف الیج بالترک لوند و من لم یعرف العرف طائفة غریبا
 و اخار ما فی مختار الصحاح و صحیح در وی ای بهذا الغلام پیوستند ای اتصلوا و عقد
 بکسر العین و هو الخطب مهمنا مر فعت بالترک بولد اشلق بسند و من جوز فتح العین

در این نسخه در این صحنه از این نسخه در این نسخه

این نسخه در این صحنه از این نسخه در این نسخه

این نسخه

این نسخه

في لفظ عقد فقد ارتكب الاستدراك في كلام المصلا لانه بالفتح بمعنى بستن تابوقت
 فرصت الظاهر ان الباء للظرفية وزير راباد وپسش بکشت الى ذلك الغلام ونعمت
 في قياس برداشت الى رفع وذهب ودر مغارة دزدان بريد المكان الذي ذكره في اول
 الحكاية بجای پدرش بنشست وصدق ظن الملك في حقه وعاصم شد ولما سمع الملك
 هذا الخبر تخبر ولما قال ملك دست بخبر بريد الاصبح كما هو المعتاد او الساع لفظ
 الخبر بدندان گرفت وكفت **قطعه** شمشير نيك از اهن بد بالوصل للوزن اي السيف
 الجيد من الحديد الذي چون بالا محالة كذا اي كيف يصنع كس احد ناكس المراد باصطلاح
 الشخص الذي يقال له بالتركة كوز بهر بيت نشود اي لا يصير سبب التزنية الى حكم يكون
 المبيع واسم نشود الضميمة المراجع الى قوله ناكس وقوله كس خبره ومن قال مفعول
 نشود فقد غفل عن كون شدة بمعنى الصيرورة باران که در لطافت طبعش خلاف نیست
 في حدة لفظه در باغ لاله وريد الظاهر انه من روييدن بمعنى ينمى الى نبت الزهر بسبب المطر
 الاستعداد البستاني به ومن قال بمعنى رويانیدن بالاستدراك او المجاز فقد ارتكب خلاف
 الظاهر كما لا يخفى ودر شوره بوم اعلام اللفظ شوره بالتركة خبر ولفظ بوم بمعنى المعان ثلثه
 احدها الهامة بالتركة يسقوش وثانيها بمعنى حدة المملكة وستهي ارضها وثالثها وطن المرء
 الذي ولد فيه والمراد منها هو المعنى الثالث ولفظ شوره مضاف وحذف الهمة للوزن
 فن ظن ان لفظ شوره بوم لفظ مفرد وقال شوره بوم ارض ذات ملح يقال له بالتركة
 جورق يه فقد غفل عن اللغة باسرها حسن والمراد به منها هو ما يقال بالتركة جو جورق
 وحاصل الكلام ان التزنية واحدة والاستعداد مختلف فلا يجاب في التزنية حتى يحصل
 من القبيح ما هو الحسن **ديكم** زمين شوره هذا الاضافة بيانية سبيل به نيارد لعدم
 استعداد تلك الارض لانيابة دروخت وعمل صايع مكره دان باللفظ الفارسي تكون
 بالياء المصدرى بابدان که دن چنانست مرمون که بدکر دن بجای نيك مردان لفظ جاي

جورق بوم

واما قارضا التزنية لكونها من جنس واحد
 وهو صفة جارية ايضا من جنس واحد
 واما قارضا التزنية لكونها من جنس واحد

معجم وقيل في الترجمة **فقط** جورق براه کولی سنبلی بنور منزا کا تخم وعمل ضایع امکره
 براه منظر ایلیک شوبله درکم ابولس براه منزا بقلمدر **حکایت** سر منگل وهو اسم يطلق علی
 کل شخص يكون له ولاية وتوکل علی الغیر فهو یقع من یقال له جری باشه ومن یقال له بالیک
 ومن یقال له معتقد ومن یقال له جاوش باشه والتخصیص انما یستفاد من المحل فی قصه فی
 قصه بالاول والاخر فقد قصه زاده را الهیة تعبد معنی یا، الوحد کامة مرار ابره
 بکسر الراء للاضافة ای علی باب سرای اعلمش بضمین اسم ملک دیدم که عقل وکیاسته
 الباء للوحد النوعیة والکیاسته ضمة الطائفة وفهم وفراسته کالعطف التقییر زاید
 الوصف داشت ای کان له عقل وفهم کثیر کثیر لا یدخل تحت الوصف هم از عهد
 خردی بالیا، المصدر ای من رخان الصف آثار بزرگه وعلامات الکبیر در ناصیه
 فی الاصل شعر الجبهة والمراد هنا نفس الجبهة او پیدا یعرف هذه الآثار بعین القلب
 والاستبصار **ربیت** بالای سرش ظرف الی فوق راسه زهوشمند کی اعلم ان لفظ
 هوشن کجی لعینین احدهما العقل والکما الروح ولفظ مندا ادا نسبة یدخل
 الاسم لافان معنی النسبة الیه نحو دردمند بالترک دزدلو وکذا هوشمند والیا
 فی اخر مصدریة فالعنه بالترک عقلو لقدن می تافت حکایة من تافتن الی اشتعل
 سارا بلندی الی کوب الرفعة وقیل الترجمة **بیت** باشه او ستمد عقلی چو قلغول
 اولو لغویله زی بلا بر ایدی فی الجملة ای الحاصل من جملة الكلام مقبول نظر سلطان
 آمد علله بقوله که جمال صورت وکمال معنی داشت قال رسول الله ص **الطلبوا الخیر**
عند حسان الوجوه حکما کفته اند توانگری بالیا، المصدر ای الغنا بمنزلة
 لانه یقی نه بال لانه یغنی و بزرگه ای الکبیر بعقلست اذ المقصود الاصلی من کبر السن
 از دیاد العقل نه بسان قال المولى الرومی **بیت** کرده ام بخت جوان را بام پیر
 کوز حق پیرست نه از ایام پیر **حکایت** روی عن بعض الحكماء ان الشیخ اذا کثر یقل

ابن سید علی

مطلک
فی لفظ هوشن وند

مقصود من
 ان دیاد
 العقل

قدر سوى العقل فانه كلما ازداد مقدار ازدا عثرة ونقل ايضا ان الشئ اذا
 قل يكثر قدره سوى الطيق فانه كلما قل لا يصير عزيزا ابنا، جنس او افراد صنف
 بدو حد بدو ند على ما هو المعتاد في الذين هم في حرمة السلاطين وحيات متراكم اند
 ودر كشتن او المصدر مضاف الى المفعول سعي في قائل محموداي اسندوا اليه التهمة
 حتى يقتلوا السلطان ولم يؤثر فيه سعيهم **مصرع** دشمن چه زند و بپروى چه كند
 چو مهربان الى المشفق باشد دوست و اراد الكمل ان يعرف سبب العداوة
 ولهذا امكلى پيرسيد من ذلك الشاب العاقل موجب بكسرة الجيم والياء خصم
 بكسرا لياء، المصدرى للاضافة ايشان اشارة الى ابنا، جنه الذين حد و مادر
 حق تو چيست فلما استفسر الملك اجاب بجواب يصدر من كمال العقل كفت در
 سايند دولت خدا و ندی بالياء، المصدرى او لياء، للنسبة ممكنان راى الجميع
 الناس راضى كرم بالا حان مكر خود راىم اجعله راضيا كه نى شود طرد
 الابن و ال نعمت من اذا احدا ان يتقنى الحود دولت و اقبال خدا و ندی
 باد دعا، للملك و عداوة الحود لا يتوقف على الاساءة من جانب المحسود كما
 ان ابليس حد ادم ع من غير موجب من جهة **فقط** تو ايم آنكه نياز ايم اى
 اقدراى لا او دى اندرون كسى اى چوق احد خود را چه كنم كيف اصنع به كوكه
 اوز خود بهر چ درست اى در دنجست و من القاعن المقررة ان حرف الصلة اخ
 اباء اذا اقترن بحرف العطف الظرف يؤخر حرف الظرف لاقتضاء اباء الدخول
 البتة كما في قوله و بشكره اندر ش و قوله بدین بنده درست و قوله بدریادرمنا فع
 و فيما نحن فيه و اباء في الجميع زاينة التحين اللفظ وليكن هذه القاعن على ذكر منك
 بميرة تا بر مى اى مت حتى تخلص الى خود كين كه اين حد رنجست اى مرض كه از
 مشقت آن رنج جز مرگ نتوان رست بمعنی رستن، بفتح الراء اى الخلاص وقيل

راضی و

في الترجمة **قطعه** كوجم ميرا که کمه ایچن انجتم حوون نیلیم اول کند و غصه من
 اولمزه کبر که قورنله سن الی جود بود درن مریض اولان کشته ناولنج قورنلم **قطعه**
 شور جتان الظاهران مشور بخت بلع کثیر الملح غیر منتظم الاحوال و لهذا قبل معناه
 بالترکه آچی بختلو و هو و وصف ترکیبی جمع بالالف والنون و من قال قبل شور
 لهذا بلع الفتنة فقد افتتن بآز و الی بالترغبة خواهند مفعوله مضمون المصراع
 التام قبل انرا الی الاصحاب الاقبال والسعاد زوال و نعمت و جانا کا هو مقصود
 اطو کر نیند بر وز الباء للظرفية شب پره و هو اطفاش علم وزن العناب
 چشم الی عینه و شب پره لغت علی اصل الوضع و من قال اصله شب پره قد تقول
 چشمه آفتاب الی عین شمس را چه کناه الی لاذنب لها راست الی صحیح خواهی
 الی تر بدانت مزار چشم چنان ان عیون کثیرة مثل عین اطفاش کور بهتر کونا
 عیبا، اول که آفتاب سیاه الی من کون الشمس سوداء و اذا عرفت معنی البيت
 بهذا التقریر فقد عرفت انه لا حاجة الی تقدیر الشرط فن قال فی تقریر یعنی اگر
 خواهی که مزار چشم چنان الی مثل چشم شب پره کور شدن بهتر است از سیاه
 شدن آفتاب راست خواهی فتوله راست خواهی جواب شرط محذوف بحسب
 المعنی فقد غفل عن المعنی و قيل فی الترجمة **قطعه** یرمز لر همیشه استر لر اولول درن زوال
 نعمت و جاه کوند زن کور مسه یر مسه کوزی کنشک نور نه اولور می کناه خوش
 دیدک بوز بیکل انجلا یکن کوز کور اولسون کنش اولنج سیاه حکایت یکی را از ملوک
 عجم حکایت کنند کید دست نظام اول بینعی ان یراد به التعدی مطلقا بال رعیت دراز
 کرن بود و جورای ظلم و اذیت بفتح الهمزة المقصورة و تشدید الیا، یعنی الایذاء
 اغار لغظ کرن بود مقدرای شرع فی الظلم و الایذاء خلق از مکاید ظلمش حکاید
 جمع کید و هو المکر و ورجان یرفتند ای تفرقوا و از کر بت جور سن الی شدنه راه

این کید علی

این کید علی

لغظ که هنا و قی فی
 بعض النسخ کا لا یجوز
 این کید علی

غربت کمر فتد کانه عطف تغیر و رعایه للبحر چون رعیت کما الظاهر من سوق الملاح
 انه بفتح الحاء الفارسیه بمعنی الغفدان وقیل بفتح الحاء العربی بمعنی الناقص شد
 ارتفاع ولایت الی حصول المملکه و غلتها نقصان پذیرفت لان الحاصل من الرعايا
 و اکسایهم فاذا ذهبوا انتقص الحصول **حکایت** روى عن حکیم ان الرعايا للسلطانین
 بمنزلة البقر والغنم للرعايا فاذا اکثرنا و سمننا حصل اللبن الكثير و خزینة تملئ بکسر تین
 بمعنی الحار و قد شاع فتح التاء ما ند بسکون النون والد الی ماض من ما ندن و دشمنان
 از صطرف الی الاعداء من کل جانب و ر بفتح القوة والمراد بمجومهم آوردند
قطعه هر که فریاد رس الظاهر ان الیاء مصدریة لا للوحش کما ظن روز مصیبت طرف
 خواهد گوید بالحاء الفارسیه ای قل در ایام سلامت و اوقات الامن بجوامردی
 لفظ جوامردی معنیس احدیما الرجل الشاب و الثانی الرجل السخی والمراد هنا
 هو المعنی الاخر و الیاء المصدریة بمعنی الجموع استخاء کوش امر من کوشیدن بالحاء
 العربیة الغیر بنده خلقه بکوش کان عادتهم فی الزمان السابق ان يجعلوا فی اذان
 عبیدهم حلقة از حرف شرط تنواری خطاب من نواختن بر و مضارع من رفتن
 و المعنی ان عبیدک الذی فی اذنه حلقة لو لم تلتطف به یا بقی و یهرب لطف کن لطف
 فیه تاکید که بیطانه شود خلقه بکوش الی عبیدک بسبب اللطف و الاحسان کما قیل الا ان
 عبید الاحسان و قیل فی الزمره **قطعه** هر که یاردم بولم دیر رسه مصیبت ایرج کل تلسون
 ایام سلامت و بلکه کولکن خوش فور کیدر کند و قوکل سن آخ او خشا بیجی لطف
 قل لطف که آزان او لا خلقه بکوش روزی بجلس او اشاره الی الملک الظالم الذی
 نحن بصدد قصته از کتاب شهر نامه می خوانند ترفیه تنبیه علم انه ینبغی للسلطانین
 ان یسمعوا اخبار السلطانین الماضیه و ینصتحو من سیرتهم قصه بالهمزة للوحش
 در زوال مملکت خفاک و عهده فریدون بود قد ذکرنا سابقا بعض قصتها وزیر مکر را

این سید علی

این سید علی

پیرسیدای سال الوزیر الملک که فریدون کنج و ملک حشم بفتی بنی بعن الخدم و هو
 جمع خادم و المراد من یخص بالمرء من العبد و غیرهم نداشت ای لم یکن له مهولاً بادشاه
 بالباء المصدری برو چگونگی مقرر شد و غلب علم الضحی که گفت ای الملک اینجا نکه شنید
 فی هذه القصة من کتاب شهنامه خلقی و جماعة کثیرة برو بتعصب کرد آمدند بکسر
 الالف الفارسی ای جمعوا علیه و اتفقوا علیه نصرت و تقویت کردند پادشاه را بپشت
 و قیل فی قصه **شوی** فریدون فرقه فرشته نبود و زشتی و زعبر سرشته نبود بداد و در
 یافت او بگوید نو داد و دهشت کن فریدون نوع وزیر گفت چون کرد آمدن خلق
 لفظ چون منابلا امالة حرف تعلیل موجب بکسر الجیم پادشاه نیست ای سبب للسلطنة
 تو خلق را چرا پریشان میکنی بسبب ظلمت مکر سر پادشاه می نداری بالترکی مکر پادشاه خلق
 باشک یوقد رفیه تشبیه علماته ینبغی للوزیر ان یعمل بموجب الحجة المشهور قتل الحق
 ولو کان مترابیت همان به که لشکر بجان پروری بیا، الخطاب که سلطان بلشکر
 کند سروری بالباء المصدری و قیل فی الترجمة **بیت** شرا لشکر کی جانده بسلاسل که سلطان
 چربله ایدر سلطنت ملک گفت موجب کرد بکسر الالف الفارسی اعلم ان هذا اللفظ یجئ
 لمعان ثلثة الاول بعن المدور و التا بمعن جانب النخ و اطرافه و الثالث بمعن الجمع
 و یستعمل بلفظ شدن او آمدن و المراد هنا المعن الاخر و لهذا قال آمدن ان سبب
 جمع سپاه و رعیت چیست سؤال الملک ملیح گفت ای الوزیر پادشاه را عدل
 باید تاب و کردا بند و در حجت عطف علی فعله قوله عدل نادر سابق دولتش اینم هذا
 اللفظ مستعمل فی لسان اهل الفرس بمعن امین و من قال و لعله مغلوب من قلب
 ملکان فقد و هم اذ ذاک من نصرفات اهل العربیة شنیدند جواب الوزیر صحیح و ترا
 این مهر و نیست و الحال انی بکلامها **شوی** نگند مضارع منفی جور پیش و وصف
 ترکیبی فاعله سلطانی بالباء المصدری مفعوله ای لا یعمل السلطنة من کان صنعتی

مطلب
 بیان لفظ کرد

ابن سید علی

النظام وكون نكند بمعنی نشود بعید جدا و كذا بیا، سلطان الوصیة فاذا سمعت المعنى
الصحيح فلما تلتفت الى القبح که بنا بدز که که چو بانی بابا، المصدرى اعلم ان
لفظ چو بانی و با جیم و اباء الفارستین فارسته و با جیم الفارسه و اباء العربیة که
پادشاهی بیا، الوصیة که طرح و هو بالترکی سلقین معضاف الی قوله ظلم و الاضافة بیانه
و ظلم بوجود الواو العاطفة قبل لفظ ظلم فی بعض النسخ افکنده پای دیوار ای اساس
جدار مملکت خویش بکنند بفتح الحاف العربیة ماضی من کنند و قیل فی الترجمة **مشغول**
ایلمز جوریش سلطانلق قورددن اولمز فیونه چو بانلق چونکه شظلم سلقین
یازدی ملکی دیوار کل دین قازدی مملک را الظلم بند وزیر ناصح موافق طبع نیامد
ای لم یض علیه زمان کثیر که بنی اصله بنین حذف النون للاضافة الی غم بنشدید الیم
سلطان ای ابنا غم ذلک السلطان الظالم لما رعت مصدر نازعه ای جاذبه الخسومة
بخاستند ای قاموا الیه و مملک پذیر خواستند ای طلبوه قوی بیا، الوصیة که از دست
قطاول او قدمه ذکره بجان آمد بودند کنایه عن کمال التفجیر و پیریشان شدن من
اوطانهم برایشان یعنی علم بنی غم که دآمدند قدمه بیانه و نقویت که دند کمالان
لفز بدون و قد سمع و لم ینقح نامملک از نصر فشی بدر رفت ای خرج و برانان ای علی
بنی غم مقرر گشت **فقط** پادشاهی بیا، الوصیة گو که او را دارد ای تجوز بنشدید
الواو استم مفعول به زبردست علم رعایا به دوست دارش لفظ دوست دار
وصف ترکیبی و الشین راجع الی قوله پادشاهی ای الذی یقینه خلیلا روز سختی
ظرف دشمن بکسر النون للاضافة زور آورست و وصف ترکیبی ایضا ای عدو
مقدم بار عین صلح کن بالعدل و زجکل خصم ایمن شین غله بقوله زانکه شاهنشاه
عادل را ای للسلطان العادل رعیت لشکریست لانیهم بنصرونه علم اعدانه و قیل فی الترجمة
رباعی بهر شه که رو اکون رعایا به جفای دوست دوند غی ظلم به شدای و فای

ابن سید علی

مطالعه

لفظ چو بانی

و در این کتب که در این کتاب است
و در این کتب که در این کتاب است
و در این کتب که در این کتاب است

قلی صلح رعیت او تو خصم من آزاد عدل اسبیه لشکر من را لارک الای **حکایت**
 پادشاهی با غلام عجیبی بیا، الوحد فیما در کشته بالطف العود والباء الاصلی بجمع السفینه
 شسته بود غلام بسکون الیم الی ذلک العجمی دیگر بالترک دخی در باندین بود و
 محنت کشته نیاز موده اسم مفعول من از مودن کر به بکسر الطاف الفارسه و فتح
 الباء بمعنی البکاء و زاری بالباء المصدری بمعنی الاین آغاز کرد ای شرع فیما و لرزه
 بر انداختن افتاد من خوفه من العرق چند آنکه ملاطفت کردند تسکینه آرام نکردن
 ولم یکن و ملکن را حبش از واصله از او منفص بضم الیم و فتح النون والغین المعجمه
 المندون والقاد المملک بمعنی المکدری بود و چاره نی دانستند حتی بند فاع اضطراب
 الغلام و انفعال السلطان حکیمی در آن کشته بود ای رجل عاقل کان فی نکل السفینه
 گفت مخاطباً للسلطان اگر فرمای من او را بطریق احکمه خاموش کنم و فی بعض النسخ
 کرد انم پادشاه گفت غایت لطف باشد حکیم فرمود للحاضرین معه تا غلام را برپا
 انوار خسته فوق الغلام بین الامواج باری چند بالترک برج کمره غوطه می الانفاش
 فی الماء فی کتاب اللغة المستمل اللغة و غیره آورد هذا اللفظ فی قسم المفتوحه
 ومن قال واما الغین فقد سمعت من البعض بفتح و بوا فقه بعض الكتب ومن الآخر
 بضمه وهو المشهور فقد شرک اللفظ بغير علم والموجود فی کتب اللغات المعتمد علیها
 والسموع من الامالی هو الفتح وما صادفت احد یقرأ بالضم قاین الشهرة خور
 وبعد مویث الضمیر ارجع الی الغلام بکه فتند و سول بمعنی جانب کشته آوردند
 فاذا قرب من السفینه بهر دو دست الی بلکمی بدید در دنبال دتب کشته و فی بعض
 النسخ وقع بدل دنبال لفظ سلمان بضم الیم و تشدید الطاف جمع ساکن او یکن
 ماض مجهول من او یکن فمن اعتبره معلوما وقد رلفظ خود را فخر تکب تکلفا
 چون بر آمد ان علم السفینه بکوشه بنشست الی قعوده زاویه و قرار یافت و سکن

بقا
 و غیره
 و غیره

ابن سید علی

ابن سید علی

ار به انگی که خوشی کور نمز مجبور با که شوکم اول سکه نه شست در او جافد غی
 حور بیده دوزخ کلور اخراق طامون بتانله و لا مثل بهشت **بیت** فرقت
 الی الفرق العظیم موجود میان آنکه ای بین الذی یارشن الی معشوقه در پیر و موبیغی الصدر
 هنای کان فی صدر با آنکه ای و بین الذی دو چشم انتظارش کون عیناه منتظرین
 بر درای علی الباب حتی یجئ معشوقه و قیل فی الترجمة **بیت** شوکه که باربله
 اولاسنه بسینه جوق فرق انو که که کوزی فیو کوز لر **حکایت** مهر مر و مهر این
 انوشروان قد تصرف الملک اشع عشره سنه و لما نصب جیس و زراة ابیه فیسل
 عن ستره و اجاب فالص یکی هن القصه تا جدار را گفتند ای پسر آه از وزیران
 پدرو فی بعض النسخ وزیران پدرا چه خطا دیدی فی رأیهم و فی فعلهم که بند فرمودی
 گفت خطای بیاه الوحده معلوم نکردم الا علمت منهم خطا و احدا لم یقل لیکن
 فیهم خطا اذ العلم به عسیر فینفی للسلطان انی یخطا و لیکن دیدم که مهابت من
 ای مبین در دل ایشان ای فی قلوبهم که راست بفتح الکاف العوف و کذا کرانه
 بمعنی الحد و النهاية و بر عهد من اعتماد کلی ندارند و لما رأیت هذا الامر تر سیدم
 ای خفتم که از بیم که نزد خویش ای من خوف ضررا انفسهم قصد مملکت من کنند لرفع
 ضرر انفسهم و اذ کان الامر کذلک پس قول حکما را کار بستم ای علمت به که گفته اند
قوله ازان متعلق بقوله که از تو تر سد بخاف بتر من امر من تر سیدن ای حکیم و عاقل
 و کر با چو او ای و لومع مثله صد مائه بر آی تغلب یکنک فی الحب و یجتمل احتما لامر
 ان یکون قوله صد قید القوله برای یکنک نه بینی که چون که به ای السور عاجز شود
 عن الفرار برادر ای یغلب یکنک چشم پلنک فقد یكون الضعیف یوصل
 الی القوی خوف ضرره ازان لفظ بمعنی من الاجلیة و لفظ ان اشاره الی مضمون
 المصراع الکما را ای الحیة بر پای را غی زدن ای تلذغ رجله که تر سد فاعله ضمیر

این بیت که در
 حور بیده دوزخ
 کلور اخراق طامون
 بتانله و لا مثل بهشت
 فرقت

این بیت که در
 حور بیده دوزخ
 کلور اخراق طامون
 بتانله و لا مثل بهشت
 فرقت

این بیت که در
 حور بیده دوزخ
 کلور اخراق طامون
 بتانله و لا مثل بهشت
 فرقت

مارسش را بگوید مضارع من کوفتن بالخاف العوة فاعله ضمير راعي بسنک
ال یقتله بالجر وقيل في الزهراء **قطوع** شؤم قورقه سندن او شن ال حکیم بیکه سک
انوک یوزن جنکله که کورمه سن عاجز اوله چنک چقار ر پلنک کوزن جنکله
یلان راعی انوک یچون صوقه که قورقه دو که اول باشن سنکله اعلم انما فعله مهر
لیس لکونه جیابلی هذا احتیاط و تيقظ و احتراس عن الغفلة **حکایت** روی سلطانی
خرج للمغزو من دار خلافة و امر ان یحذر جيشه في كل ليلة قيل له یبغی ان یكون حارسه
بعد ان خول في ارض العدو قال ذلك واجب و ما فعلته لئلا ان **حکایت** یکی از
ملوک بکسر الخاف للاضافة الی لفظ عرب فافقن لم یعرف انه من المتن حذفه و اعرب
لفظ ملوک بکون الخاف رجور بودان لکان مریضا در حالت پیری فانه وقت
الموت **حکایت** طلب شیخ و مسرف من صالح نصیحا فقال له تذکیر الموت اذا اصغر
الزرع حان وقت الحصاد و امید از زندگانی قطع کرده بود و قد لکان یبغی ان یحذر
بیت موی سپید از کفن آر دپیام پشت خم از مرک رساند سلام سواری سیاه الوجن
ال فابس واحد از در من الباب در آمدای دخل و بشارت آورد بقوله که فلان قلم
ذکر اسم حصن بدولت خداوندک الظاهر ان الباء للظرفية کثا ویم ای فتی ثا و دشمنان
اسیر شدند من بشارت اخی و سپاه و رعیت آن طرف بجملی یعنی با سرهم طبع
فرمان کشتنای صار و امطیعین للامر چون این کلام بشنید ذلک الملک بنفسه بغتی تنه
ویا الوحنه سر بکون الدال یعنی البارده صفة بنفسه بر آورد و گفت این مرده بالآء
الفارسته اسم مصدر یعنی مرده دادن و مرده که دن مرا نیست لان الملک توجه الی
الاشغال بلکه دشمنان مراست فتره بقوله یعنی و ارثان مملکت **قطوع** درین امید
اشاره الی مضمون المصراع الکما بر شد لفظ اما ماضی من شدن بمعنی الصیرورة او
یعنی رفتن و علم التقیرین المعنی المراد منه انه تم و من غفل عن هذا التحقيق و فسر بقوله

ابن سید علی

ابن سید علی

یعنی تمام شد فقد اخطا، وارتکب الاستدراک در بیخ کلمه - خسته عمر عزیزه بالاضافه الیه
 که آنچه در دم است و از جوار از دم فراز آید ای کجاست و یحقیق فی الخارج امید بسته بر آمد
 ای حاصل و چه فایده زانکه بکون الکافی للوزن امید نیست که عمر گذشته العمر الذی
 مضی باز آید ای بیرج **قطعه** کوشن بالکافی العزیز طبل عظیم بضرب وقت الحرب و شب
 علی الامور العظام و هو بکسر السین للاضافة الی قوله رحلت الی الارحال بکوفت الکافی
 العزیز ماضی من کوفتن بمعنی الضرب دست اجل فیله استعاره ای دو چشم و دای
 بفتح الواو مصدر بمعنی التودیع او اسم مصدر و هو بکسر العین للاضافة سر بکنید لانکما
 تقتر فان منه الآن فصار وقت الوداع ای کف دست بالاضافه و ساعد و باز و وقع
 فی بعض النسخ لفظ پنجه مکان ساعد و اختاره ابن سید علی و هو لا یخرج عن استدراک همه
 تودیع بکسر بکنید قلبه و دای و احدی منکون الاخری بر من افتاد و وقع علی حرکت بکسر الکافی
 للاضافة و هی بیابنه و هو فاعل افتاد دشمن گام وصف ترکیبی الی الموت الذی بیرین
 السعد و فی بعض النسخ بر من افتاد و دشمن گام فیہ تکلف لان یجب کسر التاء و سکون
 التون للوزن آخر ای داستان جمع دوست و فی البیت صنعة التضاد لان ذکر الضدان
 فیه کسر بکنید مفعوله محذوف للنعم روزگار امراد به زمان عمر به شد بمعنی به رفت
 بنادای بابایا، المصدر الی الجمل من نکره محذوف مفعوله لما ذکره من قدر حذر فقد نقص
 و العاقبة لا توجب التخصیص التخصیص شما حذر بکنید من امثال اعمال تأمل فی همد
 الابیات فان حالنا قول بلا عمل و سماع بلا قبول **حکایت** قال شخص لصاحبه غلطه
 قال الموت موعظه بلیغه کما ورد فی الخبر موت الجار کفی بکل واعظا و قیل فی الترتیبه
قطعه دو کدی اجل دست کوش رحلت چون که کوزم و دای سراید کز ای الم ساعد
 قوم بازوم الوداع اولدی سر ساید کز دو شدی بالامراد دشمن چون آخر ای دوست
 کز اید کز روزگار چو کندی غفلت اندم سز کوب حذر اید کز **حکایت** سالی

ابن سید علی

ابن سید علی

بیا، الوحدة به بالین بمعنی الوسا دانه تبت یحیی پیغامبر عجم والمعنی المراد علم رأس
 قبر معتکف بودم در جامع بکسر العین للاضافة اشتهد ذلک الجامع یجامع بن
 امیه دمشق بکسر الدال والیمیم في المشهور وفتح الیمیم في رواية اسم بلیدة في
 ارض الشام واختلف في بانیها وسمیت باسمه یکی از ملوک عرب که به اتفاق
 یعنی بالظلم موصوف بود و معروف اتفاق بزیارت آمد علم ذلک القبر و نماز کرد
 و دعا ای صل و دعا که هو العتاد في زیارة القبور فان قبل الجسد بصیرته بآخت
 الارض فاما القابدة في زیارة القبور قلنا الاستمداد والاستغاضة من التروح فالزمیر به
 اذا شاهد القبر یمکن توجیهه الى التروح ازید فالفیض یمکن اغلب و حاجت
 خواست **بیت** درویش و غنی بنده بالاضافة ابن خاک در نذر یدان الفقراء
 والاغنیاء عید تراب هذا الباب وانا بنفتح الواو اصله وانا بنده الای
 که غنی تر ند محتاج تر ند کما قبل **بیت** پادشاهان جهان چو بغی خسته شوند
 استعانت زد در کوشه نشینان طلبند انکه ای بعد روی بمن کمر دای توجیه
 الی و گفت از اینجا ای من الفیض او فضل الله که همت درویش نیست فان
 مهمتم منه لامن انفسهم وقیل یعنی از درون دل و جان هذا مع کونه بعید ای وجب
 الاستدراک في قوله خاطری وصدق معاملته ای شان مع الله عطف علی قوله
 همت درویش نیست خاطری بیا، الوحدة مهرا من کسید لان همة الرجال تطلع
 الجبال که از دشمن صعب و قوی اندیشناکم اعلم ان لفظ اندیشنا امر من اندیشیدن
 وقد يستعمل صفة في بعض التراكيب نحو عاقبت اندیش و خیر اندیش و لفظ
 ناک ادا فانه نسبة نحو غمناک وافیون ناک والیمیم للتکلم کفتح به رعیت ضعیف
 رحمت کن عملاً بقول ابنته **عج** ارحموا من في الارض **بیر حکم الرحمن** تا از دشمن رحمت
 نه بین **رباعی** یازوان جمع بازو بمعنی العضد فانا بمعنی القدر وقوت بنشد الواو

مطالعه
بیان دمشق

تولید از قریه
نام است و م
النیا یا اراض
تاسم

مطالعه
بیان زیارة القبور

ابن سید علی

مطالعه
بیان انوار

سر دست معناه لغة رأس اليد والمراد به الاصابع خطاست خبر مقدم پنج مسکین
 نانو ان الی الضعیف شکست بمعنی شکستن مبتدا مؤخر مبتدایه سد امر غایب من
 نه سیدن آنکه بر افتادگان والضعفاء بنحشاید بفتح النون النافیه الی لا
 یرحم که کر ز پای در آید ای ان ذل او وقع کشتن نگیرد دست والتقدیر کس
 نگیرد دستش کما قال **من لا یرحم لا یرحم** مهر آنکه تخم بدی بالیا المصد رکشت
 بکسر الحاف العز ماضی من کشتن ومن قال بمعنی افشاندن فقط غلط لانه البیا
 بمنزاد فین لان معنی الاول بالنزک المکل ومعنی الثاني صا جحق و سلکک وجسم نیکی
 بالیا المصدی داشت ای نظر بعین التوقع ورجامه النفع دماغ پهل خفف
 من پهلون اولغه برأسها مثله تحت ای طبع الفکر الباطل فهذا من قبیل ذکر المحل
 وارادۃ الحال وخیال باطل بست کانه عطف تفسیر له زکوش بسکون الشیء الی من
 الاذن ینبیه بر و ن قد او رده بعض اهل اللغة فی المضمومه وبعضهم فی قسم الکسونه
 والفصیح بختارون الکسر والعامه الضمه وقول من قال قبل يجوز فیهم الضمه الباء کسره
 والضم او الکسر افسح علی اختلاف الروایتین مما ینبغی ان لا یلتفت الیه **مصرع**
 سخن انبست که من میگویم آرا بالمد امر ای اخرج الفطن من اذک واستمع اللام
 و داد ای عدل خلق بده الیوم اگر تو می ندیدی ای فتن دهمی قدم لغظی للوزن
 داد بالهالین بینهما الف و هذا هی العبارۃ الصحیحۃ الموجودة فی النسخ القدیمة
 ومن اور دبدله لفظ دان بالنون فی آخره و شرحه بقوله امر من داشتن بمعنی
 اعلم فقد غفل عن اللفظ فاین الشرع روز دادی بیا الوحده ای یوم العده است
 ومن قال ای روز دادی علم ان یکون الیا المصدریه فقد غفل عن اللفظ اذ یلزم
 ح دخول الیا المصدریه علم المصدرو عن المعنی کما لا یکنی لمن تأمل وانصف **شعری**
 بنی آدم اعضای بکد بکد یعنی ان جمیع بنی آدم یکد واحد فکل احد عضو لآخر

این لید علی

سر کوه اندازد و جوی در کوه در
این لید علی

این لید علی

این لید علی

که در آفرینش اسم مصدر و من اورد عبارت المتن که در اصل فطرت فقد غفل عن
 المتن الصحيح زیرا که جوهر بدیست نگشت من آدم البتة عم و من قال من نطفة آدم
 فقد عدا جوهر او عضو کلمه را مقدره بدره الی الی المریض آورد روزگار ای
 الزمان ذکر عضو را غافل بفتح النون و آری لا یسکن سائر الاعضاء و اما ذکر
 المصنوعی قول البتة عم **انما المؤمنون في نواذهم و نراهم کبد واحد انما**
عضو ندأعی سائر باحی و السهر نوکته محبت دیگران در علمی یا، الخطاب
 نشاید که نامت نمند و بعضی نسخ دهم ادی و قبل فی الترجمة **مشوی** بنی آدم
 اعضاء در جمله هم که به جوهر او لشدر اصل دهم جوهر عضو زحمت و به روزگار
 دخی عضو بلکل که قالمز فرار چو سن غیر ای چون یمن سن علمی به شمر دیر لرا دل
 آدمی **حکایت** درویشی بیا، الوحی مستجاب الدعوة در بغداد بدید آمد ای
 طهر و نشاء، حجاج یوسف قد عرف ان حذف ابن بن العلین بشایع فی هن
 اللغة بخوانش اعلم ان لفظ خواند ضمیر الحجاج و هو امیر معروف بالظلم و مفعول
 الضمیر البارز الراجع الی درویشی و کفت دعاء خیر بر من کن اعلم ان لفظ الدعاء
 اذا استعمل بحرف الا ح یكون للشر و هن القاعدن مخصوصة بالنزاکیب العوبه
 فلا یجلی فی قلبک اعتراض فی کلام المص کفت ذلک الداعی خدا یا جانش الضمیر راجع
 الی حجاج بستان امر من ستانن بمعنی الاخذ ای اقبط روح کفت الحجاج از بهر
 خدا ای لله یا این چه دعاست ای ای دعا، هذا کفت الداعی دعا خیر ست ترا
 لانک تنجو من کسب المظالم الکثیره و جمله مسلمانان را انهم یسلمون من شرک **مشوی**
 ای زبردست یا من یق اعلم زبردست ای الرخیه از آرو وصف ترکیبی مع الاول کرم
 بفتح الالف الفارسی بمعنی الخار تا که اعلم ان لفظ کحی المعین الاول بمعنی السلطان
 الاعظم و التا بمعنی السؤال عن الوقت بالترک فی و المراد مهنا هو التا بما ند بفتح النون

ابن سید علی

ابن سید علی

و اما الضمیر الحجاج و هو امیر معروف بالظلم و مفعول
 الضمیر البارز الراجع الی درویشی و کفت دعاء خیر بر من کن اعلم ان لفظ الدعاء
 اذا استعمل بحرف الا ح یكون للشر و هن القاعدن مخصوصة بالنزاکیب العوبه
 فلا یجلی فی قلبک اعتراض فی کلام المص کفت ذلک الداعی خدا یا جانش الضمیر راجع
 الی حجاج بستان امر من ستانن بمعنی الاخذ ای اقبط روح کفت الحجاج از بهر
 خدا ای لله یا این چه دعاست ای ای دعا، هذا کفت الداعی دعا خیر ست ترا

و اما الضمیر الحجاج و هو امیر معروف بالظلم و مفعول
 الضمیر البارز الراجع الی درویشی و کفت دعاء خیر بر من کن اعلم ان لفظ الدعاء
 اذا استعمل بحرف الا ح یكون للشر و هن القاعدن مخصوصة بالنزاکیب العوبه
 فلا یجلی فی قلبک اعتراض فی کلام المص کفت ذلک الداعی خدا یا جانش الضمیر راجع
 الی حجاج بستان امر من ستانن بمعنی الاخذ ای اقبط روح کفت الحجاج از بهر
 خدا ای لله یا این چه دعاست ای ای دعا، هذا کفت الداعی دعا خیر ست ترا

و اما الضمیر الحجاج و هو امیر معروف بالظلم و مفعول
 الضمیر البارز الراجع الی درویشی و کفت دعاء خیر بر من کن اعلم ان لفظ الدعاء
 اذا استعمل بحرف الا ح یكون للشر و هن القاعدن مخصوصة بالنزاکیب العوبه
 فلا یجلی فی قلبک اعتراض فی کلام المص کفت ذلک الداعی خدا یا جانش الضمیر راجع
 الی حجاج بستان امر من ستانن بمعنی الاخذ ای اقبط روح کفت الحجاج از بهر
 خدا ای لله یا این چه دعاست ای ای دعا، هذا کفت الداعی دعا خیر ست ترا

و اما الضمیر الحجاج و هو امیر معروف بالظلم و مفعول
 الضمیر البارز الراجع الی درویشی و کفت دعاء خیر بر من کن اعلم ان لفظ الدعاء
 اذا استعمل بحرف الا ح یكون للشر و هن القاعدن مخصوصة بالنزاکیب العوبه
 فلا یجلی فی قلبک اعتراض فی کلام المص کفت ذلک الداعی خدا یا جانش الضمیر راجع
 الی حجاج بستان امر من ستانن بمعنی الاخذ ای اقبط روح کفت الحجاج از بهر
 خدا ای لله یا این چه دعاست ای ای دعا، هذا کفت الداعی دعا خیر ست ترا

مضارع اي بقي ابن بازار للدولة **حكايت** قال سلطان من السلاطين الماضية
 لصالح نفع السلطنة لو كان لها بقاء قال ذلك الصالح لو كان لها بقاء ما صيرت
 سلطانا اذ بغيت مع الذي صار سلطانا في اول الزمان ولم تنقل حنة الى آخر
 بجه لا رأيت التاء للمخاطب جردان داري وصف تركيبي والياء مصدر روي
 به اي اولي كه مردم آزاری وصف تركيبي والياء للمخاطب او مصدرية واستعمال
 لفظ كه في موضع لفظ از شايع **حكايت** روي عن اخ منصور انه كان رجلا معتكفا
 في مسجد الكوفة قال قد دخل المسجد غلام مندي فصيل صلوة حسنة ثم فعل هكذا
 الى اخر الشهر فسلمت عليه يوما من الايام فلم يرد علي جواب السلام فلما دخل المسجد
 في اليوم التالي قال وعليك السلام فاستغربته وسأله عن ذلك فقال ان لم يرد علي السلام
 في رد السلام فاستأذنته اليوم فقلت له يا غلام استاذن مولاك ان تجلس ساعة
 في ذكر الله تعالى وطاعة فذهب ورجع وقال اذن لي في ذلك ففعلت له اخبرني عن عجب
 ما رايت في الدنيا قال ان من عادي ان اصابني طول كل ليلة الى السحر ثم اسأل الله تعالى
 حاجتي ففعلت لي ليلة طيبة فقلت المني ارني رجلا من اهل النار فنادي ان اذهب
 الى الوادي الفلاني ففعلت في الصباح ثم يطلع بعد فسمعت هناك اثنان عجيبا فاذا
 رايت ثعباناً عظيماً قد طوق ذنبه في عنق رجل وكتبه على وجهه فقلت له في ساعة
 فقال قل لهذا الثعبان ليغف فقلت للثعبان بحق الذي يحيي ويذهب بقدرته يغف
 ساعة لا تكلم هذا المسكين فوقف فقلت للرجل من انت قال انا الحاجب بن يوسف
 فرايت الاحمال على كتفيه الى غنان السماء فقلت له وما هذا الاحمال قال اما الذي على كتفه
 الايمن فهو دماء المسلمين واما الذي على الايسر فهو اموالهم فقلت وما هذا الثعبان
 قال منذ فارقت روجي من الدنيا ان الله تعالى ابتلاني به كما ترى كل يوم يطوفني من المشرق
 الى المغرب فقلت له فكل من فعل شر جوشيا قال نعم قلت وما هو قال قلت سبتين

فلغظا كالتعليق
 لانه رجل معتكف

سنة لاله الا الله محمد رسول الله ايها الناظر في هذه الحكاية تأمل في جزاء الظلم وعاقبه
فان الحاجة كان مقداما مريباً فصيحاً مفقوماً بليغاً وكان عاملاً العبد الملك بن مروان
والحاجز ستين ثم العراق وخراسان عشرين سنة وكان الحاجة يجبر عن نفسه ان اكبر
لهاته سفك الدماء وقد زالت تلك النصف فالت لذات وبقى عليه جزاء الاليم **بيت**
بنكره اي شهوت پرست غافل كه عاقل يكدي لذت كجاي از روي بسياري عذاب **حكایت**
يكی از ملوک بکسر الحاف للاضافة في انصاف پارسای بیا، الوحدة بمعنی الصالح را
پرسید که از عبادت کما که کدام فاضلتر است ای اتی عمل صالح افضل گفت ترا خواب
نیم روزی نوم نصف النهار تاداران بکنفس خلق را نیاز داری بیا، الخطاب **قطعه** غالی
بیا، الوحدة را خفته اسم مفعول من خفتن و لم معنیان احدیما بالمرکه یا تنق والآخر بالمرکه
او یمنق والمراد مهنا هو انکه دیدم نیم روز غلامی را بنه کز لک گفت این فقنه است بوصول
الهمزة خوابش ای نوم برده اسم مفعول من بردن به ای ان ید مهب به اولی انکه خوابش
بهمتر از بیداریست بفتح الیا، المصدر تی الجنان بدزدن گانه بمعنی احيوة والمعيشة
مرده به التبت اولی ای کونه ميتا اولی **حكایت** یکی را از ملوک بسکون الحاف شنیدم
که شبی بیا، الوحدة در عشرت المعاشرة والتعاشرة الخ لطفه والاسم العشرة روز کرده
بود و در پایان اخر مست بالیا، المصدر کی گفت **بيت** ما را بجایان الیا، بمعنی فخره و شرفه این
یکدم نیست علقه بقوله کنز که از نیک و بد اندیشه و از کس غم نیست قبل از ترجمه **بيت**
ببره بوجهای بوندن خوش دم یوق اندیشه خیر و هیچ کس غم یوق درویشی
بیا، الوحدة برهنه بمعنی العریان بیرون از الحارج بر ما یطلق علم البزد و عی و فته و
المراد هنا الاول خفته بود قد عفت معنیه والمراد هنا الاول گفت **بيت** ای انکه
خواب للملك باقبال تنواي مع دولتک در عالم نیست ای لیسن احد في الدنيا کبرم که غلت
نیست غم ما هم نیست فلا فرق بین و بینک و قبل از ترجمه **بيت** ای سنجلین دو لندله

آدم یوق دوتم که نمک یوق بنده هم یوق ملکر را این کلام حوش آمد و الاصل سلطان
 اذا صدر منهم الاتحسان ان يقع منهم الاحسان **حکایت** روی ان شاعر الحان بقول في مدح
 امير شعرا وبقراء ما بحضرة وفي كل قرأه يقول الامير احسن احسن وبعظ
 شيئا فقال الشاعر **شعر** اذا قلت قلت احسن احسن ويا حسن احسن
 لا يباع الدقيق فالملك ضربه بضم الصاد والراء المهملتين الكيس مهنار دينا راز وروزن
 اي من النظرة بيرون داشت اي اخراج وگفت اي درويش دامن بدار امر من
 داشتن گفت دامن از کجا آرم که جامه ندارم اي كيف ارفع الذيل وليس لي ثوب
 پادشاه را بر ضعف حال او رقت ورحمت زيادت گشت قطع بيا الوحد بران
 اي علم القرفة مريدكم مصدر مبتني كرم وبيرون فرستاد اي ارسل الي ذلك الفقير في خارج
 درويش آن تقدير را باندك مدت اي في مدة قليلة بخورد و تلف كرد و با زاحد السلطان
 المحسن **بيت** قرار بر كف آزادگان تكبير دمال الي لا يستقر المال في كف الاحرار نه صبر دل
 عاشق نه آب در غربال بكسر الغين المعجمة وسكون المهملة وبالالف بعد الباء
 وهو المخل الكبير يقال له بالنة كقيلولة ومن قال تحريفا منه فقد ادعى بلاد ليل والمعنى
 كما لا يستقر الصبر في قلب العاشق والماء في المخل الكبير در حالت اي مجبنة وقع
 في حالة که ملکر را پرواي او اي المبالاة به نبود و كان مشغولا بامر آخر من مهمات
 الملك حاشي بكفنداي عرضوا حال ذلك الفقير عليه بهم بغيتي تن برآمد اي انقبض
 وغضب وروی از روی در هم کشيد قد عرفت معناه واز اینجا من هذا الموضع
 الذي هو اختلاف الاحوال كقصة اندفاعه اصحاب فطنت بكسر الفاء وسكون الهمزة
 من التفلن وخبرت بكسر المعجمة علم وزنه بمعنى التجربة عطف عليه كذا از حقة بكسر الحاء
 المهملة وتشديد الهمزة بالفارسية تنزيك وسورت بمعنى التجاوز وپادشاهان
 بر خذر بايد بود غلله بقوله که غالب مهمت ابشان بالاضافة في المغفلين والاشارة

وخريل اي بالباء بغير
 الالف لغة ايضا

ابن سید علی

الی قول بادشاهان بر معضلات بکسر الضاد ای منکلات امور مملکت متعلق
 باشد هر از من فضل الله تعالی عباد حیث یجعل شخصاً ذا شوکه مشغول
 بتدبیر العباد و الممالک **حکایت** روی آن ملکامات و سمع رجل نعیه و اخبر به
 صالحاً و قال کیف تكون حال المملکت قال ذکر الصالح ان الله یدبر مملکة یحللها
 بالفارسیة انبوهی کردن عوام نکنند فلا بد من الاجتناب من اسباب غضبهم
مثنوی حرامش الضمیر راجع الی شخص مقرر بود اعلم ان لفظ بود بضم الباء
 و فتح الواو مضارع من بودن بمعنی الکیفونة نعمت پادشاه فاعل بود علیه
 بقوله که هنگام بالکاف الفارسی بمعنی الوقت فرصت ندارد نگاه ای لا یحفظ
 وقت الفرصة بحال اسم مکان من الجولان سخن تانه پنه زبشتن قبل ان تکلم
 به یهود بمعنی الباطل گفتن مبر یفتحتن نهی من بودن قدر خویش قیل فی الترجمة
بیت حرام اولسون الکاشهک بمعنی که حفظ آئیه سوزا چون فرصتی بحال شخص
 جواب المثل عبت بیره قدر که خراب المثل گفت ای الملک بر ایند جمع امر
 حاضر من راندن این که ای شوح بمعنی کسناخ و مبدرای مسرف را که چندین
 نعمت و مال باند که مدت بر انداخت و فی بعض النسخ بخورد و تلف کرد که
 خزینه بیت المال بقیه مسکین است ای طعامهم نه طعمه بالضم و استکون بمعنی
 الطعوم اخوان شیاطین المراد بهم المرفون قال الله تعالی **ان المیزرین کانوا اخوان**
الشیاطین فی کلام المصنع تلخیص الیه **بیت** ابله بیا الوحن کو که او روز
 روشن بالا ضافه البیانیه شمع کافوری تمدای یضع شمعا کافوریا والمراد
 ابقان یعنی اشرف زد بمعنی سریع بیا و الخطاب کتب بکسر الهمزة
 که اش بشب روعی نباشد و من او رن بدله غاند فقد سهی لان الابل المذکور
 لیکن یوقد له من در چراغ نقد بیره در چراغش قدم الشیء للوزن و قیل فی الترجمة

بیت مشول بر ابله که بگوید کونند ز اول کافوری موم تر کور رسن کج یا غ اولمز چرخند
 انکه یکی از ورا به ناصح قید به لان لای وزیر لیس بنا صحر صوصا فی بذل المال والتصرف
 کف ای خداوند مصلحت ان بینم وقع المتن فی النسخ الصحیح بمعنی العبان
 ومن آورد بدله مصلحت آنست فقد اسند سوء الادب الی الوزير الناصح اذ نصح
 السلاطین انما یکون بر عایت الادب **حکایت** روی ان احد امن العلماء نصح الخلیج
 واعلظ فی الكلام فقال الخلیج ان الله نکا ارسل رجلین افضلین منک یرید بهما موسی
 ومهرون علیهما السلام الی رجل شرمین یرید به فرعون وامرهما بقوله فقولا لولا
 لینا لعل ینذکر او یحیی فاما ان تجیر من موسی ومهرون واما انما بشر من فرعون فکیف لا
 تنصح نفسك ولا تعمل بکلام الله نکا فی نصحی که چنین کس نرا ای الذین فی طبعهم اسراف
 وجه کفای بکسر الحاف وفتحها من الرزق القوت و فی الحديث **اللهم اجعل رزق ال**
محمد کفایا بتفاریق جمع تفریق مجری بضم الیم وفتح الراء و معین دارند ای بعلی
 شفا فشیئا ولا یعطى جلد واحدة تادر نفقة یعنی تن اسراف نکند قال الله نکا **کلوا**
واشربوا ولا تسرفوا انما یحب المسرفین بیت که چه خدا کف نکند کلوا واشربوا و عقیبش
 کف نکند ولا تسرفوا فلما نصح الوزير الملك فانه نصح فیہ نرفق فیہ باراد خطا، حیث قال اما
 انی فرمودی بیا، الخطاب مبتداء از زجر و منع بیان لمانه مناسب سیرت ارباب
 همت نیست بالاضافه فی الالفاظ الثلثة خبره علیه بقوله یکی را بلطف و عطا امیدوار
 کلمه واراد اذ تشبیه ویراد ههنا النسبة که دانیدن بجای المعینین احدیها بالترک و دوزخ
 والاخر بالترک الیکل و باز و بعد بنومیدی الی باباس خسته کردن **بیت** بروی خود در
 بکسر الاء بالاضافه بمعنی الباب الطماع مصدر اطعمه خبره ای او قعد فی الطمع باز بمعنی المغنوة
 و کنه الکثرتوان که بمعنی کردن اذ الماضی بجای المعنی المصدر فی معنی اللغة جواب از سند ای صار
 مغنوجا بدرشت و غلظت فر از بکسر الفاء بجای المعینین احدیها بمعنی العالی والاخر بالترک

یوقض وقد یکنی به عن المنع او الاغلاق والمعنی لا ینفی ان یفتح باب الاطاع واذ افتح
لا ینفی ان یعلق نتوان کرد معناها بالترک انکس او لمز ومن یعرف الفارسی قال
انما قال نتوان کرد بمعنی من قبل قولهم فی العزیز لا یکن ان یقال کذا فکذا و فیله
فی الترجمة بیت طبع باین یوز که اچمخ اولمز چو آجلدی دو نوب مهب پیمخ اولمز قطع
کس نیندای لایری احد که نشان عطا شحجاز اسم مکه والمدینه وجوانبها من البلاد
والقری وسمیت حجازاً لانها حرجت ای منعت بین بلاد نجد والغورای تراهمة وما یلی الین
ومن فتره بالمخفض فقد اخطا، وقد اشهر حجاز بجمع مکه او اچ و لهذا استعمل المصنفین
و فی مواضع اخر بمعناها بللب ای ناحیه اب شورای اثنا، الملح کرد ایند بکسر الطاف الفارسی
وقد عرفت مهرکی چشمه بود شیرین ای ماؤ ما عذب مردم و مرغ و مور کرد ایند مراد
الوزیر انکل کالعین الیه ماؤ ما عذب بجمع الیکل کلمه احد لان شفاع منکل فالایق بکل ان لا تمنع
کر مک حکایت یکی جنده از یاد شامان بیان پیشین صفت معناه بالترک ایلار و در عین
ملکت سستی بالیا، المصدری کردی بیا، الحمایه و لشکر سحنی داشته ایلا، فی مہذب
التغلین کما فی الاولین چون دشمن صعب روی نمود قد عرف معناه و خطا، من اخطا
فیہ همه ای کلام پشت بداد ندای اعرضوا عنه بیت چو دارند کنج بفتح الحاف الفارسی یعنی
الکنز از سپاهی دریغ لفظ فارسی بمعنی المنع والخص والظاہر ان المراد به هو المعنی الاول
ومن حصر المعنی فی الکاف و فتره به منای ینفی ان یقال فی حقہ دریغ آید سن الضمیر راجع الی سپاهی
دست بردن بشیع لفظ مشترک بین السیف و قلہ الجبل و ضربہ العلة قبل اخرها
من التبن و الشعلة والمراد منها المعنی الاول حکایت قال الذی کتب اسم الشریف فی دیباجہ
الکتاب فی اثنا، الخلاح مخاطباً الی العبد الفقیر ان الجند الذین یبذلون ارواحهم لسلطان
لا ینفی لہ ان ینزع الخزان منہم و سبج هذا المضمون فی المتن یکی از آنان که خد بفتح الفین
المعنی و سکون الدال المهملة بمعنی ترک الوفا، کردند بامتن الضمیر راجع الی یکی دو سنی

ابن سید علی

مکمل

ابن سید علی

الکشاف فی الفارسی
تکلیف امان ملک و

ابن سید علی

در بیع علم المعنی الکاف

ابن سید علی

بالباء المصدری بود ملامت بالفارسیة سر زشتن کردم و کفتم دوست ضد فوق
 خبر مبتدا محذوف و تاسپاس ای غیر شاگرد عطف علیه و کذا اما بعد و سفله او ردی
 فی شامل اللغة فی قسم المضمومة و قال فی بحر الغرایب بکسر التین و سکون الفاء خفف
 من سفله بفتح السین و کسر الفاء بمعنی مردید کومر و حق تاسپاس ای منکر الحق و المبتدا
 المحذوف شخصی که بآنکه تغییر حال بالاضافة از محذوم قدیم بر کرد ای بیرجع و من
 قال فی تفسیر ای اعرض فقد اخطا مرتین و حقوق نعمت سالیان بکسر اللام ای حقوق
 النعم الواصلة فی السنین الماضية در نور دو بضم النون و فتح الواو من نور دیدن
 بالترک دو و رک کفت فاحمل یکا که بگویم معذور داری بیا الخطاب و فی بعض النسخ
 اگر بگویم معذور داری بگویم شاید که استفهام انکاری اسپم نه جو بفتح الجیم و کون
 الواو الشفیع و نذرین بالترک تکلفه در کر و بکسر الالف الفارسی و فتح الراء المهملة و کون
 الواو بمعنی الرهن و سلطان که بزر با سپاهی بخیل کند و قل یوجد فی بعض النسخ یخل
 کند با و بجان جوا نمردی بالباء المصدری نتوان کرد بالترک التک او لکن کما عرف سابقا
 بیت زر بده اعلم ان لفظ ده اما بمعنی القرية فی محقق من لفظ دیه او امر من دادن
 و قد يستعمل صفة فی بعض التراکیب نحو یاری و المراد منها هو انک مرد سپاهی را
 تا سر بنده غبارت عن الانقیاد و من قال یعنی در راه تو فقد بعد عن طریق المعنی و کرش
 و اگر مرد سپاهی را از رند می سرش بند در عالم و لا ینقاد لاحد شعر اذا شبع الکئی و هو
 الشیخ لفظا و معنی یصول من اصاب علیه اذا وثب بطش هو الاخذ بالقوة نصب
 علم انه مفعول مطلق لیصول مثل قعدت جلوسا و خاوی البطن ای اطالی عن الطعام
 یبطش بالفار بکسر الفاء المراد عن الشیخ یجتمل ان یکون الشیخ و خلق البطن حقیقة
 و یجتمل ان یکون الاول کنایة عن الفتح و انک عن الفقر و من قصر المعنی علم انک فقد
 عن الحقیقة بلا ضرورة و قیل فی الترجمة بیت توفی اوله بهادر در رک دو تر ای اوله

ابن سید علی

اختاره ابن
سید علی

مطابق
لما فی لفظ ده

ابن سید علی

قوله لفظا بیه
وزن الشیخ

ابن سید علی

ولیکن کو تبرید و سر **حکایت** یک از وزراء معروف شد که او کثیر الوقوع در کل عصر
و بخلقه درویشان در آمد و منداقلیل بل اکثر هم بطلبون الوزراء مرة اخرى و
برکت صحبت ایشان در وی اثر کرده لعل که آن سلوک با اخلاص و جمعیت
خاطرش دست داد **رباعی** تامل ز بد و نیک جهان اما هست رستخیز بد و نیک
جهان کوتا هست زین پیش و ز بود و مهرا را ندیده اکنون همه لا اله الا الله
است ملکی ای السلطان اتدی عزله یار دیگر ای مرة اخرى برود لال خوشی کرد و طاعت
نفسه له و عمل فرمود ای اعطی له تصرف الوزراء و قلما یفقه مثله فی الدنیا قبول
نکره دکن الوزیر و منداقل و قوعا بل مستحیل عاده و گفت معروف به از مشغول
رباعی آنا ن جمع آن که بکنج بضم الطاف العزیز یعنی الزاویة عافیت النسخ العقد
علیه متفقه علی هذه العجالة و من ذکره بدک قناعت فقد غفل عن العجالة الصبیحة
و الوزن الصریح و العافیة اسم و منی دفاع الله عن العبد کنه انی مختار الصیاح
بشکند و اعرضوا عن الدنیا دنا فاسک و دمان مردم بستند فسلموا من سن الطلب و
فی الناس **حکایت** قال صفوان بن محرز اذا دخلت بیعتی فالکلت رغیفا و شربت
علیه ماء ففعلت الدنیا العفای الی التراب کاغد بد ریوند و قلم بشکستند خرقوا الو
القرطاس و کسروا القلم و زدست و زبان حبس میرا ان ای عن ایدی الطاعین
الطعائین و السنهم رستند بفتح الراء من رستن ای بجوا ملکت گفت مهربانیه لفظ
مفرد معناه البتة ما را کلمة ما اما للتعظیم او برادیمایا جماعه السلاطین خروندی
بیاء الوحده کافیه المصالح با یدیه تنبیه علی ان المشاورة واجبة علی السلاطین
کما قال الله و **شاور مع فی الامر** و علما ان المتاورن و تفویض الامر انما یفقی بالعاقل
که تدبیر مملکت راستا ید مضارع من شاستن ای بلیق به گفت ای الوزیر نشان
خردمند گانه آنست که بچنین کار مانت درند مهیای لایستیم جسد الی امثال من

ابن لیدعم

مطلوب
فی نصیحة الملوك

هذه الاعمال التي فيها خطر وكلامه در زاینه التحین اللفظ **حکایت** روی آن عالم بن حبیب
 الوزیر سمع امره فانقول في الطريق لاجله هذا رجل سقط عن عین الحق فابتدع مصالح الناس
 وغفل عن مصالح نفسه فلما سمع كلامها انتعظ به فغزل نفسه وتاب فصار من الصالحين
 اکمل **سب** مهای قدمه بیان به بر همه مرغان علم جمیع الطیور از آن شرف دارد بین
 علته بقوله که استخوان خورد جانور نیاز دارد بی روی آنه بنزل قریب من الارض وخطف
 العظم منها ولا شکلتها انه لا یؤذی حیوانا وقیل فی الترجمة **سب** مهای جمیع طيور او سندن
 شریف اولدی که بر کوه و بر خانور اول انجمنه **مثل** کانه من نتمه الحماية وجواب
 الوزیر سیاه کوش اسم حیوان یلازم الاسد یقال له بالترک قره قلاق را گفتند المقصود
 من ایراد امثال من الحماية فصیح والمعنی لو کان هذا الحيوان محالة عقل ونطق لو انفسر
 هذا الامر منه لقد اجاب بما ذکره املا من صحت شیء وهو سلطان الحيوانات
 بوجه ای لای سبب اختیار افتاد المراد سیاه کوش الوزیر ومن یلازم السلطان
 گفت فاعله سیاه کوش تا فضلا صید می خورد و کذا المغربون یا کلون ثم السلطان
 و از شر دشمنان در پناه اعلم ان لفظ بناء اسم مصدر یبني بناء معین و صفة امر
 منه وقد يستعمل صفة في بعض الترکیب ویراد به معنی المفعولية نحو قولهم بادشاه عالم
 بناء وقد يستعمل بمعنی بناء کما هی الی الملکی والمراد اما المعنی الاول فاضافة القول
 صولتش و هی بالفارسیة جمله کردن بمعنی التام او الرابع فالاضافة بیانیه زند کانه می
 کنیم گفتند کنون ای الآن که بظل حمایتش و هی الحفظ در آمدن ایما، الخطاب ای دخلت
 و بشکر نعمش اعتراف کردی فیه تنبیه علی ان فکر النعمه مدح و فی الخبر من لم يشکر الناس
 لم يشکر الله چنانکه زیاده نیاید و الملازمة توجب الرفع **مصراع** مکر در درگاه شاه آید
 بدولت می رسد تا جلوه خاصان صیغه جمع و اتنا الخطاب در آورد مشتق من آوردن
 فاعله ضمیر شیء و مفعوله تا الخطاب و از بندگان مخلص شمارد فی جده فی الخدمة حاصل

مظهر
 فی تصحیح الوزیر

مظهر
 بنی بناء
 لفظ

القربة وكذا ملازمة باب الله **مضارع** رو بسجده كبحوا مني منصب غفران را اولمذا
 قبل خرمه الملوك نصف السلوك وقيل الاخلاص افراد الحق بالعنان كفت معجنان اي مع كونه
 كذلك ازبطش او ايمان يستم وهذا قبل لا ولا فاء للملوك وقيل الامير من لا يعرف الامير
 بل افة القرب استه واكثر وقد ورد في الجبر والمخلصون علم خطر عظيم **بيت** **الكرصد**
مضارع سال كبره بفتح الكاف العجى يبراد به مهنا الجوس آتش فروردای يجعل النار
 متلهية الكر بكدم دروا فند بسوز مضارع من سوختن اما لازم فالفاعل كبره
 اما متعده فالفاعل آتش ففي قرب السلطان خطر كما قلت **بيت** قرب سلطان
 جو آفت جان در سقن انم سرور يا قربت قال العلماء ينبغي للعلماء ان لا يقربوا
 من السلطان وروا فيه حديثا ان العلماء امناء الرسل مالم يجالطوا السلطان و
 قال المحققون معناه ان لا يطلبوا القرب منه اما لو طلب السلطان عالما فينبغي
 له ان يذهب اليه ويرشده الى الحق ويمنعه عن الظلم وقيل في صحة السلطان
 خطر ان اطعته خطر دينك وان عصيته خطر نفسك فالسلامة ان لا يعرف
 ولا تعرف والمص اراد التنبيه على الحصة من مهنة القصة حيث قال افند كه اي قد
 يقع ندیم حضرت سلطان زربا بدای یجد الذمب و باشد که سرودای یقتله السلطان
 وحكما كفته اند از تلون طبع پادشاهان بر حذر باید بود بجمع بودن که گاه اعلم ان
 لفظ گاه اما بجمع الوقت او بجمع السریة او بجمع المسند او بجمع الشئ الذي يستعمله
 الصاغة يقال له بونه وقد يكون اذا اسم زمان او اسم مكان نحو تخلاء وكریز گاه
 والمراد مهنا المعنى الاول بسلامی بیا، الوحده بر كجند مضارع من رنجیدن و گاه **بیشا** ی
 خلعت دهند وكفته اند اعلم ان الكلام قد يكون نفع مقصود او دون قائله فالعاقبة
 في امثاله من ذكره الفاعل فعول المص وكفته اند منه كه ظرافت بسیار المراد بالظرافت
 مهنا التصنع في الكلام لهذا لا ضحاك الغير عادة وعيب حكيمان **بيت** نو بر سر

ملاحظه سلطان
 في قوله سلطان

ملاحظه
 في قوله گاه

ملاحظه
 في قوله

والشك في بيان كلام مضحك
 في قوله سلطان
 في قوله نو بر سر

قدر خویشتن باشم و قار عطف علی قدر بازی بمعنی اللعب و کذا بازیچه و ظرفیت
 بنده یان بکذا ارفا نهما ضیعهم **حکایت** یکم از رفیقان برید المص ان احدا من اصحابه
 شکایت روزگار نامساعد الساعده في اللغة المعاونة بنزدیک من آورد یعنی
 جاد و شکا خندی عن الزمان الغير الموافق حيث قال که کفاف اندک دارم قد
 عرفت معنی الکفاف و عیال بکسر العین المهملة جمع عیال بالغنم و التشدید مثل
 جنید و جیاد بسیارای دارم و طاقت بارفاق ندارم الفاقة الفقر و الحاجة بارفاق
 سکون الرأ فقد افسد در دم آمدحتاج في قلبی که با قلمی بیاء الوحده دیگرگی
 لعینین احدیها الغیر و الآخر یعنی الآخر بالترک دخی روح بفتح الراء و الواو مضارع
 متکلم من رفیق تادیر صورت که زندگانی با بیاء المصدری کم که رابرینک و بد من
 بالاضافة اطلاق نباشد کلمه بهر صله الاطلاق **بیت** بس کرسنه بفتح الکاف
 سکون الرأ یعنی الجایع خفت ماض من خفتن بمعنی باعق و اویمق و کسند است
 ای لم یعرف احد که کیست من هو بس جان بلب آمد کثایة عن خروج الروح و الموت
 که بر و اصله بر او کس نکیر است ماض منفی که رستن بکسر الکاف الفارسی بمعنی البلاء
 بازار شمانت في مختار الصحاح الشامة بالفتحات الفر في بلیة العدو دشمنان
 می اندیشم که بطعنه الباء لالاصاق در رقای من بخندند ای بستر و ان وسی
 مراد حق عیال بر عدم مروت و رجولیت حمل کنند و گویند **قطع** بین امر من
 دیدن و في بعض النسخ الغير المعتمد علیها مبین نمی منه و من اختار متناقد
 غفل عن ارادة القبا حة في المقام ان لا یحیت را اطمیة العار و الاثمة که مهر کرمیون
 خواهد دید بمعنی دیدن معنی الخلاج کورمه که کدر کا ان معنی قولهم خواهد شد
 اولسه که کدر و من لم یعرف الفارسی نظرا الى المعنی اللغوی فقال في تفسیر یعنی
 لایرید ان یری روی نیکی بکنی با بیاء المصدری نأ آساک ای سهوله البدن که بند

والعقل من يعوله الرجل
 من الزوجة والاولاد و
 اخدم فكل من يكونا
 على الرجل عیاله
 ابن
 و في لغة كرسنه
 سکون الرأ و فتح
 لعینین و عکس
 لغة مستعارة
 مر

ابن کرمیون

انقصود

ابن کرمیون علی

مضارع من کسریه بضم الخاف الفارسته خویشتن را ای لنفسه زن و فرزند بگذارد
 ای پسر کهما بسختی نظامه ان اباءه لالصابق والیا، مصدریه و در علم محاسبه
 بالاضافه چنانکه معلومست ای کما انکن تعلم چیزی دانم اگر حرف شرط بجا، شما
 ای جاء القدر والتمزله ای بسبب قدرکم و عزتکم و من قال قدرکم و عزتکم با فرد
 الضمیر فقد غفل عن معنی لفظ شما جرئت بیا، الوحد معین کرد که موجب
 جمعیت خاطر باشد بسبب الفراغ من ممتع المعاش بقیه عمر طرف از عهد شکر آن
 ای من حق شکره شواخ بیرون آمدن جواب الشرط معناه بالسرکه چقه میبکشم ای
 یار عمل پادشاه و در طرف بغتی تن ای جرئت دارد ای لعل السلطان جهتان امید
 نان و بیم جان بیان لقوله و طرف و خلاف رای خردمند است بدین امید ای
 بسبب رجاء الجزر دران بیم افتادن فاه خوف الروح خطر عظیم **قطعه** کس
 نباید ای لایحی احد بجانم درویش ای الی باب بسته متقاضیا که خراج زمین و باغ بن
 امر من دادن یا بشویش و غصه راضی شوی اصبر علم الهی و الفی مع الفقر یا حکم کند
 المراد به اعانق ما برادر چکیر او ما بقاله بالسرکه بوکر که پیش راع لفظ مستعمله العرب
 والجمع بالسرکه فوز خون بنه امر من نهادن والمراد القاء النفس فی المهلکه گفت ذلک
 الرفیق این سخن ای کوه علی السلطان ذا خطر موافق حال من تکفیه لای علم کمال
 الاستقامه و جواب سوال من نیار و دل لای ادعی الصدق والاستقامه شنیدم
 که گفته اند مهر که خیانت و زرد مضارع من و زبیدن بالسرکه صامق والمراد عمل
 اخیانه و من قال بمعنی الاعتیاد بالشیء اخذ امن بحر الغرایب اذ قال فیہ بالسرکه خواب
 نمک بایات شئی بناسب المقام و مستش از حساب بلرزد **بیت** راسته بایا
 المصدرة موجبه کسر الجیم رضای خداست بالاضافه فی اللقیین کس ندرید
 ای ما رأیت احدا که کم شدای ضل از راه راست من الطريق المستقیم و حکما گفته

ابن سیدی علی

بلفظ

ابن سیدی علی

این سید علی

این سید علی

این سید علی

این سید علی

اند چرا که حذف الاء لفظه ایضا از چهار کس بجان برکند و بعضی نسخه برسد
حرامی ای قطاع الطريق از سلطان فان حفظ المفاضة علیه كما ذكر الفقهاء ومن علم
في تفسير حرامی وقال هو من اخذ مال الغير بما حرمه بالغضب كقطاع الطريق فقد
غفل عن المسئلة ودر دای السارق از پاسبان فانه ياخذ خفية منه لان حفظ المتاع
بالليل عليه وقاسق از غماز فانه يظهر حاله وروسی از محتسب وهو معنى الشحنة
وبالنسبة سوابق علی خلاف اصطلاح اهل الروم ومن لم يعرفه قال في بيانه لان
تأديب مثل الشارب والنزاع يفتض في ديار العجم الى المحتسب وانرا که حساب
پاکست بالباء الفارسي والکاف العربی بمعنی الظاهر از محاسب چه پاکست بالباء
العربی بالنسبة ایفکله **فعل** مکن فاعله **مکن** بمعنی الواسع روي بفتح الراء وكسر الواو وياء
المصدر من رفتن مجموعهما وصف ترکیبی در عمل ای لا تسرف ولا تجاوز عن الاختیار
حال کوکل متصرفا اگر خامی مرهوی که وقت رفع توبیراد بالرفع الارترافع في المنزلة
ای الترفی او المراد به الترفع عن المنزلة ای العزل من المنصب باشد مجال دشمن تنک
حتى لا بعدران يطعن فيک نو پاک بالباء العجمی باش و مدارای برادر از کس پاک
بالباء العربی زنده جامه ناپاک لار آن جمع لار ز وهو بالکاف الفارسي وضم الراء التو
القصار بر سکن للنظر بهر کفتم حکایت آن رو باه وهو الشعب مناسب حال
تست بالاضافة في اللغتين که دیدندش کربزان واقفات وخیزان من صفات
مشبهه من که بختن واقفان حاستن معنا ما بالنسبة بقرق و دوشک وقالوق
کسے گفتش چه آفتست که موجب چندین محافتست گفت فاعله رو باه شنیدم
که شتر بلا الف في اوله لفظه را بسخر وهو العمل الذي يعمل بلا اجره ومن قال و می
بتأنيث الضمير نظر الى اللفظ والله طه لفظا عربيا في اخره تاء التأنيث هي كبرية كفتند
ای سغیه ای خفیف العقل شتر را با توجه مناسب است و ترا با او چه مشابهت

گفت خاموش ای اسکت که اگر حدود آن جمع شود بغرض گویند مشیرین ای کاین
 شتر است و کفر قناری و اخذ و علمای اجل کراخ تخلیص من باشد من القید تا نقیض
 حال من کند بظهور آتی ثعلب و تا سرباق از عراق آورد باشد مار گزین بفتح الحاف
 الفارسی ای المذوع مرن باشد و المص بصرح المقصود من الثقیل بقوله و نراهم بین
 علمای مذکره و اعرفه فضل است و دیانت فی نفس الامر اما حدود آن در مکتب اند
 و مدعیان گوشه نشین لفظ اند مقدر اگر چه حسن سیرت است ای و آن کان کل سیرت
 حسنه بخلاف آن تقریر کنند و در معرض خطاب پادشاه آید و نفع فیه و در محل
 عتاب عطف علیه در آن حالت که اجمال مقاتل باشد استفهام انظار مصلحت
 آن بینم که مملکت بضم المیم قناعت را حراست و حفظ کنی و سرک ریاست کوچه یعنی
 آن را به حد آن بقول ترکست التریاسته که عاقلان گفته اند **بیت** بدریاد بر بفتح
 اندال منافع یعنی در دریا و قد بقرآء بضم الدال یعنی در منافع لکنه غلط
 به شمارست و الحال آن فیه خطر او که خواهم سلامت من الغرق در کنارست قیل فی القمه
بیت دگر منفع کمره عدد در سلامت استر ایسک دوت کنار رفیق این سخن
 بشنید و لم یقبله بهم برآمد فقبح و غضب و روی و رمم کشید لآن الحق متروک شد
 و بر بخش امیر و صف ترکیبی و بر بخش بکسر الجیم اسم مصدر فهو یعنی رنجیدن خودانش
 و بنیش و پرورش و الشین من نفس الکلمه کما سمعت فی اول الکتاب گفتن گرفت
 ای شرع کاین چه عقل و کیاست و فهم و درایت بمعنی العلم و قول حکما درست آمد
 ای ظاهر صدقه که گفت اند دوستان در زندان بکار آید لآن الصدیق الصبیح بسی للخلیص
 که بر سفره همه دشمنان دوست نمایند **قطعه** دوست شمار نهان من شمر دن آنکه در نعت اند
 مرهون لاف یاری با بیاد المصدری و برادر خواند که عطف علم قوله یاری معناه بالترکه
 قرائش او قشوق دوست آن دامنم که گیرد دست دوست باخذ بدو بکسر بشارت حال

طرف کبر و در مانند عطف علیه و هو بمعنی البحر دیدم که متغیری شود من نصیحت و نصیحت
 من بغرض می شنود بکسر الشین و فتح النون مضارع من شغیدنا بنزدیک صاحب دیوان
 براد به اهل دیوان کالوزیر لا السلطان رفتم لغرض حاله سابقه الباء سبب متعلق بقوله
 بکفتم معوضی که میان ما بود گان بینی و بین الرفیق صورت حالش بکفتم من علمه بالخاسته
 و الاستقامه تا بکار مختصر نصب کردند و غینو له جریده ضعیف چند روز برین آمد معنی
 علم هذا الطیف طبعش را بدیدند و حسن تدبیرش پسندیدند فلما ظهر استحقاقه کارش
 از آن در گذشت ای تجاوز عنه و لم یزید به ترای اعلا از آن ممکن گشت بفتح الحاف الفارسی
 ماضی من کشتن بمعنی الصیور و هم چنین و علم هذا المآل فی الرفعة نجم سعادتش در ترقی
 بود و لم یزل مترقی تا با وجع ارادت الاوج النقطة البعیدة من المکرر العالیة من الخفیض
 بر سجد و المعنی وصل الی منزله برید به فیه تنبیه علم ان اللایق للسلطان ان ینصبوا الی
 بالمناصب العالیة قال رسول الله علیه السلام **مَنْ قُلِدَ اَنْ نَاوُفَ رِجْلَتِهِ مِنْ مَوَاقِفِهِ**
فَقَدْ قَانَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَجَمَاعَةَ الْمُسْلِمِیْنَ و مقرب حضرت سلطان شد و مشار الیه بالینا
 ای جلایش را الیه بر فوس الاصاب و معتقد علیه عند الاعیان لفظ شد مقدرا عرف من
 فلا حاجة الی ما وجد فی بعض النسخ من لفظ کشت **کلیات** سئل السکندر عن رونق سلطنته
 و رفعة دولته قال انی اعطی المناصب الی امالیها و السرفیه ان فی تفتیح المراتب مدم
 القلوب فلا یبقی ان یدم قلوب الناس حتی یرجع مهمهم عنه بر سلامت حالش
 شادمانه بالیاء المصدری کردم و کفتم **بیت** ز کار بسته منیدیش نه من اندیشیدن
 و دل شکسته مدار الی لا تجعل قلبک مکسور که آب چشمه حیوان ای ماء الطیوة درون
 تاریکست بالیاء المصدری بعد الحاف و اعلم ان لفظ تاریک بلا یاء بعد الحاف بمعنی الظلم
 بالتمک قراکو و لفظ تاریکی بالیاء بعد الحاف بمعنی الظلم قراکون و لا یکنی علی احد ان ماء الطیوة
 فی الظلمة فن اختار التثنی بلا یاء و قال فی بعض النسخ تاریکست بالیاء فهو فی الظلمة و قیل

من قافله الی الکتاب

ابن سید علی

في الترجمة **بيت** بغلوا يشدون غم بيمه كوكلك صق دونه صقن چون بيلورسن ظلمت ايچين
 اولوز آب حيات **شعر** الآخر في تنبيه لاخر من نهى مخاطب مؤكده بالنون الثقيلة من
 الاخر من ضد السرور افا البلية اي صاحب البلاء وهذا مثل لمن يلبس الشئ ويلبسه
 وهو منصوب علم انه منادى مضاف حذف حرف نداءه فلله من الغاء للتعليل **الطاف**
 جمع لطف وهو الرفق والاحسان **صفية** صفة الطاف الى له الطاف كثيرة خفية لا
 يبلغها العقول **بيت** عشيق من نشستن ترش بضم التاء والراء وقد يكن الرء
 للتخفيف ازكر دش اسم من كزدين ايام اي الزمان كه صبر وهو بفتح الصاد وسكون الباء
 حبس النفس عن الجزع وبكسر الباء التواء المرة المعروفة عند الأطباء ولا يكن
 الا في ضرورة الشعر تلخص خبر صبر فقيه ايام وليكن بر شيرين دارد اي ثمره طوبى وقيل
 في الترجمة **بيت** اكشي او ترجمه كزدين ايام من كه صبر اچي در راكر چه طانلو ميشي وار
 در ان مدت اي في ايام دولة الرفيق المذكور مرابا جمع ياران وفيه تنبيه علم ان السفر مع
 الاصحاب مما يستلزم وقت او ان كه اسال يحج رفت كال خوشي مباركه سفر
 چون تو باو همسفرى اتفاق سفر مکه افتاد اي سافرت للتحج چون از نيارش مکه باز
 آمد اي رجعت دو منزل استقبال كرد ذلك الرفيق ظاهرا حال ديدم پريشان بيسته
 بطريق العطف التفسري بقوله ودر هيئت درويشان كفت حال بكون اللام جيست
 كفت چنانكه تو كمالك كفتي سابقا طابفة الهمة للوصف كما سمعنا مرارا احد بدر
حكاية روى عن بعض العلماء ان اول ذنب وقع من اهل السماء واهل الارض هو الحسد فان
 ابليس حسدا دم ع ح ح ح اخرج من الجنة وان قابيل حسدا طابيل ح ح قتل وبجائنه
 منسوب كزدين علم ما هو المعتاد بين الحثا في ابواب السلاطين **حكاية** روى عن علي رضي
 في دفع الشر الحثا داية قال رسول الله دم يا علي اذا توجه اليك شقة ادع الله تع بهذا
 الدعاء اللهم اني اسئلك بحق محمد ان تنجي مني مما اخاف ومكدر كشف حفيقتك ان مقتضا
 انك تلي

حكاية روى عن علي رضي

ای فاشش علم وجهی بلع الغایه و یا ران قدیم اعلم ان اهل الفرس لا یعتبرون المطابقة
 بین الصفة والموصوفه تراکیبهم الفارسیه و دوستان رحیم ای مشفق از لفظ حق
 خاموش شدن و صحبت دیرینه یعنی قدیم فراموش کردنند **قطعه** بصنع خدا چون کسی
 او قتل من منصبه همه عالمش پای بر سر نهادند یضعون اقدامهم علم را سه چوبینند کما قال
 که دولت دستش گرفت و ساعده السعانه ستایش کنان و صف ترکیبی و لفظ ستایش
 کنان و وصف اسم یعنی ستودن ای المدحه و لفظ کنایه صفت مشبهه من کرده ای حال کونتم
 ما و چین دست بر سر لفظ الاول حرف یعنی علم و اکتا یعنی الصدر نهادن کما هو مجرب فی کل
 عصره الجملة بانواع عقوبت و عذاب گرفتار بودم و محبوس تا درین صفت که مکرر باله
 للاضافه سلامتی بالیا المصدری حجاج بر رسیدن اهل البلد از بند گرانم بکسر الطاف
 الفارسیه یعنی التخیل خلاص کردند و اطلقوه منه و ملکن موروثم الی الملک الذی انتقل الی
 بالارث الشرعی خاص لفظ کردند مقدمه رای جعلوا ملکی الموروث مخصوصا بالملک کفتم آن
 نوبت اشاره من قبول نکردی که قد قلت لکن عمل پادشاه چون سفر دریاست سودمند
 باینکه فایده او و خطر ناک فور قلولان لفظ مند و ناک اداة نسبة کما مررت الاشارة فاذا
 اقدمت علم امری خطری یا کنج بر کیمی تر فعه یا در طلسم بگیری نموت فیه **بیت** یازدهم
 دوست کند خواجه اذا سافر فی البودر کناراذا اسم من العوق یا موح روزی یاء الوحده
 افکندهش بفتح النون مرده ای حال کونه میتا بر کناراذا غرق مصلح ندیدم ازین
 بیش بالباء العوق یعنی الزیاده ریش بکسرة المجهولة یعنی العرقه و الجراحه
 و هو مضاف الی دروش خراشیدن فانه یجده الجراحه و ملکی پاشیدن بالباء العجی
 بالترکیه صاحب حق فانه بیزید الاوادی برین دو بیت اقتصار کردم و کفتم **قطعه** ندانستی بخت
 انظار که بینی بنید القید بر پای ای علم ر جلک جو در گوشت التاء المحطاب نیامد پند
 مردم و المراد به عدم قبول النصیح ذکر لفظ ای قمره اخره که نذاری طاق نیست ای الصبر

علم الله ولفظ نیش منافع شو که احوال المودن لالخل والعقرب مکن انکشت
 در سوراخ کزدم یعنی العقرب وهذا اللفظ بالالف العون والزاء الجمع لانه في الاصل
 مرکب من لفظ کز یعنی المفعول ومن لفظ دتم بالترک فویرق والمعنی لانه دخل الاصبع
 في حجر العقرب وقيل في الترجمة **قطعه** یا غل بند او لاسین بلمد وکی قولان دو تا در
 آدم او کدینه یوغه طاقتک زخمه دخی سن صقن صوقه اکل عقرب ابنه **طایف**
 تنه بیاء الوحده چند معنایها بالترک برنج تن در صحبت من بودند لعلهم کانوا مریین
 ظاهر ایشان بصلاح آراسته ولم یوجد فی النسخه آتیه را بنا ما القول التی اخذ وباطن
 ایشان بمعانی پیراسته والعجب ممن جعله من المتق مع اعترافه بانه لم یوجد فی اکثر
 النسخه یکی از بزرگان در حق ابن طایفه حسن ظن بلیغ داشت **بیست** ای او بیاء حق را
 از جدا شدن که ظن نیک داری در او لیا چه باشد و ادرازی بیاء الوحده یعنی وظیفه
 معین کردن بود فیه تنبیه علی ان علاقه حب الاغنیاء للفقراء ان یبزرلوا المال بهم **حکایت**
 قال رجل لشخص من ادعی حبک فاطلب منه مالا فان اعطاک المال فصدقه والا فلا تلتفت
 الی دعواه مکر یکی از ایشان ای واحد منهم هر کتی بیاء الوحده کرد تا مناسب حال
 درویشان لان لفظ نبشر حرف الصاق وشر فقه لا یفتل البشر من شر وظن ان شخص
 فاسد و بازار ایشان کاسد فلما کان الامر كذلك خواست تا بطریق بیاء الوحده کفایت
 یاران را مستخلص بفتح التام کنم فاه حسن الکلام يحصل الکرامه منک خذ منشی
 الضمیر راجع الی قوله یکی از بزرگان کردم ای حضرت باب دار و قصدت ان ادخل
 علیه دربانم دربان یعنی البواب والمیم للمتلک زمانکه دلم بگفتی وجفا کرد کما داب
 البوابین معذورین الضمیر راجع الی دربان داشتم بگفتم انکه کفتم انه **قطعه** در بکسر
 الراء للاضافه مبر و وزیر و سلطان را مرمون و وسیلت ای بلا واسطه مکر دهنی من
 کردیدن پیرامن یعنی احوال و الذیل والمراد ههنا هو الاول ای لایتم حوله سکن و دریاة حیوان

ملاحظه
 فی بیان لفظ کز دتم

ابن سید علی

ملاحظه
 فی لفظ نبشر
 اللطیفه

جویا فتدای یا بند غریب مرهون این ایشان ای بان کرم بیان بکیر دان ایشان ای سکر
 دامن چندا نکه مقربان بفتح الزاء حضرت از بزرگ بر حال من واقف شد ندای عرفوا
 ای الشیخ سعدی و البواب فنعنی با کرام ام المیم الاخبره للمتکلم در آوردند ای
 ادخلونی بالا کرام و برترای اعلی مقامی بیا الوحدة و من قال بعنی مقام اعلی
 فوق ضیع معنی الیا معین کردند که موداب اهل اللطف اما بتواضع فروز شستم
 و کفتم **بیت** بکر از ای انزک که کنیم و المراد بکین هنا الناقص تا در صف بنده کان نشین
 فلما قلت هذا الطلاح کفتم ذلک الکبیر في مقابلة للای صراع الله ای لله چه جای
 ای این سخنست ای لیس محل هذا الطلاح **بیت** که بر سر و چشم من نشینی مرهون نازت
 التاء للخطاب بکشم که نازینی الیا، الخطاب کالاول نازین حبیب نعیم فی الجمله نشستم
 و از هر دره بیا الوحدة سخن پیوستم ماض متکلم من پیوستن ازید هنا المعنی التقوی
 تا حدیث زلت بفتح الزاء المعجی - معنی الزل وهو مصدر ذل فی طین یا ران در میان آمد
 لان الکلام بجز الطلاح کفتم **قطعه** چه جرم بضم الجیم بمعنی الذنب دید خداوند سابق
الانعام صفة لقوله خداوند که بنده در نظر خویش خوار و حقیر می دار دیگر اللفظ
خوار بالالف لرعاية القافية بل النصیح ان و او رستی خدا بر است مسلم بعنی خدایا
 مسلم است بزرگواری بالیا، المصدر ای العظمة و لطف عطف علیه که جرم کالاول
 بنید من عبان و نان بر قرار می دارد بید آنه لیس لکن التخلق بخلق الله فی حکم را این
 سخن هذا الکلام العقول پسندیده و مقبول آمد و ظاهر اثر لانه اسباب معاش
 یاران فرمود امر خدامه تا بر قاعد ثماضی علی ما کانت مهیا و حاضر دارند و مؤنت آیام
 تعطیل و فاکنند بید به ان یعطی ادرار الایام التی قطع فیها شکر نعمت کفتم و زمین
 خدمت ببوسیدم علم ما موداب ارباب الادب و عذر جسارت با الجیم العزّة
 لفظ عزّة بمعنی الجرافة بخواستم و در حالت بیرون آمدن این سخن کفتم **قطعه** چه کعبه

ابن لید علی

بنده

مطلوب
ای بیان لفظ خوار

اسم البيت العتيق الذي في بلدة مكة قبل حاجت شد يقبل عند الحاجات ازديار
بعيد مرهون روند خلق بدیدارش اعلم ان لفظ ديدار مشتق من دیدن يستعمل
اسم مصدر فهو بمعنى دیدن نحو رفتار بمعنى رفتن از بس فرسنگ لفظ فارسی
عربی فرسخ وهو اثني عشر خطوة **حکایت** قال العلماء سنجاب الدعاء قدام الحجر
الاسود والمسلم ومو ما بين الحجر والباب وعند الباب وفي المقام الحنفی بل في كلام
الحرم ثم اتمل امثال ثيابه كذا اي ينبغي لكن ان تتحلل سواد آداب امتثالها ومقصودنا
من الجسارۃ تحصيل المنفعة منكس من ندرت درخت به برای النمر سکن
مفعول نترند **حکایت** منکر زان کنج یزاد به اترینه فراوان یعنی الوافر از بد میراث
یافت ای انتقل الیه بالارث من ابیه دست که م بر کشاد وقع الواو العاطفة
هنای و داد سخاوت بداد ولولم توجد لکان منظوما ونعت و حال في قياس
و نه در یغ بر سپاه ورعیت بخت **قطعه** نیاساید مضارع منفی من آسودن
مشام وهو الموضع الذي فيه القوة الشامة از طبله لفظ مستعمل في الجمع والرقم
والهزئة للوحدة عود وهو الذي يتجزأ به برانش نه امر من نهادن که چون مثل غیر
ببوید مضارع من بویدن وهو بالترک توفیق و قو قلیق علی ماصره به صاحب
بحر الغرائب فالفاعل علی الاول ضمیمه عود و علی الکا ضمیمه مشام ومن قال قیل
بوید ضمیمه مشام النظام من معناه ببویدان عود همچو غیر فام بعرف المعینین
ولهذا لم یقدر علی التحقيق وحاصل معنی البيت انه لا یستراح من العود الكثير
مالم بحرق وكذا لا ینفع بالمال مالم یحرق المصالح بزر که بایدت حرف الشرط
مقدر بخشنده اعلم ان الیاء المصدری اذا دخل علی الاسم الذي اخر ما یصدر
بالکاف الفارسیه ویحذف الیاء من الکتبه نحو بوندک و انکندک و بخشنده کن فان
نتیجه العطا عظمه المعطى وان الیاء علیا خیر من الیاء سفلی که تادانه لفظ مقدر

مطلوب
بیان لفظ دیدار
در مقام حبس وخت
الباب و در مقام الباری
و عند بزرگوار

مطلوب
فان حقه نفسه

الى الحجة تكتشف نرويداى لا يثبت وقيل في الترجمة قطعه دعاة قوزو و بزم طبله عود
 اوون بلانچ قوزو بلور نمز اولوق استه ايسک بخش ايله که دانه اكينجه چونکه بنمز
 یکی از جلساء بکسر الهمة للاضافه و موجود جالس او جلیس نحو علماء و فقهاء و تدبیر
 نصیحت آغاز کردای شرع فیه که ملک پیشین قدمه معناه این نعمت ای المال را بسی
 اندوخته اند و برای مصلحت یعنی لاجل المهمات زمان فلا بد من حفظ دست از این
 حرکت کوتاه کنی ای لا تسرف که واقعا ای الطوالت در پیش است عیان تلاقیها
 و دشمنان در پس فیه صنعة التضاد و بعضی النسخه در کین نباید مضارع منفی من بایدست
 که بوقت حاجت الباء بمعنی درمانی من درماندن بمعنی العجز قطعه اگر کنج بیاء الوصیة
 کنی بر عایان بخش بمعنی القسمة رسد مگر کنجی را بیاء الوصیة و کنجی الاصل بمعنی
 المتزوج و المراد هنا کل احد بر بی ای جنبه من الارز چر استانی از مهر یکی ای من العوام و من
 قال شخص ارغایا فقد غفل عن سوق الطلام اعنی قول المص بر سپاه و رعیت ریخت
 جوی سیم ای لم تاخذ من کل احد فضة مقدار الشعیر که در بکسر الخاف الفارسیه آید
 ای بجمع نر ای لاجل کل مهر روز کنجی ای خزینة واحدة ملک زمان و قد صار ملکا روی ازین
 سخن در مع کشید قدمه معناه مرا اعلله بقوله که موافق طبعش نیامد و گفت خدای
 عز وجل مرا مال و بعضی النسخه ملک بکسر اللام این مملکت کرد ایند است تا بخورم
 و بیخشم هذان الامر ان دلیلان علی الملک نه باسیانم که نگه دارم بیت قارون مملک شد
 که چهل خانه کنج داشت تفصیل قصه قارون آنه کان ابن عم موسی و خناله زوج
 اخیه فلما امر الله موسی بكتابة التوریه امره ان یکتبه بالذهب فقال موسی عن المهر
 ایما اجد الذهب فعلم الله که نعم علم الکیمیا و کان قارون مغلا ذاعبال عابد اکثره قایم
 التیل صایم اتها رفرفه موسی عن من فقره فعلمه الکیمیا و لیکون عوناً علی طاعة ربه و نفقه
 عیاله فعمل به قارون حتى اجتمعت عنده اموال کثیره فحی کان مغاتیج خزانته حمل مائه تبعه

مطلق
 بیایان حفظ خدا

این سیم

مطلق
 غنچه قارون

وفي رواية سبعين بعيرا وقال بجاهد كان وزن مفتاح وزن درهم وفي رواية نصف
 درهم وكان يفتح بطل مفتاح سبعين بابا فقول المصير جمل خاله للتكثير لا المحصر ولما
 بهد اقارون بجمع ترك النوافل من العبادات ثم امر الله تعالى موسى ع ان يسأل عنه
 ذكوة امواله فحب مقدار ذكوة حسابا وراه كثيرا فلم يؤد ولما عنده يركب غلام
 والف جارية سرورج كلهم من الذهب وثيابهم كذل فلما اتى موسى ع الذكوة قال قارون
 اجمع اهل المصر من اواناظر معك فلو غلبتني بالحق اعطيتك زكوة المال والآفلا ولما امر الله
 ع بنو اسرائيل ذات جمال زانية فدعا قارون وقال لها اجمع خدامي اسرائيل فان
 شهد ع موسى ع بالعشق وقلت انه زني وانا حامل منه لا عطيتك الا كثيرا
 فقيلت المرأة كلامه ثم جمع قارون بنو اسرائيل في دار له ودعا موسى ع فلي حضر موسى ع
 قال له بنو اسرائيل يا موسى ع خطنا عظيمة فبداه موسى ع بالوعظ وقال في اثنا كلامه
 من سرق مالا اقطع بين ومن قطع طريق اقطع راسه ومن زني بامرأة ارجمه بالحجارة
 فقام قارون وقال ان فعلت ما قلت فكيف عليك قال موسى ع ان فعلت فالحكم
 على كما حكم الله تعالى فقال قارون انك زنيت بهذه المرأة وانها تعرف انها حامل منك والمشار اليها
 وقامت فادفع الله تعالى الخوف في قلبها وحول لسانها من الكذب الى الصدق وقالت
 ان موسى ع بري مما يقول له قارون وانه وعد في اموال كثيرة وعلني ان افترى ع موسى ع
 بهتان فاني اخاف الله تعالى ان افترى ع رسول الله صلى الله عليه وسلم فغضب موسى ع وبابا وقال يا قارون
 الله اتى شئ اردت بهذا الامر ثم خرج من عندهم وسجد الله تعالى وناجى وشكاه قارون
 فجاء جبرئيل ع وقال يا موسى ع الله يقر اكل السلام ويقول جعلت الارض في امرك فاني شئ
 تامر يا فني بطيعة في اهلك قارون فرجع موسى ع الى قارون وراة جالس على السرير شيئا
 على فراشه من ديباج فغضب موسى ع خصاه على الارض واشار الى سريره فومض قارون
 فقال موسى ع يا ارض خذيه فاخذت الى ركبة فتضرع الى موسى ع فلم يلتفت الى قوله

وقال يا ارض خذيه حتى خفف الله به قارون وقومه ودان في الارض وروى انه كما اوحى الى
 موسى ع فقال يا موسى اية استغاث بك اربع مرات فلم تغثه فوجرت في وجلاي لو استغاثت
 في مرة واحدة لا غثته ثم قال بنو اسرائيل ان موسى دعا على قارون لكي يلقى امواله وخرابته في
 موسى ع علم امواله وخرابته فحسف الله به جميع بنو نين روان قد مزبانه ثم ذكر ان
 لم يمت لانه قام نكوكه اشد **اورده اند في التواريخ** والاخبار نوشر وان عادل را
 اي لاجله قال الفقهاء لا يجوز اطلاق العادل على سلاطين الزمان الا ان يرا ان الله من العدل
 لا من العدل مع كونهم اهل اسلام ويطلق العادل على انوشر وان مع كونه كافرا فانظر
 في مقالة العدل در شمار صدي بيا الوصية فيها كتاب كمر دندی بيا اخطايت **نك**
 نبود خند هم غلامی بر وستانم مو بگویند الفرق الممونة رفت تا نکل اور دهنه نوشر وان
 گفت نکل بقیعت ای بالتمن بستان تار سسی بیا الوصية نکر دای للایکون بدعه واحدة
 براسها وحقه مخفف من ديه خراب شود گفتند ای الحاضرون غنی ازین قدر من هذا المقدر
 چه خلا ای الفرجة بالتمن که کون زاید بولد گفت قاعله ضمیمه نوشر وان بیا دظلم ای اساسه
 درجهان قبل هذا اند که بون است انظر في كلامه ومهر که آمد برو مزید کرد فانه بعد الظلم
 في زمانه کثیرا و لهذا قال تابد بن غایت رسید قاعله ایتمه السلطان کیف حاکم وحال نوشر وان
نکله اگر زباغ رغبت خور و سببی ای لواله السلطان من حدیقه الرعية تفاحه واحه
 بر آورند خلاصان او ای خرج جیس درخت ای شجرة التفاح از بیج بالباء العریة بمعنی العوق
 بر بیج بقیعت که سلطان ستم رواد ارد ای يجوز زنده لشکر با شش هزار مرغ ای الدجاجة
 بسج بفتح الباء المتعلق بقوله زنده و سیخ بالتمن شیش **بیت** مانند بفتح التبعین النونین
 ای لایبقی ستمار بکسر الراء للاضافة الی قوله بد روزگار وکل واحد منها وصف نر کیتی مانند
 بضم الباء کا سمعت من القاعنة ای بقی بر و لعنتی بیا بد بمعنی الثابت والحکم وقیل فی الزم
بیت جهانه نکر دظلم نامکار قتلور بوند لعنت الکابا بیدار **حکایت** عالمی بیا الوصية
 سید

نکله

را شنیدیم که خانه رعیت بریدان بیوت را عیا خراب کردی بیا، الحکایه تاخرینه
 سلطان آبادان بمعنی العمور کند خبر و غافل از قول حکما که کفنه بالهاء الرستیه اسم
 مفعول افتن بادا اجمع اعن اند و بیشت الغیال عدم الاتصال و اذا اتصل بالماض نحو
 کفنت یخذف الغیال نحو کفنت و به یفرق هذان الجمعان هر که خدای تعالی را بیازارد برادر
 بمنله غایبه اذ اذنا الله مع غیر متصور فالعین ان کل من یعمل عملا فیه سخط الله به تادل خلقی
 ای مخلوق به ست آورد مضارع من آوردن ای لیطیب قلب سلطان مثلا خدای تعالی
 همان خلق را کالاول بر وی کار دهم الطاف الفارسه مضارع من کاریدن بالترکه
 حواله الیکل نادما ر هذا اللفظ مستعمل فی العوب بمعنی الهلاک کما قال فی مختار الصحاح و فی
 الجمع بمعنی الانتقام کما مر به بحر الغرایب و لا شک ان المراد ههنا کونه لغتا فارسیا فالعین
 انتقام از روزگارش برارد ای خرجه منه و قال صاحب بحر الغرایب بعد ذکره لفظ دار
 باینین ذکر لفظ دار آوردن بمنزله العبارة اعن قال دو کوب انتقام الحق و دو کنتجه
 فریق ففهم من منزله العبارة معنی آخر فی المقام و من قال فی شرحه الدمار بالفتح الهلاک
 و قال بعد قول المصنوع از روزگارش برارد ای حتی یهکمل فقد غفل عن معنی لفظ دار فارسیا
 و لفظ دار آوردن و ارتکب الاستدراک کما لا یجفی علی التناظر المتامل و مصداق ما قال
 المصنوع ما ورد فی الخبر من احان ظالما فقد سلط الله به علیه بیت اتش سوزان صفة
 مشبهة ای ملتهب نکند باسند و کسر السین و فتح الباء، الجمع نبات یحرق یا بسهم
 لدفع ضرر العین عربیة حرمل یقال له بالترکه یوزر کل ایچ مفعول نکند کند و ددل مستند
 بمعنی المحتاج و البردان تاثیر دحان قلب المحتاج اشد من تاثیر النار المتلهبة فی الحرمل
 لطیفه گویند سرور بفتح الواو و جملة حیوانات شیرست و قد سمعت فی قصه سیاه
 کوش و کتیرین جانوران خرافه بالبلاوة و عدم الحمیة و باتفاق خردمندان کانه
 مبتدا خبر باد به بفتح الباء و وصف من بریدن بضم الباء، و افا فتح الباء فی الصفة لئلا یلبس

این بیت

این بیت
 از روزگار
 برارد ای
 حتی یهکمل
 فقد غفل
 عن معنی
 لفظ دار
 فارسیا

بالا بالوصف الذي هو من بيرون به که شیر مردم در بفتح الدال وصف من دریدن و اتمامه
 الدال في الصفة بناء على انهم يقرأون المصدر بالفتح ولهذا اورد صاحب بحر الغراب
 هذا المعنى في بيان لفظ در بفتح الدال حيث قال در بمعنى الباب واداة ظرف وزايد
 في او ايل الافعال والمصادر لتحسين اللفظ وصيغة امر من دریدن و وصف تركبتي
 منه والجملة اعني قوله خرابر به که شیر مردم در خبر المبتدأ فلا حاجة الى تقدير ثابت
 بيت مسكين خرا کر چه في نيمه است طمعة چون بار همی کشد عزيرست قيل اخذته
 بيت زاهد اعزت که که کلی سبوی کی کتور یوک کتور مکن او نور عالمی چونکم ضر
 عزير کاوان و خرا ن جمعان والکسا بکسر النون للاضافة بار بربدار و وصف تركبتي
 بالترکی يوک کتر جي به زاد میان بالاضافة مردم آزار و وصف تركبتي و ههه اللطيفة
 وقعت جملة معترضة ثم رجع الى حكاية العامل لاجل طر في بفتحتين بمعنى البعض
 از دمايم جمع دميمة اخلاق او اشارة الى العامل معلوم شد فلما عرفت بشكفه كنه
 و بانواع عقوبت بکشت بضم ابا، والظاف العوة **قطعه** حاصل شود رضای سلطان
 الى لايرضى السلطان تا خاطر بندگان بخوتی بيا، الخطاب من جتن بضم الجيم خواهي
 که خدای بر تو بخشد الظاهر انه من بخشودن بمعنى الترحم لا من بخشيدن بمعنى العطا باخلق
 خدای کن نگوئي بالياء المصدرية یکی از رسم دیدگان من ذلك العامل به وای علی ميتة بکشت
 و در حالت نباء او تامل کرد و گفت **بيت** نه النفي مصروف الى بقية المصراع الاول
 و مجموع المصراع التامه که قوت بازو و منصبی دارد ای ليس کل من يكون له قوع العضد
 و له منصب سلطنة بمعنى العلية والعهود بخورد بالکل مال مردمان بکثر اف بضم الظاف
 الفارسي بمعنى القول الباطل والفعل الباطل ومن لم يفسره بل قال ويغرب منه الجراف يقال
 اخذ الشئ مجازفة و جرافا الى اخذ بغير تدبير و تخين ولا كيل ولا وزن لم يأت بوظيفة
 اشتر في توان بخلق بفتح الحاء الكلمة لفظ عرق فارسية كلوفر و بردن بمعنى البلع بالسر كما يوقن

حقا
 في بيان لفظ در

ابن سيد علي

نمک راي السلطان الذي
 كان عمل العامل

ابن سيد علي

ابن سيد علي

استخوان بالواو الرسمى درست بفتحين بمع الحشن وفتح السنين وفتح الحاف
 العوق بمعنى البطن بدر وبتخفيف الراء چون بكير داند رناف بمع الشرة **حكايت**
 مردم آزارى بيا، الوصه وصف تركيبي را حكايت كند كه سنگ بر سر صا على بيا
 الوصه فيها ايضا زلفا درویش را بحال انتقام بنود فقير و شوكة الظالم سنگ را
 با خود نكته داشت لوقت الفرصة والانتقام تا وقتى بيا، الوصه ظرف ملك بران
 شكري الى الجندى خشم گرفت و در چامش با جيم الفارسته كه دال جبهه في البئر
 درویش آمد لا انتقام وان سنگ را بر سرش انداخت فلما وصل اليه الجي كفت تو كيست
 و اين سنگ بر من چرا زدى فلما ساء له كفت من فلانم ذكر اسمه و اين سنگ آنست كه در فلان
 تاريخ بر سر من زدى بيا، الخطاب كفت چندين مدت كه بودى و لم تظهر نفسك كفت
 از جامت با جيم العزة و التاء للخطاب ال من منصفك اندیشه همى كردم بمع خفته
 تا كنون كه در چامت يافتم وجدتك فيها فرصت غنيمت شمردم كه كفته اند **شعور** تا همى
 بيا، الوصه را چو بينى بيا، الخطاب بكت بكون التاء يا راى قرين الدولة عقدا ن
 تسليم كردند اختيار ستم العقلاء الاخيار راى نه كوا اختيارهم وصبروا علم اذانه هذا
 معن البيت ومن فسر بمعان آخر او قد رالوا والعاطفة قبل الاخيار فقد ارتكب التكليف
 و اضل بالوزن القريح چون نذارى اى ليس كل ناخن در نعل بشنديد ال الظفر
 المخارق بمنزلة الحاد با بدان جمع بدان بگويم كير ستمه اسم من ستميدن بمع العاد
 مهر كه مبداء با بمع مع يولاد بازو وصف تركيبي پنجه كرد خبره ساعد سيمين خود
 را رنجه كرد بالمره كه انجندى باش امر من باشيدن بمع اولمق اى كن على حالك
 والمراد به الصبر ومن قال يعنى خاموش باش وقيل حاضر باش فقد بعد عن المعنى
 تاوشتن الضمير راجع الى قوله يولاد بازو ويند در روزگار كجاست پس بگام دوستان
 بمع غم مراد الاجاء مغزش بر آراى اخر 2 مخدما غه وقيل في الترجمة **شعور** لايق اولما بينى

آى غضب عليه

تا كنون كه در چامت يافتم وجدتك فيها فرصت غنيمت شمردم كه كفته اند
 شعور تا همى

ابن يبراهيم

الابن سر بسوی آسمان کردای توجیه الی جانب السماء و چند بدینجهامی گفت ای سالد
 درین چجای خند است استفهام انطاری ای لیس هذا الوضع موضع الضحک **بسر گفت**
 خ جوابه تا ز فرزندانی پدر و مادر باشند و لم یحصل ذکر الغنج و دعوی پیش قاضی برند
 یحکم بالحق و داد از یادش بخواهند ای بطلبون العدل من اکنون پدر و مادر ای ای وای
 از بهر خطام دنیا بغم لحاء و تخفیف لطاء المهملین یعنی الخطب و الخشیون الذی کثر
 من الییس و کثیر اما یعتبر به عن المال و المتاع و ذکر فی بعض کتب اللغة انه یعنی المتاع
 و الفائله مرابحون در سر و ند معناه اللغوی سلمای الی الهم و المراد سلمای الی القتل
 و قاضی بکشتن فتوی داد و جو ز قتل لسلامه السلطان و سلطان صحت و فی بعض
 النسخ مصلحت خویش در ممالک من بیند و لم یبق له ملجأ بخت خدای بکناهی نزار
 و لهذا توجهت الی جنبه و التجات بیاب **بسر** پیش کبر آورم زد دست فریاد
 للعدل منک هم پیش تو از دست تو میخوام داد قیل فی الترتیبه **بسر** بن کیمه دیم
 سنک الکلن فریاد هم سا که دیرم که داد الکلن داد را دل ازین سخن هم بر آید قد **بسر**
 و آب ای الهمع در دین بکر داند ماض من کر داندن و گفت ممالک من ای موی او **بسر**
 ای افضل از خون در کتابی ریختن و التعمیر الفارسی انا یكون لهذا الوجه و من لم یعرف الفارسی
 انما یكون لهذا الوجه قال یعنی از ریختن خون در کتابی سر و چشمش پیوسته للتلیقه و
 در کنار گرفت قدم معناه و نعمت در کران بخشد و ازاد کر من القتل گویند که ملک هم دران
 هفت شفا یافت من دار الشفاء الالهیه **قطعه** همچنان در فکر آن بیتیم الی ازل من فکر
 البیت الذی که گفت قاله پیلان فاعل گفت و اعلم ان لفظ بان اداة نسبة یرتب مع
 لفظ و یكون المجموع وصفاته کیمیا خوشتر بان و سببان و منه پیلان و الیاء و للوحش و المعنی
 بانتر که بر فیلی بر لب دریای نیل و هو نه مصر عبره بنه بدریا کثره حاله خصوصاً وقت
 طغیان زبیر بایت که ندای حال مور مقول القول هذا البیت همچو حال نیست زبیر بالکلیل

کالت

ابن سید

سلطان

ابن سید

طایفه
باید لفظ بان

فلا بد که آن تحریر من قهر الضعیف حتی تخلص من قهر الاقوی منک **حکایت** یکی از بندها که عمر
 اسم ملک و اسم امیه لبث حذف ابن لا عرف من ان لعظا ابن یحذف من بین العلمین فی التریکیب
 الفارسیة که بخت بود **حکایت** قال رجل عند صالح اعجب من اباک عبید السلاطین منهم
 قال الصالح اباک عباد الله تعالی اعجب منه کان جمع کس بود در عقبش یعنی تین رفتند
 فادر کوفه و باز او ردند الى حضرة الملك وزیر را با وی عرض بود ای کان لوزیر الملك معه
 عداوة اشارة بکشتن او که دای اشار الى الملك ان یامر بقتله تا دیگر بندها که چنین
 حرکت نکند ای تلایه را بوا بقتل پیش عمر و سر بر زمین نهاد للتعظیم و گفت **حکایت**
 هر چه رود مبتدا بر سر متعلق بقوله و چون تو پسندی الشرط اخره اضر و است
 خبره بند چه دعوی کند ای لا دعوی للعبد حکم بسکون المیم مبتدا و اند راست
 خبر بلا تقدیر من قال یعنی بخداوند مفضول است فقد ارتکب التقصیر من غیر حاجه و قبل
 فی الترتیب **حکایت** مهر نه کلور سه بشه چونکه بکنند که درست قول نجبه دعوی اید حکم
 چون مملک در راعا بموجب بفتح الجیم انکه پرورده بمعنی المیزه نعمت ابن خاندانم بالا
 بالا ضافه فی اللغظین و خاندان بمعنی اهل البیت و صاحبه خواهم که در قیامت بخون
 من که قتل را بخد لان قتل العبد الا بقی غیر مشروع **حکایت** روی اند که الصالح عیدتی
 اخلق فغضب العبد فی وقت و شهر السکین لقتل مولا فاراد الصالح ان یبعه
 فیل له اذ به بالضرب و لا تبعه قال لا اعرف مقدار الضرب فی المضرع الشرع تعالیم
 هذا الزنب فالاولی ببعه اکثری کان و بلا شکر و توقف ابن بنو را بخوامی کشت یعنی
 کشتن بشیر ای ان عدم قتلی اولی و ان جرمت حکم قتل باری اداة تو تسل
 تستعمل فی البیع و الرق بمعنی اعتبار الاولی کا قال خواجه سلمان **حکایت** دل اگر بار کشد
 بار نظاری باری و هر کسی یار کند بید چو تو یاری باری بنا و بل شرع بکشت بجای قتل
 تا در قیامت سواخذ بفتح الحاء بناش فی المصادره المواخفه کسی را بکنایه که قتل ملک

این سید عالم

و بیان نموده باری

اخلد افاين من فهم طال دون كل نفس ذابغة الموت **حكايت** كروهي بيا، الوحشة
 ومولعظ فارسه بفتح النفر وقد يذف واو لضرورة الشعر اذ حكايان كرو ودرگاه
 قدمه بيا نه كسري بفتح الحاف وكسره لقب ملوك الفرس كما ان قيصر لقب ملوك
 الروم والنجاشي لقب ملوك الحبشة وفرعون ملوك مصر وخابان لقب ملوك
 الترك وهو اي كسري معرب خسرو والنسبة اليه كسروي وكسري وجمعه كاسري
 على غير قياس لان قياسه كسرون بفتح الراء مثل عيسون وخرسون بفتح السين
بمصلحتي سخي كفتند وكانوا يدبرون امر ابن زهره خاموش بود كفتند جراد بن
بخت با ما سخي نكوتى هذا سوال الحكماء كفت جوابا لهم وزرا امثال الجبال اند وطييب
دار وبعث الدوا اند مد جرسقيم را پس بمنزلة الفاء الجزائية چون بينم كه راى شما
به تاج بفتح الطريق الجلى صوابست مراد راى سخي كفتن حكمت نباشد **شئون** جو
كارى بيا، الوحشة في فصول بالياء المصدرى وهو الزيادة والفضيلة من برآيد ويحصل
مرامى دروى سخي كفتن نشايد لانه افتاب اللسان وتضييع الكلام **حكايت** سئل
افلاطون عن الراحة قال راحة الجسم في قلة الطعام وراحة اللسان في قلة الكلام
وراحة الروح في قلة الآنا وراحة القلب في قلة الانتقام وكه بينم كه ناينا وچاهيست
بالجيم الفارسى كره خاموش بنشينم كناهست لانه يقع في البئر وبهلك **حكايت** مارون
الرشيد را چون بالغم والكسر مصر مست شد كفت بخلاف آن طاعى وهو فرعون كما قال الله
آمرأوسه وح اذ صلب ال فرعون انه طغى الى علا وتكبر وجاوز الحد في الكفر والعصيان
كه بغرور ملك مصر دعوى خداى كرد كما قال الله تعالى ونادى في قومه قال يا قوم اليس لي
ملك مصر وجزء الانهار تجري من تحتي افلا تبصرون بنحشم ابن مملكت را بكنه بن بند كان
سيماهي بيا، الوحشة داشت كودن بفتح الحاف العربى وسكون الواو في اصل اللغة
فرس الرجل الذي لا يشي بسرعة ثم استعبر للشخص الذي هو غيبي في الفهم وعلى هذا

ملك

ودرگاه
 ودرگاه

المعنى شاع في الجمع والروح نام او خصيب بضم الخاء المعجمة وفتح الصاد المهملة على صيغة
 التصغير مطلق مصر را بنوی ارزانی في الاصل بمعنى الرخص وشاع بمعنى التايق داشت
 ای جعله امیر مصر امیر کونیند عقل و کبایسته او بجدی بود که طایفه حرث بضم الحاء
 المهملة و تشدید الهمزة المفتوحة لا لزراع لفظا ومعنی شکایه آوردند که بنیه کشته
 اسم مفعول من کاشتن بمعنى الزرع بودیم برکنار بنیل باران لعلمهم ارادوا طبعان
 الماده و قف آمد تلف و في بعض النسخ تباه شد و كان مرادهم عفو خراج الاوقاف
 وعشرة عنهم كفت فاعله خصيب بضم یاء و بفتح صوف الغنم و كان رأاه كثر باینست
 کاشتق و كان یظن ان الصوف یبیت في الارض صاحب دله و في بعض النسخ داشتند
 این کلام بشنید و کفت **شوی** اگر روزی بالباء الاصلیة بدانی ای مقدار العلم بر
 فردی که لو كان الزرق یزداد بالعلم والفهم زنادان تنگ روزی تر نبودی لعدم
 علمه بنادانان چنان روزی رساند ای الله تعالی که دانا اندرانی حیران بماند و في هذا
 المعنی قبل بالعربیة **شعر** کم عاقل عاقل اعبت عذابیة کم جابل جابل تلقاه مرزوقا
 هذا انزی ترک الاوامح حائرة و صیر العالم النحریر زند بقا **شوی** بخت و دولت
 عطف تغیر بکار دای بالباء المصدری نیست بینه بایکون جز نباید آسمان نیست
 براد به التابید الالهی نظر فیما قلته من التحقيق في المواضع المشکلة فانه وظيفه الشارح
 و من تصدی بالشرح و لم یکشف المبرام فانه من عدم علمه لامن امهاله او فتادست در
 جهان بسیار مرهون تمیز از جنای ذو مقدار لانه لفظ ارج بمعنی المقدار و لفظ مناداة
 نسبة خود ردمند و من قال في شرحه بفتح الهمزة و ضم الجیم العربی بمعنی المعزز و المحترم
 فقد غفل عن اصل المعنی و عاقل خوار و المعنی انه وقع في التهمه کثیرا کون البلید ذا
 مقدار و العاقل ذیل لا یمیا کر بالترکیه یمیا حی لان لفظ کرا داة فاعل کما في قوله زکر
 بغضه مر و ربح عطف علی غصنة ابله سکون الهاء اندر خرابه یافته کنج قبله في الترتیبه

و قد روی فی الاموال و فی مناقب کسری که من ادیب و فقیه کمال العقل متعل علم و من جمیع
 حکماء عالم و کما تقدیر العزیز العظیم و من قال لکمال الادیب و طیب الخیش انما یقول
 و در ارشد کما حکیم عالم کما فی الشریعین از حاج

این سید کاظم

این سید کاظم

شعور دو لتکل عالم بویه غلبه دکل حق ویر آغ ایره و غلبه دکل بوجا ننه دو شبر
 بسیار و نه تمیز حریفه عاقل شعور که می آید که چنانکه اید رنج پنج ابله بولور خرابی
حکایت یکی را از ملوک کینز که بفتح الحاف العزیز الاول و سکون في الاصل و بحذف
 بفتح الجارية چینی وصف لها آورده بودند و كانت علی غایة الحسن خواست
 که در حالت مستی بالیا المصدر تی باو که جمع آید ای اراد المجامعة في حالة السكر
 و حیر مانعت که دو لم تاعن ملوک در خشم شد مضی في الغضب الی غضب و مراد
 را اشاره الی کینز که از بندگان بسیار می بخشید و کا علی غایة القبح که لب زبیر بن بخت
 وی یعنی شغفه العلیا از پیر ^{بهر نیکو کار} پستی در گذشت بود همت قبیحه و لب زبیر بن بخت
 شغفه السفلی بکری بیان فرو و مسته اسم مفعول من مشتت بمعنی الوضع و المراد به هنا
 الانخفاض مبهملی الی مبتنی بود که صحیح جی بفتح الصاد المهملة و سکون الحاء المعجم اسم
 عفریت قصر سرقة خاتم سلیمان غم و قد کان ذلک الجنی اعجوبة في فحش المنظر و کرهته
 القاء و کونه اسم عفریت قال سلیمان جن طلب سریر یقیس انا انیک به قبل
 ان تقوع من معاکل احتمال مرجوح و من عکس في البیان فقد رجح المرجوح علی التراجیح
 از طلعت من و جریه به جید الباء للحکایة الی تنقذ و عین القطر علی وزن الفطر بمعنی
 النحاس الذائب و يستعمل بمعنی القطران و هو المراد هنا از بغاش بغتی بنی الی من ابطه
 بکنندیدی حکایة من کذب در **بیت** نه کونه حرف الشرط مقدّر تا قیامت زشت
 روت بالباء المصدر تی بهر و تمت جواب الشرط المقدّر و بهر یوسف نکونه فیه لاختلاف
 الشیبه الی کما ان الحسن تمام في یوسف او المعنی لانک او انک نقول ان التفجیع الی یوم
 القیامة تم فیه کاتم الحسن في یوسف و قبل في الترجمة **بیت** دیدک تا قیامت زشت
 رولق تمام در آن یوسف کوزل لکل **قطعه** شخصی بیا الوحده بخان النقی معروف
 الی بقیة البیت و الجملة المنفیة صفة شخصی کر به فعل بمعنی المفعول رکتب

این کلام را علی
 در کتب معتبره
 و در کتب معتبره
 و در کتب معتبره

مع منظر و صفات کیمیائی که زشتی بکسب الیا، المصدری او ای من قبی خبر توان داد
 یعنی دادن و آنکه مخفی من انکاء بغلش قدمه آقا مغوذ بالله من قبح را بجهت مردار
 خبر بغلش او مبتدا محذوف بافتاب بالا ضافه مرداد بالا الین اسم للشهر الاول
 من الشهر الصیفیه خص به لان را بجهت الجیفه اظهار فيه سیاه را در آن مدت نفس
 طالب بود و اعلم ان المطابقة بین الصفة والموصوف غیر معتبره فی التزکیب العارسیة
 کما مر و شهوت غالب عطف علی قرینته مرشش بکسر المیم الی المحبة بجنبه لا تحل
 و مرشش بالضم ای بکار تمام برداشت رفو ای ازال یا مرداد ان قدمه سبب التالیف
 مکن کنیز که راجست لتعلق قلبه بها و نیافت عقل ما جرا گفتند که ما وقع فی
 البیلة خشم گرفت بغرود تا سیاه را با کنیز که دست و پا استوار بیندند و
 و از بام بالا ضافه جو سقا سقف القصر الذی بنی فی بصری القلعة بخندق و اندک
 زند و اما امر الملک بهذا القتل البقیع و الظالم الصریح یکی از وزرا، نیکی محضر قدمه
 بیان فی الحکایه الاولی روی شفاعت بر زمین نهاد فیهم تنبیه علم ان تأثیر الظالم
 فی الامراء انما یكون بالنصر و الابتها و کف سیاه بیجا را درین خطای نیست
 علیه بقوله که سایر قدمه رفت معناه و من قال یعنی جمیع او باقی فقد اخطا، بندگان
 و ضد متکاران فیهم عطف تنسیب و کذا فی قوله بختشش و انعام بکسر المیم للاضافة
 خداوندی الیا، للنسبة او مصدریه و الباء فی قوله بختشش متعلق بقوله معناه و ند
 لما سمع الملک لایا الوزير گفت اگر در مفاوضه او المراد به الجماعة و المشاركة قال فی مختار
 الصحاح تفاوض الشریکان فی المال اشتراک فیها جمع و همی الشریکة المفاوضه و من قال
 یعنی در ممالک ان کنیز که فایات بشی اصلا لا لغة و لا اصطلاحا شبنی تاخیر کردی
 چه شدی یا اخطایه گفت فاعله ضمیمه الوزیر الی خداوند شنبه که گفته اند **قطعه**
 ششده سوخته که العطش المحرور بر چشده روشن چور سید مرهون تو میزدار

این کسر علی

این کسر علی

ای لا تظن که از پیل دمان قدمه بیان معناه و خطا من اخطا فی حکایت پسر مارون
 الرشید اندیشد ای بنفکر و بجزز ملک من اخطا فی الدین الی حال و عدل که سنه قدمه
 بیان در خانه خالی پر خون بفتح الباء الفارسی و قد بفرأ بفتح الباء العربی عقل
 باور نکند ای لا یصدق العقل کثر رمضان اندیشد و کما کان ظلام الوزیر لطیفاً اثر
 فی الملك کما قال المتن بلکل را این لطیفه خوش آمد و گفت سیاه را بنویسیدم اما کثیر
 را بکنم و کما کان الوزیر عاقلاً ساق الظلام علی مقتضاه گفت کثیر را سیاه بخش
 ای عاقل جاریه ایاء که بنم خورد ما و ای سون هم او را شاید قطع مهر کنز او را و رخ
 بعضاً ضحکاً سر اید و سستی با بقاء المصدر می پیوسته من پسندیدن یا نکر که بکنه و من
 قال یعنی هیچ کس و مجوزان یکون پسند علم معنی المجرهول ای فلا یکون مرصفاً قد جعل
 الاصل و المخرج که رود فاعله ضمیر و را جای ناپسندیدن ای الموضع الذی هو غیر مقبول تشنه
 رادل کجا آید آب زلال فیہ تقدیم و تأخیر للوزن قال فی تحتار الصحاح ما زلال الی عذب نیم
 ضرورت دای کند بید بالکاف الفارسی بمعنی المستن و قد یوجد فی بعض النسخ من القطر
 قطع دست سلطان ذکر معناه مشهور و قدمه بیان توضیحاً و من قال هنا فی البحر
 دیگر بالکاف الفارسی و ذکر حذف الباء فی التکرر بمعنی دخی فقد علق مثلثاً و العجب
 منه نمی بیان و قدمه ذکر مراراً حق ذکر شرحه هنا کجا باید مرهون چون بسری
 و هو الکاف الفارسی قدر الدواب در او قتاد شرح هذا من قبیل التنازع لان
 شرح مجوزان یکون فاعل باید و فاعل او فتاد تشنه رادل کجا کجا آید آب مر نظیر
 کوزه بکشد تشنه بر دمان سلخ بضمین فی لغة الفرس حصاری بکله و قوقش اغزو من نرود
 فی الامرین قائل فی الاول هكذا اسمعنه و فی الباء قال بعض المکمل فقد عطل عن اللغة
 و القول بان اصل العبارة سکف بکسر التین المهملة و فتح الکاف الفارسی اسم الحیة
 الاحمر المراس و هی الحیات المعروفة بشدة تأثیر زهره یعنی ان لا یتفق لعدم المناسبة

جملہ الفاظ عربیہ و فارسیہ
 و کلمات و اصطلاحات
 و تفسیرات و توضیحات
 و کلمات و اصطلاحات
 و تفسیرات و توضیحات

این سید علی

جملہ الفاظ عربیہ و فارسیہ
 و کلمات و اصطلاحات
 و تفسیرات و توضیحات
 و کلمات و اصطلاحات
 و تفسیرات و توضیحات

این سید علی

این سید علی

جملہ الفاظ عربیہ و فارسیہ
 و کلمات و اصطلاحات
 و تفسیرات و توضیحات
 و کلمات و اصطلاحات
 و تفسیرات و توضیحات

بالحل

المناسبة بالحل اذا المقصود ان الجارية تلوننت بمقارنته الغلام الاسود فلا تليق بحضرة
السلطان ولا وجه تشبيه الغلام المذكور بالحيمة الخ **تلك** اسكندر وهو اسكندر
فيلوس بن بطرسوس بن منظور بن رومان بن ليطي بن يونان بن يافث وقيل بل مهومن
ولدرهم بن العيص بن اسحق بن ابراهيم عليهم السلام والاضمة مناسب لتوصيفه
بقوله رومي را ولقبه ذو القرنين واما لقب نه لانه مكنى الدنيا بقهره اي مشرقها و
مغربها او راى في منامه لانه قد اخذ بقرة الشمس او كان له ذوا بنان حستان والذوابة
تسمى قرنا او لانه انقرض في وقته قرنان من الناس ومبوحى هذا ويرى انه قصير العمر
فلا يصح هذا الوجه او انه اعطى علم الظاهر والباطن او انه دخل النور والظلمة هذا
واطلاق القرنين على العالين والظلمة والنور تجوز بعيد وما قيل لانه مكنى فارس والروم
ليس بحسن لانه مكنى الربع المسكون وقيل لانه كان في راسه شبه القرنين هذا وما وجدناه
في كتب التواريخ وقيل لانه كان كرم الطرفين من قبل ابيه وانه هذا واطلاق القرنين
على الابوين بعيد جدا وقيل لانه اذا حارب قاتل بيديه هذا ولا يحسن اطلاق القرنين
على اليمين وقول من قال وكان في الفترة بعد عيسى ع ليس بصحيح لانه صرح في كتب
التواريخ ان بينه وبين ظهور عيسى ع ثلثمائة وتسعة عشر سنة ولا خلاف في انطاف
الربع المسكون وملك المشرق والمغرب وكان فيلفوس ابو اسكندر وزير الملك
الروم وكان حكيما فاضلا عالما بالسياسة مجربا بالامور وكان يحبه اهل المملكة ولما مات
الملك ولم يكن له اجمعوا على نصبه فاعتذر اليهم بانه ليس من اهل الملك فلم يقبلوا عذره
واجلسوا على سرير الملك وسار باحسن سيرة ثم مات وكان ابنه اسكندر حكيما عالما قد
اخذ الحكمة من ارسطاطليس واحاط بعلم السياسة فاجلسوه على سرير الملك واذعن
له الناس بالطاعة فذبح الملك بوفور عقله مع جدانية سنة ولا سخر الروح سار حتى
جاء ساحل ارض مصر فبنى فيها مدينة يقال لها الاسكندرية ثم سار ديار الفرس وادخلها

مكة
ونقطة السكندر
الملك اسكندر بن بطرسوس بن منظور بن رومان بن ليطي بن يونان بن يافث وقيل بل مهومن ولدرهم بن العيص بن اسحق بن ابراهيم عليهم السلام والاضمة مناسب لتوصيفه بقوله رومي را ولقبه ذو القرنين واما لقب نه لانه مكنى الدنيا بقهره اي مشرقها ومغربها او راى في منامه لانه قد اخذ بقرة الشمس او كان له ذوا بنان حستان والذوابة تسمى قرنا او لانه انقرض في وقته قرنان من الناس ومبوحى هذا ويرى انه قصير العمر فلا يصح هذا الوجه او انه اعطى علم الظاهر والباطن او انه دخل النور والظلمة هذا واطلاق القرنين على العالين والظلمة والنور تجوز بعيد وما قيل لانه مكنى فارس والروم ليس بحسن لانه مكنى الربع المسكون وقيل لانه كان في راسه شبه القرنين هذا وما وجدناه في كتب التواريخ وقيل لانه كان كرم الطرفين من قبل ابيه وانه هذا واطلاق القرنين على الابوين بعيد جدا وقيل لانه اذا حارب قاتل بيديه هذا ولا يحسن اطلاق القرنين على اليمين وقول من قال وكان في الفترة بعد عيسى ع ليس بصحيح لانه صرح في كتب التواريخ ان بينه وبين ظهور عيسى ع ثلثمائة وتسعة عشر سنة ولا خلاف في انطاف الربع المسكون وملك المشرق والمغرب وكان فيلفوس ابو اسكندر وزير الملك الروم وكان حكيما فاضلا عالما بالسياسة مجربا بالامور وكان يحبه اهل المملكة ولما مات الملك ولم يكن له اجمعوا على نصبه فاعتذر اليهم بانه ليس من اهل الملك فلم يقبلوا عذره واجلسوا على سرير الملك وسار باحسن سيرة ثم مات وكان ابنه اسكندر حكيما عالما قد اخذ الحكمة من ارسطاطليس واحاط بعلم السياسة فاجلسوه على سرير الملك واذعن له الناس بالطاعة فذبح الملك بوفور عقله مع جدانية سنة ولا سخر الروح سار حتى جاء ساحل ارض مصر فبنى فيها مدينة يقال لها الاسكندرية ثم سار ديار الفرس وادخلها

و تحت تصرفه ثم سار قاصدا بلاد المغرب والحضر ع على مقدمة جيشه وارسطا طاه
 ليس الى جانبه حتى الى مغرب الشمس ثم سار حتى الى بلاد بلغار قاصدا بلاد المشرق
 ومطلع الشمس وسار حتى قصد ما بين السدين ومها جبلان شاهقان فبنى ردهما لما لحيط
 له فبع فساد ياجوج وحاجوج ثم انه لما فرغ من السد قال لم يبق ارض لم الكاداة الارض الظلمة
 فقد ذكر لي ان فيها عين ماء الطوبة فتوجه قاصدا الى ما يلي القطب شمال حتى قارب تلك الظلمة
 فقال لمعاليه ومن صاحبه من العلماء ان اريد ان اسكن من الظلمة فقالوا ايها الملك ان من كان
 قبلك من الانبياء الملوك لم يسكنوها وانا نخاف عليك ان يظهر ركن امر تكرر منه فاصبر وجزم على
 الدخول ثم قال لاهل المعرفة ان التواب احد نظرا قالوا الخيل فقال اني الخيل ابصر قالوا
 اللهم الاناث الابكار فاستصفي من الخيل الدهم ستة الاف مائة وواحدة رسته للاف
 رجل من اهل العقل والتجربة ونصب على كل الف رجل رئيسا للحكام ونصب الحضر ع
 على العين في مقدمة ثم امر ساير العسكر ان ينزلوا مكانهم فنهلوا وبنوا بيوتا وامرهم ان
 لا يبارقوا حتى يعود اليهم فقال الحضر ع ايها الملك اناس تلك الظلمة ولا ينظر بعضنا بعضا
 فكيف نضع بالضلال فدفع اليه خزنة حمرا وقال له اذا ضللت فاطرحها في الارض فاذا اطرحت
 صاحت فارجعوا اليها ثم سار الحضر ع يديه حتى انتهى الى الوادي الذي فيه العين فشم طيبا
 عظيما فوقع في خاطر ان العين في ذلك الوادي فالتفت تلك الخزنة في الوادي فصاحت منزل
 الحضر ع فوجد العين فزال ماء العين اشد بياضا من اللبن واعذب من العسل والطيب
 رجلا من السك فشرب منها وتوضا وركب فرسه فليحق اصحابه ولم يصب ذوا القرنين الى
 الوادي والعين ثم انه خرج يدعوهم وابتدوا فيه مجان من ياقون احمر ومن ردهم احمر
 فقال لهم خذوا منهم من اخذ يسرا ومنهم من لم ياخذ فلما خرجوا من الظلمة وجدوا ما اخذوه
 جوهر افندم التارك والآخذ وكان مدة سيرهم في الظلمة اربعين يوما وقيل اكثر منه
 ثم سار راجعا حتى قطع نهر بلخا خراسان وسار حتى الى العراق ببريد الشاح فأتى قبل

چه آید که ترشاید **قوله** عذر تقصیر خدمت آوردیم بالحق الاضافة في اللغتين الاولين
 که نذاریم بطاعت استغفار را ایستادگی باطاعت **عاصیان** از کثرت تو به کنند
 اما عارفان از عبادت استغفار را ایستغفرون من تقصیر العباد **طایب** کان
 رجل یرفع ین بعد الصلاة طویلا و قیل لما تقول فی دعائک قال اقول اللهم اغفر
 تقصیری فان علی هذا الایلیق بک عابدان جزای عبادت خواهند میداد من جمله مقول
 قول درویش الی العباد یتطلبون عوض العباد و باز گمانان برای بضاعت و بی
 طایفه من المال تبعث للتجارة والمراد من المتاع الذی یباع و من بند واحد آورد
 ام نه طاعت حتی اطلب جزاء و بدریوت و هو السؤال بشئ ام لا نه بجزای
 حتی اطلب من المتاع اصنع بنا الی افعل لنا ما انت اهل و لا تفعل بنا ما نحن اهل
 بلکه او جدا عبارت المکن فی السخ الصحیح و ما وجدنا اصنع ما انت اهل و ان
 کان یناسب الساق و ما وجدنا ایضا و اهل لما جاز و جمله ای است که لما جاز تر که **طایب**
 ذکر فی الکشاف ان قوم یونس عذرا لما نزل بهم العذاب قالوا اللهم ان ذنوبنا قد عظمت
 و جلّت و انت اعظم منّا و احق افعل بنا ما انت اهل و لا تفعل بنا ما نحن اهل فکشف
 عنهم العذاب **بیت** که گفته بضم الحاف العربی خطاب من کشتن المراد به عذاب الله
 و رجم بضم الجیم یعنی الذنب بحشی ای تقصیر روی و سر بر آستانم لا ارجع من عیبک بند
 را فرمان ینا شد هر چه فرمای بر آیم قیل قریبا منه **بیت** اولو که کر با غشله باش و تن
 و جان سگ قول نه فرمان او نور قول دخی فرمان سگ **قطعه** بر در کعبه شامی دیدیم
 یال الله که می گفت و می کمرسته خوش یقرا بفتح الحاء اللغافیه من نکویم که طایف
 پدید بر ای لا اقول اقبل طاعتی قام عفو بر کثرت امر من کشید او المراد طرح من
 کتاب السبائت و قیل فی الترجمة **قطعه** کعبه که در آمدن بر درویش اغلیوب
 ایدر ایدر ای حق بن دینم طاعت قبول ایلمه چک قائم بنم کثرت **طایب** عبد القادر

این سید را علی

بلاضافة

فهم اید جان کبیر دیکر در

کیدای و هو من المشايخ العظام والاولياء الكرام ولم مناقب شتى وكرامات عليا
 ورحم كعبه روى به حصا بفتح الحاء المهملة جمع حصان كذا في مختار الصحاح بالفتحة
 سكر رين وبالنون كجقل ومن لم يعرف اطبع والفرد فسر اطبع بمعنى المفرد نادر ابن سيدي
 همى كفت مناجيا اى ضا ونذ يخشى يربده العفو والكر مستوجب عقوبته من
 استوجبه اذا استحقه در قيامت مرنا بينا بر الكبر من الكبحتن نادر روى
 بنكان جمع نيك اى في مواجبهتهم شمسار اى خجل مشوم قطره روى به ظا كن بحر كانه
 جمله حالينه من الضمير المستتر في قوله كويم هكذا وجدنا عبارة المتن في النسخ التي زيناها
 ومن اختار في المتن قوله ميكويد وفسر بقوله يعنى عبد القادر ثم قال وفي بعض النسخ
 كويم وهو الظاهر الظاهر انه افترى على النص وقد عثر في بفساد اختار مهر كركه
 مخفف من سحر لانه كبادى ايدظرف لقوله كويم والمردبه وقت السحر ومقول
 القول البت الآء اعنى قوله اى كيه كركه فرامشت فرامش و فراموش بمعنى والحق
 ان اصل فرامش فراموش حذف واو للوزن والتاء للخطاب وحركت الشين لها و
 اختير الفتح للتخفيف ثم نكتم حكايت قال الشيخ شبل قدس سره اى لا الله كره الله تعالى
 لان التذكر انما يكون بعد النسيان ولا انشاء حتى اذكره بهجت از بنى يادى ايدقبل
 في الترجمة قطره عجز طيراغى اوزر يوزا ورب مهر سحر كه ديرم چوايه مش باد
 اى كيه مهر كركه او نتمزى بنى مهر سحر ايدريس بنى ياد حكايت دزدى در خانه
 پارسا يى بيا الوحده فيها در آمد لسه شى چند انكه طلب كرد في بيت الزاهد
 جيزه بيا الوحده بنا فت لغفر الزاهد تشكك شد لعدم وجدان شى پارسا را خبر شد
 اى تشبه كليم بكسر الكاف العربى وباء الوحد لغه مشتركة كيه بران كليم خفته بود
 اى اضطلع ونام درس كزرد وادناخت اى القى في مترع لباخن تاحروج نكرده
 اى لا يزرع اولا بصير محر و قطره شبنم كه مردان راه خدا مرهون دل دشمنان

انما بقوله من ان الله تعالى
 لا يهدي القوم الضالين
 انما بقوله من ان الله تعالى
 لا يهدي القوم الضالين

را نگرند تنگ فکیر بضیقون قلوب الاصدقا و نه آنکه سوال عن الوقت مناسبتر
 شود ای ای بنیبر که این مقام علقه بقوله که باد دوستانست خلافت و جنگ
 ال لکن خلاف و حرب معهم و قیل فی الترجمة **قطعه** استندم که حق یولی از نگرنا اولار
 دشمنک کو کلن انندی تنگ شه اولامبتسر سکا بو مقام که دو سنده ای شک خلافت و جنگ
 مودت اهل صفا چه در روی وجه در قفا ان لا تفاوت بینا بل هما سیان نه چنانکه از
 هست بفتح الباء الفارسی و التبع غیب گیرند و پیشست بالباء الفارسی یعنی در لعل
 و من قال یعنی عندک فقد غفل عن صنعة النضا دبل لم يعرف القبل و البعد و فی **ان لم یدر**
 بعض النسخ پیش بالباء العربی میرند **بیت** در برابر ای فی المقابلة و القدام چو
 کوسفند بکسر الال للاضافة او سکوننا سلیم بر ادب معنی اظلم من الظلم بالکسر در قفا
 همچو کمر که ال مثل الزئبق مردم خوار و وصف ترکیبی و المعنی لیس الصدیق من اهل
 الصدیق هو الذی یکون فی المواجهة و الغیبة علی السواء **بیت** هر که غیب ذکران پیش
 نو آورد و شمه دال خلق نه کان غیب تو پیش ذکران خواهد برد بالترکی که کانسز سنک
 عیسکی غیر بمر او کنه التسه که که رکافیل من غاب عندک غاب عنک و قیل فی الترجمة **بیت**
 کله ایله به کو عینی او لکن عنان و ار را بر قلب دیر عیسی سنک همان **حکایت** تنی چند از
 برنجین و الم را دا شخص متعدد از روندگان جمع روند بالترکی تورجی منفق سیاحت
 مصدر ساح فی الارض یعنی ذهب بودند ای کاناوا مستغنیین فی السباحة و شریک ریح
 و راحت سحیح خواستم که مر فقت کتم از کرم و اخلاق بزرگان بدیع است و
 عجیب روی از مصاحبت مکیان و انا و احد منهم تا فتن بجمع الاغراض منها و قابل
 در بیخ داشتن و الحال ای غیر معصیه اظهرا که در نفس خویش این قدر
 بفتحتین قوت و قدرت می شناسم که در خدمت مردان برید بهم هو لا الا شخص
 یا ر سطر باشم نه با خاطر بجمع حمل القلب و المراد به التثویش **شعر** ان لم یکن ارب

انما بقوله من ان الله تعالى
 لا يهدي القوم الضالين
 انما بقوله من ان الله تعالى
 لا يهدي القوم الضالين

انما بقوله من ان الله تعالى
 لا يهدي القوم الضالين
 انما بقوله من ان الله تعالى
 لا يهدي القوم الضالين

المواشي الى راكب المركب مصاحبا معكم اسقى انا لكم حال كونه حامل الفواش جمع غاشية
 وهي ما يسترسر السرى وانعني ان لم اكن لا يغالصحتكم ابيق طذمتكم بكي ازان بيان كفت
 للاخترا ارازين سخن كه شنيدى من نعم قبولنا دل شكل كهذا اوقع في السج القديمة
 والذين يحرقون الكلم عن مواضعه كتبوا لعظ دل مناصلا مداركه درين روزگارى في هذا الايام
 دزدى بصورت درويشان در آمدای دخل و خود را در سلك بجهت اخيط صحبت مبالا افت
 في السطين متظلم كه دكا بنظم اخرت في اخيط بيت چه دانند مردم اراديه مردمان
 او براديه الجسد كه در جامه كيست الى لا يعلم الا ان من في اللباس انه رجل خبير
 شتر نو سيند دانند الى الكاشيه يعلم كه در جامه چیست ومن اور دبدل نامه لفظ خامه
 وقال الظاهر ان المراد بخامه المكتوب واعترف بانه لم يجد في كتب اللغات التي عنده
 بمنزلة المعنى ثم بين اربعة معان للفظ خامه على ما وقع في الصحاح الفارسيه واحال
 كلاما لا يلقى بالمحل ثم قال وفي بحر الغرائب وبعني الرمل المجتمع فقد اتي بالغرائب ولم
 يعرف عبارة المتن فوقع في التكلفات البارون ارجا كه سلامت حال درويشان
 درويشانست اصله درويشان است وحذف الفاست لما عرفت في اوائل
 الكتاب من قاعده كتابه مكان بفتح الطاف الفارسيه بمعنى الظن فضول المراد به
 المرتبة عن اخطه سواء كان في الظن او القبح ويتعين اخذها بقرينة المحل وقول من قال اصله
 كان فضولا اش و فضولا كناية عن تجاوز عن اخطه في السوء دعوى بلا دليل وهو منقوض
 بقول المصنف لما روي في فضولا من بر آيد كما مر بنردند بل طنوه صالحا وبيار من قبولش
 كره لا تشون ظاهرا حال عار فان المراد بهم ارباب السكوك دلقت بفتح الدال وسكون
 اللام لباس الصوفية المعروف بخرقة والمراد لا تغتبر بظاهر حالهم اين قدر بس كه روي
 در خلقت فان كان توجه الصوف الى الخلق فانه علامة سوء در عمل كوش امر من كوشين
 مهر چه خواهي من الالبسة المباحه بوش امر من پوشيدن تاج بر سر نه كا سلطان و

ابن سيرين

ابن سيرين

بقلعه بردند فاعل بردند اهل الحصن او الذين سرق متاعهم الى ادخلوا جميعنا في الحصن و
 بزندان کردند ای حیوانان از آن تاریخ ترک صحبت کفیم ای قلنا نه کننا المصاحبة مع الغير
 وطریق عزالت کمر فتم قائمین که السلامة في الوصية والآفة في الكثرة لولا الاثنين **قطعه**
 جواز قوی بیاد الوصية یکی نزد داشته بایا، المصدر ان کرد فاعله ضمیر یکی نه که بکسر اللام
 العز و سکون الهماء الاصلی بمعنی الحقیقه والصغیر کذا في بحر الغرایب ومن قال بمعنی که متر بل
 مقصور منه فقط غلط غلطین فانه ليس مرادف که متر ولا مقصور عنه بل هو لغة بهر اسما
 واذ از به طبع لغوی تصیر اسم تفضیل را مترت الی القدر مانند مضارع من مانند نه که بکسر
 الهمیم و سکون الهماء الاصل بمعنی الکبیر ومن قال بمعنی که متر بل مقصور مثل محطاط و تحبط علی
 ما قبل فقد غلط مثل الغلطین الذين سمعته انفا وقاس الفارسية علم العربية لعدم
 انه بالفارسية را والمعنی المراد ان ذکر الشخص لا عمل عملا لا یلیق باهل النصف تجاوز
 ضربه البیان می بینی که گاوی بالطاق الفارسی و یا د الوحدۃ الی بقرة واحد در علف زار والمراد
 به المزرعة التي زرع فيها العلف بیا لا ید معناه المطابق بالتمیز که بولاشدر رهمه گاوان نه
 را ای اذ ادخل بقرة واحدة معلق وراه صاحبه او الراعی سوق الجميع بالضرب والایضا
 ومن یخطئ من شدة الضرب فکان ذکر البقرة یخطئ ومن لم یعرف المراد فسر بقوله
 یعود وکتب حاشیة فیهما تغیر بلازم معناه المطابق المراد منها و قبله في الترتیمة **قطعه**
 چو بهر قوم کی بری بلنه کن است دوراق قلنه یکی به هم اولویه فچنگیم بهر صغرتا ر لایه که سه
 سورر لر جمله سینی ایلر ویه کفتم سپاس ومنه خدان را جل و علا که از فواید درویشان
 محروم نمائیم اذ تعلت ان الفارسية مع من لا علم بحال غیر جائز اگر چه از صحبت ایشان
 فربدا و صید شد اما بدین حکایت مستفید گشت و امثال مراد الی الذين یسجون في الارض
 در همه علم این نصیحت بکار آید **شعر** بیک بفتح الهماء السببية تا تر استید کتا به عن غیر
 المؤدب در مجلس بیاد الوصية بهر یک مضارع من رنجیدن دل هوو سمنند ان الی قلب العقلاء

ابن سیرین

ابن سیرین

ابن سیرین

بسج و یقع هذا الامر كثيرا کما یکره الی الخوض الذی یجتمع فیہ الماء و من اضاف الماء الی المطر
 حیث قال یجتمع فیہ ماء المطر فقد زاد قیدا حیثوا یکره ان یرطب الی ماء الورد و جوسک
 و بعض النسخ سکی دروی افتد کند مضارع من کرون منجلا ب بضمی الیم و الیم
 و سکون النون بینهما و بحس **حکایت** زاهدی و همایا دشامی بیا الوضو فیها
 بود سکون چون سرفرخ بنشستند لالک الطعاح کمتر از آن خورد که ارادت او بود
 الی لالک مقدار ما یرید لاله و چون بنماز خواستند ای قاموا الی الصلوة بیشتر از آن کرد
 که عادت او بود و علیهما بقوله ناطق صاحب در حق او زیاده کنند ای یظنون انه
 قلیل الالکثیر الطاعة **بیت** ترسم ترسم آخاف ان لا انفصل الی الکعبة الی اخره علی بقوله
 کین ر که تویی روی بتر کتانت الی الطريق الیه سلک یتر الی الولاية الیه نسبی بتر
 کستان و قیل **بیت** فور قرن ایرمیه سن کعبه الی اخره و ندخل یول چوسنک دو غزلون
 روم کید چون بمقام خویش باز آمد الی رجع الی منزله سرفرخ خواست تا تناول کند الی
 لیا لک پسر داشت ای کان له این صاحب فرست گفت ای بدر جبراد دعوت سلطان
 چیزی خوردی گفت فاعله ضمیر بدر در نظر ایشان چیزی نخوردیم که بکار اید گفت فاعله
 ضمیر پسر غاز را هم فضاکن که چیزی نکرده که بکار اید **قطعه** ای هنر کاران هر کف دست
 للاراة عیها در کمر فته زیر بغل تحت الابطال اکنت و سقرت عیوبک تاجه خواهی خریدن
 اکم و معناه بالترکه تانه السک که کدر ای مفرور روز در ماند که ای یوم الخرج بسم و غل
 بفتحی الاله الالهة و العین المعجزة یعنی الفساد مثل الدخول و المراد المزخرف **حکایت**
 باد دارم الی فی خاطر ثابت یعنی مانیت که در عهد ای زمان طغولیت و الصغر متعبد
 بودم و شب خیزه و صفت ترکیبی و مولع هذا اللفظ يستعمل علی صیغه المفعول یعنی
 الخریص و کسر العین للاضافة الی قوله زهد و پیر مهتر ای کنت حریصا علیه البغی در خدمت
 پدر و مهتر شیخ عبد الله قدس سره شسته بودم و همه شب دیدم بام بفتی تین بنسبتی

عکبه و

و کتانه الی وصف الکعبه فی اسمها علی دار فضیله

كناية عن عدم النوم الى كنت غير نائم في تلك الليلة ومصحف عزيز برکنار التلاق وكأنه
 من اهل البيت كرم الله وجهه الطاف الفارس الى اطارفا خفته الى تامين بدر اكرم ازبنا
 یکی سر بر می دارد الى لا یرفع راسه که دو کانه الى رکعتین بگذارد چنان خفته اند الى ناموا
 عما وجه که کوزه مرد اند کانه ماتوا گفت جان بدر خطاب لطف تو نیز اگر بخفتی به که
 در پوستین بمعنی فقر و خلق افتی عیان عن ذکر المثالب والمعایب فلم بنیدمدی
 خجرتویش حق را الى لا یری غیر نفس که دارد پیرن پندار الى ستره حسن الظن در پیش
 و هذا کثایة عن الکبر والاعجاب اگر چشم خدا اینست لفظ خدا بین وصف ترکیبی و ههنا
 العین کثایة عن العین التي تری الخف ولا تری غیر الخف حقا والضمیر راجع الى المدعی بخصم
 ای که بنیدمدی کس عاجز تر از خویش و بعض النسخ اگر چشم خدا بینی بیخشد بنین
 الخ في يكون التفات من الغيبة الى الخطاب وهو مرفوع مدوح من البلاغة عما عرفت
 في موضعه ومن قال والاول انب للمقام واولا كما لا يخفى قد ضي عليه من البلاغة و
 المقام مقام الخطاب من اى المص الى كما لا يخفى حالا بزرگوار در محفل بیاد الوحد
 فیها همی ستودندال کافوا بمدح و در او صاف جلیست بهالغی می نمودند و کافوا بطول
 سر بر آورد و گفت یحیی الهم من آلم که من دانم فهم گفت مخاطب مجهول من الکفایة اذکی
 نصب علم التیمیز یا من تعد من العدة فاعله ضمیر مخاطب المستن فیله عن لفظ انت محاسن مفعول
 و موجه حسن بغنی بن علم خلاف القیاس علانیة خبر مقدم مبتدأ مؤخر و هو هذا الی هذا
 ظاهر و لم تدبر من الماربة و هم العلم فاعله كفاعل نعمة الی لم نعلم باطنی مفعول لم تدرو
 المصنع بالفتح محاسن ما دعا کفیت اذکی فانک تری ظاهر و لیسما کل اطلاع علی ستر قطر
 شخص چشم عالمیان خوب منتظر است ای شخص فی اعین الناس یری حسن الوجه و خست
 باطنی ای من خست باطنی سر خجلت فتان پیش کما ان الرجل اذا جمل کما طار راسه طار و من
 را بنقش و نظاری که هست خلق مرهون تحسین کنند خسته و او جمل از پای رشت

این کبریا

ما

خورشید من رجه القبیحة فاطمة الحاسنة یخرج وهو یعرف حبشه الباطن فیجلی منه **حکایت**
 یکی از صلحا جبل لبنان علی وزن عثمان اسم جبل فالاضافة بیانیه که مقامات او در دیار
 عرب مذکور بود باطیبه و کرامات او مشهور **و** نکل الدیار بجامع دمشق و مروج جامع معروف
 بجامع بنی امیه در احد و برکنار بر که ای الحوض و من اضاف الماء الی المطر فی مقبر
 البرکة سابقا **و** بمثل ماذکرناه منافقه اعترف باحق طهارت می کرد بایش بلغز بدین
 من لغزیدن بمعنی الزلق و بحوض در افتاد و لادان بغرق و بمشقت بسیار از بجا خلاص
 یافت چون نماز را سپرد اخذ جمع ماضی من پر داختن **و** الی انتوایکی از اصحاب گفت مخاطبا
 الیه مرا مشکلی بیاء الوحدن هست **و** شیخ گفت آن چیست گفت فاعله خمیه یکی یاد دارم
 قدمه بیان فرمای که بر روی بیای مغرب می رفتی ایها الخطاب و کلمه می حکایت الحال
 الماضیه و قدمت تر نمی شد فابین الفرق امر و زردین یک قامت آب حکذا و وجدنا عبارة
 المتن فی النسخة الیه رأینا ما ومن کان انسه بالعربية فقد اورد عبارة المتن بکل قله آب
 و فستة بقوله یعنی مقدار مائه و خمسة و عشرين متاکذا سمعت من البعض و یوافق
 اکتب الفقریة و لعل القائل اراد به الکناية عن الغلة **و** هذا الكلام ومع عدم صحه هذه
 الروایة غیر مطابقة للواقع لان ماء الحوض فی دیار العرب لا یكون اقل من القلین و
 احتمال الفرق انما یكون فی الماء الذی یکثر و یبلغ فوق الراس از مہلاکت التاء الخطاب
 چیزی بیاء الوحدن نمائند بودای وجد کل مہلاکل و لم یبق منه شیء و جزا صلا و من لم یعرف
 المعنی قال فی تفسیر قول المص از مہلاکت یعنی غیر از مہلاکت و یس هذا التفسیر الشی
 بضد درین چه حکمت **و** هذا الكلام صریح فی السؤال عن الحاکمة **و** الا اعتراض علی الشیخ
 شیخ سرجیب بفتح الجیم و سکون الیاء **و** تغلر فرو بر دکما هو عادة المدققین التفتیان
و پس از تأمل بسیار ای بعد التأمل الکثیر گفت شنیدم که سید عالم محمد مصطفی
 صلعم گفت لا مع الله وقت لا یسعی فیہ مکن مقرب لا بنی مرسل فان تنوبن التکبر

ابن سیری علی

ابن سیری علی

ابن سیری علی

في قوله وقت يفيد الوحدة فالمنع مع الله وقت من الاوقات لا يعنى في ذلك الوقت
 ملك مقرب ولا نبي مرسل وتكف على الدوام عطف على قوله كفت الى لم يقل انا مع
 الله مع الدوام وفي جنين ابتداء الكلام الى اخره كما فرمود في الحديث المذكور بحجة ائيل
 وميكائيل نبير داختي يعنى لا يقارن بهما في ذلك فان معنى بهر داختن بفلان وساختن
 بفلان المقارنة به والمصاحبة معه ومن لم يعرف المعنى قال يعنى لا يشتغل بهما وديكر
 وقت با حفضه وزينب اسمان لامرأتين من امرات المؤمنين در ساختن اي بصاحبها
 كما مشاهدت الابرار جميع بتر بفتح الباء صفة مشبهة او جمع باز بين التجلي والاستار
 يعنى لا يدوح مشاهدت الابرار والتجلي لهم بل هم بين كشف وستر فوقع اكثر احاط
 كالشيء على الماء لا يقع لكل وقت بل انما يكون في وقت الشاهد متى نأيد ومي ربا بد
 الى قلوب الاولياء **بيت** دیدار می ناید و بهر میز می کنی خطاب المحبوب باز از خویش
 و آتش ما نیز می کنی قيل في الترتيب **بيت** یوزینی کو ستر بهر میزاید رینه بازادی
 کین عشقم اودن نیزاید رینه **شعر** اشامه صیغه المتکلم و حل من موصوله اهل
 صیغه المتکلم ایضا من باب علم الالهواء بحذف العايد المنسوب الى اشامه
 من اجته بغير وسيله متعلق باشامه فيلحقني اي بدركني شأنه الى حال اضل صیغه
 المتکلم ایضا الى اضل ثاب به بحذف العايد الى الموصول ثم بقا مفعول اضل بفتح
 الى يوقد ناراً يعنى عشقه ثم يطفئ بالياء الساكنة اصله بالهمزة اي يجعلها منطفية برشته
 اي قليلة من ماء الوصال لذاك اشار الى ما ذكر وهو تاج النار واطفائه ستر الى
 تبصرة محرقا اسم مفعول من الاحراق وغريفا فعيل بمعنى المفعول وهما منصوبان على
 الحالية **خطاب منظوم** یکی پرسید ای سال احد از آن کم کرد فرزند اراد به یعقوب
 خانه کان فقد ابنه يوسف علیها السلام که ای روشن کرد معناه کلفظه لا یخفی علی احد
 ومن قال یعنى پاک وصاف جوهر فقد اخفا حیث فتره بغير معناه بهر خبر دمنه من تفته

اینجا باید نام

اینجا باید نام

اینجا باید نام

التادى مصرش وهذا الاحتاج الى البيان ومن قال يعنى از مصره فقد اعنى بشئ يصير عجوبة
 للنظر بوى پيراهن والظاهر ان الضمير الراجع الى فرزند الداخل على قوله مصره ينبغي ان يدخل
 على قوله پيراهن وانا قد تم للوزن شنيدى فالعنى از مصره بوى پيراهن فرزند شنيدى و
 اعلم ان شنيدى يستعمل بمعنى بوييدن مجازا ومن قال اما بالاشترآك او الجازفة اخطا
 في نصف كلامه اذ لم يوجد شنيدن بمعنى بوييدن في كتب اللغات الفارسية چرادر
 چاه كنعاشن الضمير الاول راجع الى فرزند ومن اهل الاول وقال هنا الشين راجع
 الى فرزند فلم يأت بالبيان موقعه ندبى فالاسئل يعقوب عى هذا الوجه بكفت في جوابه
 احوال مابرق جمانست الى مابرق دى پيدا وديكردم ثمانست فيدل هذا الجواب على ان
 اكشف والكلمة يدوعان كنى بيا الوضوء وهو مقصور وقد مر بيان به طارح استعمله
 الفصحى بالخرجات الثلث في الرأ وقد اورد بعضهم في قافية الترخيم فظن انه مضموم
 الرأ وفي قافية بازدم فظن انه مكسور الرأ والفصحى مختار للتحفة ومن قال بكسر الرأ اعلم ما
 فهم من بحر الغرائب لم يفهم ما فيه لان صاحبه اورد في قافية الترخيم حيث قال نظم از عالم
 كبريكه عامست چون ايزدشن ترحم وهم از به كبرياش به شكل تعلق غايت اين
 رونق طارح واهل اللغة متفقون على ان معناه بالتركة قره او ويطلق على الفلك تشبها
 له واذا وصف بوصف يدل على العلو يتعين ذلك كما فيها نحن فيه فانه موصوف بقوله اعلم
 شنيدى وذلك في حالة النجلى كنى بر پشت پاى خود نه بينم المراد عدم رؤيته ظهر المرجل
 اذ فيه البالغة المراتبة في المقام ومن لم يعرف المرام في تفسيره يعنى چيزى كه بر پشت
 پايم باشند نه بينم او را كمر و ريش به حاله باندى المراد حال النجلى سردست از دو عالم
 برفشاندى فان من استغرق في الحال فرغ من غيره حايث در جامع بعلبك اسم بلد
 في ارض شام كلمة چند بالتركة به نجه كلمة به طريق وعظمى كفتيم حكايته با جماعته بيا الوضوء
 افسرد اسم مفعول من افسردن والمراد كونهم كالمجد في البروق وقد التاثير دل مره

ابن ابي عمير

ابن ابي عمير

ابن ابي عمير

ابن ابي عمير

وصف ترکیبی هذا وما قبله وصفان للبحاثة وراعا از عالم صورت یعنی بشره لفظا راه مفعول
مقدم للفظ بشره والجملة صفة ايضا دیدم که تقسم بغنی بن درغنی کیمه دای لایوثر که قال الشاعر
بیت بخوبان درغنی کیمه فغان و ناله و زار که بکلام دل دهنی آخر فن یعمل اگر داری **حکایت**
هذا اول بیت تعلیمه في لسان العروس تعلیمه من ایل ومعنی المصراع الاول ظاهر وهو انه لا یؤثر
في الخایب این و چنین و متفرع و معنی المصراع الثاني موقوف علی قصه و می ان علیا جعل نقش
در همه فن یعمل مثقال ذرة خیر ایره فشاغ اسم در همه في لسان الناس بقولهم فن یعمل
فالمنع متصل الى مراد القلب ان لسان ذلك الدرهم و آتش که بوم در همینم ترا انا النار
اطاعة في الخطب لرب اشرفی کنه ای لای الحار لایوثر فیهم بعد ما استفادهم و در یغ آیدم ای
جانی التاسف تربیت ستوران جمع ستور و هو اسم لنزوات القوائم الاربع و اینه
داری باباء المصدري در محله کوران جمع کور بالطاق العریة و هو لغة مشتركة و لیکن در
بکسر الراء الاضافة الى لفظ معنی باز بود ال لسان باب المعنی مفتوحا و سلسله سخن **بیت** در
عطف علیا قبله در بیان این است که و نحن اقرب الیه من جبل الوریة قال المفسرون ای
نحن اعلم بحاله من لسان اقرب الیه من جبل الوریة تجوز بقرب الذات و جبل الوریة مثل في
القرب و الجبل العرق و اضافة للبيان و الوریة ان عرقان کنتان بصفحة العنق في قوله
متصلان بالوتین برهان الراس الیه سخن بجای رسایل بودم که می گفتیم في تفسیر الایة
قوله دوست نزدیکتر و هو معنی اقرب از من بنسبت موضع لفظ است نزدیکتر و آخر للوزن
وین بکسر الواو لقیامه مقام مهنه فاين و من قال لموافق ما بعد لم یعرف التحقیق عجیبه
من از وی دورم اذ الاحتیاج من جانبی کا قبل اعظم حجاب بینک و بین الله اشتغال الایک
بند سیرت لک او اعتمادک علی عاجز منک چکنم با که توان گفت که او معناه بالتمه که نیم که
دیگر اولور که اول در کنار من و من مهجورم ای منه و من از شراب این سخن مست جمله
حالیة و فضله قدح در دست عطف علیا قبله که روند از کنار مجلس کنه کر دای متر

این لایوثر

بقرب من المجلس و دور بفتح الراء و سكون الواو و كسر الراء، للاضافة الى قوله آخر
 دروي اثران كره كانه شرب و سكر بغيراً چنان زد كه ديكر ان بموافق او در خروشن
 صوت يصدر مع البكاء علم الغفلة كذا في الصحاح الفارسي و هذا المعنى هو المناسب
 للمقام و في بحر الغرائب بالتركي حمله و كور لدی كه بهادر لردن و جانور لردن ظاهر
 اولو و قول من قال في البحر خروشن صوت يشبه بالمرعد يظهر من الطيوانات و من
 الرجال الكفاة و بجي بمعنى الحمل و الصورة ايضا بحالف تعلقاً ما بعين عبارة و
 طامان مجلس در جوشن بمعنى الغليان كفتح سحان الله تعالى دوران بفتح الراء جمع دور
 بمعنى البعيد باخرة صفة لدر حضور كما حاضر بن و نرديلان بصر دور كما لبعد لعمري
 ظهور اثر القرب منه **فهم** سحن مفعول تانكذ و فاعله مستمع مرهون قوت
 طبع از متكلم مجبى من جستن اى لا نطلب من المتكلم قوة الطبع و حسن التقدير
 فحن كالوسع لفظاً و معنى ميدان ارادت بالاضافة في اللغطين بيار امر من آوژن
 تا بنزد فعل مضارع فاعله مرد بكسر الراء للاضافة الى سحن كوى و صفته كيتى اى
 رجل متكلم كوى مفعول بنزد و اعلم ان لفظ كوى بالكاف الفارسي بجي بمعنى بقم الكاف
 و فتح الراء و تخفيفها و هو المراد هنا و قد يكون و صفته كيتيا اذ اركب مع غير ما سمع
 آنقا و يكون امر من كفتن **كاتب** بجي بيا الوحدة در بيا بان مكره اى في البرية از غایت
 في حوائج پای رفتن فاما بكون النون والراء كتابة عن كمال البحر عن المشي سر بنهادم للنوم
 و شتر بانه نر امثل بيليان كما عرف كفتح دست از من بداران دعي **فهم** پای مسكين بيا و
 چند رو و دعله بقوله كنه تحمل ستود شداى عجز كما سمعت من الاسانق و كونه بفتح صاد و جه
 آرى كما قاله البعض غير شايع في الاستعمال و ان كان شمله غيا المبالغة و في بعض النسخ
 ستود بمعنى الحمد و في لا يكون قوله كنه تحمل تعليلاً بل المعنى ان الرجل كنه بجي بلا حفظ
 هذه القصة بجي بضم اباء العزة و الحاء المعجى بالتركي بسر ك دو تا شود جسم فربما

ابن البعيد لا علم

ابن البعيد لا علم

بیا، الوحده لاخر لاخرى اليا الحال اول مرد با سداى بصيرتينا از سطحه بيا، المصدر كفت
 فاعله ضمير متنه بان برادر حرم در بيشت بر بد حرم مکه او المسجد اطرام و حرامى از پس
 فيه صنعة التصادا كمر رفتى بر دى بيا، الخطاب فيها و مفعول بر دى محذوف و هو الروح
 بقربته قريته و من قال اه جان مکه فقه ارتكب قيدا زاید اذا المراد تخليص الروح مطلقا
 لا ايضا الى مکه فقط و كمر خفتى مردى بفتح الميم اى موت لانه جزء الشرطية خوشست
 خبر مقدم زير مغيلان اسم شجر مشهور بآبراه پاديه اى في البرية خفت بمعنى خفتن مبتدأ محذوف
 شب رحيل طرف خفت الى ليله الارحال و لا ترك جان بيايد كفت بمعنى كفتن اى يبتغى ان
 يقال تركت روحى و قبلت كل ما ياتى و لو كان قتلا و المراد به ترك الروح فعلا لا القول
 الخصوص حقیقه و قول من قال و لا بعد في استعمال كفت في معنى كمر دن فان احتال في الفاعل
 ليس بعزیز الا يری الى قوله جان شد و آواز خا مد قول مزین لوجرین اما اول افلا نه لواراد
 بكون كفت بمعنى كمر دن انه مجاز فلا وجه للتخصیص بالفارسیه فانه باب واسع في كل لغة و ان
 اراد به انه حقیقه فلا بد من بیان اصل اللغة و لم یستوا و اما ثالثا فان لفظ شد حقیقه بمعنی ذهب
 كما انه حقیقه بمعنی صار فلا وجه للقياس علیه علم ان القياس لا یجری اللغات حکایت پاریس را
 دیدم في متن سیاحتی به کنار دریا که زخم بلبل داشت الى اصا به اطراحه من النمر و بهیج داور
 و بمعنی التواد به نمی شد و مدتها در آن رجور بود و لما ن مرضیا مدته مدینه و دمدوم بمعنی جفا
 فینا شکر خدان تقاضی كفت الحمد لله که مصیبتی كمر فتارم نه بمعصیتی فقط كمر مرا زار بجی علی
 معینین احدیها الشخص الذی له انین بالنزك الکلیج و انسا ادا قاسم طایف خو کلزار و سمن
 زار و المراد منها هو المعنی الاول و هو حال عن المفعول اغنی مراد من قال قوله زار مفعول ثان
 لقوله دمد فقد اخطا بکشتن دمدان یا عزیز و من قال قال في البحر زاری بمعنی ناله و زار بودن
 الیاء بمعنی نالان و لا یبعد ان یستعمل زار منها بمعنی زاری مفعولاً منه لم یعرف رکاکه المعنی
 و ظن البعید غیر بعید و ظن ان القصه يجوز في كل لفظ تا نکوی بیا، الخطاب که در آن دم الی

این سیدی علی

این سیدی علی

این سیدی علی
 این سیدی علی
 این سیدی علی

اخلاصه فيه من جهة اللفظ
 بحر من بحر

ذلك الوقت غم جانم باشد ای لیس اینی لزما ب روحی گویم از بند مسکین گنه مخفف
 من گناه صادر شد و وقع کو اصله که او اشاره الی یار عزیز دل آرزو شد از من ای انفع
 قلبه منی غم آنم باشد بکون ذلک الهم **حکایت** درویشی را ضرورتی بیا، الوحدة پیش
 آمد یعنی وقع له حاجه سهاله کلیمی از خانه یاری و ایبا، فیها کالاول بدزدید فاعله ضمیر
 درویشی حاکم فرمود که دستش ببرند بعضین عمدا بقوله سکا السارق والسارقة فاقطعوا
 ایدیها صاحب کلیم شفاعت کرد که من او را بجل بشد ید اللام فی الاصل بمعنی حلال کردم
 ای عفوت عنه ومن قال ودعوی غی کنیم فقد اخطا فان الدعوی شرط فی الحكم بالقطع فلما
 حکم الحاکم بالقطع علم ان الدعوی صدر من صاحب المتاع حاکم گفت بشفاعت تو شرع
 را و هو القطع فر و بکذا ارجع الی الامر که گفت راست فرمودی خطاب للمحاکم اما مهر که
 از مال وقف چیزی بدزد قطعش لازم نیاید که الفقیر لایکل شیء علی صیغه المعلوم
 و لایملک علی صیغه المجهول ای لایکون مملوفا للناس مهر چه درویش تراست و قف محاسبان
 ومن سرق من الوقف بلزمه الضمان لا القطع حاکم دست از و برداشت ای تکرر هذا معنی
 اللفظ كما عرفت فی قوله دست از من بردار و من قال ای تکرر التعرض لم یأت بمعنی اللفظ و گفت
 تو بخی لذلک السارق جرمی بر تو تنگی آمد بود که دزدی بالیا، المصدر تکرر بیا،
 الخطاب الی از خانه چنین یاری و تکرر الامانة فی ما که گفت ای خداوند شنید که گفته اند
 خانه دوستان بر و ب امر من رفتن بضم الهم کنایه عن اخذ ما فیهم جمعا و در دشمنان
 مکوب نهی من کوفتن بیدل القایا، فی مستقبلاته بمعنی القمع ای لا توقع بابت العدو
 لاجل عرض الحاجة و من قال نهی کو بیدن مالکاف العز و ایبا، الفارسیه فقد ظن ان مکوب
 فارسی **بیت** چون فرومانی سخته ای اذا عجزت فی الشقة تن بجز اندر مکن ای لا تجعل
 بد نکل فی العجز و من قال ای اذا اضطرت بالشفقة و الکربة فام یات بمعنی اللفظ دشمنان را
 پوست بر کن اسلخ جلودهم قهر افلا بنا فی قوله در دشمنان مکوب فاندفع ما قیل

این لید می طبع

این لید می طبع

این لید می طبع

این لید می طبع

ولا يخفى ان قوله دشمنان را پوست بر کن لا ینالیم ظاهر القول در دشمنان مکتوب دوستانه
 را پوستن فعلت بعد الاخر **حکایت** یکی از پادشاهان پارسایی را دید و گفت میبخت
 بنای الخطاب از مایادمی آید گفت فاعله ضمیر پارسایی بکسر اللام هر که مقصود من مایه
 الکل وقت که خدا را فراموشی کنی **بیت** هر سود و دمنسار معن دویدن فاعله انگشت
 الی بعد و الی جانب شخصی ز در بکسر الراء خویشی ان من باب الله که براند فاعله
 هو الله الی یرده الله وانرا که بخواند الی الذی بدعوه الله که بدر کس ندواند مضارع منعی
 من ذل و ایندن الی لایرده الی باب احد سواه یعنی لایجعل محتاجا الی غیره **حکایت** کان
 رجل منصور بن عمار بنیها و کانت احد مغزل فیسعه فاعطیته یوما در همین و قالت اشتر
 بدرهم خبز او بدرهم قطنا فرای رجلین یخرا احدیها الآخر الی الفاضل بسبب در همین فتصدق
 بهما و ذهب الی احد و اخره فدعت له و اعطیته غزلا یشره شیئا لال لکل فلما دخل السوق کسد
 غزله فترسماک و ست سیمکتان میان فاشترایها بغزله فتعتهما الله فوجد فیها لؤلؤا مینة
 باعها بعشرة بدله فلما دخل ثوب من زلیة البیت یا منصور منی خلف در مهمل و در خزان لکل
 الثورهم الباقی للاخره **حکایت** یکی از صالحان پادشاهی را بخواب دید در بهشت و پارسایی
 را در دوزخ بر سید الظاهران السؤال وقع فی النوم که موجب درجات جمع درجه الی
 المرتبة العلیا و من مستعمله فی مقامات الجنان این اشاره الی پادشاه چیست و سبب
 درجات جمع در که الی المنزلة السفلی و من مستعمله فی منازل جهنم آن اشاره الی پارسایی
 چه که بخلاف آن پیدا استیم نظم السلطان و زهد الصالح گفت فی جوابه آن پادشاه
 بحجت درویشان در بهشت و آن پارسا بتغرب پادشاهان در دوزخ کاورد فی
 الخبر نعم الامر علی باب الفقیر و بنسب الفقیر علی باب الامیر **قطعه** دلفت خطاب لزامه
 بجهل لاراید و تسبیح عطف علی دلفت و مرقع علم صیغه المفعول عطف ایضا معناه
 بالترکیب بالوقوفان خود را از علمای نگویند اسم مفعول من نگویند بکسر النون

مکتوب
 نظم الاخر

بمعنى التحقير والمذمة يرى دارا اجعل نفسك برتبة من الافعال القبيحة والاخلاق
 الذميمة حاجت بطلاء بركة بفتحتين والظاف غرض نوع من جنس القلنسوة كذا صرحت
 بحر الغراب ومن قال نوع من المتاع بعمة العصفور لم يدرك معناه علم ان الكلام
 في القلنسوة لا في العامة واشتنت بفتح النون لاجل تاء الخطاب نسبت فان الاعتبار
 ليس بالصورة ورويش صفت باشن وطلاء تترك دار المراد قلنسوة يلبي الجند
 والبطانة المعروفة بتاتار كذا سمعنا من الاستاذة العالمين ومن قال يعنى بطلاء
 اميدانه كذا قال بعض الكل فقدم على شرح الكتاب مع عدم علمه والى ان قال التعليم
 انما يكون بعد العلم **حاجب** بيان الهمزة للوحدة كما عرفت سابقا سري ويا برهنة بالاول
 حجازا ومعهم ازكوف بدر آمدای خرج ومهمرا عاشداى صارر فيقنا خرا حان همى رفت
 وى گفت **نظم** نه برشته سوارم الى اتغير ركب على جلد نه چواشته زير يارم وليست
 انا لاجل تحت الحمل نه خداوند رعيت الى اتغير مالک الرعايا نه غلام شهر يارم ولىست
 انا بعيد السلطان غم موجود وپريشانى بالياء المصدرى معدوم نذارم الى ليس يلتم
 المال كالغنى وليس لا تغرق البال لعدم المال كالفقير الغير الصابر بنفس بفتحتين ويا
 الوحدة مى زنم آسود اسم مفعول من آسودن وعمرى بسر آه درم يعنى يحصل كذا لمة
 في كل نفس لاني اتمت عمر الماملا اشتر سوارى بيا، الوحدة كفتش الى قال لذلك الفقير
 الى درويش كجاسروى باز كره دبا لظاف الفارس الى راجع كره بسحق بمير الى تون
 بالشره تشديد كلامه وقدم در بيا بان نهاد و برفت معنا چوبنخله محمود اسم طمان
 برسيديم نوانكره الى الرنى كان ركب الجمل وقال الفقير ارجع اجل فرار سيد علم
 ان لفظ فراجى بمعنى الفوق المقابل للتحت كذا في الصحاح العجى وقد يدخل في او ايل
 المصادر والافعال تحيين اللفظ كذا في بحر الغراب ومن قال قال في البحر في اللفظ
 فارسيه يدخل في او ايل الافعال فقد غفل عن المعنى الاول وكنتم بعض ما في البحر فانظر فيما

ابن سديد علم
 على ان بحر الغراب هو البحر
 لولا تقيده بطلاء التاتار

مطل
 في بيان لفظ فرا

ابن سديد علم

فیما ذکرناه و المادهما هو انک و مرد در ویش بیا نشی بیا مدخ الموضوع الی ان مات فیه و گفت
 ما بسختی نمر دیم و نو بر سختی بمر دی **بیت** شخص بیمار بیمار که بیست لظنه از بیست
 چون روز شد او اشانه الی شخص بیمار بیمار **بیت** ای بسا قد عرف معنا شب
 بکسر الباء، للاضافة تیزرو و وصف ترکیبی من رفتن که باند بسکون النون و الال الی
 عین و عجز که خروج بعض النسخ حرکة الکاف للصغیر و الباء للوحدة لکن الی اعراض جان
 بمنزل بر و کذا بسی قدمه مرار که در خاکه نذرستان را مرهون دفن کرد و زخم خود
 بغیر الجرح نمر دعدم بجی اجل و قیل فی الترتیب **مثنوی** الی کج بور غدا آت که یولن قلوب
 خرنک ایله و منزل الودای کج صاب صاع کشیله و لوز او لکه جوق زخمی و ارایدی
 خوش اولور **حکایت** عابدی را پادشاه بیاء الوحده فیها طلب کرد میرا عابد اندیش
 ای تفکر که داروی بخورم تا ضعیف شوم بسبب تحلیل الوداء و کبر اعتقاد در حق من زیاده
 کند فاعله ضمیر پادشاه آورده اند فی الخطایه که داروی قاتل بود و کمر **قطعه** انکه چون بسته
 دیدیش بفتح بیا، الخطاب و الشین بعد راجع الی انکه الی تظنه لان دیدن منایس بمعنی
 الابصار بل بمعنی رؤیة القلب مع مغزای کلمه لب پوست بر پوست بود الی بس فی
 لب اصلا محجوب یا زالی کالبصل یا رسیان که روی در مخلوق ای الزیاده الذین و جهم الی
 المخلوق والمعنی هذا کما لا یخفی و من قال یعنی ایشان یا رسیانند فقد الی بمعنی من خد نفسه
 و خص اللفظ العام من غیر تخصص بشت بر قبله می کشد نازلان اعراضهم من الحق کما عرضهم
 من الکعبه قال **بیت** جوی بند خدا خویشتن خواند فاعل خواند ضمیر بند و خدای
 خویشتن مفعوله باید که بخرد اند اند اذ الذکر حقیقه نیان غیر الله فلا وجه لتوجه
 الی غیره و لو کان سلطانا و قول من قال قال فاعل خواند ضمیر خدای خوش و مفعوله
 بند ضمیر مناسب بالمقام کما لا یخفی علی ذوی الافهام **کلام** کاروانی را در زمین یونان بزدند
 بغیر قطاع الطريق بقریة المقام و نعت فی قیاس بر دندای اخذ و الاموال الکثیره باز لکان

بکسر الباء الفارسی
 بالترک فشق

این لیدن

این لیدی

کرم به وزاری کردی و خدا و رسول را شفیع آوردند و تضرعوا الی قطاع الطريق فابین
 ندارد **بیت** چو بیز و زبالا، الفارسته ای مظفر شد و زد بکسر الال للاضافة تیره بالترک
 بولائق و فکر و روان بمعنی الروح فعنی المصراع بالترک چون مظفر اولدی جائی بولائق
 و جائی فکر و غری و من قال فی شعر 2 لفظ تیره روان انه جمع تیره و هو وصف ترکیه
 بمعنی شبه و ثم قال و قیل قوله تیره ظرف و قوله روان صفة مشبهة من رفتن مثل روان
 من دویدن بمعنی رفتی که روان است در تیره ای غیظاً القیل فقد اخطا، خطا، فاضا
 فیما اختار و فیما نقله و لم یجم حول المعنی اصلاً چه غم دارد از که یه کار و او ای لا بتاثر من
 بکانه لظلمه - روح و قساق و قلبه لغمان حکیم در آن میان بود ای کان فیما بینهم یکی از کار و لایان
 گفت لغمان کلام چند از حکمت و مواعظ با ایشان بگویند باشد که چندین نعمت طرف
 بختی بن بمعنی بعضی از مال مادست بدارند بمعنی تیر کونه در ریغ باشد که چندین نعمت ضایع
 کرد لغمان گفت ای اجاب القائل در ریغ باشد کلام چند حکمت با ایشان گفتن فاحصه
 من هن الحکایة ان حفظ کلمة الحکمة من اخلاق الصلحاء والعقلاء **حکایت** روی ان
 احد امن ارباب الدنيا حضر عند المولی مولانا جلال الدین محمد الرومی قدس ستره و هو
 لم یتکلم بالنصح و الحکمة و احکامه کان کثیراً لکلام فی الموعظة و النصائح و احکام و اللطایف
 فلما غاب و کل الشخص سأل الاصحاب عن حکمة ترک تکلمه اجاب بان کان رجلاً غلیظاً
 لقلب مقبلاً الی الدنيا معرضاً عن العقیق فیما ضیغت کلمة الحکمة **قطعه** آهین را گویا نه لفظ
 فارش معناه بالفرکه مورق و دی و پاس و القام یحمل الکلیهها لانها یملکان الحدید بل المراد
 هو الثاني بقریة متفول المصراع الثاني و من قال بعض الاساندة المعنی هو الاول لم یصلب اصلاً
 بخوار تهلث سواکن ای افتاه نتوان بره از و من کل الحدید یصبغل ترک کل لانه افتاه و ما
 بری هو انصواء انفس الحدید با سببه و ل چه سوره گفتن و غطای لا یغید لانه نرود بیخ آهین
 در سبکی **مصرع** بل غصه کار کو تا بدستان و خار و خار **قطعه** بروز کار سلامت ای فی زمان الصیحة

شکستگان جمع شکسته یعنی اکسوت در باب قدوخت معناه فوقه در باب کنون که نعمت
هست بدست و المعنی المراد منها حسن اکسوت بن که پاس کا خاطر سکین قدوخت بیا نه فوقه بر
 نشت پاس خاطر پیچاره کان بلا بکره اند المعنی بالترک بلائی و ندر و بعضی الشیخ که خبر
 خاطر سکین و بعضی اخبار بالترک صریح و هین الشیخ تلامی قوله شکستگان احسن ایل
از تو نیز ای بالیاء المصدر طلب کند چیزی بیاء الوعدہ برآی اعطای اب ثلی ما سالم و کرم
سنگ ای ظالم بدر بنش نوا یا خدا بالقوة و التقدیر کا خدا قطاع الطریق الموان البحارة مکاتبات الآثار ۶
 چند آنکه مرا شیخ اجل بنشد بد القلام شمس الدین ابو الفتح الطوارزی و موسى شیخ المهر
ترک سماع و صحبت فرموده بیاء الحکایة و مجلوت و غزلت اشارت که دی قانه
لابد السائل ف اول الحال من الخلق و العزلة عن فوق ان اول شبان غالب
آمره بیاء الحکایة ایضا مواو موسى طالب سج نا چار بجلاف رای منه ای
شیخ بر فتی وا از سماع و مخالفت خطی و نصب بر کر فتی لان الشباب شعبه من الطون
و جون نصیحت سینجم یاد آمد کفتی بیت قاضی ار با ما شنید بر ف اند دست
را طصول النشأ ط بالصحة محتسب کرمی خورد معذ و رد دست را بعنی ان الشیخ
قد عمل ف ایام شبابه مثل من الافعال قانه معذ و عن بیت جفادن منع ایدر من
سج بها صوف سن او غلان او کدی تا شبی لمجمع قوس بیاء الوصلة فیها بر سیدم
بفتح الراء که دران میان مطر ند دیدم بیت کوی خطاب من کفتن ای تقول ف حقه
اذا سمعت زک بفتح الراء المهملة والکاف الفارسی و موقوف الاصل ساکن و کسر مها
للاضافة الجان الاعرق میکنند ای یقطع نغمه تسارن و کذا ما خوشتر ای اقبح از
آواز مهر که پد را وارش ای صوت اقبح من الصوت الذی موقوف الاب لا هی انگشت
خربکان برید به ارباب المجلس از در کوش لثلا بسمعوا کلامه و کامی بر ب که
خاموش ای بشرون الیه بوضع الاصبع علم الشفه ر مر ال السکون شور بما مضارع

مجهول من ما ج الى الشئ يبيع بيجان الحال اليه وهو مسند الى الجار والمجرور اعني قوله الى
 الى صوت الاغاني جمع اعنية وهي الغناء بالكسر والمد بالفارسية وبالتركية اير لطيفاً غيل
 لقوله الحاج وانت معن جملة اسمية حالية ان سكنت نطيب جملة شبيهة بمر فوعة المحل
 علم انها صفة معن **بيت** بنيد كس الى لا يري احد در سماعت التاء الخطاب خوشي
 بالياء المصدرى مكر وقت رفتن الى الآخرة وقت ذاك كل كدم در كشي بياء الخطاب
مثنوي چون در آواز آمد آن بر ربط بفتح آن الباءين لغة صحيجه وبفتح الاول وضعت
 التاء مشهورون بالتركية قوپر قپوز سيراى بكسر السين وضمتا من سيرايدن وركب مع بر بطول
 المجموع وصفاته كسيا والمعنى المراد قپوز چايلى كتحذير الكفتم الى قلت لصاحب البيت از اهل
 خداى الله تعالى زيبغ بكسر الزاء وفتح الباء وكسر ما بالفارسية ربيق در كوش كن لاصيرقم
 ناشنوم هذا الصوت المكروه يادرم بكشال الى افتم الباء لا تا برون روم فيه دلالة
 واضحة علم كما خجسته من سماع ذلك المعنى في الجملة خاطر ياران را موافقت كدم وشين كجديني
 مجاهدين بر و ز آورد **قطعه** مؤذن بانكلى بكون الحاف الفارسية بمعنى الصوت في منظام
 برداشت الى رفع المؤذن صوته بلا وقت غي داند كز چند از شب كز شست اصله كز شسته
 است در از شب بكسر الباء المصدرى للاضافة از مشركان جمع مشرك من پيرس علمه بقوله
 كه يك دم خواب در چشمم كمشت است بالحاف الفارسية وقيل في التهمة **قطعه** مؤذنه
 او قورنه وقت اذاع كجودن هيج ندكلو كجودن بلنه او زتلو غن كيجه نكل صور كوز مدن كه بر دم
 او بخوضه الما كلمه باجده ان جتر ك الى بطريق التحفة دستار از سر و دينار از كمر بكشاد دم
 للاعطاء وبشش معن بنهاد عطية له و در كنار من كرم قد عرفت معناه وكذا معن قوله
 وبسه شكه كغتم ومن قال بعن بيسار فقد اكثر الكلام بلا قابلية ياران ارادت من در حق
 او اشارة الى المعنى المذكور به خلاف ديدند لان اخدا لم يكن يعطيه هذا المقدار قطره خجفت
 عقل من بالاضافة في اللغتين ومن قال باضافتين لم يشتر كما ينبغي حمل كز دند و نهفتة بفتح

این کلام علی
 شاد و
 این کلام علی

الی ضعفه بخندیدند یکی از ایشان اشارت الی یاران زبان نغرض در از کردن طعن و طعنه
 کردن آغاز و بینه که این حرکت را مناسب حال خردندان نکرده علیّه بقوله که خرقه
 مشایخ بچنین مطرزه بیاء الوصیه دادی که در همه عمرش درمی بیاء الوصیه مراد ف
 درهم در کنز و بنون است و قراضه بضم القاف و الضاد المعجمه بالفارسیه ریزه
 در دردی **مثنوی** مطرزه خبر مبتدای محذوف الی هذا مطرب دور ازین نجسته بضم الحاء
 المعجمه و فتح الجیم بمعنی المبارک سرائ و الجملة المعترضه بین الموصوف و الصفة دعائیه
 و المعنی بالترکیه اراغ اولسون بومبارک مریدان کس دو بارش الی مرتبین ندین در یکی
 جای و المصراع الک صفة لقوله مطرزه راست بمعنی المستقیم و فیہ المعنی الایهامی چون
 بانگش از دهن لب خواست ارفع صوته من فیہ خلق را موی بدن برخاست ای
 افشقر جلود هم لکون صوته معلقاً فی ابوان قدمه بیان لفظ و معنای اوایل الباب
 الاول زجوه بالفتح و السکون الامن خوف او پیرید معرنا بردای اذهب تخ را سنا
 و خلق بالهملة بمعنی المخلوق خود بدید کا اغرض علی بعض الاصحاب کفتم فی جوابه
 مصلحتی آنست که زبان نغرض کوتاه کنی که مرا کرامت او ظاهر شد کفتم ذلک المعترض
 هر ابر کیفیت این مطلع که دان تا همکنان ای جمله الاصحاب تقرب لکام الی المعنی و هر مطایبه
 بمعنی لطیفه که رفت بیت استغفار کنیم کفتم فی بیان کرامت حکم آنکه مرا شیخ قدس
 الله سره العزیز بار ما بترک سماع فرمود بود و مو عظمای بلیغ کفتم بمعنی بالغ فی
 الموعظه و در سماع قبول من نیامدای ما قبلت کلامه استب مر اطالع بمعنی لفظ
 عز بمعنی المبارک و الاخره ای تخ میایون لفظ فارسته بمعنی المبارک ایضا بدین بقعه ای
 موضع رهبری بالیاء المصدری که دتا بدست این مطرب توبه کردم که در کرموبارای
 متره اخری که در بکسر الحاف الفارسته بمعنی الطرف سماع و حی لطف نکردم بالحاف
 الفارسته ایضا **قطعه** آواز خوش از کلام بالحاف الفارسته بمعنی الحکک بانحرکی و دمان

حاست

ولب شیرین الظاهرانه وصف للاخیر و يجوز ان يكون وصفا للجموع کمرغمة کند و رنگند
 دل بفرید مضارع من فریدن بمعنی الخوعة و ربرید بمعنی واکر پرده عشاق و بیامان
 و حجازست لکل واحد من ههنا الثلاثة اسم معاق از صخره بفتح الحاء المهملة بمعنی الخویم
 مطرب مکروهه نثرید **حکایت** لقمان را گفتند ادب از که آموخته ای من تعلقت گفت
 از نه ادبانی بینه بقوله مهر چار ایشان در نظر می پسند آمد ای جاء غیر مقبول از فعل
 بفتح الفاء صحیح و الکسر مشهور آن بر همین که **قطع** نگویند فاعل اثنائه منزول
 و براد به الناس و القوم کا يقال فی لغة العرب يقولون يقولون لیل بالفرق مریضه
 از سر بازیچه تصغیر بازی بمعنی اللعب حره مقول که ان بیدل نکیر الالابتقی منه
 صاحب موش ال اهل العقل و الظاهر ان قوله صاحب موش فاعل نکیر و من قال
 و یکن ان بصرف قوله صاحب موش ال ما قبل من الفاعلین اغنی نگویند و نکیر علی
 سبیل التنازع کالایحی فقد ارتکب الاحتمال البعید علی ان قوله نگویند صیغه جمع
 و نکیر صیغه افراد فاعتبار الوجوهین فی لفظ صاحب موش تکلف کالایحی و کمرصد
 باب حکمت بکسر الباء للاضافة و يجوز سکونها بغير الاضافة و الاول مسموع من الاساقفة
 و من ریح عکسه فقد حکم پیش نادان ظرف لقوله بخوانند هذا مثل نگویند و بعض
 النسخ بخوان آیدش الضمیر راجع ال نادان بازیچه قدم تر بیانه آنفا در گوش ان فاذنه
حکایت عابدی را حکایت کنند که شبی الظاهر ان المراد به کل لیله دما من بشید النون
 طعام خور دی بیا، الخطاب و تاسو بفتح تین فغنی در نماز کردی صاحب دی بشید حاله
 و گفت اگر نیم نان بخوردی و خفتی بسیار فاضلتر از آن بودی **قطع** اندرون از طعام خانه
 دار مرهون تادر نور معرفت بینی بیا، الخطاب کافان الجوع یکنی القلب و مناشاهو
 نه از حکایتی بیا، الخطاب ایضا بعلت آن مرهون که بری بضم الباء الفارسیه از طعام تا
 بینی بالباء الاصلی بمعنی الانف **حکایت** بخشویش اسم من بخشودن بمعنی الترحم

این سبک است

این سبک است

مثل دانش بمعنی دانستن کما عرفت سابقا الی وصف لقوله بحث بش کما بضم
 الحاف الفارسی مثل راد رنماهی جمع منهی چراغ توفیق مفعول مقدم لقوله
 داشت فرا بمعنی الفوق المقابل للنحت هنا کما عرفت قریباً راه او داشت الی الرحمة
 الالهیه اخذت بسراج التوفیق فوق طریق الذی ضل فی المناهی الی حدی الضال
 تا بکلفه اصل تحقیق در آمد الی دخل فیهم و بیمن صحبت درویشان و صدق نفس
 بفحش این اثبات و سبایم جمع ذمیه اخلافت الی اخلاقه الذمیه بکبد بمعنی محو و
 مبذل گشت الی صارت محو و دست از هوا و هووس کوتا که در هذا فی جانب
 و زبان طاعتان در حق او درازی ما نوا بقولون که همچنان در قاع اولست یعنی
 علی حاله المعاصیه و زهد و صلاحش با مفعول اسم مفعول من التعویل و هو الاعتماد
 علی الشیء بعد از توبه توان رستن بفتح الراء بمعنی الخلاص از عذاب خدای قان الی
 یقبل التوبه عن عباده و یعفو عن السیئات و لیکن می نتوان الی نمی توان و تقدیم
 می بقصود الوزن و من قال و تقدیم می فی الابیات شایع ذایع فلانه ظن عدم الضرورة
 از زبان مردم رست بفتح الراء بمعنی رستن و قبل فی الزنم **بسم** خلاص او لور کشته نویسه
 حق عذابند نه ممکن که خلق دلندن اوله خلاص طاق جور زبانها و ردای ایا صبر
 علم اذیه الالسمه و سنایت پیش پیرویقت بر و سنا عذ شیخ بکرست
 الابی و گفت شکر این نعمت چگونه گزار الی کیف شکر علم من النعمه که بهمه ازان
 بیا الخطاب که پندارندت الی احسن مما یظنون انک مسیئ **قطعه** چند گوئی بداندیش
 و خود مرمون غیب جو یان جمع غیب جوی و هو وصف ترکیتی من مسکین اند بکسر النون
 فی لفظ جو یان و من للاضافه که مقصور من لاء و من قال که و فتره بقوله اگر فلم یعرف
 عبارة المتن بخون ریختن و من قال ریختن و بین بقوله بفتح النون فخر غیره متن جرئت
 الی یقومون لقتلی که کالاول بید و من قال و رسید فیه علم الاول و المکتب علم الجمل جمل خواستیم

بذریع

این لیدر علم

این لیدر علم

این لیدر علم

عنه بيان ما هي الصوفية
موضوعه وغاياته

يكن را از مشايخ شام پرسیدند که حقیقت تصوف چیست و اعلم ان علم التصوف
علم باحث عن ذات الله تعالى وصفاته من حيث الوصول اليها بالعمل الصالح فموضوعه
ذات الله تعالى وصفاته من حيث الوصول وغاياته الوصول الى الله تعالى بالعمل الصالح
والتصوف حقيقة لا يتحقق الا بالعمل الصالح فالصوف حقيقة هو العمل الصالح فمعنى
قول السائل حقیقت تصوف چیست ان ما به يتحقق التصوف اني شيء هو وجوابه
العمل الصالح لان الغاية السطحية والاجتماع في الصومعة صورة وتفرق القلب معني ولهذا
اجاب الشيخ بجواب حسن يطابق السؤال المذكور حيث كلف بيئت ازين زمان
طایفه بودند در جهان پیرا کنند اذ لم يكن في الزمان السابق صومعة الصوفية وانما بيئت
اولا في قصبة الرحلة بنام امير من الامراء وبعني جمع الى يطلبون الوصول اليه تعالى
بالعمل الصالح وان لم يكونوا في زنى الصوفية امر وزقوى انه بظاهر جمع فانهم الآن
سكان الصومعة واللابسون لباس الصوفية وبياطن پيرين ان اذ ليس مطلبهم وصول
الحق بل لطلب احد مولى وانما غيرة واهميتهم لاجل الاكل والربنا في قبيل نرك الدنيا للدينامن
جمع الدنيا واذا تحققت ما ذكرناه من تحقيق سؤال السائل وجواب الجيب لا يشوكل
قول من قال لا بد ميب عليك ان هذا الجواب لا يطابق السؤال المذكور فان السائل
قد سأل عن حقيقة التصوف فانظروا في جوابه ان يقال هي نرك الدعاوى وكتابه الله
المعاني او يجاب بغير ذلك مما قيل في حقيقة **شعر** وكم من غايب قولاً صحيحاً وآفة
من الغم السقيم ويحقق ما ذكرناه من التحقيق قول المصنف **قطعه** جوهر ساعت از
تو بجای رود دل وان كنت في خلوة تنهائي اندر بعين در تنهائي كما عرفت والياء مصرية
صفائي بيا الوحدة نه بيني بيا الخطاب كبرت لفظ كره تخفف من اكر والتاء الخطاب
مال وجاهت وزرع و تجارت والعني لو كان لكل مال ومنصب وزرع وتجان جودل
باخذ است خلوت نشني لانك داخل تحت قوله تعالى رجال لانهم بهم تجارة ولا بيع عن ذكر الله

ابنه سيد علم

حکایت باد دارم قد عرف معنا که شیع در کار و انبیاء الوحدی فیها همه شب

این لیدر علی

رفته بودم و سحر بر کنار بیش قدمه بیانیه حکایتی ملکی دان کوناه و من بینه ماک

بقوله بالباء العربیة المکسورة بکسرة مجهولة بمعنی درختان و قد یستعمل بمعنی

مبیت الحیوانات و یستعمل ایضا فی ماوی الاسد خاصة بینه من بقوله بالکسرة

المجهولة اشجار صغیرة یقال فی التمر که تخریفا منه بیشه فو دار تکب الاسد را ک

مع بعض الخالفة خفته اسم مفعول من خفتن قافیه لقوله رفته فلغظ بودم قدر

این لیدر علی

فیه کما عرف مرارا شورید بالستر که فرجاشق والمراد شخص فیه نشاء العشق و

من لکن ان عبارت المثنی شورید ثم قال و يجوز فیه شورید بالباء فقد اخطا فی العبارة

الاولی که در آن سفر همراه ما بود نعره باز دورا بیا بان گرفت و یک نفس بفتخیزن

آرام نیافتن الجولان چون روز شد گفتند این چه حالتست گفت ای اجانبی ببلان

را دیدم بمعنی شنیدم که بنا شد اسم مصدر ای بمعنی نالیدن در آمدن بود اندازد خفت

و کبان جمع کبک و بالکافین العربیین الجملة یقال بالستر که کلک از کوف و غولان

جمع غول بمعنی العین المعجی والکاف العزیز الضفدع بالستر که فوربعه از آب بیا می

جمع بهیمه و هی ذات القوام الاربع از بیشه فلما سمعت من الاصوات ایندیش

یعنی فکر کردم که مرقن مشتق من المکر لالاف انته من الانسان بنا شد همه در سبج

رفته و من بغفلت خفته **قوله** دوشن بجی تعین احدهما التلبلة الماضیة و اما دوشن

بالضمة المجهولة فهو بمعنی العطف بالکسرة فعدای بشن من عنق مرغی بصبغ می نالیدم هذا

السلام من لسان ذلک الشخص عقل و صبر ببرد و لهذا صدرت فی الضیحة و طاف و هو

عطف علی عقل او صبر یکی از دوستان مخلص را موضوع لغظ بغید لفظ یکی مکر او را

رسید بکوشن ای وصل الی سمع کف فاعل ضمیر یکی با و بمعنی التصدیق بذات شتم

که ترا شرمهون بانک مرغی چنین کند مد هوش بمعنی المنجی کفتم این شرط آدمیت نیست

و اما آخر السطر و انما ذکره لیس فیها
قال فی سحر ما یستعمل العطف بالکسرة
بمعنی العین المعجی و بالکاف العزیز الضفدع
بمعنی العین المعجی و بالکاف العزیز الضفدع
بمعنی العین المعجی و بالکاف العزیز الضفدع

المشار اليه بلفظ ابن مضمون المصراع الكافي قوله مرغ تسبح خوان ومن خاشوشه
حکایت وقتی در سفر حجاز طایفه ای جماعه واحده جوانان یکسر النون للاضافه صاحب
 دل صفتهم مصاحب من بودند و بمقدم شدند وقتی ای احیاناً از منزله کردند
 ای کانیو ایصبحون صبحه و بینه چند محققانه بگفتند ای بیاء الحکایت فی الموضعین و عابدی
 بیاء الوحده در سبیل سکون اللام منکره حال درویشان بود و بپنج از در دایشان
 بقال کتله زاهد فکرتا بهر سیدیم بتجمل بنی هلال اسم موضع کودکی سیاه ای صبی
 واحد اسود از حی بفتح الحاء المهمله و تشدید الباء بمعنی قبیله عرب بدرآمدی خرج
 و آواز آورد و کان صوته فی غایه الحسن که مرغ از مواد آوردی المعنی بالترکه قوشه
 هوادن اندردی اشترا عابد را دیدیم که برقص درآمدی ضرب رجلا علی الارض عابد را
 بینداخت و را عابد را بان گرفت گفت ای شیخ در حیوانی اثر کردی من الصوت الحسن
 و تر اثر نمی کند **رباعی** دای چه گفت مرا آن بلیل سحری و من لم یعرف اوزان الشوق قال
 فی بعض النسخه مر آن بدون الالف بعد الراء تو خود قد عرفت التحقيق فی بیان لفظ
 خود فی قول المصنوع با و فا خود بنود در عالم و من لم یعرف الفارسیه قال قوله خود
 تاکید بقوله نو و هذا مثل ما یقال فی العربی انت بغسل کذا و کذا چه آدمی بکسر یا
 آدمی بتحقیق الباء الثانیة و هی الخطاب کثر عشق بکون الزاء و من قال و قد یقرا
 بکسر لم یعرف ان العین لا یتلفظ 2 و الا اختل النظم فی خبری فان الغلیان من الضحی
 العشق اشتی بشعر عرب در حالتست و طرب و هذا معلوم فی دیار العرب فان
 الجالین یقرؤن الاشعار و الاشعار فی الاسفار عند الابل فی القطار فانها تمشی سریعة
 بالجلان و الغر 2 که ذوق نیست تر اکثر بفتح الطاف العربی و الزاء الفارسی
 بمعنی المعوج و ما وقع فی بعض النسخ کج بالجیم بدل الزاء سهو فان کج بمعنی
 النور بالترکه کرج فلا محل لکله اصلا و من لم یعرف الفارسیه لم یخرج بکونه سهوا

ابن الجوزی

ابن الجوزی

ابن الجوزی

ابن الجوزی

اسم

وحد
ایزک

من ظهر الجمل فحلبا احمالا ثقيلة وحدا لما حتى سار في يوم مسيرة ثلثة ايام فلما حط الجمل
عنها ماتت ظمئا ولكن قد وهبته لكر وحلبا العبد فلما اصبحتنا احببت ان اسمع صورة فضالته
عن ذلك فامر الغلام ان يجرد علي جمل لان غلاميه هناك يستغني عليه فخرنا فام الجمل على وجهه
وقطع جباله ولم اظن ان اسمع صوتا اطيب منه ووقع علي وجهي حتى اشار اليه
بالتكوت **مشول** بنكر من الضمير راجع الى الله تعالى وكذا في قوله بركلش ومن اخر
هذا البيان ان قوله بركلش فقد اهل مهرجه بيني درخروشت كما قال الله تعالى وان من
شيء الا يستج بحول دله داند از اين معنى كه كوشش الاله سميع نه بلبل بركلش تبخوا
لفظ تبخوا ان وصف تركبته والمعنى تيل ليس العندليب علم ورد الله مستحيا فقط
معلوم بقرينة المصراع ان كره خاري شبيح زبانيست الظاهر ان بحر الكلام
علي ظاهره جملا على المبالغة المطلوبة بحسب المقام وصنعة الشعر يعنى ان نفس الشوكة
لسان ويحتل احتمالا مرجوحا ان يكون المعنى للشوكة لسان تسبيح ومن عكس
ابيان فقد رجع المرجوح وانما اورد لفظ خارا لان من الصناعات الشعرية ان يذكر الاشياء
المتناسبة كما اذا ذكر العندليب ذكر الورد واذا ذكر الورد ذكر الشوك علي ما صرحوا
به في عالم البديع ورسائل الاشعار ومن لم يعرف هذه الصنعة قال وانما اورد لفظ خارا
قصدا الى ذكر الترتيب مع الحبيب في بيت واحد **حطاب** بكى از ملوك مدت عمرش سپري
بضمته السين المهملة والباء الفارسية وبالياء الاصلى بعد التاء بمعنى تمام شد **بيت**
محب وكن سپري کاران جريان ذكر زبانش انكه كند مكر عمر نو سپري وقايم مقامى
نداشت الى لم يكن له ابن يعقوب مقامه في السلطنة وصيت كمر دكه بامدادان ال بعد موته
سواء وقع موته في اليوم او الليلة او الغد قبل قدوم احد ومن قال يعنى در صبا 2
آن شب كه ملك مرن شد فقد قيد من غير دليل مختصه تحسبن بضمتهين يعنى اول كسى
كه از در شهر اى من بابها اندر آيد اى يدخل تاج پادشاهى بالياء المصدرى او ياء النسبة

ابن سيرين

ابن سيرين

ابن سيرين

ابن سيرين

بر سر وی نهید بکسر تین صبغة امر حاضر من نماندن و تقوی من مملکت بدو کند بضم الطاف
 و کسر النون جمع امر ایضا اتفاق اول کسی که از در شهر درآمد ال دخل من باب البلد
 که ای بابا الوحده بود که در هم عمر تهم لقمه اند و ضح و خرفه بر خرفه دو خنی ال کان
 فقیه اثنا عشر مهابا ارکان دولت و اعیان حضرت و صیت ملکی بکسر اللام را بجای
 آوردند ملکی بضم الیم و خراین جمع خزینه بدو ارزاج داشتند درویش مدته مملکت
 راند بثلث سواکن ماض من راندن تا بعضی از امرای دولت که دن بالطاف الفارسی
 بعنی العنق از طاعت الی اطاعت او بیجا نیند ال بغوا علیه و ملوک دیار مهر طرف
 بنارعت بر خاستند ال قاموا و ملقاومت لشکر اراستند فوقع الهرج و المخرج و الملک
 فی الجملة سپاه و رعیت بهم بغتحتین بر آمدند و المعنی بالترک فر شد له و قدیر الغضب
 ال اختلاط الباطن و هو بسبب امراد هتا و من لم يعرف المعنی قال فی شرحه بعنی اجتمعوا
 و اتفقوا و بهرجی الی بعضی از بلاد بکسر الباء جمع بلد بغتحتین بمعنی المدینه از قبضه نفیر
 او بدر رفت ال خرج درویش ازین واقعه حسنه خاطر می بود ال سغ قلبه تا یکی از
 دوستان قدمش که در حالت درویشی فرینا و بود از سفر باز آمد ال تکل
 البلوقه او را در چنان مرتبه دید و کف منت خدای را عز وجل من العبان عین
 العبان الی افتتح بها الکتاب که بخت بلندت یاوری بابا المصد رقی که دای
 اعانک جدک الی اعلم جث صبرک ملکا و اقبال و دولت رهبر و دل دولتی تا کلت
 بضم الطاف الفارسی و بالتا الخطاب از خا و خارت از پای بر آمد ال خرج
 و بدین پایه الی مرتبه رسید الی مع العسر **احکام** روی عن رسول الله
 علیه السلام انه خرج الی اصحابه ذات یوم فمر حاسبنا و هو یضحک و یقول لن
 یغلب عسر یسرین و هذا بدل علی ان البسر الک مغایر للاول بخلاف العسر
 علی ما استشهد من ان النکرة اذا اعبدت نکرة کان الکا غیر الاول و المعرفه اذا اعبدت

الخلل فلما نظر اليها عمر رضه قال ان قبضه كسرى واعوانها يلبسون اطير وابتدع رسول
 الله ع في شملة من صوف وقد خيط باثني عشر طائبا بسعف ورق نخل فلما دخلت فاطمة
 قالت يا رسول الله الان ترى ان عمر يتعجب من لباسه فقال النبي ع يا عمر دع ابنتك لتعلم ان تكون
 في الخيل السابق **باب** اگر بر بیان کند بهرام کوری بالکاف الفارسی ویا، الوحد بالترک
 قولان واعلم ان اللفظ کند تتضمنه معنی الجعل بتدیه هنا الرفعون فاعلم بهرام
 ومفعوله الاول کوری ومفعوله الثاني بهرام نه چون بای ملح بفتی تین بمعنی اطرا باشند
 رموری وذلك لان الاعتبار عند الله سبحانه بالفقير ومصدق له بالالف الطاعی وتکبره **حکایت**
 یکی را دوستی بیا، الوحد بود که عمل دیوان کردی بیا، الحکایه مدتی اتفاق دیدن
 یکا نیفتاد الیم به زمان مدیده کسی گفت فلان را دیدم که ندیدی الی مضی زمان کشید
 ما راسته گفت من اورا غی خواهم که می بینم فضا را الی انظار الغضا، الامتی و هذا الكلام
 شایع في الاستعمال ومن قال یعنی اتفاق فقد لا من غفل بمعنی از کسان او یکی حاضر
 بود گفت چه خطا کرده است که از دیدن او ملول بیا، الخطاب گفت خطای نیست
 اما اهل دیوان را وقتی توان دید که معزول باشد فانه او ان العمل مشغول بمصالح
 الی دیوان و مشغول باحوال الانام و فارغ عن صحبة الاخوان فلما ینسیر لهم الصحبة
 بغراغ البغال **فصل** در برز که بایا، المصدرة و دار کیره عمل قدمه بیان را شنایان ورا غی
 دارند لا سغرا قهم بالامور الی دیوانیه و اعترارهم بالذولة الفانیة روز در ماند که
 و معزولان ای در وقت البع و العزل در دلدل پیش دوستان آرند فاطحة من من
 الحکایه ان اللابی لطلب الآخرة ان لا يطلبوا المصاحبة مع اهل الدنیا بل ینبغیان
 بكون الامر بالعکس **حکایت** ابو مهربان رضه و هو کینه رجل من الصحابة رضوان الله
 علیهم اجمعین و کان اسمه في الجاهلیة عبد الشمس و عبد عمر و في الاسلام عبد الرحمن
 و سب کینته انه کانت له مہتره صغيرة یحملها وراه ابنتی مع فقال انت ابو مهربان کانه

ابن سید علی

وَمَا ت بِالْمَدِينَةِ سَبْعَ
وَحِينَ وَتَوَابِنَ تَانِ وَ
سَبْعِينَ سَنَةً

بمنه الكنية وكان يحب ان يدعى بابن بكه بلعظ البتة ثم ولما احفظ الناس ببركة دعا يدعى
وقد روى عنه عن خمسة الآف وثلاثمائة واربعه وسبعين حديثا وكان في حيوة البتة
يو اظنه كما قال هرزورج من مصطفی صلی الله علیه وسلم آدمی بیا، الحلیة کفت یا بابا مری
زرع بهم الزاء وسكون الراء امر من زاريزور زیان غیا بکسر الفین وهو ان یالی احد
یومادون یوم وقیل ان یزور في کل اسبوع مرة وقیل تغلیل الحیا لطة مطلقا وذلک
انما یتحقق بان لا یالی کل یوم تزد مضارع مجزوم علم انه جواب الامر جبا غیر
یعنی هرزورجیا تا محبت زیاده کرد تغیر المص بشعر باختیار الوجه الاخیر من
الاقاویل صاحب دلا کفتند بدین خون بالیا، المصدر ان کما اقتابست الیها حسن
قابق قیل من المقدمة غیر مسلمی لانه لیس الشمس من اسباب الحی سول النور
شیدن ایم ای ما سمعنا که کسی اورادوست کرفته است ای نخن محبوبا وحق
آورده ای عشق کفت فاعله ضمیمه صاحب دل از برای انکه هر روزی توان دید مکر
در زمستان ای في الشتاء که محبوبست و محبوب **قطعه** بدیدار مردم سند نارفتن
عیب نیست فان الزیاد مستحبة و لیکن نه چند انکه گویند بس الی الاکتار ندموم فان
کثرة الشاهد توجب قلة العزة اگر خویشتن را ملامت کنی الاوای ترک التفتید
لیذهب السامع کل مذهب ومن قیل بتقصیر خدمت و متابعت هو او موس فقد
خص العات من غیر محض و اعلم ان جواب الشرط محذوف الی معذور ملامت نباید
شیدن زکس **حکایت** یکی را از بزرگان باد محالف در شکم الی البطن پیچیده که رفت
و نوجه الی الخروج و طاقض ضبط آن نداشت الی بقدر علی ضبط نه اختیار از و نهاد
شد الی وقع الضراط منه کفت الی دوستان مراد آنچه کردم اختیار نبود و بنزه الی ذنب
بر من نشوشتند لان الذنب انما یكون في الافعال الاختیاریه و راحتی بمن رسید شما نیز
بکرم معذور دارید **قطعه** شکم زندان بادست ای خردمند و هذا امر مقرر ندارد

ابن سید علی

هیچ عاقل باد در بندگی لایجب چو باد اندر شکم آید فرو میل بالترک اشغف صلیب ویرفته
 بخارج که باد اندر شکم بارست بر دل هذا کلام صحیح وان كان في صورة الميزان **بيت** حریف
 ترش روی و ناسازگار ای صاحب الذل هو عبوس الوجه و غیر الموافق چو خواستند
 اذا اراد ان عاب دست پیش من مداران لا تسقم مناسبة من الخاتمة بالباب ان سر
 العیب و التعمیم عفا في سماعه شين و قبول القدر من اخلاق الصوفية **بيت** بدامن عیب
 زندان بوش زاهد لباس زهد پوشیدن چه کارست **حکایت** روی ان حاتم الاصح قدس
 سره لم يكن اصم و كان تزوج امرأة و باشد المصاحبة في ليلة الزفاف وقع منها الضراط
 بلا اختيار فظهر من نكته النقص للابن حتى استحي المرأة منه و عاش معها سنين كثيرة فلما
 عاها كما تدنى فيه صمم شديد و لهذا السوء حاتم الاصح فاذا عرفت القصة و الحقة فلا تسقت
 الحاقيل الظاهر ان هذا ليس من هذا الكتاب بل سمعت من بعض المحققين انه قال ان
 رابت من الخاتمة في رسالة الشيخ الغيا في الميزانيات و اللطائف فالحقها بعض الناس
 بهذا الكتاب انتهى علم ان كون من الخاتمة مكتوبة في رسالة الميزانيات لا ينافي ايرادها
 في كتابه هذا بل اكثر ابيارة و كلمات مما وقع في بعض مؤلفاته كما سبقت به **بيت**
 كمن جامه خویش بپیر استن به از جامه رعایت خواستن و كون من الخاتمة من الميزانيات
 لا ينافي ان ياخذ العقلاء منها النصح كما قال **بيت** نگویند از سر باز بچه حرف کمر و بند نگیرد
 صاحب هوش و وجود من الخاتمة في النسخ المقدمة يدل عم ان النص اطعما بهذا
 الكتاب و ذكر الميزان للنصح ليس بعیب و انما تركها بعض الناس من التجا و الاحياء
 منه ليس بغفل كما قال الله تعالى لا يستحي ان يضرب مثلاً ما بعوضة فما فوقها الآية
 قال المولى الرومي **بيت** من بيت نبست اقليمت منزل نبست تعلیمت
حکایت از صحبت باران دمشق قد عرفت بیانه ملائق بدید آمد بود الى وقع في
 قلبی نكسار منهم سربا بان قدس نادى و تركت الأسد مع الانس و باحيوانات

الفقه بالحق و الحق
 و ذلك في النظر الى
 سطر العیب

این آیه در حق

انس که فتم تا وقتی بیاء الوحده طرف که اسبه قید فرنگ شدیم و در چند ق طرابلس
 اسم بلد مشهور من تواجی الشاح في ساحل البحر ولانة دار الكفر في ذلك الزمان وفي بلاد افريخ
 با جهود انا و کل کس بالکاف الفارس الطین بد استند تا یکی از رؤسا جمع رئیس طلب
 بختی بن مدینه که سابقه معرفتی میان ما بود کز کرد قد قدم في طرابلس و مرایشان
 ای غریبه و گفت ای فلان یعنی شیخ سعدی این چه حالتست و چگونگی کذا را گفتیم جوابه
قطعه همی که حکتم از مردمان بگویم و بدست قد گفت افر من الناس الى الجبل والصحراء
 که از خدای بنودم بد بگیری بهر داخل لثلا اکون مغارنا مع غیر الله فباس کن که چه عالم
 بود درین ساعت مردی که در طوبی نام مردیم بیاید ساخت یعنی ساختن الی مرتبه
 ان احاب غیر الانسان **بیت** پای در زنجیر پیش دوستان ال کون الی الی السلسله
 عند الاحباب به براد به معنا الاصلی و من قال یعنی بهر تقداری بقید زاید من عند
 نفس کما در عادت که با بیگانگان بالکافین الفارستین جمع بیگانه ضد آشنا با نمر که
 یاد و من قال و هو الاجنه فلم یبینه لان الاجنه ضد الغریب در بوستان فلما رأی فی من
 الحاله الکبریه بهر حالت من رحم آورد بدن دینار از قید فرنگ خلاص کرد ای کشته ای
 بعشره دنا و با خود جلب برد دختر بیاء الوحده داشت ال کانت له بنت در
 عقد نکاح من آورد بطلبین بالکافین العزیز بطلق علم معنی احدی عقد النکاح
 و الاخر المهر الموجل علم حاضره فی الصحاح البعجی و المراد هنا المعنی الکبیرینه المجل و من
 لم یعلم التفصیل المجل بل اهل صد دینار چون مدتی برآمد کتای المعاشرة دختر بدخوی
 بود و سبزه روی یعنی کانت معانده و کذا انا فرغان بود ال غیر مطبوعه زبان درازی
 کردن گرفت ال شرع في اطالة اللسان و عیش مراد منغص داشتن ای مکرر ساختن
 کمرفت چنانکه گفته اند **بیت** زن بد بکسر النون للاضافه در سرای مرد نگو بالا اضافه
 في اللغظین هم درین عالمست دوزخ او فان بینه بصیر هجره جهنم سواء خلقا زینهار

ابن لید علی

ابن لید علی

ابن لید علی

مطلب
بیان لغت زنگنه

بالیاء از قریب بد زنگنه را بدون الباء کلامی کلمه تنزیه و تخریر کا قال خواجه حافظ
دل خرا می کند دلدار اگر کینه زینهار ای دوستان جان من و جان شهید و بجای ایضا یعنی
الامان کا قال خواجه حافظ المذکور بیت از لعل تو کمر یابم انگشتی زنگنه صد مکر سلیمان
در زیر تکیه باشد و من قال فی بیان المعنی انما نقل من صاحب البحر و بجای ایضا یعنی الصمد
و بمعنی العصمة ایضا فعدله بمعنی قریب من المعنی الاصغر کصاحب البحر و الاستدلال
بقول الانوری بیت تا حشر مشکف نشود آفتاب اگر اید بندیر سایه عدلت برینهار
و بقوله ایضاً بیت دامن عمر تو از کمر داخل در عصمت پاره چاه نور اسبب فکل در زنگنه
لا یصح لانما بمعنی الامان الذی ذکرناه قائل و قنا امر حاضر من الوقایه بمعنی الحفظ
ربنا منصوب لانه منادی مضاف و حذف حرف ندائه ای یاربنا عذاب النار نصب
عم نزع الحافظ ای عن عذاب النار و هذا المصراع اقتباس من آیه سوره البقرة اولها
ومن الناس من یعول ربنا اتنا فی الدنیا حسنة و ما لیه الاخرة من خلاق و منهم من یعول
ربنا اتنا فی الدنیا حسنة و فی الاخرة حسنة و قنا عذاب النار و فی الایة وجوه و الا نسب
بالقام ماروی عن علی رضه الحسنة فی الدنیا المرأة الصالحة و فی الاخرة الجوراء
و عذاب النار المرأة السوءة باری ای مریه زبان نعت بمعنی طلب الذلّة دراز کمر دهن
کفت مخاطبة الی تو آن شخص نسبت که پذیر من ترا از قید فرنگ بد و دنیا را باز خرید
و بصدد دنیا رو هو المهر المؤجل بدست تو کمر قنار کمر دفاع لو طلقک بلزم اداء حائنه
دینار و لا قدر علیه فاقل ما فعل ابوک فی احسان و اضر ما فعله اسائه **مثنوی**
شنیدم کوسفندی را قدمه بیان بند که مرهون رمانید حاضر من رمانیدن قاعله ضمیر
بزرگ و مفعوله کوسفندی از دمان و دست کمر که بیا، الوحده کافه کوسفندی
و بزرگ شبا نکه کاورد بالکاف الفارسی و ثلث سوکن بمعنی التکین بهر جانش
بمالید لکن روان کوسفندی از وی بنا لید و قال بلسانه الحال که از چنگال کمر کم

مطلب
مخاطبه

فلا عتق کفت بلی بد
دینار باز خرید

در نبودن و خلصت من خربته و املا که ایاتی چو دیدم عاقبت کرم تو بودی فلذا حال
 ایکن اطلقنی من جسد لا فریح و قید بقیو دکن **حکایت** یکی از پادشاهان عابدی را پرسید
 و گمان ذکر العابد اهل عیال که اوقات عزیزت چون می کنز زمانه کیف یمه گفت ای
 العابد همه شب در مناجات و سحر در دعا و حاجات و همه روز در بند اخراجان
 ای **ابن یسوی علی** اخراج الطولج و تحصیل نفعه العیال هذا هو المعنى والسیاق يدل علیه و من قال
 ای اخراج الخواطر عن القلب فقد بعد عن معنى اللفظ والمفهوم من السیاق ملکی
 فرمود تا وجه کفایت او معین دارند من خزانته تا بار عیال از دل او بر خیزد **مثنوی**
 ال که قنارای اسیر و پال بند بجای المعین احدیما بالترکه پایوند و الآخر بالترکه ایلی
 با غلو و هذا هو المراد فلما عطف تغیر لقوله که قنار و الوال مکسوة للضافة الی
 قوله عیال قدمه بیانه ذکر از اد که بند عیال قان خاطر ته تغلبک کا قال غم فرزند و بار
 جامه ای حمل الثوب و قوت بسکون الواو بمعنی الزاد عطف علی جامه بازت آرد ای
 یرجعل زسیر در ملکوت ای منه قال فی محی را تصحاح الملکون من الملک لانه مسموت من
 من الترمیمه همه روز اتفاق می سازم و انوی که بشب با خدای پیر دارم ال ان انا خابط
 مع شب حرف الظرف معترج و عطف غازی بندم فی الخلقه کجوه خوردم بامداد فرزندم
 ای بخاطی من خاطر **حکایت** یکی از متعبدان شام در بیست سالهای عبادت کردی
 بیا الخلیفه و برکن در حقان خوردن پادشاهان طرف بکلی زیارت بنزدیک او رفت
 فلما وقع الملاقات گفت اگر مصالحت بینم در شهر از برای تو مقامی سازیم حتی که فرات
 عبادت ازین بهیتر شود ملک و دیگران بهر گات انفاست شما ای من لکما تکی مستغید شون
 و یتفعون بها و بر اعمال صالح شما اقتدا کنند از این سخن را قبول نکرد و از فراغ العبادت
 انما یکون فی الخلقه و العزلة ارکان دولت گفتند لهذا می باید باس خاطر ملکی را لاجل طایفه
 خاطر الملک مصالحت آنست که چند روزی بشهر در آن اگر مصالح وقت عزیزان المراد ذکر از نهاد

و صیغه الجمع للادب از صحبت اخبار که در جی پذیرد آن را اندر اختیار باقیست الی لکن
 ان ترجع الی هذا المثلان آورده اند که خطایه که عابد بشهر در آمدستان سرای خاصه الاخته
 ملک را از برای او برداختن ای حاضر و اقامت و مقامی و نکشای و صفایستان سرای و روان
 اسای لفظ اسای باله مقصود و مناسبات و هو اسم مصدر باله که استمکن مصدر آساکشیدن
 و بمعنی المثل بالفارسی مانند کوسک آساکشیدن صیغه امر من آسودن و بستن و صفا
 ترکیبها که فیها کن فیهم **شوق** که سرخشان الضمیر راجع الی ذلک المقام چو عارض خوبان فی
 القون و الطافه سببش همجوز الف محبوبان فی الرایه و الطرافه همچنان مع کونه
 که لکن از تریب بفتح النون لفظ فارسی بمعنی الخوف بر و مجوز و هو بر و معوف بمعرفه
 الناس حتی البصی و المجوز و من قال و هو بر و مخصوص فی زمان سیر یکنون قریباً من
 آوان قدوم التعلق الی التروم فعدایه بشیء الحاجة الیه و الحاج الی البیان ههنا ان یقال
 ان فی ذکر المجوز و طفل دایه صنفه بدیعه شیر ناخورد طفل دایه منور یعنی آن و در ده
 الاحمر و سبله الطرف فی الطافه و الطرافه که آن طفل نظر لم یشر ب البین بعد **شوق** اقامت
 جمع اقامان جمع فنی بفتح فتن غصن الشجر فهو جمع اجمع مرفوع علم الابداع علیها جلنا بسکون
 اللهم بالفارسیه کلنا و اجملة الطرفیه علیها جلنا صنفه اقامتین علقه حاضر مجرول من
 التعلیق باله که اصله بالشیء الاحضر متعلق بالفعل المذکور نار مرفوع علم انه قائم تمام
 الفاعل و اجملة الفعلیه مرفوعه المحل علم انها خبر المبتدأ اعنی قوله اقامتین ملکی در حال الی
 علم الغور یعنی جین جی، الذاهد الی المقام المذکور کثیر کی خوب روی پیشتر فرستاد
رباعی ازین یعنی آن نکل جاریه گاست فردا من طایفه یقال فی حق کل واحد مناه
 بان عابد قریبی وصف ترکیبی ملائک صورتی طاف و من زیبای زیب بمعنی الزینة که بعد از
 دیدنش صورت نبندد مرمون وجود پارسایان را شکیبی لفظ شکیب بکسر تین
 بمعنی الصبر و الیاء للوحده و هو فاعل نبندد همچنان الی کار سال جاریه در عقبش

ابن سید علی

غلامی بیا الوحد بدیع الجمال الی عجیب لطیف الاعتدال فی الخلق و الخلق **شعر** **مهرک**
 الناس حوله نصب علی الطرفیة عطشاً یبخر من نسبة جملک الی فاعله و هو مبتدأ ساق خبره
 و الجملة الاسمية حالیه یرى مضارع مجهول من الارادة و هو مع الضمیر المستتر فیه المراجع
 الی قوله ساق جملة فعلیة مرفوعة المحذوثة بانه صفة ساق و لا یبقی مضارع منی معلوم
 من الثلاث علی وزن لا یرى عطوف علی قوله یرى و مفعوله محذوف الی لا یبقی انشراح
 و من ظن الفعل الاول معلوما و الکما مع المزید و قال و حذف مفعولا الفعلین للاختصار
 مع قیام القرینة الی هو ساق یرى هم الناس و لا یبقیهم الشرب فقد سمي دبل از بدیش
 نکشته سیر الی لا شبع العین من رؤیته مهمحان کثر قران بقم الفاء الماء العذب مستقی
 بکسر الفاء من به مرض الاستسقاء فانه لا یشبع من الماء و الحال انه یضرب عابده لقیه لیزیر
 خور دن کمر فت و کسوة لطیف پوشیده ن ای شرع فی اهل الطعام الذیز و لبس التباس
 اللطیف کما مر فی اول الحکایة الاولی فی قول المصنوع را ه شنام دادن کمر فت و سقط
 کفین و من قال منایع عادت کمر فت فقد اخطا و از قوا که جمع فاکمه و شوموم لطیف
 من الشیء الذی له رایحه لطیفة حلاوت و تمتع الظاهر ان لف و نشر مرتب یا فتن لفظ کمر فت
 مقدر فیه و فیما بعد اغنی قوله و در جمال غلام و کبیر کمر فت فقیه عقله و صفة
 و خردمند ان کفنه اندر لف خوبان ز بجزایان عقلست بالاضافة فی اللغظین و کذا فیما بعد
 اغنی قوله و دام مرغ زیرک **بیت** در سر کار تو کمر دم ای صرفت لعلک دل و دین با همه
 دانش مع جمیع العلم مرغ زیرک بحقیقت منم امروز تو دای الظاهر ان الیاء للخطاب
 فان جمعه مع لفظ نو شایع کما فی قوله تو که باد شمان نظر داری و من ترجی کونه للوحش فقد
 غفل عن الاستعمال الشایع فی الجملة دولة و فت بجوعش بزوال احد الی زالت
 دولة و فته المجموع چنانکه گفته اند **قطعه** هر که اسم هست از فقیه بیان بقوله هر که
 و شیخ و مرید عطوف علم فقیه و کذا قوله و ز زبان آوران بکسر النون للاضافة و لفظ

ابن سعید علی

ابن سعید علی

ابن سعید علی

زبان مع لفظ آور وصف ترکیبی جمع بالالف والنون وهو من آوردن براد به اهل اللام
 ومن به طلاقه القسان ولعل المقصود هنا الوفا لان اللام في فتح ميل اهل الله الى الدنيا
 وبدل علم ما ذکرناه الاضافة الى قوله پاک نفس بفتح الفاء وصف ترکیبی ومن قال
 ابن سید علی
 في شرحه یعنی سخن دانان لم يحقق اللفظ والمعنی چون بدینا ای امان الدنو ستمیت
 به لدنوما ومن الدناءة وهی تانیث ادنی بلا تنوین والباء للاضافة دون ضمة الفوق
 او بمعنی الحقیقه کذا في مختار الصحاح ومن قال في شرحه یعنی دخی الجوهر فقد قسیر علیه
 ابن سید علی
 فهو دبال لال وبدونها بالترکی استغناء امدای مال وسترل ایما بعسل در بماند والتقدير
 ابن سید علی
 در عمل مانند بلال با زابن تکا عرف في قوله بهر نوح درست ومن قال والمعنی در عمل
 بماند کما تم نظیر مرارا فقد اذ بالزاید همچو مکس فانه لا یقدر ان یخلص نفسه من الایاه
 کما ان الذباب لا یقدر علی تخلیص نفسه من العسل باری ای صفة ملکی بدیدن او رغبت
 کرد و زان عابد را دید از هیات خفین که دلیل اسم مفعول من کردیدن بمعنی دو نکل
 و سرخ و سفید گشته من التلذذ و فریه شغل من الشغ و بهر باشد دیال الوسادة من
 الحریر نکیه زده کالمنقین و غلام پیری پیگیر بفتح الباء الفارسیه و الکاف العربی بمعنی العونة
 بامر وجه بطاوسن المروحة بالکسرة و التکون بادبیر بامترکی بلیزه بهر بالای سرش
 استاد کالمتکبرین المنهمکین في اللذات بهر سلامت حالش شادمان بالیاء
 المصدرة که دو از مصدری بیا الوحده ای من کل باب سخن گفتند تا ملکی بالجام
 سخن في اخره گفت این دو طایفه را در جهان دوست دارم آنچه آنها احدیها علما و
 الآخر زما د بالضم و التثنی بد جمع زاهد را فلما قال الملك هذا اللام وزیر فیلسون
 ال حکیم جهان دلیل حاضر بود في المجلس گفت ای ملکی شرط دوستی آنست که با هر دو
 دو طایفه نگوئی بالیاء المصدرة ای احسان کنی ثم یسئله بقوله علما را از ربه نادیکر خوانند
 و زما د را ز سر تا زاهد باشند **بیت** نه زاهد را درج باید نه دینار المراد انه لا یسبی

القول بهما المراد جو بسته مضارع من سند بمعنی الاخذ زاهد دیگر بدستار لان
ذلك لیس بما جد قطعه انرا که سیرت خوشی و سیرت باخدا یک نان وقف و نق
دریون الی بغیر خبر الوقف و بغیر نق السؤال زاهد ست نظیر انکشت خوب
روی و یک کوشی بالتی که قولاق نوزی دل فرب وصف ترکیبی بالتی که کول الدی
کوشوار بالتی الفارسی جمع الفرط وخاتم فیروز جو مهر معروف بقال له نق
الفرس پیروز شاهد ست بمعنی المحبوب کما قطعه در ویش نیک سیرت و فر
رای رای الذی فکر مبارک نان رباط بکسر الرائی المعان الاول صومعة الصوفیة و ک
الزاوية المبنیة للسطان و الثالث ما بنی سکین ابناء السیل والرابع ما بشد به
الواحدة و الثوبه و غیر هما والخامس ملازمة شعر العدو والسادس الجل المن فما فوق
و المراد هنا المعنی الاول ومن قال في شرح بمعنی خاتما وتکيه که وقفی کشد فقد ان
بقيد زائد کما هو عاده ثم قال وله معان اخر لیست لمراد هنا و هو م یدران وظيفة
الشارح بیان المعنی تکثیر الفاصل ثم تعیین المراد وقد بین في بعض الالفاظ معانيها
ثم عین المراد ونس هنا الوظيفة والعانة السالفة وانما اطبنا الکلام لیلا حظ
الناظر ون في لفظ البيت علما و في معناه علما ولیحصل الثواب لهم ولان الجهنم
بل من الجهنم و نق دریون کو باش لفظ کو یفید التاکید و البالغة ومثل ذلك مستقل
في التی که فالمعنی بالتی که دی اولسون ومن قال لفظ کو مفحی هنا و هذا الاتحاد کثیر في هذا
اللغة وسبائیک نظائر في هذا الکتاب لم یدران المعنی حالا فان في ذکر وان الاتحاد سمو
من السلف ولیس لا احدا عتبار الاتحاد في کل موضع خاتون خوب صورت و باکیر
روی رامطهر الوجه في اصل خلق نفس ونکار وخاتم فیروز قد مر بیانه انفا کو باش
میست نامیرا ست دیگر باید ان اذا ان ما یستد المرق و اطلب الغیر که نخوا ند زاهد
شاید ان ببین ان لا استی زاهد او من المعنی البيت وهو المنا سب للسیاق هذا تظیر

ابن ابي ریحان

ابن ابي ریحان

ما قبل **سیت** شیخ چون مائل بال آمد مرید او میباشند مائل دینار زیر احاکم دیدار نیست
 و من قال قوله هست همنار رابطه بمعنی است و المعنی تا که مرا چیزی دیگر جز خدای تعالی
 باید ست فقد غفل عن اللفظ و المعنی اما الاول فهو ان لفظ هست ینتضم معنی رابطه
 اعنی لفظ است فی کل موضع اذ معناه بالترکیه وارد در کافیل در خانه نان هست و اما الک
 فان تقدیر چیزی دیگر جز خدای تعالی باید ست لا یفهم من السياق و السباق و لا یدل
 علیه لفظ **حکایت** مطابق این سخن خبر مقدم لقوله بادشاهن را مهتی پیش آمدن واقع
 له امر هم گفت اگر انجام این حالت به مراد من باشد چندین درم را اهدان را بدیم بکسر الباء
 كما عرفت القاعده فی اوایل الکتاب چون حاجتی به آمدن حاصل مراد و فانی نزد من
 بموجب شرط لازم آمد لاجرم یکی را از بندگان خاص کیسه درم بداد تا به اهدان تفرقه
 کند الی یوزعه الیهم گویند غلام عاقل و مشیار و هو بیعی لمعینین احدیها بالترکیه آتیق
 و یراد به من لا غفله فیہ و آتک بمعنی اوصلو و الظاهر ان المراد هنا هو المعنی الاول و من لم
 یعرف المعنی قال فی شرح بفتح الهماء عطف تفسیر و ظن ان لامعنی لهذا اللفظ سواء **سیت**
 من ستم و چشم تو بهر ابره مشیار بیان که شود هست بود فعل یقتضی العقل همه روز
 بکمر دید بالکاف الفارسی حاضر من که دیدن و المراد هنا بالترکیه دو لائق و شبانکه باز آمد
 الی خدمه السلطان و در برابر ابوسر داد تعظیما للملک و پیشین ملکی نهاد و گفت را اهدان
 را بنیافت گفت الی السلطان این چه حکایتست آنچه من دائم من مشایر زمان درین شهر
 جمار صد را میدند گفت الی الغلام الی خداوند جهان انکه را اهدست نمی ستانند الا حاجه
 الی التمول و انکه می ستانند را اهد نیست ملکی بخندید و ندیمان را گفت چند انکه مراد حق
 این طائفه خدا پرستان الی العباد و الزمادار است و اقرار این شوخ دیوه را بسکون
 الخاء المجمع و وصف ترکیبی الی این کسناج را عداوت و انکار قوله و حق بجانب است
 من کلام الملک لامن کلام المصنف **حکایت** یکی از علما در اسرار غبار التوفیه اکثر النسخه

ابن لید علی

ابن لید علی

اینکه در کتب و دیوار
 را اهد است و بیکی است

الوجه

والاظهر یکی را از علمای راسخ پیرسیدند که چه کوئی در نان وقف ای در حقه و حرمت
 گفت اگر از بهر ای لاجل جمعیت خاطر و فراغ عبادت می ستانند حلالست فانه بد
 الموق و اگر مجموع از بهر نان نشیند ای بجمیع و میسکونون فی الصومعة لاجل خبر
 الوقف و الکله حرام لان الواقف انما وقفه لیحصل به فراغ قلوب العباد **بیت**
 فان لفظ را مقدر از برای کنج عبادت ای لاجل السکون فی زاویة العبادت کرفته اند
 مرمون صاحب دلان فاعل کرفته اند نه کنج عبادت برای نان ای ما اخذ و از زاویة
 العبادت لاجل الخیر **حکایت** در رویشی بقای بیاء الوحدة فیها رسید که صاحب
 بقعای موضع شخصی کسرم النفس بود طایفه اهل فضل و بلاغت ای جماعه من
 اصحاب الکمال در صحبت او ای گانوا حاضرین فی مجلسه هر یکی بذله بفتح اباء الموجه
 و سکون الذال المعجی بمعنی لطیفه فقولہ و لطیفه عطف تفسیری چنانکه رسم طریقان
 باشد جمله معترضه همی گفتند درویش را بیابان قطع کرده بود و مانع شغل بالترک
 دورغون و یورغون اولش اید و چیزی خورد یکی از ان بیان الی واحد من اهل
 المجلس بطریق انساب کعشتر اهم چیزی بیاید گفت بمعنی گفتی کما عرف مرارا
 درویش جواب داد که مرا چون دیگران فضل و بلاغت نیست حتی اقدر علی الکلام
 اکثر البلیغ و چیزی خوانده ام و بس در معلومات کثرت بیک بیت از من فغاغت
 کنید ممکنان بهر غبت و ارادت گفتند بکوی گفت **بیت** من کمر سینه در برابر می ای رفی
 مقابلتی سفره نان سفره قوله من کمر سینه مبتدا و قوله سفره نان مبتدا ثان و قوله
 در برابر می خبر مقدم و من جمله الاستمیه فی موقع الحال ای حال کون سفره الخیر
 فی مقابلتی و لا اقدر علی الاکل منه همچون عزیم العرب من لا یوج له بهر در لاجل زنان
 فانه بنظر من بعید و لا یقدر علی المواقعة و هذا المصراع خبر المبتدا الاول همه ای جمیع
 الخضار پسندیدند و سفره پیش آوردند و فرمود امن کلامه جوعه صاحب دعوت

ما یستلزم منه ان کفره الصالح
 کتبت فی اوله کما
 و ساد قاضیه فی الاستحسان
 علی الی ولیف

گفت ای بار خدایا بیاد الوحدۃ توقف کن که پرستان را نهم جمع پرستان و بمعنی جاریه
 و المیم للمتکلم کوفته لفظ جامع مشترک در الفارسی و السمریکی اسم لطعام مخصوص بجعل
 من التیم بعد القطع الرقیق باجرا السکن علیه مرارا کثیره می سازند در ویشا سر آورد
 و گفت **بیت** کوفته در سفره من گویش قد متر بیان قریب کوفته را هذا اسم مفعول
 من کوفتن بمعنی الفرع و اراد به نفسه اذ وقع علیه الام استغنانا من الی اخره المحض
 بلا ادا م کفته است **حکایت** مریدی گفت بهی را بیاء الوحدۃ فیها چکنم از خلاق
 بزحم اندر دم قد متر بیان در نظایره از بسیاری لفظ از بمعنی من الاجلیه و الباء محذوفه
 که بزیر ارم می آید و اوقات عزیز مرا از تردد ایشان ای من بچشم و ذکا بهم تشویش
 حاصل می شود گفت کافاعله ضمیر بهر چه براد به معنی مهر که مجازا و ان استقاله
 در غیر ذوی العقول شایع لا منحصر فیهم در ویشا تقد ای الذین یزدونک من الفقراء
 ایشان را و می بد بکونوا مدیونین کن فلا یجیون خوفا من مطالبته الذین و احتجاج
 من عدم ادائه **حکایت** روی ان قیس بن سعد بن عباده الخرجی رحمه الله مرض و قفا
 ولم یعد احد من اهل بلده فسال عن ذلك فقیل له انهم یستحبون من عباده کن لان کل عظیم
 دیونا لاخیر فی مال یحول بینا و بین اخواننا فامرا التداء فی البلد اما من لان لنا علیه
 حق فقد و مبناء له و قیل و مهب اکثر من مائه الف درهم و مخرج توانکه اند ای
 الذین یزدونک من الاغنیاء از ایشان چیزی بخواه که دیگر که دیگره الحاق الفارسی
 و کسر الدال للاضافه الی قوله تو نکر دند بفتحها ای لا یجومون حول کن لعدم ادا م
 حقک و خوف بذل المال الیک **بیت** کر که ابیشر و هذا وصف ترکیبی من رفتن بمعنی مقوم
 لشکرا سلام شود و بعضی نسخ بود بفتح الواو کافرا بیم توقع ای من خوف
 السؤال بر فرد مضارع من رفتن المراد به بقره تا در بسکون الراء حرف ظرف استعمال
 بمعنی الباء چین اعلم ان لفظ چین یحی لعمان الاول اسم بلده یقال فی تغریبه چین و قد

بنا بعد علی

مطابق
 فی بیان تلفظ چین

وقد يطلق على مجموع المملكة والكتاب المستقيم والثالث بمعنى المعوج والرابع
 امر من جیدن وقد يستعمل صلبة نحو عرق جبن والمراد هنا هو المعنى الاول هكذا
 تعلمت من اسنادي وسمعت بعض الناس يقولون بكسر الراء واختار الذي
 نصدي لشر الكتاب وقال ان الابه و اراد به حدود ولا يخفى بمعنى طلبت
 روى فقير بدر الكف الى قال فقيه لايه ميج ازيبا سخنان بكسر النون للاضافة
 الى قوله دلاويزه وهو وصف تركيبي صفة لقوله سخنان فاضافة من قبيل اضافة
 الموصوف الى صفة وهو اي قوله دلاويزه بكسر الزا للاضافة الى قوله متكلمان هذا
 التحقيق في حل التركيب ومن قال وهذا المجموع المركب من الموصوف والصفة اخ
 قوله سخنان دلاويزه مضاف الى قوله متكلمان فقد ارتكب تكلفا خارجا عن القاعدة
 كما لا يخفى در من انتر كند بعلى انك في بينم ابش انتر كندر بكسر الكاف البوثة بمعنى
 العمل المعتاد الذي يفعله المرء موافق كفتاراي لانه لا ارى لهم فعلا وعلما يوافق
 قولهم شوق ترك دنيا بمردم امور ندای يعلمون الناس ترك الدنيا خوشتن
 سيم و غله اند و زندای يكتسبون منها ولا يعملون بما علموا الناس عالمي بكسر اللام
 وياء الوحدة را كه كفت با شد بس فقط اي لم قول بلا عمل چون يكون يدای بتكلم و يعظ
 تكبير دای لا يواثر اندركس في احد لان كلمة اند حرف بمعنى في علم حاصره به صاحب
 بحر الغرائب ومن قال اي لا يواثر في قلب احد فلانه قلن انه بمعنى لفظ اندرون طالبت
 صم حذيفة رضه يقوم فلما سمع قال القوا اما غيري فاني رايت في نفسي انه ليس
 في القوم افضل مني فطوئ لي عالم عرف نفسه وزان العلم خوفا لا خيلا فذلك
 الصديق يستشفي بانقاسه عالم انكس بود بفتح الواو كه بد نكند اي لا يعمل عملا قبيحا
 نه يكونه بخلق و خود ينبغي ان يقرأ بفتح الخاء لرعاية القافية نكند اي ليس العالم
 من يقول للناس ولا يعمل هو بنفسه هذا معنى هذا المصراع ومن قال اي لا يفعل ذلك

ابن سيرين

ابن سيرين

ابن سيرين

مطل
في بيان عالم المتكلم

ابن سيرين

العالم نفسه بما يقوله للخلق لم يأت بعن اللفظ **حكايت** قال عالم عبارة الدنيا باربعة
 اشياء احدها عالم يعمل بعلمه وثانيها جاهل لا يستكشف من التعلم وثالثها غني لا يتردد
 حق الله تعالى ورابعها فقير لا يبيع الآخرة بالدنيا قال الله تعالى انا امرون الناس بالعبادة
وتشؤون انفسكم قيل الى من تكونونها من الالهة **حكايت** عالم كما مر في بالف
العزّة وصف تركب من لفظ لام بمعنى راندن والياء مصدرية كذا قوله وثق
 پروری کند ای برت بدنه بکثرة الال او خويشتن کم است بضم الطاف الفارسي
 اى هو بوقته ضال عن الطريق كمرار مهربى بالياء المصدرى كند الى كنى يمدى الى سواء القيل
حكايت صح في الرواية ان الكل اذ خيفه كان يشبه الحمار الطير فله **شعر** وغيره نقى
 يائمه الناس بالنق طيب يداوى الناس وهو مريض يذركفت في جواب ابنه الفقيه
 ال بسم الحجد ابن خيال باطل نشايد ال لا ينبغي روى از ترتيب ناصحان بر تافتن
 الاعراض من ترتيبهم وبطالت كرفت در طلب عالم معصوم اى لا ينبغي ان تطلب
 عالما معصوما ولا تجد ولا تسمع العلم من غير وهذا از فتاوى عالم محرم مانند بل
 التابق ان تسمع العلم من كل عالم عملا بما قيل انظر الى قال ولا تنظر الى من قال **مثل**
 همچو نايى که شبنم بيا، الوحده فيها در وحده بفتحى الواو والهاء الملهه الطين
 اللزج افتاد وكفت الى سلمانان چراغى را من فراد اريد لانه يريد ان يرى بالطريق
 زى فاجره بشنيد وكفت تو كه چراغ رانه بينى چراغ چه بينى والمقصود من التمثيل
 ان العلم سراج وانت كالا على لانه فكيف تمسك به وحي يعنى كلامى يعلم ارتباط هذا
 الكلام بما قبله ومن قال ولا يذهب عليك ان ارتباط هذا الكلام بما قبله ليس بواضح
 فان التشبيه الذى ذكره بقوله همچو ان نايى اى لا يخرج عن تعلق كالا يخفى على الزوق
 التسليم ينبغي ان يقال في شأنه تو كه چراغ رانه بينى چراغ چه بينى كالا يخفى على الزوق
 اسليم همين مجلس وعظ كلبه بضم الكاف الفارسي و ابا العزّة بحى لمعنى اخرها

اندکان و الآخر بالترک الاجاق وقد يطلق على كل بيت ضيق البناء والمراد منها هو الاول
 بنزل زانست لانه انما نقدر ندی بضاعتی شتای الی لاتاخذ المتاع بلا ثمن وینجاتنا
 اراد فی بیا الوصفه بنا ری بیا الخطاب سعادتی ایام کلا و بنبرک بغتی نین ویا
 کالثانیة **قطعه** کف عالم بکسر التاء للاضافة وهذا من قبیل اضافه المصدر الی فاعله
 لان لفظ کف بمعنی کففت بکوش جان **بشغوا** المراد به القبول در تماند بفتح التوین
 مضارع من مانعتن ومن مانعتن بالترک بکثر مک او عن مانعتن بالترک فالملق بکففت
 کمر در مرتبانه باطلست انکه مدعی گوید مقول القول هو المصراع اک خفته ای
 نائم را خفته الی نائم آخر که کذبیدار ان العالم الغیر العالم کالتایم فلا یوقظ النائم
 الآخر الی الجاهل وهذا القول باطل لانه لا یقال قد بیدی عبد بقول فاجر کما قال علی بن ابی طالب
 یؤید هذا الدین بالرجل الفاجر واعلم ان المراد بقول المص مدعی هو الحکیم السنان
 وهذا المصراع الذي حکم المص ببطلانه اعنی خفته را خفته که کذبیدار کلامه اول هذا
 المصراع فی کلامه عالمت خفته است و نو خفته وهذا بیت من قصیده مرد با یک
 کبیر اندر کوشن ای سمع و یقبل و رؤسنة است بوصل الهمزة یند مرد یوارق النهم
 الصادر من العالم الغیر العامل لیس بادی من المکتوب فی الجدار **حکایت** صاحب
 دل بمدر سآمد لتحصیل العلم زحانقا و ترک التصوف کما قال بشکست عهد محبت
 اهل طریق را فلما فعل کذا لکن کفتم میان عالم و عابد چه فرق بود یعنی ما جهة رجوان
 العالم علی العابد تا اختیار کردی از ان الی من فریق العباد این فریق الی فریق علما
 را کفتم فاعله ضمیر صاحب دل آن الی العابد کلیم خویش بدی کند الی یخرج زموج
 فنفعه مقصور علی نفسه وین جهمی کند که بکیر و غریق را التخلیص **حکایت** قال
 بعض اهل المعرفة حیوة البدن بالتروح و حیوة الروح بالقلب و حیوة القلب بالعقل
 و حیوة العقل بالعالم **حکایت** یکی بر سر راسی مست خفته بود و رماح بکسر الهمزة لفظ

خریه اختیار از دست رفته کتابة عن غلبه سکره عابدی بر سر او گذر کرد و در حالت
 مستفهم او بفتح الباء نظر لا حاجة الى کتابة لفظ کرد و هنا لما عرفت مرارا جوان سر بر آورد
 الى رفع راسه و کفت و اذا امرت و باللفظ و امرت و اما اللغو ما ينبغي انما ينبغي و يطرح
 من قول او فعل و المعنى و اذا امرت و الى عباد الرحمن باهل اللغو و امرت و امرضين مكرمين
 انفسهم عن التوقف عليهم و الحوض معهم **شعر** اذا رايت اثيما فعيل من اثم يا اثم كن سائرا
 و حليما من اظلم بالكد و هو الاناء فاخليم من لا يحركه الغضب بسهولة يا من يفتيح
 لغوى لم لا تمز كرم بالتصير و اخلاف الذين قال الله في شأنهم ما قال **بيت** متاب لمن
 تافقن الى لا ترجع الى بارسا و زاهد روی از كنه طار الى العاصي يخشا يندك اسم فاعل
 من يخشون و الباء الداخلة عليها الطاف الفارسي مصدر تية دروى نظر كن الى انظر
 اليه بالترحم اگر من ناجوانم روح اعلم ان لفظ جوانمرد بفتح السين و لفظ ناجوانمرد
 بمعنى الشحيح بکبر داراي با عمل الحسن و من قال بالعلل استغفرا خطا تو بر من چون
 بمعنى المثل جوانمردان گذر کن **حکایت** روی ان رجلا جاء الى بعض السلف شكايته
 عن جاره لعله المعاص قال له هل نسبت الى القبايح لاجله قال لا قال ادع الله تعالى
 لاجله سبع ليال فان الله تعالى يتوب عليه فان فعلت ذلك ولم يتب عليه فاعلم انك شر منه
حکایت طائفه ازندان بانگار درویشی بپاها الوحده بدرآمدند الى خرجولو و سخنان
 ناسزا گفتند و بنزدند و برنجانیدند ما من رنجانیدن بمعنی انجمنك شكايته پیشد پیر
 طریقت بر دو کفت چنین حالتی رفت و حکى ما وقع عليه من الاذى کفت الى شيخ الطریقه
 انه فرزند خرقه درویشان جامه رخاست و هر که درین کسوه تحمل نه مرادى نگذرد
 نه درویشی **بيت** دریای فراوان ای البحر الوافر نشود نیر ای لا بصیر مکره اجسک
 ای بالقاء الخ فیه و فی بعض النسخ بسیل و هو واحد السیول عارف که برنجید تنگ
 بفتح التاء و ضم النون بمعنی التریق القلیل آجست مشغول بجه النون **قطعه** که گزیدند

لفظ
 ۱۹۰۱

این لفظ

رسد تخم کن ای اصبر علی الضرر الواصل الیک که بعفو از کناه پاک شوی فان الله تعالى
عفو یحب العفو ای بهادر چه عاقبت خاکست ای نصیر ترا با خاک شو پیش از آنکه
خاک شوی عملاً بقوله عم مودیه اقبل ان تموتوا **حکایت** قال بعض العلماء ثلثة اشياء
من افعال الکرام اولها یحبون الانفاق علی المساکین والمحتاجین والثا یحبون العفو
لضعفاء المسلمين والثالث التواضع والاحتمال عن اطلاق اجمعین **حکایت** ان حکایت
شونو بکسر الشین امر من شنیدن و یکن اذا دخل علیه الباء نحو بشنو که در بغداد
اسم بلد مشهور لقبه بهرج الاولیاء را بیت مرادف علم بغتیین و پیر را خلافاً افاد
ای اخلاقاً و محضاً را بیت از کمر بغض الکاف الفارسته یعنی از غبار راه و رنج
رکاب و ذکر لان حامل بشه اصله بر کابه گفت با پیر از طریق عتاب قال فی
مختار الصحاح قال الخلیل العتاب مخاطبة الاذلال من و تو مهرد و خواجه تاشانیم
یعنی انا و انت مملوکا ما لکن واحد بندها بارگاہ سلطانیم بیان ما قبل من زخم دست
دمن ای نفس بغتیین و من قال ای مقدار ساعه واحده فقد اخطا فی معنی اللفظ
و اخل بالمبالغة المقصود بحسب المقام بناسودم حاضر منقی من آسودن بالترک
و کلنک و الیم للتمک لاه و بیگاه در سفر بودم و حال فی الخدمة من تخرج آزمودن
نه حصار یعنی القلعة و کونه مصدر را فی مثل هذا التركيب الفارسته یعنی ان لا یعد من محکمات
و من قال یحتمل ان یراد به المعنی المصدر فی مختار الصحاح قال ابن السکیت حصر الوقت
یحصر و نه ای ضیقوا علیه و احاطوا به و بابه نصر و حاصره ایضا حاصره و حصارا
استثنی فقد استثنی فی ارتکاب البعید نه بیابان و باد کمر دبعی کمر دباد بکسر الکاف
الفارسته با مترکه قصر غه و غبار و الحال قدم بغتیین من سعی بیشترست بالباء
الفارسته ای اشد تقدیم لان لفظ پیش بغتیین المقدم و لفظ نه بغتیین التفضیل و من قال
یعنی مقدم است فلم یأت بمعنی اللفظ بس چرا غرتن تو بیشترست بالباء العزیز ازید

این سیرت علی

این سیرت علی

این سیرت علی

من غزوة علقه بقوله تو به بکسر الراء للاضافة وهو بعينه عند بندگان مه روی بیا، الخطاب
 بالکینه ان جمع کینز و هو مرادف کینزک و جمعه کینزگان یا سمح روی کالتابن عن فتاح بدست
 شاکر ان و جبر ان گفت فاعله ضمیر بن الی قال فی جواب الراءیه من سر بر آستان
 دارم الی راسه علی العقیقه بالتواضع نه چو تو الی مثلک سحر آسمان دارم الی لا انکبیر
 مثلک مهر که بهیون کردن افزاد الی انکبیر فی غیر موضع او انکبیر با طاحوشتن را بگردن
 اندازد انقی نفسه علی العنق فیقع فی الحنہ بل یقطع عنقه فیهذا معنی اللفظ و من قال
 و قد مر معنا فی الوبیاجه فقد افتری علی نفسه قائم لم یثبت هناك **حکایت** یکی از صاحب
 دلان زور آزمای ایاء الاوی اصلیه و الثانیة للوحده بالترک زور باز را دید که بهم بر آمد
 قدمه معنا فی حکایت یکی از پادشاهان و در خشم شعل بعینه رفته و گفت بالترک کوپوک
 بر دمان آوردن لالعطف التفریق گفت فاعله ضمیر یکی این را چه حالتی کسی گفت
 فی جوابه فلان دشنام داد است او را ی شتمه گفت این فر و مایه قدمه زیارتی حکایت
 در زبان عرب مهر از من بشدیدا منون سنگ بر می دارد و طاق بلر سخنی نمی آرد
قطع لاف سر بیجکی یا ایاء المصدر و دعوی بکسر ایاء للاضافة مردی هندی ایاء الاوی
 بله ارای انتر که عا جرمندی حذف حرف نه انه نفس فر و مایه صفة نفس و من لم
 یعرف المعنی قال صفة عاجز چه مردی چه زن لا تفاوت بین کونکر رجلا و امرأه کم از دست
 بر آید تقدیر الخلاء که از دست تو بهر اید ای بونقدر دهنی بیکه، الوحده شیرین کن
 هذا هو الرجولیه مردی یا ایاء المصدر ان نیست که مشتق بفتح الیم بالترک یومرق و ایاء
 للوحده بزره بهر دهنی **دیکر** اگر خود بهر در و بتخفیف الراء مضارع من دریدن پیشانی
 بکسر ایاء الاصلیه للاضافة بیل ای جبهه الغیل نه مردست انکه دروی مردی یا ایاء
 المصدر الی انسانیت نیست بنی آدم سرشت اما اسم بمعنی الطبیعة او ماضی بمعنی
 المصدر المجهول الی سرشتن بالترک بو غر خلق از خلق دارد فان آدم طم خلق من تراب

و اخذ و علی وجه اختصار
 بسفر یکی بند و سر گردان

این سیدی علی

این سیدی علی

اگر نگارک بیا، النسبة نباشد آدمی نسبت فیضی للمراء ان يكون حلما متحملا لکلمة **حکایت**
 روی ان جلالتهم الاصف بن قیس و مویشی فی الطريق فلما قرب من الحی توقف وقال
 للشام ان یبقی فی قلبک شیء افضل من لا یجمع سفها، الحی شکر فتجیبوک **حکایت** بزرگ
 را پس بدند از سیرت اخوان صفا گفت کینه ای الاده انکه ای شخص مراد خاطر
 یاران بر مصالح خود معتقد دارد و قیل الاملاء بذل الروح خلاص غیره و حکما گفته اند
 برادر که در بنده خویش است ای عقیده بقید نفس و مشتغلی بهمانه نه برادرست و نه
 خویشت است ای ایسا باخ و لا قریب **بیت** همراهای الرفیق اگر شتاب کند ای لوبستعل
 همزه نویست لانه لا یوافقل دل در کس مبتدای لا تعلق قلبک الی من که دبسته نویست
 یس قلبه متعلق بک **دیگر** چون بود خویش را بمعنی القریب دیانت و تقول بکسر الواو
 فی استعمال اهل الفرس قطع رحم بمعنی القرابة مناهیه از مروت فرقه بکسر الباء ایضا
 یاد دارم که مدتی درین بیت بهرین اعتراض کرد و گفت بیان لا اعتراض حق جل و علا در کتاب
 مجید و قرآن عظیم از قطع رحم نهی کرده است کما قال فی سورة النور ولا یاتلوا لوال الفضل
 منکم والسعة ان یؤتی ۱ و ۲ القرۃ و المساکین و المهاجرین فی سبیل الله و عبودنا ذوی
 القرۃ فرموده و آنچه تو گفته منافی است کفتم فی رد اعتراضه غلط کردی موافق
 قرآنست قال الله تع و ان جاهدک ضمیمه التنبیه للوالدین عما ان شرک فی ما یس لک به علم
 اما ان شرک فی ما لا علم لک باستحقاقه الا شتر ان تغلبا لهما فلا تنقطعها جواب ان
 ای فلا تنقطع الوالدین فی ذکر فانه لا اطاعة المخلوق فی معصیة الخالق **بیت** هزار
 خویش را قریب که بیگانه از خدا باشد مرمون فدای بکسر الباء لا لضافه بک من
 بیگانه ای حتی ما شننا باشد بالله تع و قیل فی السهجة **بیت** شوهر خصم که خداون
 چون اول جد اولدن فدای او لا و شوهر یار ما شننا اولدن **حکایت منظومه** میروی
 بیا الوحن لطیف وصف در بغداد مرمون دخترش را بکفش دوز و صف تر کیتی

بالتسكين بشماق دجی و الباء للموحدة و اء ای زوجه آباء مردک بخلاف التصفیر للتخفیر
 سنک دل وصف نہ کہنی چنان بکنزید فعل ماضی منکر زید فاعله ضمیر مردک و مفعوله
 لب دختر قوله چنان مصروف الی قوله کہ خون اینو بچکند ماضی منکر چکیدن بالتسکین طابق
 باعداد ان پدر چنان دیدن الضمیر راجع الی دختر پیش و اما دعی العروس رفت
 و پدر سیدش و انما قال مخاطبا الیه لکی فرمایہ این چه دندانت و آتی قبلہ - مذا جند ظال
 خطاب من خاییدن بالتسکین چینیکن لبش الی شفة البنت نہ انباشت بفتح الهمزة
 و سکون النون و فتح الموحدة و الالف و النون علی وزن عطفشان یعنی الجراب
 بکسر الجیم بالتسکین طغیر حق و المراد به مہنا الجلد کد بوع مطلقا بمزاجت المزاج
 بکسر المیم التلطف و التاء، الخطاب مہذا خطاب من المص للحکم من القی التسمع
 و هو شہید تکلفم بالنون النافیة فی النسخ الصحیح و هو المسموع من الاساتذہ و
 من کتبہ بالباء الموحدة لم یعرف المتن ابن کفتر یعنی ما قلت من الحکایة علی سبیل
 المزاج منزل و هو المزاج المحض و الکلام الباطل بکذا رای اثر کہ وجد بکسر الجیم ضد
 المہزل از و بردارای ارفع و قد کنن یعنی لکن ان تنکر ما هو المہزل من الکلام و تأخذ
 منہ النصیح و الحکمہ و اشار الیہ بقوله خوی بد در طبقہ کہ نشست ان نکتن کما نکتن
 مضغ الجلد فی طبیعة الاسکاف نہ و د بالراء المهملة و الواو بعد مضارع منفی
 من رفتن فاعله ضمیر خوی بد جز بوقت مرک از دست متعلق بقوله نہ و د الی لایزید
 من الید الا فی وقت الموت و اعلم ان العبارہ وقعت فی النسخ الصحیح ہذا
 الوجه و هو المسموع من الاساتذہ و من کتب نہ مہر بالذال و الراء بعد و بین المعنی
 بقوله یعنی آن طبیعت نہ مہر از دشش آن خوی بدش را کہ رسوخ یافته است
 در وی مکر بوقت مردن الی لایتر کہ و لا یغارقہ الا بالموت ثم قال و فی بعض النسخ
 نہ مہر بالراء المهملة من رمیدن و هو الظاہر الاول کما لا یخفی فلم یحقق المتن بل ظن

ابن سید علی

ابن سید علی

المتن المغیره صحیحاً **حکایت** کان فی بلد تارجل کامل معروف بکنک شجاع یقول ان ابنا
 الملاد غبر و کتاب ملستان کما ان ابنا القری حرقوا کتاب القدر و **حکایت** فقیر
 دخترى داشت بیاء الوحشة فیها بغایت زشت روی و صف نر کبکی و بجای زبان
 رسید یکنه صارت مسخه با وجود جهاز و نعمت الامح کونها موجودین کسی نمیکند
 او رغبت نمی نمود لقمه و جرها **حکایت** زشت باشد و بقی بی روی با حرکات التلث فی
 الوال منسوب الی موضع و دیبا بفتح الی بیا و هو مترتب منه بزبان الجیم که بود
 بر عروس قدم تر بهانه فی الی بیا نازیبیا بالتر که بر اشقصر فی الجملة بحکم ضرورت
 باضری بی بفتح اعمی ثقتی نکاح شد بستند فان الاعلی بی قبح و جرها آورده اند که
 در آن تاریخ حکمی بر ادبه الطیب منها و المقصود الکمال لان الکماله باب من الطب
 انما افرد بالتدوین لکثرة سائله کالغیر ایضا از سر ندیب اسم موضع فی الهند برسد
 که دیدن نایب یانی روشن کردی الی یفتح عیونهم و جعلها بصیرة فقیه را گفتند چرا داماد
 را التاء للخطاب علاج نکنی گفت ترسم که بینا شود الی اخاف ان بصیر بصیر او دخرم
 را اطلاق دعد له و یتنه فبح و جرها **مصرع** و هو فی الاصطلاح اسم لنصف البیت وقد
 اشتر بعض المصارع بلا فح مصرع الی و هو من شوی بضم الشیء بمعنی الزوج
 زن بمعنی المرافة منارشت روی صفة لقوله زن نایبنا اعمی به **حکایت** کان لرجل بیت
 قبیحه فزوجها بضریر کالتی خن فی صد بیانها و قالت ذات یوم لزوجها الاعمی لو کنت
 بصیر الی بینه فان و جرها کالبصر و عنق کالغضه و ذوائبی کالذهب و خذ کالورد
 و شفع کالتعل و ابیاقوت و اسنان کاللولو و سنان کالمرجان فقال الزوج
 و ان لم یکن لی باصرة و لکن عقلی کامل فانک لو کنت کما قلت ما زوجت بضریر مثل
حکایت پادشاهی بچشم حقارت در طائفه درویشان نظر کردی بیاد الحالیة یکی از
 ایشان بغیر است دریافت الی تظن و گفت ای ملک مادرین دنیا بچشم بفتح الجیم

کما ان ابنا القری حرقوا کتاب القدر و حکایت فقیر دخترى داشت بیاء الوحشة فیها بغایت زشت روی و صف نر کبکی و بجای زبان رسید یکنه صارت مسخه با وجود جهاز و نعمت الامح کونها موجودین کسی نمیکند او رغبت نمی نمود لقمه و جرها حکایت زشت باشد و بقی بی روی با حرکات التلث فی الوال منسوب الی موضع و دیبا بفتح الی بیا و هو مترتب منه بزبان الجیم که بود بر عروس قدم تر بهانه فی الی بیا نازیبیا بالتر که بر اشقصر فی الجملة بحکم ضرورت باضری بی بفتح اعمی ثقتی نکاح شد بستند فان الاعلی بی قبح و جرها آورده اند که در آن تاریخ حکمی بر ادبه الطیب منها و المقصود الکمال لان الکماله باب من الطب انما افرد بالتدوین لکثرة سائله کالغیر ایضا از سر ندیب اسم موضع فی الهند برسد که دیدن نایب یانی روشن کردی الی یفتح عیونهم و جعلها بصیرة فقیه را گفتند چرا داماد را التاء للخطاب علاج نکنی گفت ترسم که بینا شود الی اخاف ان بصیر بصیر او دخرم را اطلاق دعد له و یتنه فبح و جرها مصرع الی و هو من شوی بضم الشیء بمعنی الزوج زن بمعنی المرافة منارشت روی صفة لقوله زن نایبنا اعمی به حکایت کان لرجل بیت قبیحه فزوجها بضریر کالتی خن فی صد بیانها و قالت ذات یوم لزوجها الاعمی لو کنت بصیر الی بینه فان و جرها کالبصر و عنق کالغضه و ذوائبی کالذهب و خذ کالورد و شفع کالتعل و ابیاقوت و اسنان کاللولو و سنان کالمرجان فقال الزوج و ان لم یکن لی باصرة و لکن عقلی کامل فانک لو کنت کما قلت ما زوجت بضریر مثل حکایت پادشاهی بچشم حقارت در طائفه درویشان نظر کردی بیاد الحالیة یکی از ایشان بغیر است دریافت الی تظن و گفت ای ملک مادرین دنیا بچشم بفتح الجیم

بمعنی المسکر از تو کمتریم و بعینش ای الطیوة از تو خوشتر نفرع قلبنا غنا الثا عل
 الکثیرة و بمکر برابر اذ کل نفس ذائقة الموت و بقیامت مهمتر ما ورد فی الجزء و ثمن
 معیا تعیشون و تخشعون علی ما تو تون شئونی اگر کشور بکسر الکاف العزیز بلق
الا ایم کثای بضم الکاف العزیز مجموعها وصف ترکیبی مثل لأمران فی قوله لأمران نس
فی الدنیا و کمر درویش حاجتمند ناس ای فی شدة الفقر در آن حالت که خواهد
 این و آن بجمع مردن بخوانند از جهان بیشتن بالباء العزیز از کف برید بمعنی بردن
چورخت ای المتاع از ملک ای من الدنیا برست خوای بالترک باغسل کمر کمر
 کد ای بالباء المصدر خوشتر است از پادشاهی لان من کان جله أخف یکون سفر
اسهل ظاهر درویش جامه زن بفتح الزاد الفارسی او کسر عالم الخلق بکسر
اللام بالترک اسکا است و معنی ستر یراد به النجدة و حقیقت آن دل زن
ونفس مرد قطع نه انکه یجود عوی شئنی ای لیس الصوف ما يقعد علی باب
الدعوی از خلقی بالحاء المعجی که خلاف کنند ش ای لو خالق یجکل برخیز دیقم
للمحرب بل الصوف خلاف ما ذکر فانه ینفی ان یکون صابرا حلیما و کر زکوة فرو
غلطه و المعنی بالترک اگر طاعن اشقه یوالله آسیا سک دکر من طاشی عازفت
 که از راه مسک بکسر الهاء للاضافة برخیز دل العارف هو الذی یرضی بقضاء
الله تک طریق درویش ان ذکر ست لله تک و شکر علی نعما و خدمت وطاعت
کاقبل طریق ما خدمت و ابتار و هو بذل ما یک و فناعت ای الاكتفاء بالقلیل
و الترضاء بالقسم و توجد ای تفرید الحق و هو علی ثلاثة اقسام الاول توجد
الافعال و انک توجد الصفات و الثالث توجد الذات و توکل و هو الاعتماد
علی ما عند الله تک و البیاس عما فی ایدی الناس و تسليم و هو الانقياد ای اظهار العبودیة
و قال اهل التحقیق التوکل بداية و هو صفة المؤمنین و التسليم و اسطة و هو

اشاذ و

صفة الاولیاء والتعویض ثانیة وهو صفة اخفاء الخواص وتحتل وهو تجرعه المران من
 غیر تعب هر که بدین صفتها موصوفست ای متصف بهن الخصال بحقیقت درین
 است ای صوفی اگر چه در قیاس است ای فی اللباس الفاخر لای تسوة الصوفیة اما
 هرگز کوفی وصف نه کیستی و کذا اما عطف علیه من الالفاظ الالائیة اعنی و نه غار و هو
 باز ای من کان صفة کذا و کذا روزگار شب آرد در بند شهنوات و غی طلبها و شبها
 بروز کند در خواب غفلت و شبان آخرت بخورد بفتح الراء مضارع هر چه در
 میان آید و لا یختر عن الشبها و بگوید هر چه بر زبان آید و لا یجتنب عن اطرافات
 رندست و عیار اگر چه در عباس **قطعه** ای حرف نداء و التادی محذوف در وقت
 برهنه یعنی عریان از نقوی بکسر الواو و زبر و ن قال فی الصحاح العجمی بالفتح جامه
 ریاداری و العبره بالباطن پیراهن صفت رنگ در مکن از الظاهر آن کلمه در زاید و المعنی
 لا تترك السرة المنقوشة بسبعة ألوان و یحتمل ان یکون بمعنی الباب و لفظ بر
 مقدر قبله و من عکس التقدير فقد ربح المرجوح تو که در خانه بور یاداری فلا یلیق
 بحالک وضع السرة الملونة لانه لیس فی بیتک متاع غیر طصیر المراد نقیب لبس لباس
 الصوفیة ربا **طایب** دیدم کل تان چند دسته صنف الحکایة بطریق الفرض بر کنبدل
 بباء الوحده از کیهان بسته فلما رأیت مکنه کفتم چه بود بفتح الواو کیهان ناچیزه مرهون
 تا در صف کل نشینند او نیز حرف عطف معناه بالمرکه دخی کذا فی بحر الغرایب و من
 قال بکسر النون یستعمل بمعنی ایضا فلم یعرف معناه بکسر یست کیهان و کفتم خاموش
 ای بکی و قال اسک صحبت نکنند که تم فراموش ای الکرم لایسب الصحبة کر نیست
 جمال و رنگ و بوی کالورد آخر نه کیهان باغ اویم من قبل الاستفهام التقریرتی من بنی
 حضرت که تم و هو الله تعا بهر ورن نعمت قدیم فلما جرت نعمة علی من قبل ارجو
 رحمة من بعد که نه منعم و کمر هرز مند مرهون لطفت امیدم از خداوند علی ما جرت

و هو ابر است

این سید علی

این سید علی

این کلام را در کتب معتبره
 و کلامی که در کتب معتبره
 و کلامی که در کتب معتبره
 و کلامی که در کتب معتبره

عادة بانك بضاعت نذارم قد مرتبنا البضاعة في الدنيا بجهة سر جارية طابغ نذارم حتى
 اشترى به ثوبا او جان كازيند، واند لاند ارحم الراحمين چون مبيع وسيلتند ثمانه
 وعجز رسمت الى عانة مفرقة كه مالكان تحريراي الذين يقدر ورون علم اعتقاد العبد
 آزاد كند بنو پير و من العانة معلومة **حكايت** روى ان ابا موسى الاشعري لما مرض
 مرضه الذي مات فيه وقد بلغ سنه ثمانين سنة ارسل وكيله الى سوق النخاسين
 يشتري له عبد اشيجي سنه كذا حتى يعتقه لوجه الله ويعتقه الله تعالى النار
 كما قال النبي المني من اعنق الله اعنق الله بكل عضو منه من النار فطلب الوكيل
 في السوق عبدا متافكا احد بقوله له اين يوجد مثل العبد الشيج الذي نطلبه
 لانه ما من احد ان لا يعتق العبد البالغ في السن فلما ايسر الوكيل جاء اليه وقال
 ما وجدت عبدا كبيرا وكل اهل السوق ستمني بان قال اني مولد لا يعتق العبد الكبير
 البالغ في هذا السن فقال ابو موسى الهي سمع ما يقول وكيلي فاعتق عبدا بالغه
 في ثمانين من النار اي بار خدای موبع المول كذا قال صاحب بحر الغرائب وسند لطيفه
 بشعر الانوري **بيت** اي بر اطراف دهر فرحان وى بر ابتداء دهر بار خدای وى
 قال اصله باري حذف ياق للوزن في القفاح الفارسيه باري لفظ مشتري بين
 لغة العرب والجمع معناه الله خدای فقد ظن هذا اللفظ اعني بار خدای لفظا مركبا
 ثم قال وفي الفصول العمادية معنى قوله بار خدای بزرگ خدای لان بار بلفظ فارسيه
 بمعنى بزرگ انتهى فقد غفل عما في بحر الغرائب وهو صاحب اللغة وهو اول بالاعتقاد
 علم كلامه وما ذكر من المعنى هو المناسب بالسباق وهو انبى بالاعتقاد كيتي
 آراي وصف تركيتي بمعنى مرتين العالم بر بند خود بيخشاي امر من بخشاييدن بمعنى
 الترحم اي ارحم سعدى منادى حذف حرف ندائه كعبه رضا كبر عباد اسلكه
 الى امر خدای خدای كبر لتصل اليه بد بخت بكون التاء جنبا كس خبر كبر بتابد

ابن سينا عليه السلام

اما قد بقوله بان نقتضي لغة
بمعنى الاخرى والاضيق
المراد من الغنى وبعث الغنى
ويعني جعل الغنى شجاعة وبعث الغنى
وتنقوله بان نقتضي لغة

مضارع من تافن بمعنى الاعراض هنا زين در متعلق بقوله سر تا بدای اعراض عن باب
الله كما که در ذکر نیاید ای لا یجد بابا آخر غیر باب الله **حکایت** از حکیمی پرسیدند
که از شجاعت و هوشتن القلب عند البأس و سخاوت و هو الجود که ام اینها
بهرست گفت ای الحکیم آنرا که سخاوت هست بشجاعت حاجت نیست
فالسخاوة اول منه من کل الوجود **بیت** نوشته است ای مکتوب بر کور کعبه
بهرام کور بالکاف الفارسی فی اللفظین که دست کرم به که بازو زور یعنی القوت
قطعه نمائند بکون التوون والذال ماض منقح حاتم طای ای مانت ولیکن تا با بدیانه ماض
مثبت ای بقی نام بلند شن ای اسم الطای نیکوئی مشهور فانه بالسجاء مذکور **حکایت**
روی عن احمد انه مع کان رضیعا لا یقتضی ثوبا لولم یکن یصن آخر یقتضی الثوب الاخری زکوة علی
بدرکن ای اخرجه که فضلا رز بفتح الراء المرهله و سکون المبعی شجرة العنب راجو
باغبان ببرد بضمین ای اذا قطعها یشتد هذا نکور کما هو محجب معلوم فالزکوة
تقصص صورته و زیادة حقیقة **باب سوم در فضیلت قناعت** القناعة بالغنى
مصدر قنع بفتح من باب علم و قد مر بیان قریباً و قنع بفتح قنوعاً من باب فتح
اذا سأل و منه قبل العبد حران قنع و اطرح عیدان قنع و قيل من باع الحرص بالقناعة
ظفر بالعز و المرق **حکایت** خواننده ای سائل مغرور در صف بشدید الغاء عزه
بزازان طلبی گفت ای خداوندان نعمت ایها الاغنیاء اگر شما را انصاف بودی
و مقتضاه اعطاء الزکوة و الصدقة بغير سوال و ما را قناعت و محبة الصبر علی القلیل
و ترک السؤال رسم سوال ای هنر العادة از جریان برخاسته ای ارتفع و ایاء
للحکایة فی الموضعین **قطعه** ای قناعت نوانکرم کردان بالکاف الفارسی ای حیرت
غنا که و رای تو هیچ نعمت نیست ای انت فی مشتهر جمیع النعم لیس و رای که نعمت
کنج بضم الالف العزیز یعنی الزاویة و هو المسوع من الاساترة و اطلاق الزاویة

و هو علی الصبر

این کلمه علم

علم البصر شایع کما سجدی و یجتمد ان یكون بفتح الحاف الفارسی یعنی خزینه صبر اختیار
 لغمانست فانه اختار هرگز اصبر نیست حکمت نیست **حکایت** دو امیرزاده بودند
 در مصر یکی علم آموخت ای تعلم العلم و دیگری مال اندوخت ای اکتسبه آن اشارت
 ای اندی تعلم العلم علامه اعصر شد و این اشارت ای الذی اکتسب المال و من
 وضع لفظ این مقام آن لم يعرف الاشارة و العارف بکفیه الاشارة عزیز مصر
 گشت بفتح الحاف الفارسی مرادف شد پس این توانگر چشم حقارت و اختار
 در فقیه ای عالم و من لم يعرف المتن وضع لفظ فقیر مقام فقیر نظر کردی و کفیع من
 سلطنت رسیدهای وصلت ای السلطنة و نوهمچنان کما کل الاول در مسکن بماند
 گفت ای برادر شکر نعمت باری بکار نیست که میراث پیغامبران یافته یعنی عالم
 تقیر من المقتنف و تو میراث فرعون و مامان و هو وزیر یافته و من لم يعرف
 المتن و صحیح المعنی قال رسیدی مقام یافته یعنی حکم مصر **شعری** من آن مورم که در دنیا
 بمانند ای غلظ ضعیفه یضع الناس اقدامهم علم ویرملکونی نه زنبورم که از چشم
 بنالند ای لا قدرته علم ازاء الغیر و قد وجد فی اکثر النسخ لفظ دستم مقام چشم
 و الانب بالمقام ما اختارناه کجا خود شکر این نعمت که از من ای این اشکر علی
 هذه النعمة که روز مردم از آری و صف ترکیبی ندارم گانه تقیر للتابع و قبل
 فی الترجمة **شعری** بن اول مورم کما تخیله اواله کولم آری بندن الکلیا لربو نعمت عکده
 ایدمی دلدن که که ابلکمر بنم المذن **حکایت** درویشی را شنیدم که در آتش
 فاقه یعنی الفقه کامتری سوخت حکایت حال ماضیه و خرقه بر حرقه می دوخت
 کما هو عانة الفقراء و سئل خاطر خود بدین بیتی که **دبیت** بنان خشک فناعت
 کنیم و جامه دلوق عطف علی قوله نان که بار محنت خود به و او ای که بار محنت خلق
 لفظ بار فی الموضعین بمعنی اطل بکسر الحاء که گفتنش ای قال احد لهذا الفقیه

این کلمه عالم

این کلمه عالم

این کلمه عالم

چه نشینی که فلان درین شهر طبع کرده و دارد و کرم عجم میان خدمت ازادگان بسته و در
 بکسر الراء و لها نشسته اگر بر صورت حال تو مطلع کرد و باسد خاطر عزیزان منت
 دارد گفت و لکن العقیبه خاموشی که در بنشی و فخر مردن به که حاجت به پیش کسی بردن
 که گفته اند **قطعه** هم رفقه بضم الراء معناه بالترکیه یا و منه رفع الثوب بالرقاع و بابه
 قطع دوختن به و الزام کنج **حیث** اتفق العارفون بهذا الكتاب علی انه بضم الحاق الیوة
 فیهذا ما وعدته آنفا و اعلم ان الزام النسخ و المنزاه الاعتاق کز بهر جاحه رفقه و هی
 هنا و احق الرقاع تلغ تاجب به بکسر الراء للاضافة خواجلان الی خدمه نوشت بجمع نوشتن
 و المراد ارسال الرفعه الکنو به الیهم لطلب الثوب حقا که باعقوبیت و وزخ بر ابراست
 من جهة التام رفیق بیای مردم ممایه در بهشت و بعض النسخ مردن بالباء
 المصدر و بدل مردم **حکایت** یکی از ملوک عجم طبعی حادثی الی ساحر را من خدق الصنی
 القرآن و العقل اذ امره و من فتره بقول بعض استاد مطلقا فقه غفل عن المراته بخدمنه
 سید الکونین و الثقلین محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم فرستاده سال چند معناه بالترکیه
 بر نیجه بیل در دیار غرب بود کسی من الصحابه بتجربتی پیش او نیامد و معالجتی از او
 درخواست لفظ و جمله للتاکید روزی پیش رسول عدم آمد و لکن الطیب و لکن بکسر الطاف
 الفارسی بعض شکایت کرد که مرا برای معالجه اصحاب فرستاده اند هیچ کسی درین
 مدت الی المدة المدینه الیه کنست فیما بین الی باربعین الشفات نکر تا خدمتی بیاء الوجوه
 که بر من بنده معین است بجای آرم عیان عن الاداء رسول الله عدم فرمود که این طایفه
 را قاعن هست که تا اشتها غالب نشود چیزی نخورند و هنوز که هشته باقی باشد دست
 از طعام باز دارند کنایه عن ترک الاکل و قال بدارند موضع باز دارند فلم یعرف المتن
 حکیم ای طبعی گفت اینست موجب تندرست پس ازین خدمت پیوسید و برفت **شعری**
 سخن آنکه کند حکیم آغاز ای حکیم بشرع فی الطام فی وقت یا سه امکشت سول لعم

این کلام از صاحب
 این کلام از صاحب

این کلام از صاحب

این کلام از صاحب

دراز و بناول و بوجه انامله نحو النقة که زنا گفتنش خلل زاید الی بتوله الضر من عدم
 کلامه هذا بیان المصراع الاول من البيت السابق یا زنا خوردنش بجان آید او قرب
 من الموت من عدم الکلمه هذا بیان المصراع الثانی لا جرم گفتنش بود گفتار نقد بر الكلام
 گفتارش حکمت بود حکم متفرع علم الاول خوردنش تند رستی آرد بار بکعبه غمر
 حکم متفرع علم الکلمه **حکایت** یکی توبه بسیار کرد و باز شکست بیاء الحکایه فیها
 تا یکی از مشایخ بدو گفت چنین می دانم که بسیار خورده ان عادت داری بیا اطعام
 و قید نفس از معمولی بار یکترست فتره المص قید النفس بقوله یعنی توبه ای بر بدو
 الشیخ بقوله قید نفس التوبه **حکایت** روی عن رجل صالح انه قال ما شبعت قط
 الا عصبت الله او هممت بالعصیه ثم شرع المص فی حکایه کلام ذلک الشیخ و نفس
 را چنین که توبه و روی ای علی هذا الوجه الذی نریها به زنجیر بکسلاند و آید زور که ترا
 بدرد مضارع من دریدن **بیت** یکی بچکه کرکی پیروید اشاره الی حکایه و تمثیل **حکایت**
 النفس چه پرورده شد ای صار من فی خواجه را ای صاحب پرورید ای اهلک **حکایت**
 در سیرت اردشیر باطلان اسم ملکی من الملوک الساسانیه هذا غیر اردشیر اسفند
 یار آمد است که حکیم عرب را پرسید که روزی بیاء الوحده چه سایه طعام باید
 خورد فیہ تبیه علم انه لا یبغی للسلطان ان یطلبوا حفظ الصیة فان به یتبیه تدبیر المملکه
 اذ کمر العلیل غلیل گفت ذلک الطیب صد درم سنگ ای وزنه من الطعام کفایت
 می کند گفت ای الملک المذکور این قدر چه قوت باشد بدو و دهد حکیم گفت مدها
 المقدار بحکم و ما زاد علی ذلک فانت حامله یعنی تفسیر من المص این قدر ترابری
 همی دارد و هر چه برین زیاد کنی همان **بیت** خورده ان مبتدا برای زیستن خبره و ذکر
 کرد نیست عطف علیه تو معتقد که زیستن از بهر خورده است **حکایت** فی الترتیب
 بیکدیگر و دخی ذکر ابلک ایچون سن بولا معتقد که دیر لکن یکبار ایچون **حکایت**

دوز ویش خراسان ملازم صحبت یکدیگر بودند و سیاحت کردند که قدر
 بیانیه در اوایل الباب الک و من بیت هناك باغ مختار القحاج و اعداد مناجت قال
 مختار القحاج ساح في الارض يسبح سبحا و سبحا ثابته الباء الى ذهب فقد
 غفل عما ذهب اليه ضعيف بود که بهر بفتح الهاء و شئت افطار کردی بباء الحکایة
 في ثلثة مواضع و ان ذکیر قوی که روزی بباء الوحده ظرف سه بار خوردی قضا را و في
 بعض النسخ اتفاق بر در شهری بباء الوحده شتمت جاسوس بالباء المصدر تي
 كرفتا را آمدند هر دو را در خانه کردند ای جاسوسها فیه و درش را بکل بکسر الخاف
 الفارست بر و آوردند ای بنو بالطن بعد از دو هفته معلوم شد که نه کتاهند
 در بکشانند فتح الباب قوی را دیدند مرده و ضعيف جان سلامت برده در بن عجب
 مانند ای الناس حکیمی گفت خلاف این عجب بودی که آن بکهن بسیار خور و وصف ترکیبی
 بود طاقت نه نوبی بالباء المصدری اعلم ان لفظ نواحي لمعان الاول بمعنی حسن الحال
 والغنا، والزهنية و الک بمعنی العسکر و الثالث اسم آله الله و الرابع اسم مقام من
 مقامات الخوسق و الخامس بمعنی الدهن که آ في بحر الغرائب و قال في مختار القحاج
 الفارست بمعنی النعمه و الظاهر ان المراد من المعنی الاول و الآخر و من فتره بقوله يعنى في زائد
 فلم يات بمعنی من معانيه نداشت ای لم يصبر علی عدم حسن الحال او علی عدم النعمه مطلق
 شد و ان ذکر ای الضعيف خويشتن دار و وصف ترکیبی بود ای لان ضابطا النقص بر عاونه
 خود صبر کرد سلامت مانند **فقط** چو کم خوردن طبیعت شد ای اذا كان قلته الاكل طبعه
 کس را ای احد بحب الرضا یا ضمه چو سختی پیشش آید مثل الجبس مع عدم الاكل
 سهل کید و بقدر علی الصبر و کون بر و رست و وصف ترکیبی اندر فراخی چو تنگ بالباء
 المصدر تی فيها بینداز سختی بمید و قبل في الترجمة **شوی** کشت به خوا و لاجوی یک آرزو فقی
 کون کلمه آ جلقدن بولکامله **کشت** کون او کم تن بسلر اولوی چو طارلق کوردلاج

این سیر علم

این سیر علم

توبختن

لیفتند و اولدی **حکایت** یکی از حکما پس رض را نهی کرد از خوردن بسیار و عقل نهی
 بقوله که سیری با ایاء المصدرة الی الشبع مرد را بخوردارد الی یجعله مریضا گفت
 الی پس الی پدر که سبک لفظ که بکسر الحاف الفارسته و ایاء الاصلی یفید مع المصدرة
 الی الجوع بکشد بضم الحاف الی یعقل نشین که ظریفاً گفته اند که بسیر مردن
 به که که سبک **حکایت** گفت الی حکیم آندان که دار که قال الله تعالی کلوا و اشربوا و لا تسرفوا
بیت که چه خدا گفت کلوا و اشربوا و لا تسرفوا **حکایت** قال
 فی الکشاف حکمی آن مارون اثر شیدگان له طیب نصره فی حادق فقال لعلم بن اطمین و اقد
 یس فی کتابک من علم الطب شیء و العلم علما علم الابدان و علم الابدان فقال له قد
 جمع الله مع الطب کلمة فی نصف آیه من کتاب الله تعالی قال و ما هی قال قوله تعالی کلوا و اشربوا
 و لا تسرفوا فقال النصرانی و لایؤثر عن رسولکم شیء فی الطب فقال قد جمع رسولنا
 الطب فی الفاظ سبیره قال و ما هی قال قوله مع المعنی بیت المداوی و الطیبة راسا لکل
 دواء و اعطی کل بدن ما خوطه فقال النصرانی من کتابکم و لایبکم جالینوس طبایست
 نه چندان بخور کند ما من بر آید نهی فی المعنی عن کثرة الاکل نه چندانکه از ضعف جانست
 بر آید نهی فی المعنی عن قلة الاکل علی وجه البالغة **قطعه** با آنکه در وجود طعامست حفظ
 نفس و هو مسترحج آورد بفتح الواو فاعط طعام الی یات بالمرض که پیش از قدر
 بفتح تین بود بفتح الواو الی لو کان زایدا من المقدار لانه کثر کلشکر خوری بتکلف زبان
 کند و هو مجرب و زنان خشک الی اجتر بلا ادا و دیر خوری الی بالجوع کلشکر بود **حکایت**
 مرض رجل عاقل و قال لابنه بطریق النصیح لا تأکل طعاما الا مع الشکر قال الابن ما ترکت
 فی ما لا کثیر حق اقدر علی ذلک قال الاب اسکن نفسک من الطعام الی ان غلب الاستهاغه
 بصیر کل الطعام ما شکره لیزید **حکایت** و بخوری را گفتند الی قالوا المریض که دست چه می
 خواهد گفت آنچه دیم میبخش خواهد یعنی اجاب ذلک المریض با ین اطلب ان لا یطلب خاطر شی

میان لفظ
 مریض و مریض

در کتاب
 جالینوس

بیت معدن کیش و شکم یعنی اذالان معدن و البطن متعلقین در دخاست قام المرض
سودند ارد هم اسباب راست الی لا ینفعه کون جمیع اسباب المعاش مستغنیة
اذ القلب لا یمل الیهما فالنفسه رأس کل عیش هذا المعنی هو المناسب بالشیاق و من
قال الی لا ینفعه کل معالجه تجربه تجربه صحیحہ فقد ان بطلان غیر مناسب بالمقام وان
تفسیر یقتضی انه اذا حدث مرض فی شخص لا ینفعه علاج اصلا و هو ابطال باب
الطب کما لا یجفی **حکایت** بقال راوری چند بر صوفیان کرد بکسر الحاف الفارسی
آمد بود یعنی اشترک طایفه من الصوفیة طعاما مثل الارز و السمن من بقال حتی
اجتمع در اہم متعدد علم و متہم دینا و ہر روز بقال مطالبت کردی و سخنهای
ناخوش گفتی بیا الخطاب اصحاب الی الصوفیون ان رفعت قد مر بیانہ فستہ
خاطر بودند و جز از تحمل چار نبود اذ کافوا فقرآ لا یقدرون علم الاداء صاحب در
از ان میان گفت نفس را و عد دادن بطعام آسانترست کہ بقال را بدرم بکسر
الہ ال یعنی الدرہم **قطعه** ترک احسان خواجہ اولیتر و احسن کاحتمال جفای تو بآن
ال من تحمل اذ انہم کما قبل **قطعه** غم دنیا منہ بر کردن جان و لا چند انکہ چندای نیرزد طعام
حرب و شرین سلاطین زبان تلخ دربان نیرزد بتمنای گوشت بالکاف الفارسی یعنی اللحم
مردن بہ و اول کہ تقاضای رشت قضا بان بالا ضافہ و قبل فی الترجمة **قطعه** ترک احسان
خواجہ بیکہ کہ جوق جفا سن چکنیہ تو بیک اث امید یلہ بیکہ کہ اولی کہ تقاضا دن ایہ
قضا بیک **حکایت** روی ان صاحب امر بہ کان فقال القضا بان عنہ لہ سمینا فاشترہ
قال ذلک الصالح لیس در اہم قال القضا بان امیر ملک قال الصالح امر ال النفس
اول من امر ال کہ قال القضا بان امر ال النفس صرنا اعجفی قال الصالح الایکن جسد
ہذا ان یکون خدا لہ بیان العقبہ **حکایت** جوانمرد را در جنگ تاراج راجع بیا الوحیۃ
فیہا مہول بالفتح و السکون رسید یعنی اصابتہ جراحہ مخوفہ ممیتہ فی الاغلب کفتش

ابن کسری علم

فلان بازرگان نوش دار و دار دای غنل دوا و نافع بطراحتک اگر بخوابی شاید که قدری
 بفتی تن و یا الوحد الی مقدار بسیار بدید و گویند ای بی روی آن بازرگان بیخجل معروف
 ای مشهور بود **بیت** که بجای نانش اندر سفر بودی افتاب مرمیون تا قیامت روز
 روشن کسی ندید که جبر جواب لانه لا یفتح سفره حق نظر الشمس جوانمزد گفت
 اگر نوش دار و خواهم لا یخلو عن احتمالین دهد یا ندهد و اگر دهد فوا احتمالین آفرین
 منفعت کند یا نکند بهر حال از و چیزی خواستن ز مهر فانی است **بیت** مهر چه از دوان
 جمع دون بخت خواست بفتح الحاء اذ الواء رسمیه در تن آفرودی و از جان کاستی
 بیاد الخطاب من کاستی بمعنی النقص متعدیا و حکیمان گفته اند اگر آب حیوانه مثل
 بفتی تن باب روی فرشتگان لوبیع ماء الحیوة مثلاً بماء الوجه الی بکتل العوض دانا
 بخردن العالم لا یستریه و من آورد بدین العالم لفظ العاقل فقد جریل بمعنی لفظ دانا
 که مردن بعلمت به از زندگان **بیت** اگر حنظل بالحاء المهملة و الناء المعجمة ناله
 ابو جهل فریوزی خورل از دست خوش خوی الی حسن الخلق و العاق به از شیرین
 بیاد الوحد از دست ترش بزمین روی عبوس الوجه قوله خوش خوی و ترش
 روی وصف ترکیبی و قبل التمر حجة **بیت** بک یک حنظل خوش خوی دندان النبی سکر
 بر روی دندان **حکایت** یک عالم خورند بسیار داشت ای کانت مر تر قته کثیره
 و کفاف اندک ناز بزرگان من اهل دنیا که حسن ظن بلیغ الی علم وجه البالغ در حق
 او داشت فاعله ضمیر یکی از بزرگان بگفت فاعله ضمیر یکی از علمای قال لانه رجل
 عیال کثیره و کفاف قلیل روی از توقع وی اشاره الی یکی از علمای در هم کشید
 فاعله ضمیر یکی از بزرگان و تعرض سوال از اهل ادب در نظرش ناپسند آمد **بیت**
 ز بخت بسکون انار روی ترش کرد حال من ضمیر مر و پیش من مر مرمیون مر که غین
 بر و غیره قدمه بیانده حکایه المنظومه الیه اولها دیدم کل ناز چند دسته و ذکر نایفا

ابن سید علی

بار

ما ذكر صاحب بحر الغرائب وبتنا خطاء من اخطاء فيه والعجب من الخطي هناك قال
 هنا في البحر نیز حرف عطف بمعنى الواو وتلخ كمدان بياض الخطاب من كمدان بياض
 كمدان بياض تان روی وخذ ان حال من ضمير رو که کار بسته نما نداشتان پیشان ایلاء
 من نفس الكلمة بمعنى الجهة وفي بعض النسخ فرو بنند کار کشان پیشان آورد
 اند که اند که در و طبع او زیاده کرد و بسیاری از ارادت کم بفتح الحاف بمعنى
 ناقص پس از چند روز چون محبت معهود برقرار نماند بدو انک العالم گفت **شعر**
 بشن فعل من افعال الذم المطاعم فاعله وهو جمع مطعم بالفتح والتكون اسم
 لما يطعم والمخصوص بالذم محذوف حين نصب علم ان طرف لتكسب مضافا
 الى الذل وهو بالضم والتشديد ضد العز تكسبها ان تكسب انت نكل المطاعم والخطاب
 عام القدر بالكسر ظرف يطبخ فيه منتصب الى منصوب والقدر بالفتح المرتبة مخصوص
 من الخفض ضد الرفع ولا يخفى ان المصراع الكافي في مقام التعليل للذم **بیت** تا ان افزود
 وآب رویم گاست الى نقص في نواي بالياء المصدر في قد عرف معاني نوابه از منزلت
 بكسر التاء للاضافة خواست بالواو الرسمية بمعنى خواستن الى من ذل السؤال **کلام**
 درویش را ضرورتی بیا، الوحدة فیها پیشا حد که گفت فلان ذکر همه شخص
 نعمت في قیاس دارد الى محمول اگر به حاجت تو واقف گردد معانا معناه بالتمتة بکسر
 و امید و تلور و من قال في البحر مان و همان و همانا بمعنى واحد والفرق ان همانا قريب
 الى التحقيق لم يبين المعنى وما ذكر ليس بوظيفة الشارح در قضای ان توقف
 در قضای مرواندار گفت فاعله ضمير درویش من او را ندانم الا لا اعرفه گفت
 فاعله ضمير کسی منت بفتح تین رهبری کنم الى اذ تلک دستش بکمرش تا بمنزل آن کس
 در آورد ای ادخله في دار درویش یکی از بد لب فروه شسته بکسر الهاء بالتمتة که طود اغن
 آشفه صار قش و تند بضم التاء وسكون النون بمعنى الصعب شسته والظاهر ان
 کنایة

این لفظ خطا

نقصه از نوع را که

عالم

این لفظ خطا

و این در هم کشیده

کتابه عن کونه جوس الوجه سخن نگفت و باز گفتن الی اعراض گفتن ضمیمه الفاعل راجع
 الی کس و ضمیمه المفعول الی درویش چه کرده گفت عطای او ببقای او بخشدیم **قطع**
 مبر یفتی تنی من بردن حاجت بنزدیک ترش روی عطل الله بقوله که از خوی بدش
 فرسود اسم مفعول من فرسودن و موبالته که بمعنی از حل و او صفیق و بیکه نکل و دردی که
 فاحل علی ما هو المناسب کردل بالکاف الفارسی و من قال الی نصیه انت متاذیان بود
 خلقه فقد الی بمعنی من عند نفسه ثم قال فی الصیاح فرسودن بمعنی استکله اما که درن فقد ذکر
 احد معاینه که کوی غم دل با کس کوی مرهون که از رویش بنقد الی الآن و بالعقل
 آسود اسم مفعول من اسودن یا لته که دکلن که کردی الی نصیه مسترکامن مشامه
 وجهه البشاش و من قال یعنی نصیه فرح فقد ذهب الی مدحیه من ایتان المعنی من عند
 نفسه **حکایت** خشک سالی بایا المصدرة الی القحط در لکنه ریه بدید احدای طر حشاک
 عنان طاقت درویشان از دست رفته بود شدت الفقر و کثرة القلة و در ماه آسمان
 بر زمین بسته الی لم ينزل المطر و البه که و فریاد اهل زمین من الجوع با آسمان پیوسته
قطع غاند جانور از وحش و طیر و ماهی و مور مرهون که بهر فلک نشد بمعنی نرفتن از آن
 نوای قد عرفت و من لم یذكر المعنی فیما سبق مع کونه موضع بیانه فکثر هنا احد معاینه
 بقوله فی الصیاح الفارسی نوای فتح النون بمعنی النعمة اخفاش فاعله شد عجیب
 که دو دل خلق جمع می نشود الی نمی شود که ابر که در بالکاف الفارسی الی بصیر سحابا
 و سیلاب بالفتح و سکون دید باران فی مبالغه لطیفه در چنین سالی خشن
 بیا و الوحش دور از دوستان دعا که سخن در وصف او تر که ادبسه خاصه الی
 خصوصا که در حضرت بزرگان فان صیانه اللسان فی محضر مهم واجب و بطریق اجمال
 از سر آن در گذشتن هم نشاید علقه بقوله که طایفه ابر عجز کوبند حمل کنند پس برین
 دو بیت اختصار کنیم که اندک دلیل بسیاری بود بایا المصدرة فیها و ابیاء الوحش

ابن سیرین

ابن سیرین

ابن سیرین

و مشت با نفتم و استکون و الیاء للوحدة لا غیر الی مقدار القبضة نمونه بالترک اورنگ
 کذا فی بحر الغرایب خروار و فی خروار فی الاصل حمل الحمار ثم اطلق علی الحمل مطلقا
 انی حمل لکان فایا، فیہ اصلیه **قطعه** که تتریکشد آن محنت راستی را بدان بناید
 کشتی ای لغصه چند باشد چو جبر بغدادش الشین راجع الی قوله ان محنت
 اما فاعل باشد فهو آب و من قال الشین فاعل باشد فقد اخطا، کما لا یخفی علی معنی
 یتأمل المعنی در زیر طرف آب و آدمی عطف علی اب بر پشت کنایه عن کونه ذابنه
 چنین شخصی که طرف بغتی تن ای بعضی از بغت او شنید که در آن سال نعمت کن کران
 داشت قدمه مثل تنگ دستان را و وصف تتریکیتی برادر هم الفقرا اسم و زردادی
 بیاء الحما یه ای لکان یتصدق بها علیهم و مسافران را سفره نهادن ای لکان یطعمهم
 که و می درویشان از جور فاقه یعنی فقر بجان آمدن بودند و صاروا غفطین آنکه دعوت
 او کردند و مشورت بمن آوردند ساز موافقت باز زدیم الی امتنع عن موافقتهم
 و کفتم **قطعه** خور و شیر بکون الیه انیم خور و سک ای سور که سختی بمیرد اندر
 غار ای فی الکهف تن به پیچا که و که سنگی مرهون بنه و دست پیش سفله مداران لاندن
 بدک ای الذی للسوال که فریدون شود بیعت و مال مرهون نه هیز را بهیج کس شمار
 و لا تنفقت الیه به نیا ن بفتح الیاء، الفارسی و النون الحریه المنقش و شیخ فعیل
 بمعنی المفعول الی الثوب المنسوج الثمین به نیا ن اهل ای علی اجاهل لا جور و طلاست
 و هو کل ما یطلى به و قد یقرأ بالیاء و یکتب به بهر دیوار **حکایت** حاتم اسم رجل معروف
 بالکرم متر بعض بیان قبیل هذا الباب طالی منسوب الی قبیل طالی را گفتند از خود
 بذر کتر همت در جهان دیدن یا شنید گفت روزی چهل شتر قربان کرد بودیم
 با امراء عرب بگوشت صحرا بهرون رفیق خار کنی بفتح الحاف العزیزه و صف تتریکیتی
 و الیاء للوحدة را دیدیم که بشته خار فراهم آورد ای جمع کفتم بهما فی نایا، الاصلی

این سیرت

بمعنى قوله تعالى فقل له

بمعنى الضيافة حاتم جبرائيل الذي خلق به سماط او كره بكسر الخاف الفارسي آمد الله
 كفت **بيت** مهر که نان از عمل خویش خورد بفتح مت حاتم طای بنبرد قال علی کرم
 الله وجهه **شعر** لنقل الصخر من قنن الجبال **احب** الى من من الرجال يقول الناس
 في الكلب عارف قلت العارف في ذل السؤال من اورا بامنت وجوانمردی به توار
 خود دیدم **حکایت** موسی و درویش را دید از بد منگی الی العری بدیکر بالخاف
 الفارسی بمعنی الرمل اندر ای اندر ریکل کما متر نان شل بود کمال فقره کفت
 فاعله ضمیر درویش الی موسی دعای بکن تا خدای بکام کفای دهد قدر بیان
 الکفای فی الباب الاول فی قول المص وجه کفای بتفاریق مجری دارند و من بین
 معناه مناک و فسر مناک بالغا فقد غفل عما مضی فکانه قال مضی ما مضی که از لطافت
 بجان آمد موسی و درویش دعا کرد حق بکام اورا دستگامی بیا الی الوجود و دستگام بمعنی
 قدرت و من ذکره بالباء ولم یفرض به و قال بمعنی قدرت و مکنث فقد اهل عن
 البیان بل اخل به اذا مراد نوع واحد و قطعة من القدرة و جدا جابت آمد بعد
 از چند روز باز آمد از مناجات دیدن فاعله ضمیر موسی و الضمیر البارز راجع الی
 درویش که فتار الی مجوس و خلقی انبوه بالفتح و السكون بمعنی الکثیر بهر و کرد
 بکسر الخاف آمد کفت موسی و عم این را چه حالتی کفتند خمر خوردن الی شرب
 الخمر فان الطلاق خوردن بمعنی استامیدن شایع فی اللغة الفارسیة و عربی فی مختار
 الصحاح العربیة سوء الخلق و رجل معرب بکسر الباء بوزن ندیکه فی سکر و معناه
 فی العرف بالمرکه غوغا کردن و یکی را کشته بضم الخاف العربی الی قتل احدا اکنون
 قصاص می کنند **بيت** کمر به مسکین اگر به داشته ای لو کان للهرقة المسکینة جناح
 تخم کنجشکر بضم الخاف و الجیم العربین العصفور از جبران بهر داشته فکذا قد یجد
 الضعیف قدرتی فی ذل الضعفاء کما قال عاجز باشد که دست قدرت یا بد خلاصه بابت السابق

ابن سید علی

ابن سید علی

بر خیزد و دست عاجزان بر تابد مضارع من تافتن یعنی یوزیهم موسوم حکمت
 جهان آفرین وصف ترکیبی اقرار کرد و از تجا سرخویشی ای جرأت علی الدعا له
 استغفار قوله تعا و لوبط الله التزق لعبان لبغوا فی الارض بر خواندای قراء
 مضمونه **لَا** الایة نزلت علی نبینا و هم **شعرا** اذا خاضک اخاض انقل من الخوض
 بمعنی شروع و اصله ورود الماء و شرعه و کلمه ما انا استغفایة فذا بمعنی الذی و
 اخاض صلت و المجموع خبر ما الی اتی شیء الذی اخاضک او کلمه مامع ذال اسم واحد علی
 اتی شیء فهو مبتدأ و اجله الفعلیة خبره الی اتی شیء اخاضک الی جعلک خاضعا یا مغرور
 فی الخطر یفتی بین الاشراف علی المملک و يجوز ان یکسر الطاء للقافیة فی مملکت و الجاران
 اخذ فی وجه متعلقان بقوله اخاضک فلیست الفعل لم یطر بقراء بفتح الطاء للقافیة
 علی الاول و یکسر علی **التکارب** سفله الظاهر ان کلمه را مقدره چو جاء بالجم العوزة
 آمد و سیم و زرش الی اذا جاء المنصب و الفضة و الذمب الی الذی سبیل یکسر السین
 المهملة و الکسرة المختلة للباء و هو الضرب بالید علی القفاً یقال له بالترک تسله
 و من قال اللطمة الیغ تضرب علی وجوه الصبیان عند الاساءة فی الادب فقد استحق
 ان یقال فی حق سبیل خواجه جفیفتر سرش اذ غفل عن لفظ سر این مثل آخر نه حکیم
 ز دست استفهام انگارنی و المشار الیه هو المصراع **الک** مور همان به نباشد پیرش
 هذا مثل فی العجم کما ان قوله لبست الفعل لم یطر و یقال فی التکرار **ع** فیرحمه نکل فتادی در
 زوال **حکمت** پذیرا **عسل** راست و لیکن پسر کرمی دارست یعنی ان فی ابنه
 حرارة اما ذانیة او عرضیة فیضیه العسل و لهذا یمنعه من الکله لا یخجله و من لم یعرف
 معنی کرمی دارست قال یعنی ان ابنه خاز المزاج لا یناسبه **الحل** **العسل** **بیت**
 انگس که توانگرست نمی کرد اند الذی لا یصیرک غنیا او مصلحت نواز تو به متر
 داند قیل فی الترجمة **بیت** اول که که سنه بای قلمه خبری سکه یکن بیلور و سندن

ابن سیدک

ابن سیدک

محل
في بيان العرب والاطراب
والاخران

حكايت اعران العرب كل من هو ولد اسمعيل ع سوا كان ساكن في البادية
او الامصار او القرى وقول الجوهري مع سكان الامصار غير مرضي والنسبة الى العرب
عزى واما الاعراب فهم سكان البادية خاصة والنسبة اليهم اعران فالاعراب ليس
بجمع عرب بل هو اسم جنس والبادي لفظ المص للوحدة للنسبة يعنى واحدا من الاعراب
رايدم در خلقه جوهر يان بصره اى في جماعتهم او سوفهم حكايت مهمي كرده وفتي
در بيان اى في المغازاة راه كم بالضم كره بودم واز زاد معن بالاضافة واعلم ان
الزاد طعاج بنحو للتسوية معن لفظ معن ما يدخر فذكره مع زاد يعنى المبالغة في السفي
يعنى از جنس زاد هيچ بامن چيزى فائز بود واطلاق لفظ معن على الامر المهم والشيئ
المكتسب من المال والزاد شايع كما يقال في التركة معن سنو كله مبدرفاذا فرغ من المعن
فلا تمتعت الى استعصاب من لم يعرف معن لفظ معن وفايد زيارية ودل بهر ملامك
نهادم كه ناكه مقصور من ناكه بمعن فناء كلفظ ناكه بان كيه يافتيم پير از مرد واريان
اللولو مهر كنز آن ذوق وشادى فراموش نكنم كه پنداشتم اى ظننت ان في ذلك الكيس
كندم برياست وهو بالنسبة قاو رشت بغدادى ومن قال قيل اوته وهو معروف عند
اهله فقد بعد من معن اللفظ والمعروف في البلدان البعيدة عن العمر ان اصلها اذا
ارادوا السفر يجعلون الحنطة المشوية في الكيس او الجراب لاجل الزاد في الطريق
فالاعران الواجد ظن ان ما في الكيس هو الزاد من الحنطة المعهونة وبارز فراموش
نكنم ان تلخي ونا اميدى كه معلوم كردهم كه مرد واريديست **قوله** در بيان خشك
الى في المغازاة السابسة وريكي روان الكا الرمل الجارى ومن قال يعنى جريه ايات
بمعن اللفظ ايضا شنه رادردمان چه در بقم الدال چه صدق اذ اللولو لا يدفع
عطشه كالصدق مردن توشه يعنى زاد كوا اصله كه او اشارة الى مردن توشه
قتاد بضم الفاء ماض من قتادن وهو مرادف افتادن فاذا سمعت التحقيق فلا

ابن سديد علم

ابن سديد علم

ابن سديد علم

این کلام از بابی طوطی بر کمر بند او چه حرف الی لا تفاوت بینها و حرف
بفتح تین طاء و الزام المعینین بالترک سقسیه و من قال اداد به سقسیه یا نه فقد
زاد من عند نفسه و قيل في الترتيب **قطعه** قوری یازیل و اقره قوم من صومرا غرق
در ندر با صدف چو یاقوت دوشه از قسرا ز قوشغند انک نه زرنه **حرف طابین**
یکی از عرب الی واحد منهم در بیابانی بیاء الوحدة از غایت تشکیکی گفت **شعر**
بالبیت قبل ظرف لقوله افوز منیتی فعيلة بمعنى الموث يوما بدل من الطرف والمراد
باليوم مطلق الوقت لانه اقترن بفعل غیر ممتد و من لم يعرف العاعة قال اليوم
زمان سابقین طلوع الفجر الی غروب الشمس وقد يطلق في مطلق الوقت وهو
المناسب ههنا افوز الی اظفر بمنیتی بالضم و السكون الی الغنی الی بالیتن افوز لمراد
قبل ان اخون احوث نهد یجر علی انه بدل من منیتی تلاطم رکبتی صفة نهد و هو تفاعل
من اللطم بالترک طباخه او رمق و تلاطم الامواج ضربت بعضها بعضا واختار الماضي
للتفاعل لانه وقع فاعل نصب باضمار ان في جواب الغنی الی اصبر انما املاء قمر بقی کسر
القاف **حکایت** همچنین در قاع بمعنی صحرا و هو معروف بسیط الی مبسوط و طویل
و من قسرا القاع بالمستوی من الارض جعل لفظ بسیط صفة کاشفة مسافر کی کم
شد بود الی ضل الطريق و في بعض النسخ راه کم کرد بود کانه الحکایة السابقة
و قوت بشدید الواء المفتوحة و قوضن بسکونها ثمان و در می چند بالترک که
ببرج اقمه **بیت** شاد ز نشانی کف پای سگانت مانند کدای که بیابد در می چند
بر میان داشت بسیار بگردید بفتح الحاف الفارسی بالترک دولاندی را با بجای
بشرد و بفتحی هلاک شد الی مات بالشد طایفه بر سیدنا ذلک المنزل و در
مادیدند پیش رویش نهاده و بر خاک این کلام را بنشسته **قطعه** کرمه زریق
بشدید الی للوزن جعفری و هو دینا رکبیر مشهور بالخالصیة دارد فاعله قول

این کلام در غایت

این کلام در غایت

این کلام در غایت

المصراع الاخير اخذ مذهب كسر الزال في نوشته اي زاد بر تكثير كلام بالالف الفارس
 بمعنى اخطو اى لا يرفع خطونه بمعنى لا يقدر على ان يخطو خطوه هذا هو المرام بحسب
 المقام ومن قال وقد يقرأ بالالف العزة بمعنى المراد فقد بعد من المراد وريبان
 يكون النون فقير سوخته را مرهون شلغ بخته به كه نقره خام اى الفضة السبك
حكايت مرهون لفظ مستعمل يعرفه كل واحد ومن قال بمعنى اصلا فقد حل المشكل عن
 از دور زمان ناليل بودم الى ما وصلني منه الم حتى يقع مني اينن لاجله وروى از
 كمرش اسع مصدر من كمرديدن بفتح الف الفارس در هم تكشيد والمعنى بالتركة
 بورتر مشايدم مكره وقتي كه بايگ برهنه بود و استطاعت اى قدرت پاي پوشي
 يرا دبه المعنى الاصطلاحى بالتركة با بوج نداشتن اى لم يكن له قدرة ان اشترى الدار
 بجامع كوفه در انواع اى دخلت فيه دلتك حال لكون رجلى حافية يكراديدم كمر پاي
 نداشت سپاس و شكر نعمت حق بجاي آوردم الى شكرت على نعمة الله تعالى وهي صحة
 رجلى وبرزن كفتي بالياء المصدر تي صبر كردم **قطعه** مرغ و قد يرا دبه الراجاه به بيان
 اى الطير المشوى بجمع مردم سير بالسن المجهولة كما عرف كثر اى كثره است از برك
 نره بتشد يد الرأ للوزن به خواست بمعنى اقل من ورق نبات على سفرة مملو من
 الطعام لان المتع الشبعان لا يعرف قدر الطعام وانك را دستكاه بمعنى القدرة
 في جميع استعماله ومن قال في اكثر استعماله فقد اخل بالبيان وقد مر هذا اللفظ
 قريبا ولم يتعرض به هنا وقد رت عطف تفسيرى ليست الى الذي ليس له قدرته ولم اراد
 به الشخص الجامع شلغ بخته مرغ به يانست قيل في الترتيم **قطعه** نوق كشيك
 او كنن بشمش قوش خوان ارا سنده نره دن كم دراو لكه ميج نعمة اى ابر مر مرغ
 بر يان كه شلغ در **حكايت** يكي از ملوك با تني چند از خاصان بيان لغو تني چند
 در شكار گاهي بنمستان بكسر في الزا والميم الى في الشتاء از عمارت دور افتاد

ابن سديد علم

آسمان و

ابن البرقي

ای وقع بعد از آن شرب در آمد ای دخل القیل خانه دمقان قدمر بیان ^{بجانه دمقان ز کیک}
في الباب الاول دیدند مکل گفت شرب ^{التي کردن هم اینی خیمه}
الراد فیها نباشد یکی از وزیر گفت لایق قدر بادشاه نباشد ^{زینم کیم وانشایم}
خبر شد ای وقف علی اراده الملک ان یمنزل بینه وکون
نریب کرد و پیش سلطان برد بطریق الهدیه وزیر خدمت پیوسید و گفت
قدر بکون الدال وکسر الرء ^{بجانه دمقان ز کیک}
بلند سلطان بدین قدر بفتحی تن نازل شدی بالترک
اللق اولمزایدی ولیکن بخواستند که قدر دمقان بلند شود مکل را سخن گفتن او
مطبوع آمد ای قبل طبعه کلام الدمقان شباهتگاه ای وقت الشام بمنزل او نقل کردند
بامدادان خلعت و بخت تحشید ای لدمقان و در رکاب مکل قدمی چند بالترک
برق ایاق بیت ^{الکس که مرا گشت بجور و سنی چند کاش از د تا بون من اید قوی}
چندی رفت و می گفت ضمیرها را جع الی الدمقان ^{ز قدر شوکت سلطان نکشت}
بفتح الکاف الفارسیه چمنر که بالفتح بعض ناقص از التفات بهمان سرای بکون
النون والتقدیر سرای بهمان بالترک قونی او ای دمقان کلاه کوشه دمقان بکون
کلاه والتقدیر کاهه بافتاب رسید علقه بقوله که سایه بر سرش افکند چون تو
سلطان ای سلطان مثلک ^{کتاب که ای مبول ای سائل محوف را و مبول بخاف القاس}
ان بصیر مثله حکایت کند که نعمت وافر داشت ان لکان له مال کثیر یکی از ملوک گفت
می نماید جهول ای بیری که مال نه کران قدمر بیان دارک بیاء الخطاب و ما را مهمتی
بیاء الوحده هست اگر برخی بعض بعض کاهه آخر الدیاجه آزان دستگیر کنی چون
ارتفاع ولایت ای حاصل المملکت رسد ای وصل و فاکرده شود ای بودی ذکر الدین
گفت لایق قدر بزرگوار خداوند جهان نباشد فاعله ضمیمه لایق دست مال چون من کدا
الودن بعض التلوث که چو فرامهم آورده ام بعض قدر جمعه حبه حبه گفت غم نیست

که بکافران می دهیم و در بعضی نسخ بتر می دهیم که الحیثات **للمحبتین** **شعرا** قالوا عجین
 الکلس العجین فعل بعین الفعل بالترک خبر الکلس بکسر الکاف و سکون اللام
 بالترک الجو و عجین الکلس من باب جرد قطیفة لیس بطاهر قلنا في جوابهم ندبه
 بالسین المهملة من سدوت التثنية شقوق جمع شق بالفتح المبرز بتقدیم الراء المهملة
 علی المعجی علی وزن المذهب ای الحلاء و قيل في الترتیبة **بین** دیر که آبی بلجفی طاهر دکلر
 بنزاید ر که سیورز آنو کله مستراح **بین** که آب چاه نصرا في پاکست باباء الفارسی
 جهود مرد می شویم چه پاکست باباء العزیز شنیدم که سر از فرمان ملکی باز زدای اشنع
 عن امره و حجت آوردن گرفت ای شرع في ایلاد الدلیل و شوخ چشمی کردن بالترک
 یوز سر لک و حشر لک ایملک ملک فرمود تا مضمون خطاب یعنی ما امره الملک من المال
 بنز جرد و توبیخ مستخلص بفتح اللام کردند یعنی اخذ و امنه المال المأمور بالقهر و الغلبة
شعرا بلطاف چو بر نیاید کار شرط سه به حرمتی کشد تا چار جزا و مهر خورشید
 بنحش بدای من لم بترحم لنفسه که نه بخشد کسی فاعله بر و شای بدای لولم بر حتم شخص
 آخر فهو یلیق به و قيل في الترتیبة **شعرا** لطفه چونکه حاصل اولیه کار آخر اول حرمتی
 بوزر ناچار مهر که کند و به اتمیه حرمت نیز اول که اتمیه عزت **مکاتب** باز گان
 را دیدم في زمان سیاحتی که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بند و خدمتکار عطف
 تقسیمی و در بعضی نسخ بغیر او و فیکون من قید اضافه الموصوف الی الصفة
 شیه در جزیره کیش اسم مکان مرا بجزا خویش بر د بضم الباء و همه بمشبه نیارای
 احید بالترک دکلند مردن از سخنی پریشان گفتن بین کلامه المنقشه که فلان بازاری
 بفتح الهمزة و سکون النون ثم الموحدة و الزاء المعجمة یعنی شریکی فلان بترک تانست
 و فلان بضاعت ای قاشی بمنده و ستان عطف جملة علی جملة و این کفد قبله و بفتح
 الفاف مکتوب قاضی فلان زمین است و فلان جیز را من المال او الاحتاج فلان

لكثرة ما له وقت نفس جلی بكسر اللام المشددة ای خلقی همچنان در باطنش متمكن
 ای ثبت و نقره كه تاخ را بجای از دست ندادی ای لایسع خبزه واحد ابرو و كبریه
 ای صهریه را ببقه استواختی بیا الحکایه سابقا و لاحقا و هذا مضارع منفی من تواخضن ^{ما تترك}
 او خشمق و سكر اصحاب كهف را استخوان نینداختی مع كونه با محلی الاحسان في
 الجملة خانه او را كسی ندیدی در كشان یعنی مفتوح الباب و سفره او را سر كشان
 لا ساكه علی وجه البالغة **بیت** در ویش بجز بوی طعامش نشنیدی اعلم ان لفظ
 نشنیدن بستعلی بمعنی بوییدن في اللغة الفارسیة مجازا شایعاً و كذا انتظامها
 فاذا عرفت التحقيق فلا تلتفت الی ما قبل انه بالاشتراك و الی قول من قال ان هذا كناية
 عن كمال امساكه بحيث یسمع الفقیر رایحه طعامه من الغیر مرغ از پیش باباء الفارسیه
 و كسر السین منافی الی قوله نان خوردن او ریزن بجیدی ای لا یلتقط الطیبه كسیره الطیبه
 من بقایا سفرته قبل في الترجمة **بیت** در ویش یكی قوفنی ای شد را بحق قوفش انكلك
 او و غنی دیرمدی الحق شنیدم كه بدر بای مغرب ای فیه راه مصره مقول مقدم بقوله
 بركه رفقه ای توجه الیه و خیال فرعون باباء المصدرتی در سر عطف جمله علی جمله قوله تعا
 حتی اذا در كه الفرق یرید ان یصل الیه و بعض الآیه الوارده فی قصه فرعون ان حاله وقعت
 كحال فرعون و تمام الآیه و جاوزنا بنی اسرائیل البحر فاتبعهم فرعون و جنوده بغیا و ذرا
 حتی اذا در كه الفرق قال آمنت انه لا اله الا الذی آمنت به بنو اسرائیل و انما السلیمن
 الآن و قد عصیت قبل و كنت من المفسدین نالاه باد مخالف كه و بكسر الطاف الفارسیه
 كشته بر آمد مرئی بقوله شنیدم كه بدر بای مغرب چنان گفته اند **بیت** با بمعنی مع طبع
 بكسر العین للاضافه لقولنا التاء للخطاب چه كند دل شكایه عن الطبع كه بسازد بكسر
 اباء با تریكه دوزله و قوشله یعنی موافقت ایدوب مقبوله اولای و قد بقراءه سازد بالنون
 النافیه با تریكه دوزیمه و قوشلمیه شرط بالفهم و التكون الترحم الموافق كی قال

خواجہ حافظ **بیت** کشتی شکستنا نیم ای باد شرط بر خبر باشد که باز بینم آن یار شازاد
 و من لم یعرف معناه قال ضرب عن الترحیقال له بالتمیز فی زیر همه و فنی نبود لایق کشتی
 ای نصیب دست دعا و بر آورد متعلق بقوله ناله باد می گفت کرد کشتی بر آمد و فریاد
 ۲. قائل کمر دن کمر فن قال الله تعالی فاذا ركبوا في الفلك الاية منصدة بطلام محذوف دل
 علیه شری ۲ حال المشركین سابقا ای مع علی ما وصفوا به من الشریک فاذا ركبوا في الفلك
 دعوا الله مخلصین له الدين ای کاشین فی صورت من کل من دینه الله تعالی من المؤمنین حیث
 لا یذکر و الله تعالی **بیت** دست نضره چه سود ای لا یتفع بنی محتاج را لانه وقت
 دعا بر خدا ای بی رفعا لیه وقت کرم در بغل بذختین ای الابط **قطعه** از زر و سیم راجع
 بیا الوحده برسان ای المحتاجین خوب تن هم تنگی بر کبر ای خدایت منفعت بصرف
 مالک ای الطوائج المباحه بعد ما تصدق به چونکه این خانه از تو خواجده ماند ای بی
 وانت تموت خشتی از سیم و خشتی از زر کبر ای افرض جدا و مبتدا من لبنات
 من فضة و ذهب فلا تصرف مالک ای تزیین البیت و تزیین بل ای التصدق و التبع
 آورد اندک در مصرا قارب در و بیش داشت ای لمان له فی المهر و رث فقر آ
 بیقین مال او توانگر شدند ای صاروا اغنیاء جامهای کهن بمرکز گردیدند و خدیجه
 الحاء المعجی و الزهراء الشذیه ثوب سدا حریه و طمعه شعرو اسم حیوان بستی الثوب
 انخد من و بر ما خرا ایضا و قیل اطره صوف غنم البحر و قیل ان ذلک الجوان غنم البحر
 و دیاطی متاع لطیف معروف ببردند القباء دران صفت یکی را دیدم از ایشان
 ای من و رثه بر باد پای الیاء الاخره للوحده و المراد به الفرس السریع فی المشی روان
 ای بذهب و غلای بیا الوحده پیری بیکه در پی او دو ان صفت مشتمه من دویدن با خود
 گفت **قطعه** و ما که کز تبار که دیدی بالکاف الفارسته ای لورجع البیت حیالمان قبله و بیوت
 و هو من یعلق به الشخص من الاقارب رذ میراث سخت تر بودی بیا الحکایه

مطالع
في توارخ ملوك

مجلد

در بیان تاریخ ملوک و سلاطین

دم که دشمن بیای علی التوالی رسید گفتند که کیانی بفتح الحاف العرفی ای قوس
منسوب الی ملوک کیانی نشاید کشید و اعلم ان ارباب توارخ الجمع قسماء
الملوک الماضیه من تحت ایلان علی اربعة مراتب الاول ملوک پیشین داوان اولهم
کیومرث و آخرهم کیلک و سن و الس ملوک کیانی اولهم کیخسر و آخرهم اسکندر
بن داران و الثالث ملوک اشکانیان اولهم شابور و آخرهم بهرام و الرابع ملوک
ساسان اولهم اردشیر بابکان بن ساسان کما ذکر سابقا و آخرهم یزدگرد و المعنی
اذا اُجکروا جاء العدو لقتلکم لا تقلد علی الدفع **طایف** ابلهی را دیدم سمن و طیم
و خلعتی در بر ای علیه ثمن ای کثیر الثمن و مرکب تازی ای فرس عربی در زیر ای ركب
علیه و قصب مهنوع من الاقنعة المنسوجة بالابریم بشد به الرأس **بیست**
بستی قصب اندر سر ای دوست بمشتی ز سر به بوسه به مار ای دوست بستان
مصری اسم نسبة بر سر ای جعله عامه فی رأسه که گفت مخاطبا الی ای سعدی
چگونه می بینی این دیبا که معانی و وزن المفعول من اعالم الثوب ای جعله ذاعا بقیه
و هو قطعة من الثوب یخاطف منکبه و هو ما یجوز فی زماننا بدین حیوان لا یعلم ان اجامل
گفتم فی جوابه خطی بیا الوحد زشت که باب زر نوشته است **شعر** قد شابه
بالوری ای بینی آدم چهار فاعل شابه و التکیه للتحقیق عجل منصوب هنا بنقد ر اغنی
جد ابدل من عجله خوار جمله اسمیه صفة جدا اطوار صوت الشور **قطع**
بآدمی نتوان گفت مانند این حیوان فیہ تقدیم و تأخیر للوزن ای نتوان گفت این حیوان
بآدمی مانند مکر در آید بکسر الی الی بالترکیه رد اکذا سمع من الاساقفة و قبل بضم الی الی
و تخفیف الی الی للوزن و اصله بنشدید الی الی واحدة الی الی و لا یخفی به و قد ارادنا
بحسب المقام و دستار ای العامة و نقش بیهوشی من الصورة البشرية بکسر و
امر من کیدین بفتح الحاف الفارسی در همه اسباب و مکل و هستی او مرهون

که هیچ

که هیچ چیز نبینی و ف بعض نسخه بنای حلال جوشن قبل از ترجمه رابعی برآمده
 در دیکه او حیوان مکرر داس و دهنش نقش است یوری ان قوا سباب و
 ملکن و وار لغنی حلال کوریه سن سن هیچ انکل مکرر قان قطعه شریف اگر منصف
 بکسر العین من الضعف بالفتح والضم الضقة القوة کذا فی مختار الصحاح و من قصر
 علی الفتح فهو من ضعفه شود خیال منه ای لا تصور که پایگاه و هو مراد ف بالاء
 بعنی الحز الذي يوضع عليه القدم و بعنی المسترخ و بعنی المرتبة کذا فی بحر الفراء
 و المراد منها المعنی الاخر بلندش ضعیف خواهد شد و المراد انه لا يضعف قدره
 و راستانه سمین بفتح زربزند مرهون گمان مبر که یهودی شریف خواهد شد ای
 لو کان لليهودی عتبة من الفضة و سمارها من الذهب لا ترفع ان یرفع شأنه و قبل
 فی الترجمة قطعه شریف اگر چه ضعیف او لا ضعیف من خیال آنکه که بوجه مرتبه سین
 ضعیف اوله کر کن اگر کنش استکن التو ان ایله میخلیه کر مکان التمه یهودی شریف
 اله که کر حکایت دزدی کدایی را گفت شرم نداری ای قال سارق سائل لا تنجی
 که از برای جوی بیاء الوحی سیم ای لاجل الفضة القليلة کما بشعر که دست پیش
 مهر نیم ای خیس درازی کنی گفت فاعله ضمیمه کدایت دست دراز و صف ترکیبی
 از نیم بفتح اباء الفارسی و کسر ایاء للاضافة و فی بعض دست درازی با بقاء المصدرتی
 و ثی بلا لفظ از یک حبه سیم ای لاجله به که میبرند بنشد بد التاء بدانکی و نیم ای بدلق
 واحد و نصف حکایت مشت زنی المراد به معناه الاصطلاحی ای الشخص القوی
 الذي يقال له زور بازو احکایت کنند که از مهر مخالف ای من الزمان الغیر المساعد
 بالمال بجان آمن بود کتایه عن کمال الشکایه و از خلق بالیاء الممهله فراه ای واسع
 کتایه عن کثرة الاکل و دست بکسر التاء للاضافة شکل بفتان آمن لاجرم شکایت و
 فی بعض نسخه مشورت و هو بعيد پیش پدر برد و اجازت خواست که عزیم سفر دارم

این کسر لا علی

دست درازی با بقاء المصدرتی
 و ثی بلا لفظ از یک حبه سیم ای بدلق

ای قصدت السفر قطعات حکم بفتح الحاف الفارسی بقوت بازوان جمع باز و دامن
 کامی بالکاف العزنی و بباء الوجد بکف آرم بیت فضل و هنر ضایعت نافع اند
 فیغنی ان بظهور و هما لئلا یكونا ضایعین عود براتش زیند مشک با یندقا لاسب
 ان یوضع العود علی النار و یسحق المسک لیتظہر کما لهما و هو الریحة الطیبة پد کفت
 ای پسر خیال محال از سر سبز رکن ای اخرج الجنان الحمال من الرأس و بای قناع
 در دامن سلامت کش بفتح الحاف العزنی ای اقنع که بزرگان کفته اند دولت نه
 بکوشیدن چاره که جو شیدن ای لا یحصل الدولة با جذا فاما لعلاج قلة الغیلان
 ای القناعة بالقلیل من الطعام و قیل العلاج قلة الاضطراب بیت کس شواند
 کرفت دامن دولت بزور ای بالقوة و القهر کوشیدن بالکاف العزنی اسم مصدر
 من کوشیدن فاعل است و سمة بکون التین ما یختضب به بالترکه راستق
 و قول من قال الوسمه بمعنی الکتی من وسمه اذا اثر فیہ بسمه و کت لا یناسب المقام
 برابر وی گوئی **شعوی** اگر هر بفتی بن سر مویت هنر دو صد باشد مرهون هنر بکار
 نیاید جو بخت بد باشد ای لو کان فی مقابلة لكل شعر ما یستکمال لا ینفع اذا طان دولتکل
 معوایة فیحیه چه کند ای ما یفعل زور هنر و وصف و فاعل کند و ارون بخت الواو من
 نفس الطامة و وصف ترکیبی ایضا بدل منه یعنی بحس طالع بازوی بخت که بازوی
 سخت یعنی قوۃ الطالع اولی من قوۃ البدن پسر کفت ای پدر فواید سفر بسیار
 تینا بقوله از ترهت خاطر ای من سرور و جذب فواید ای النفس و دیدن عجایب
 من الآثار و شنیدن غرایب من الاخبار و تفریح بلدان بالضم و السکون جمع بلد و کاوش
 باطام الممثلة ای المکاتمة خلان بالضم و التشدید جمع خلیل و تحصیل جاما و ادب و مزید
 مصدر معنی مال و مکاسب ای زیاده منها و معرفه یا ران ای حصول المعرفة بهم و تجریت
 روزگار ان چنانکه سالکان طریقت کفته اند **بای** تا بدکان و خانه در کردی بکسر الحاف

ابن سید علی

الفارسی و بیا، الخطاب ای مادام کنت فی الدکان و البیت مرهونا یعنی مادام
 لا تخرج الی السفر مهر کن ای خام آدمی نشوی فاعمل بقول هذا بر و اندر جهان نفع
 کن کما قال السیاحون **ب** اگر خواهی که در عالم بخندی لوندی کن لوندی کن لوندی
 پیش از آن روز که جهان بروی ای قبل از تروج من دنیا پدر گفت ای پشیمان
 سفر برین لفظ ای اسلوب که بیان کردی در شمارست و لیکن پنج طایفه راست
 و من آوردی التی قبل لفظ پنج با، الصلة و بعد لفظ راست فقه ارتکب لاسند را
 اول ای الاول ای من تلک الطایفه باز گاهی بیا، الوحده النوعیه را که با وجود
 نعمت و مکنات ای قدرت غلامان و کنیزان قدمه بیان شد حکایت الهامیه و من قال هنا
 جمع کنیزان کذا فیل و قال فی البحر کنیز و کنیزک للاحاق لغتان بمعنی جاریه و لعل قوله
 کنیزان جمع کنیز و اما کنیزک فهو جمع غم کنیز کان فقه اظهر عدم عالمه و لهذا اورد قیل
 و قال و لعل فی المقال دلا و نیزه وصف ترکیبی للمجمعین و شاگردان چایکی دارد ای
 له من الخدام مهر و زهر و وجه شب معانی بیا، الوحده فیها در مهر خط از نعیم
 دنیا تمتع و منتفع می شود **قطع** منع بگونه و داشت و صحرا و بیابان غریب است
 لانه مهر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه با لوا و ارسیمیه ای محل النوم و الاستراحت
 ساخت فی ان المنع من الامور و انه که بر مراد جهان نیست دست رس ای من پس
 له وصول البدای مراح الدنیا در زاد بوم خویشی ای فی الموضع الذی ولد فیہ و وطنه
 الاصلی و قدمه بیان معانی لفظ بوم فی قول المص در شروع بوم خس غریبست
 و ناشاخت ای غیر معلوم و دوح ای الک من تلک الطائفة عالمی بکسر اللام و یا الوحده
 کالسابق که بنطق مصدر میی یعنی بینکام شبرین اباء سببیه و قوت بشدیده
 الواو فصاحت عطف علی مدخول اباء و کذا قوله و حاثیه بلاغت ای بسبب
 من الامور مهر جا که رود بخندش اقدام نمایند الناس و اکرام کنند **قطع** وجود

تسلیم

این سید عالم

این سید عالم

مردم دانا مثال زر بتندید الهاء للوزن وكسرها للاضافة طلاست وهو كل ما طلبت
 به كنه في مختار القميح ومن قال مهنا والطلا في الاصل ما استوعب الشئ وقد قال
 في قول المصن لا جورد وطلاست به ديوار في مختار القميح الطلي كل ما طلبت به فقد
 غفل عن احد قوليه واعلم ان معنى لفظ زر طلا باله كنه يا لدر التنوع والمراد به
 الذهب الخالص لان الطلا بتخذه كنه كنه كما كه رود قدر وقيمتش دانند فان
 الذهب اينما ذهب رواجه بزرگ زان ناوان بشهر واقيل ان شهر وافتح الهاء
 لفظ واحد واما بعض سلاطين العجم في اوایل سلطنتهم بريدون اظهار تفر سلطنتهم
 ويامرون ان يكتب اسماءهم على الاوراق الصغار كضرب الدراهم ويامرون الناس
 ان يقبلوا تلك الاوراق في بيوعهم كالدرهم المضروبة والناس يقبلونها خوفا من قهر
 سلاطينهم واسم تلك الاوراق شهر واما ند مضارع من ما شئت بمعنى المشابهة
 فالمعنى ان الابن الجاهل للرجل العظيم مثل تلك الاوراق يعامل بها وتقبل في البلدة
 كه در ديار غير بيشن بهيج نشاند لانا ليست بداهم مضروبة من فضة خالصة وقيل
 ان اللفظ المذكور مرتب من لفظ شهر بكون الهاء ولفظ واو للفظ واحسان احد
 باله كنه كنه ووقد يكون زايدا للتركيب او التحسين للفظ وقد يطلق على المطعومات
 نحو غنوج واو قد يكون بمعنى باي للمصاحبة ولعل واهنا اما بمعنى باز او زاید وبقرب
 من الاول ما قيل شهر وافتح الهاء لفظ واحد في الهميلوي يستعمل بمعنى مكتوب الحاكم
 سوح اي الثالث من تلك الطائفة خوب روي ابياء الثانية للوحدة كه در وزن صاحب
 لان بحالط او ميل كنه فان حسن الصورة مقناطيس القلوب وصحبتش را
 غنيمت شناسند وخدمتش را منت دانند اي بعدونه نعمة او منته على انفسهم كه گفته
 اند اندك جمال به از بسياري حال وكنه اروي زيارهم ودهاي خسته است وكلمه
 بكسر الكاف الفارسي اي مفتاح درماني بسته قطع شامه اي محبوب آنجا كه رود

ابن السید لعلی

ابن السید

این کتاب در بیان
 معانی و اصطلاحات
 و کلمات و عبارات
 و نحو و صرف و معانی
 و کلمات و عبارات
 و نحو و صرف و معانی

حُرث و عُرث بِنَدِ اِی بَعْلُوْنَه و رِبْرَانْدَه بَغْرِش الضمیر راجع الی شاهد پد رادر
 خویشت فاعل برانند پتر بالباء الفارسی و تشدید الراء للوزن طاووس بر اوراق مسا **ح**
 دیدم اِی کَانُوا و ضَعُوْهُ فَمَا کَفْتُمْ اِیْن مِنْ لَئِیْ الظاهر ان التاء من نفس الكلمة بمعنى
 المرتبة و من رَجَّحَ کَوْنَهَا لِلخَطَابِ فَهَذَا رَجَّحَ المَرْجُوْحَ اِزْفَر تَوْنِیْ بِیْنِمْ بِیْشِنْ بِالْبَاءِ الْعَرَبِیَّةِ **ابن سید علی**
 کَفْتُمْ فاعله ضمیر پیر طاووس خاموش اِی اسکت که مهر کس که جمادی دارد من کالای نوع
 من الحس مهر کجای پای نهد دست ندارند شیشین بالباء الفارسی اِی لاینبعونه و لایزونه
رابعی چون در پسر موافقت و دبیری بالباء المصدرتی بود اندیشه نیست اِی لایتم
 که پد رازوی بری بود لفظ بری یعنی بیز از علی حاصرتی به ف کتب اللغة و توفال **ابن سید علی**
 یعنی مبتدی و منقطع بود فایات باصل معناه او کو مهرست کو امر من گفتن و قد
 مرتباً فائت ذکر صدق در میان مباحث و ف بعض النسخ مباد و تشدید
 الراء بفتح را ایتیم فی الانسان من الالب له و فی الطیوان من الالب له و فی الجاد ما لا یظلم
 همه کس مشتری بود چراغ اِی الرابع من تلك الطائفة اوزای اِی شخصی له صوت **عقودت**
 حسن که بخجیر ماد اودی اِی بخلق منسوب الی داود و هم اِی بصوت حسن که داود
 آب از جریان مصدر و مرغ از طیران بتقدیم الیاء علی الراء و من عکس فقد غلط **ابن سید علی**
 باز دارد اِی بسک **حکایت** کان داود و هم حسن الصوت بالنباحه و تلاقه الزهور
 حتی کان یقع الانس و الطیور سماع صوته و قیل کان یجل من مجل الآف من الجائز
 پس بوسیلت این فضیلت باضافه و سبب دل مردمان اِی فلو بهم صید کنند و ارباب
 معنی بنادمت او یعنی ندیم شدن او رغبت نمایند **شعر** سمعی اِی سماعی مرفوع تغییر
 بالابتداء الی حسن بغنی بین الالغای جمع اغنیة خبر من استقامت مرفوعة محلاً بالابتداء
 و اسم اشاره مرفوع محلاً خبر الذی حسن یا لیم و تشدید السین المهملة بجمع متبوع
 و الموصول مع صلة صفة ذا المتاع مفعول حسن و سکون الباء لضرورة الشعر و التثانی

یا کینه

جمع منه هو من الاطلاق ما كان علم وترين والمناب ما كان علم ثلثة اوتار والمقصود
بجمع الاصوات الحسة الخلقية علم ثغرات الآلات الصناعية **حکایت** سئل
الجند قدس سره ما بال الانسان اذا سمع الصوت الحسن اضطرب قال ان الله تعا
ما خاطب النزه في الميثاق الاول بقوله الست بربكم ناداهم بصوت حسن فاستمعوا
عذوبة سماع ذلك الكلام الارواح فاذا سمعوا الصوت الحسن خرجهم ذكر ذلك
قطع چه خوش باشد آواز نرم و خیرین بالترکه اینچه بکوش حریفان مست صبور
بالاضافة في الالفاظ الثلثة به از روی خوبست او از خوشی خلقه بقوله که ان خط
نفس است و این فوت روح هو اول من حظ النفس پنجم من تکل الطائفة پیش
وری بیا الوحده و لفظ ورمنا اداة نسبة و قد مر بیان معاینه فعی پیش ورم
صنعنلو که بسی باز و کفای قد مر معناه حاصل کند تا آب روی از بهر نان رخته
شود الی لابال الناس للثلاثین صب ماء الوجه لاجل الخیر چنانکه خردمندان گفته
اند **قطع** که بفرقی باباء المصدری رود از شهر خوشی مرهون محنت و سختی نبرد
بافتحات پسند و ز وصف ترکیبی فاعل رود و فاعل نبرد علم التنازع بالترکه
اسکچی و رختخا به باباء المصدری ایضا فتد از مملکت ای من المملکه العمون بفرینه
خرای که سه خسد مضارع من خسیدن یعنی خفتن ملکی بکسر الای فاعل فتد
و فاعل خسد کالت بق وهو مضاف الی قوله نیم روز فلا یكون 2 قوله نیم روز
ظرف فتد او خسد کاظم بل هو اسم مملکه چنین صفتها که بیان کردم من قول الاب
لابنه در سفر موجب بکسر الجیم جمعیت خاطرست و داعیه طیب عیش الی الباعث
لین المعیته اما انکه ازین جمله بهره است الی لا نصیب له منها بخیا بالظلال و جهان
برود بل بیضی نقشه کا قال و دیگر کشت نام و نشان نشود چنانکه گفته اند
قطع مهرا نکه کردن کیتی بالکافی الفارسیه فیها بکین بفتح الباء الصله و کسر اللام

العریة او بر خاست بلا و او ای قام بغیر مصلحتش الی خلاف ما یفعله رهبر الی باباء
 المصدر می کند ایام الی الزمان و موقوفه کند کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید
 بالنون النافیة والمعنی بالتمیز که بر کوکب چن که دخی یواسن کورمه که در قضا می
 بر دش بافتحات تالسول دانه و دام فی ملک بر کفشت جوابه ای بد قول حکارا
 چگونه مخالفتم که گفته اند و قول احکام و هذا الكلام الی رزق اگر چه مفسوست
 باسباب حصول آن تعلق الی المباشرة باسباب حصول شرطت قال النعمه
 قد تكون مشروطة بالمباشرة و ملا اگر چه مغذی است از ابواب دخول آه احتراز واجب
 قال الله تعی و لا تلعبوا بیدیکم الی التملک **حکایت** ان قوما شکوا الیه علیه السلام و لما ارضاهم
 فقال تحولوا فان من القرء التلق و التفرق مائة المرض **قطعه** رزق اگر چند نفر
 فی الاصل سوال عن العدد بمعنی کم الاستغناء و قد يستعمل بمعنی چند الی جمع کم الخبریة
 که کان برسد الی یصل الی الشخص شرط عقلست جتنی از درم الی طلبه من الابواب
 و رچه کسی نه اجل نخواهد مرد و المعنی بالتمیز که چه که اجلسه اولسه که کدر نومرد
 و مان از درم و قبل فی الترجمة **قطعه** رزق اگر چه که در کان ایر شور شرط در استی تر که
 که چکم نه اجل کشی اولسه سن و ارب از درم آخر نه کتمة درین صورت که متع من كلام الابن
 باییل دمان قدمه بیان نه آواخر الباب الاول بنتم المراد به المجموع بعنة بلا توقف
 اصلا كما عرفت فی حکایه ملکی زان کوناه و من کم یعرف الاصطلاح قال فی شرحه الی آخره
 ثم قال کذا سمعت لعمد معرفته و با شیه زبان بالتراد الفارسی بمعنی الملبس بنی در افکنم
 لغوة و شجاعه مصلحت است که سفر کنیم علیه بقوله که ازین پیش با لیا العریة طاق
 نه نوانه مذاق **قطعه** چون مرد در فساد جای و مقامی خویشی ای خرج منه دیگر چه غم خوردیم
 آفاق جمیع اطراف جای اوست ای محله شب مهر توانگری بسر الی بیاء الوحیة فیها می
 رود لوجود بینه در دین مهر کجا ظرف مکان که شب آید سرای اوست و بقیة البتین

من جملة الحکایات
 التي رواها الشيخ
 في كتابه في مناقب
 الامام

ابن السید علی

علم ما وقع في بعض النسخ او ارتفاع وحقن و منزل چه جا جنت ان بطریق التعلیل
 هر جا که می رود همه ملکی خدای اوست فلا بد ان یسکن فی کل موضع این یکف و همت
خواست و پذیرا و دایع بفتح الواو که دکانها معتاد و روان شد ای ذمیب بفتح
ای و فن رفتش شنیدند که می گفت بیت منه و رای صاحب کمال که بخش بنا شد
بکام ای مرا بجای رود بیرون ای موضع کشت نشان تقدیر الطام نامش
ندانند قدح الضمیر ادخل علی لفظ که للوزن تا بر سیدان ذمیب و وصل بکنار رای که سکن
از صلا بت ای خفت او بر سکن همی آرد و آرای صوت الماء بفر سکن طریقه فرج
و موقعا را ش عشر الف خطوة همی رفت بیت سه بکین بالکاف الفارسی بالتی که تورج
و مولف مرب کب من لفظ سهم بمعنی الریب و لفظ کین فانه اذا نسبة آله که مرفاعه و هو
الاو ز یکسر الهمزة و فتح الواو و تشدید الزای بالتی که آوردن و حقا قال یعنی مثل البط
والاو ز فقد نک معنی اللفظ و الحج منه قال و قد یقال المراد به هو الاو ز فقط و هو
الاو فوق لمقتضی اللفظ در ایمان نبودی فیه مبالغه کتر یا موج ای موج الاحقر آسیا سکن
ای حج الرفاء از کنارش الضمیر راجع ای آب در ربودی بیاء الخطایه فیهما که همی بفتح
الکاف الفارسی بمعنی طائفه مردمان را دید که هر یک بفتح اضه بفتح القاف لفظ طریقه بالقاف رست
زیر ز در مجه یکسر المیم و فتح الباء بالفارسی کشف کنز کاء نشسته و رخت سفر
بسته فلا را آهم کونک جوان را دست عطایه تسبب الفقر زبان نثار کشد
ای مدح الملاح و نضرب ایم چند آنکه زاری که دیاری بالباء المصدر تی فیهما نکند
و گفتند ای اهل السفینه بیت ی زر شوال خطابه که کفی بر کسی ز و رای انظار
المرام بالقوة و رزم و داری بزه و محتاج ن بالتی المغیبه معنی باء الخطاب ملاح
ی مروت از و بکنند بکمر دید بالکاف الفارسی ای رجع و گفت بیت زر ندار شوال
رفت بزه را ز دیر یا لا ینفع القوة زور به بکوه الباء مرد بفتح المیم و الباء الترسمی

این سیله

چه باشد و المعنی بالترک ایوان ارکان قوتی که او را زرب یک سره بیار فلما قیل له هذا القول
 جوان را ازین طعنه دل بهام برآمد معناه بالترک کوکلی فرشتی خواست که از انتقام
 بکشد الانتقام هو المعاقبة و المعاقبة کشته رفته بود فلما بعد رطل الانتقام آواز داد
 ای نادانی که اگر بدین جاه که پیوسته ام قانع شوی خطاب للملاح در پیغ نیست
 فلا سمع کلامه ملاح طبع کرد و کشته را باز کرد و ایند متعدد من کیر دیدن **بیب** بدو زد
 مضارع من دوختن شتره بغتی تین و سکون الهاء لفظ عرق یعنی غلبه الحری و اهل الشتر
 لا یقرؤن الهاء دیدن مرشدند قدم تر بیانه خطایه سر منکل زان در آرد طبع مرغ و
 ماهی پسندای بد خلهای غیبه چندانکه دست جوان بر پیش و کمر بیان ملاح رسید و او را
 بخود در کشید و نه محابضه الیم بلانا فی آخره لفظ فارسیه و العزیه محاباة و معناه میل
 و توقف و من قال یعنی بک و بلا محاباة فقد عرف الشیء بنف بلا محاباة و کوفت
 بالکاف العزیه بارش ای قرین الملاح از کشته بدر آمد ای خبر من الشفیه که پیش
 ای مظاهر کند همچنان ای کلام ملاح در رسته بالباء المصدری ای غلظت و بد پشت کرد و بد
 ای اعرض مصلحت آن دیدند که با او مصالحت کنند اذ الصلح خبر و با حرة بضم الحرة
 کشته ماسحت الماسحة السامیه و نامحو اسامی و اگر اذ فی مختار الصحاح
 و من فسر بقوله یعنی جو رمردی فقد ساج **شعوی** چه پیر فاشن اشتد یعنی اباء
 الفارسیه معناه بالترک فرشته و چکن بنی تحت یار ای افسر که سهیلی بالباء المصدری
 پیندد و بر یکسر الهاء کارزار بکون الراثن بینها زاده ای بطلق الر فو ثاب الحرب و
 المراد شکینه لطاف کن الجاکه بنی سنیه قدم معناه بنیر دشت بد التراء فتر بفتح
 القاف و تخفیف التراء یعنی ابر شیم و بنشد بد ما معرب سرج را تیغ نیز بالباء المصدری
 یعنی الحاد بشرین زباج و لطف و خوشی بالباء المصدری فیها انواع ای تقدیر که بیلی
 بجوی بیاء الوحده فیها کشته خطاب عام بعد رماضی لغز تقصیر هم الذی مضی در قد مش

این سیدی علی

این سیدی علی

افتادند ای اهل السفینه و بوسه چند بفق لای الا خلاص بر سر و چشم داشتند
 ای قبلوار اسه و عینه و بکشته در آوردند ای اذ خلون السفینه و روان شدند ای
 مضواتا بر سیدند بستون بفتی التین و التاء و بیا الوحده ای و صلوا الی غود که
 که از عمارت یونان در آب ایستاده بود ای بقی منصوب ملاح گفت کشته را خللی
 بیا الوحده هست یکی از شما که دلاور تر است بفتح الاشج و مردانه و زورمند اراد
 الملاح بعد از تفریح باید که برین ستون رود و ریسمان کشته بکشد تا عمارت کینم ذلک
 الخلل جوان بغرور دلاوری ای الشبی عه که در سر داشت از خصم دل آزرده بفتح تاذن
 القلب شنید بشید و لم یحترز منه و قول حکما را کار نگرمود ای لم یعمل بموجب قول که گفته
 اند هرگز رنجی بدل رسانیدی اگر در عقب آن صد راحت رسای لتطیب قلبه از یاد دل
 باباء الفارسی بفتح العوض آن یک رنج این مباحث که بیگان از جراحت بدر آید ای
 یخرج نصل السهم من الجراحه و از آزار بامداد اسم مصدر و بجی صیغه امر و يستعمل
 صفة فی التکیب مثل قولهم دل آزار در دل بماند **بیت** چه خوش گفت بکتاش
 با خیل تاش هما اسمان لر جلیق نصیحا حدهما الآخر بقوله چو دشمن خرسیدک الوارد
 به الایذ و هنا این مباحث ای من مکافاته بالشر و قيل فی التمهید **بیت** نه خوش و بدی
 بکتاش بد و بسته چو دشمنان ایجتدک اوله امین **قطع** مشوا این که تنگ دل کردی
 بالکاف الفارسی چو دوست دلی بکتاش آید قوله مشو جزاء شرط مقدر و الشرط
 المؤخر ای قوله چو دوست اه تفسیر لذلک الشرط المقدر و من قال مشو جزاء مقدم
 للشرط المؤخر ای قوله چو دوست اه فقد چو تقدیم الجزاء علی الشرط سکن بر
 باروی حصار بمنزله بقله بقوله که بود که حصار سکن آید ای بکتاش ان یقطع منه و یقع
 علیک چند آنکه مقود بکسر الیم و سکون القاف زمام کشته بر ساعدش پیچید و بکسر
 و بر بالای دستون رفت بیا خدا السفینه من الجری ملاح زمام از کفش بشدید

از بیا سید تا علی

الغاء حزنه وهو الراحة وتخفيفها فاستمع الراحة والتعب قال في التحريف
 ايا وكوبك ومن لم يعرف هذا التحقيق قال في شرحه بفتح الغاء الشدة في الاصل ومنها
 بقراءه بالتحقيق في الاشهر وهو المشهور من الظاهر العجمي در بود وگشته براند بجان دارا
 حیران باند روزی دو بلا و محنت دید من الجوع و عسر التمرار و سختی کشتید سوم
 روزای ایوم الثالث هوا بشن بالواو الهمسئی که بیان کرفت هذا هو التعلیل الفارسی
 ومن کتب بلاوا و قال في شرحه الی خاب که یانش فلم یعرف قاعده الکتابة الفارسیة
 و طعن المصن بلسان العلم لعدم علمه و باب انداخت یعنی لعلته النوم لم یقدر علی
 امساکن نفسه فوقع في الماء بعد از شبان روزی بعد یوم و یلکه بکنار افتاد از
 حیواتش رمقی یعنی تن بقیة الروح مانده بود عبارت عن کمال الضعف و قرب
 الموت برکن درختان الی ورق الاشجار خور دن کرفت الی شرع في الحله و یخرج
 بکسر الباء العربیة کیما ان یغنی اصول النبات بر آوردن للاکل تا اندک قوت یافت
 و قدر علی الشی صریحاً نماند و هر فت ناشد و که سده و نه طاقت شد لعدم
 الماء و الزاد تا کما بهر چاهی رسید في الطريق قومی را دید بر و کرد بکسر الخاف
 الفارسی آمده بود نداجل شرب الماء و شربنی بباء الوحده به پیشینزل الی
 بغلس واحدی آشا میدند الی گانوا بشربون جوان را پیشینزود آب طلب
 کردند من الزین یخرجون الماء من البئر ابا بکسر الهمزة مصدر رای یأخذ الی امتناع کردند
 فالتاب لعدم صبره دست تغفل دراز کردند و تنی چند را فر و کوفت الی ضرب
 علی الارض مردان غلبه کردند و نه محابا بزدند **قطعه** پشه بالباء الفارسی و تشدید
 الشین و هی البقعة چوپر مشد الی کثرت برزند پیل را فان الضعفاء اذا اجتمعوا
 حصل لهم القوة بامه مردی و صلابت که اوست فیه تقدم و تاخیر للنظم الی او که باهمه
 مردی و صلابت است و من قال یعنی که در اوست فقد رل غلظا من الخارج بلا حجة

ابن سید علی

ابن سید علی

ابن سید علی

موز چکانه اجمع موزچه چو بود بفتح الواو اتفاق مرمون شبیر زبان را قدمه صناعه
 قریبا بدرانند مضارع من دریدن پوست مفعول بدرانند في الكلام تقدم وتأخر
 ای بدرانند پوست شبیر زبان را بکام ضرورت در کاروان افتادای وقع عقیهم
 و برقت شبانگاه برسدند بقای که از دزدان در خطر با حیا المعی بود کار و بکار
 و انبیا را دیدن بر اندام افتاد و دل بر هلاک نهاد خوفهم من السراق و گفت اندیش
 مدارید یکی که منم درین میان ای یما بیکم پنجاه مرد را جواب دهم ای اقای و دیگر جوانان
 هم یاری دهند فلما قال هذا الكلام مردمان را بلاف او دل قومی شد ای حصل لهم قوة
 القلب و بصیبت او شادمان گشتند بفتح الحاء الفارسی و بزاد و آبش مکمل
 کردند ای بذلوا الزاد و الماء جوان را آتش معد بکسر العین بالا گرفته بود و قریبه
 من قریبه لقی چند از سر اشتها تناول کرد ای الی و دمی چند و بعضی نسخه قدی
 چند از آن اشاره الی قوله لقی چند بیاشامید تا دیو درویش بیار امید
 ای سکون و خوابش در ربود و بجفت ماضی من خفتن بمعنی النوم لا الاضطجاع فقط
 پیرمردی بخت و جمان دید در کاروان بود و گفت المرفقا ای یاران سکون النوم
 من ازین بدرفته شما بفتح الباء و سکون الدال و فتح الهاء و القاف لغز فارسی
 معناه حارس بقال له بالترکه و دندار و من قال بالترکه فلا و رفاه بات بالمعنی الثاب
 بالمقام اندیشنا که نه چنانکه از دزدان بفتح خوف من حارسکم استند من السراق
 چنانکه حکایت کند آورد حکایتی که عزیز را در می چند بود و شب از لوریان جمع
 لوری قال في الصحاح الفارسی طبر مشهور و طائفة مخصوصة والمراد هنا هو الکا
 و من قال بفتح دزدان فقد الی بمعنی من عند نف تنها خوابش بزدی خوفه
 من سرفتم یکی را نزد دوستان نزد خود آورد دفاعه ضمیمه عوب تا وحشت تنهای
 بدیدار او اشاره الی قوله یکی منصرف که داند بالترکه و دندار شبی چند در صحت

ای قد کانت خلیفه غایبه
 عن غلبه الجوع و غنائ
 صبر و طاقت از دست رفت

ابن سیدی علی

این سیدی علی
 در کتاب
 الفارسی
 در باب
 خواب و بیداری

او بود و ذکر الشخص چند آنکه بر درماتن الضمیر راجع الی عرب و فیه یافت الی اطلع
 بر و بضمین و سفر کرد ای فیه با جدا دان عرب را دیدند و بیان و کمر بیان بکسر الکاف
 الفارسیه صفة مشبهة من کمر بستن گفتند حال چیست مکلف در مالی ترا از بر و بضم
 اباء ای اخذ السارق گفت لا والله ای ما اخذ السارق بدرقه بر **فقط** مهر کر این
 زمار شتم ای لا اخلو من اخلو من الخیة تا بدانستم آنچه حصلت اوست ای ما علمت خصلت
 والمعاد ان احترز عن العدو الظاهر و عداوته زخم دندان دشمنی بیا الوحدۃ بنهست
 و قد عرفت لفظه و معنا و خطا من اخطا و قال المخطی من یقع بدنهست فاصل
 قوله بنهست بنشد بدالتا و اما خفتت ههنا للوزن فینبی ان یقال قوله هذا بنهست
 که نماید مضارع مجهول و القایع مقام فاعله ضمیر شمن بچشم مردم ای ظاهر ادوست
 مفعول ثانئ نماید ای ضرر العدو الذی یری صدیقاً اشتد من ضرر العدو الصریح فقد
 تمت الحکایة الیه آوردن و ما کانت ههنا الحکایة لاجل العترة شرع فی اصل کلامه
 چه دانید ای یاران بکسر النون من که این جوان هم از جمله دزدان باشند و بجاری بالیا
 المصدر و العیار معروف فی العرف و من قال فی محنته الصحاح یقال رجل عیار
 ای کثیر الطراف و الحركة فقد اصعب السهل در میان ما تعبیه بمعنی مخلوط و مستور
 شوب باشند و من قال فی المصا و التعبیه عطر آمیختن و ههنا جبارت عن کوز مرقه
 الحال فقد سهی فی عبارت و الاصح ان یقول و ههنا عبارت عن کوز مخلوط و مستورا
 مطلقا تا بوقت فرصت بسکون التاء الکسریه یاران را خبر کند ای سرفقاره السراقین
 مصلحتی آن می بینم که مرا و اللفظ مرزاید ما خفنه بکذا ریم ای شکر که ناخدا جوانان
 راند بر پیر استوار و محکم آمد و مهاجرتی بالیا للوحدة النوعیة از شست زن در دل
 که گفتند فین کونهم خائفین رخت برداشتند ای رفعوا المتاع و جوان را خفنه بکذا
 بکذا استند ای تر کوه ناخدا انگاه خبر یافت که افتاب برکتی یافت ای ابنته من نومه
 شد

این مصدر علی

این مصدر علی

این مصدر علی

و بر نیم

جین انشئت حرارة الشمس علی کشفه ستر بر اوردن النوم و کاروان را اندر بدست و بزرگ
 بجای بنیدر نشسته و نه نوا قد عرفت معناه فخمة و من ترك البیان فمضی قال ههنا
 في الصحاح الفارسية نوا بالفتح لفظ فارسي بمعنى النعمة والغناء وبالضم اسم مقام من
 المقامات المذكورة في الموسيقى وفي بعض الكتب كلامها بالضم وبغيره من بعضها ان كلينها
 بالفتح انتهى كلامه والمراد ههنا هو المعنى الاول واما النوى العزلة الذي هو جمع نواة
 النمر فلا نعلق له بهذا المقام هذا الكلام واضح به كلامه صحيح انه لا نعلق لهذا الكلام
 بالمقام كما لا يخفى علم ذوي الافهام روى بر خاكن ودل بر مهلاك نهاد و با خود همی گفت شعر
 من ذا حجة تني اى من الذي يكلمني ويخبرني وزم علم صيغة المجهول فعل من الزم اى خطم
 بمعنى علق الزمام على رأس العيس بالكسر جمع اغيس كبعض جمع ابعض ومن الابل والواو
 للجمال وقد مقدرت والمعنى من ذا الذي يخبرني وبوقظني والحال انه خطم العيس للقب
 وقيل في مختار الصحاح زم اى نعت في السيرة فالمعنى من الذي يكلمني ويخبرني كبرية الحوشة
 غنى والحال انه قد اذهب بالعيس وسبقت بالسرعة فنبقت منفردا ما بمعنى ليس
 للغريب خبره سؤل الغريب انيس اسم وهو في اللغة من يونس بصاحبه بيت
 در شمع كند با غريبان كسي فاعل كند كه نابود باشد بغربت بس قيل في الترتيب بيت
 غريبه خشونت شو كه ابد كه غريب چكوب كور مدی خیره و شر او دین سخن اشك
 الى مضمون البيت بود كه باو شاه زاده در رخ صیدی از شكه يان دور افتاد بود و بعض
 فرجوان و طلبه ابن سلطان و اجرى فرس عقبه فوقع بسبه بعيدا من جنود بالالى
 سرش فرار سیدای فوصل فوق راه و ابن سخن شنید و در میانش نظر كرد
 فاعله ضميمه باو شاه زاده صورت ظاهرش با كبر و مظهر دید و حالش پریشان
 فلما رآه كذا كل بر سیدش كه از جای و بدین جایكه مقصور من جایگاه چگونه افتادى
 یعنی كيف وقعت في هذا الموضع بر خى قد متر بیا نه قبیل الابواب از آنجه بر سرش

كذا و كذا خبر و كذا
 شوا حاله كه دفعه اوله

که شسته بود اعادت کرد المراد به حکایت ما وقع غلاراسه من الشدايد حکل زان را
 بزور هم آنکه قطع و نعت داد علی ما هو المعتاد و معتمدی بیا، الوحدة مهمه اما
 او که کاپشیر خویش باز آید بدین بالا خاصه او شادمان شد و بهر حالت
 حاشی شکر گفت فلما انس شبانکه از آنچه بر سر او رفته بود ای وقع علیه از حالت
 کشته بیان له وجور ملاح، آقا، در دستایان عطف علی ملاح و غدر بفتح العین
 العجی و سکون الدال المهملة نکر النعم الوفاء عطف علی جور کار و اینان با پیری
 گفت فلما سمع ابوه ما حکاه پدر گفت ای پسر نکفمت استفهام انکاری در وقت
 رفتن تنه دستان را دست دلیری بسته است فلا یقدر علی الشجاعة و بیجا شیرین
 شکسته بیت چه خوش گفت آن تنه دست سلحشور مقول القول هو المصراع
 الک جوی زرای الذمب مقدار شعیره قاهره از بیجا من زور المن بشدیده النون
 و هو التطل و یقرا منا بالتخفيف للوزن پسر گفت ای پدر تاریخ نبری کنج بر ندای
 ان لا ترفعی لاختصه و تاجان در خط نثری به دشمن طفله نیاید و تاوانه پیریشان
 نکفی خرم بر نکی کل ذلک اوله خطر و آخره نفع و خیره بینی که باند که حانه ربی
 که به دم بفتح الباء و به نشی که خوردم چه حایه نوش حاصل کردم اعلم ان بیان
 نیست قدمه قول المصنوع که نکر نداری طاقت نیست و اما نوش فرمودی علی خفه
 معان اسم مصدر بمعنی الشرب و صیغه امر من نوشیدن و وصف نه کیبی اذ اکتب
 مع غیمه نحو نوش دار و بمعنی العسل و غیره من الاثر به الخلق و بمعنی شجرة صنوبر
 ابدالاً من لفظ نوثر بالراء الفارسی و المراد منا هو الرابع بیت که چه بیرون زر زرق
 نتوان خورد بفتح الحاء، اللغافیه در طلب کامل شاید که دیگر خواص که اندیشه
 کند لام شکل بفتحتین و بالنون بعد الراء بالترکیه ناس و صواته دید کلمه جانور
 مهر کنه فاعله ضمیر غواص و در بعض الدال و نشدیده الراء للوزن بمعنی اللؤلؤ که غایب

حکایت با لفظ نوش

قدمه قیل الا بدایب چنگل یا طبع الفارسی و الفتح و غیره الرباچه **حکایت** اسکندر
 بکسر الحاف از برین ای التختان میخیزد که نسبت لاجرم تحمل بار کرانی کند **قطعه**
 چه جور داستفهام انطاری شبیه نرزه بالفتح و السكون ثم بالراء المعجمة العربیة
 غضبه کلوب دبشی صرته برنجی درین غار یعنی فی قعر الکهف والمعنی لاکل الاسد
 القوی شیا فی قعر الکهف عالم بحر ۱۲ الی القصید باز بکسر الزاء للاضافة افتاد را
 ای الساقط والقاعد چه قوت بسکون الواو یعنی الغدا، بود بفتح الواو
 هذا استفهام انطاری ایضا فالمعنی لایکون للباری القاعد عن الصید قوت کر تو
 در خانه صید خواهی کرد ای لولم تخرج من البیت للصيد و تری صید فی دست
 و پایت چو عنکبوت ای مثله بود فلما ذکر الاین فواید السفر بدر گفت ای پسر
 نوبت فی هذا الکثرة فکلمه ترا یاوری بالیا، المنقوطة بنقطتين من تحت و فتح الواو
 یعنی معاونت کرد فاعله ضمیه فکلمه و اقبال بسکون اللام رجبری قرینة للتابع
 تا کلت بضم الحاف الفارسی و التاء للخطاب از خار و خارت و التاء للخطاب ایضا
 از پای بدر آمد ای خرز قید لهما و صاحب دولتی و هو ابن سلطان بنور سید و
 بر تو بخشید و اعطاک مالا و ترحم کرد ای رجح و کسر حال تر ای انکسار حاکم بنفق
 و هو طلب الشیء بعد ما ضاع و الیا، الموحدة جبره کرد ای شد ما انکسر و اصلح فی سنة
 و چنین اتفاق نادر افتد و بر نادر حکم نتوان کرد کما قیل التادر کالمعدوم **بیت** صیاد
 نه مهر بارشغال بیاء الموحدة و هو لفظ فارسی عربیة ابن آوی یقال له بالسرکه خر بیغا
 منه چقال ببر بضم الباء، الاول و فتح الثانیة افتد که یکی روز پلنگش الضمیر راجع
 الی صیاد بخورد و قیل فی الترتیبه **بیت** آوجی چقال نیچه بر او لایه مهیته بر کون
 براغور آوجی قبلان دخی دیشه چنانکه یکی از ملوک پارس فی الزمان الماضي نمکین
 بکسریة النون و الحاف الفارسی فض الحاتم کرانایه قدمه بر انکشته داشت ای کان

باز فارسی
 بازی عرقه

بگذارد و باید شاهی کنی علقه بقول کردن بفتح الحاف الفارسی قدسه معناه و کسر
 النون لا اضافه نه طبع لفظ لا طبع اما وصف بقول کردن قفیه مجاز و مبالغه او
 صفت موصوف مخدوف ای که دل مرد نه طبع بلند بود ای بکون غالبی ای از ملوک
 ان طرف اشارت که دای طلب و قال که توقع بکرم اخلاق عزیزان آنست که با آنان
 و ملکی با موافقت کنی یرید الملک ان یأتی العزیزه لا مقامه و بالکل من طعامه شیخ
 رضا داد ای رضی به که اجابت دعوت سنت است لان البتة مع اذا دعی الی طعام
 اجابه دیگر روز ای غذا ملکی بعد رفتن برفت ای ذهب الملک للاعتذار لرجی
 العزیزه عابد خاست ای قام و ملکی را در کنار گرفت قدمه بیان و خطا من اخلا
 فیه و تلتطف کرد غی خلاف عاده چون ملکی غایب شد ای راح من مجلس یکی از
 اصحاب پیر سید شیخ را که چندین ملاطفت با پادشاه خلاف عادت بود درین
 چه حکمت ای کم یکن عادتک تعظیم اهل دنیا گفت فاعله ضمیر شیخ شنید
بیت مهر کرا به سماط پیشتی یراد به اکل نعمته واجب آمد بخد متش به خاست
 وقد وجد فی بعض النسخ قبل هذا البیت حاجت آنکه پیش میر و وزیر
 پشت خم می کنند و بالا راست وقد وجد فی بعض النسخ بعد البیت السابق
 چون مکافات خیر نتوان کرد و عذر بیچاره که بیاید خواست **مشو** کوش تواند که
 همه عمر بکسر الرءوی بفتح الواو و نشنود او از داف و جنگل و نه و کذا دین شکید
 بکسر تن ای العین نصیر ز نماشای باغ و از مانی کل و سرین نوع من الورد
 یکون اصغر و احمر سر آرد دعاغ ای بتم زمانه و کذا که نبود باش آگند بالمد
 و الحاف الفارسی به بفتح الباء الفارسی ای لو لم یکن و ساقه ملت بریش
 الطیر خواب توان کرد و المعنی بالسر که او یبمق او لور و من قال یکن ان ینالم الرجل
 فقد لا بمعنی غیر معنی اللفظ چه بکون الرءی شد از سر خبر و جمله حائنه ای

ابن سید علی

ابن سید علی

يحصل النوم حال كون الحز وسادة تحت الرأس و قد حذر منه بنو دلبس مخواب
 وهو من نيام معك على فراشك بلباء الفارسيه دست توان کرد در اغوش لغظ
 مرکب من لغظ در و من لغظ اغوش وجعل اسما واحدا اسم مصدر معناه بالنمركه
 قوچق خوبش یعنی المصراع بالنمركه الی الملک او لور کند و قوچمکل این شک منبر بهیج
 بالباء والجمع الفارسیین صفة من پیچیدن بالنمركه دولا شق والمراد به الامعاء ومن
 قال وهو اشارة الی الامعاء فلم يعرف الاشارة صبرندارد که باز د مضارع مجهول
 من ساختن بهیج فالعین بالنمركه دوزله میچله ومن قال یعنی موافقت کند و منتظم الاحوال
 شود فلم یأت بالتحقیق الحقیق **باب چهارم در فواید خاموشی** ای فی فواید الثمن
 من فکر کفیه و کف فکیه فهو انفع الناس وقيل الحكماء ملکوا الحکمة بالثمن والتفکر و
 قيل ان سکون عظمه بلا شوکه وقيل سلامة الانسان في حفظ اللسان وروی ان رجلا
 وقف علی لقمان فی مجلسه فقال له الست الذي ترمی معی فی مکان کذا قال بلی قال
 ما بلعلک ما اری قال صدق الحدیث والصمت علما لا یعنی **حکایت** یکی از دوستان
 کفتم استماع سخنی کفتم مبتدا بعلت ان اختیار افتاده است خبره وبنه بقوله
 که در اغلب اوقات در سخنی نیکی و بد افتدای لا یقع الحسن فی کل وقت بل یقع
 مخلوطا و بدین دشمنان جز به بد نمی آید فان عیونهم ناظره الی القبح کفتم مخاطبا
 الی ای برادر دشمن آن به که نیکی نبیند فیما ایهام لطیف **بین** منبر چشم عداوت برزگر
 عیب است والمراد ان العدو یرى الکمال عیا عظیم کلست سعدی و در چشم
 دشمنان فارست قبیل فی الترتیبه **بین** منبر چو چشم عداوت عیب اولور اولور
 نته که سعدی چو کلدر عدو کوز بنه دکن **شعر** و اخو العداوة ای صاحبها و قرینها مبتدا
 لا یمتر بصالح خبره الا و یلمن ضمیمه الفاعل راجع الی قوله اخو العداوة و ضمیر المفعول
 راجع الی صالح والتمیز بالفتح بمعنی الاشارة بالعين والمراد به الطعن بکذاب اشهر

اینکه سعدی علم

اینکه سعدی علم

بفتح الهمزة وكسر الشين صفة مشبهة من اشتد بالكسر يا شير بالفتح اشتد يعني
ای بطر و تكبر و هو وصف قوله كذاب والمعنى لا يمر من فيه بعض لرجل صالح الا وهو
يطعنه بانه كذاب متكبر **بين** نور بكسر الراء كيتي فيروز وصف تركيتي ای منور
العالم چشم خور بدل منير ادبه عين الشمس درنيايد ای لا يدخل وفي بعض
النسخ زشت باشد چشم موشکل کور الکاف للتصغير ای الفان الصغيرة العيا
والمراد الخفاش والمعنى لا ترى الشمس عين الخفاش للعداوة **حکایت** باز گاه
را هزار دینار لفظ عزه یا فیه مبدلة من نون يدل عليه محي جمع بالنون ای دنانیر
وقد شاع في الفارسية على معناه الاصلی وقدير ادبه جنس الاثنان خسارت افتاد
فان المال غادر و راجح **پس** راکفت ای قال لابنه نیاید که این سخن را با کسی در میان
نهی یعنی لا تغفل هذا الخبر لاحد کفت ای پدر فرمان تراست نکویم ولیکن مرا بهر فایده
این مطلع کردان ای اجعلنی واقفا که مصلحت در نهان داشتن چیست کفت
ای اجابه ابوه نامصیب دوستودینه بقوله یکی نقصان مایه وهو مراد ف
سرمایه ومن قال بل مقصور منه فقد حکم من عند نفسه ودیکر شمانت همسایه
قدمتر بیان الشما ته **بین** مگوئی من کفتم اندک بمعنی اندک بل مقصور منه کایقال
في قوله که بضم الکاف بلا و او خویش باد شمانان ای لا تغفل مع نفسك بالاعداء که لا حول
گویند ای بقولون لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم استغرابا و تحريشا دی
کنان حال من فاعل گویند و هو ضیعه دشمنان **حکایت** جوان بیاء الوحده خردمند
صفته که از فضایل خطی و افراشت و طبع لطیف چند آنکه در محافل جمع محفل یعنی مجمع
دانشندان نشسته هیچ سخن نگفتی بیاء الحکایه فیها باری پدرش کفت ای
قال ابوه مره ای پس نویسنده از آنچه داد چرا نکویی کفت نه سم که پرسند ای سائل
ومن قال ای سأل عن فام يعرف معنی اللفظ ولم يعرف ایضاً ان السؤال متعده بنفسه

این کسری علی

فنون

این کسری علی

قال الله تعالى فاستلو اهل الذکر ان کنتم لانتقلون ازا یکم ندائم وشر مساریفهم و
 بعض النسخ **بشر** مساریفهم **فقط** ان نسید کی که صوفی بیاء الوحده بعد الیاء
 الاصلیه الکسوفه می کوفت بالواء مستحق من کوفتن بالکاف العزله زیر ظرف لفظه
 می کوفت کوفت نعلین بفتح اللام تشبیه نعلن في لغة العرب وکسر اللام لیس تشبیه
 في استعمال الفرس والترک ومن غفل عن الامر السابع المستغنی عن البیان قاله بنفاده **ابن سید علی**
 في لغات الفرس خویش للاحکام بکسر الهمزة یعنی چند مفعول کوفت استیش
 کرفت ای اخذ که سر میکی بیاء الوحده فاعل کرفت وقد عرف معنا ما که بیان نعلن بشر
 ای علی دایمی بند امر من بستم فلوسکت من ضرب السماء علی نعلیه سلم من تکلیف
 الفاند ووقع في بعض النسخ **بیت** کفنه ندارد کسی بانو لا رای لا یعرض لکن احد و لیکن چو
 کفتی دلیش بیار **حکایت** یکی را از علما معتبره مناظره افتاد با یکی از ملاحد لعنهم الله
 علامه و با او بحث بر نیامد ای می یغلب علیه سپر پیداخت ای ترک المجالوه و بر کشتن
 بالکاف الفارسی ای انصرف کسی گفتش تو با چنان علم و ادب و فضل و حکمت باج
 دینی برید القائل ذکر الحمد بر نیامد کی گفت فاعله ضمیه یکی علم من فر آنست و حدیث
 و گفتار مشایخ و او بدینها معتقد بکسر القاف نیست و نمی شنود ای لا یقبل و مرشدی
 کفر او چه کار آید بل لا ینفی عن ان اسمع کفر **بیت** آنکس که بقران و خبر القابله یقتضی
 ان یزاد به خبر الرسول ای الحدیث و الحق یقتضی التعمیم و من قال یعنی اخبار انبیا و **ابن سید علی**
 اولیا و مشایخ فقد جزم من دلیل قاطع زو نه می خطاب من رهیدن آنست جوابش
 که جوابش نه می خطاب من دادن **حکایت** جالینوس اسم حکیم مشهور ابلهی را دید
 دست در کمر بیان بکسر النون داشتند زده و نه حرف می کرده گفت اگر این دانا بودی
 کار او با نادان باین جایکه مقصور من جایگاه یعنی الی هذه الدرجة نرسیدی **شعری** دو
 عاقل را نباشد ای لا یمون لعاقبین کین و بیگاری بغض و حرب قد متر بیان لفظ بیگار

ابن سید علی

مطلب
تا بیاید لفظ زار و سار

و معناه و من قال یبغی لا یكون بین كل عاقلین تباعض و حرب فلم یأت بلفظ
تدانی بیا، الوحده سینز دای لایعاند عالم با سبکسار یبغی مع رجل خفیف سفیه
لان لفظ سار یفید الکثرة و اصل زار و هو موضوع للكثرة و البالغه مثل کلزار و
یقلب زاؤه سینا و جوبا اذا کان ما قبله حرف حلق نحو رخسار و جوارا و غیره
کما فیما نحن فیہ اگر نادان بوحشت سخت کویده مقابله العاقل حردمندش بری
دل بجوید ای العاقل یسلبه باللائمه و صاحب دل نکه دارند موی ای بحفظان شعرا
واحد ابحت لا ینقطع و هذا کثایه عن کمال الموافقه همیدون بالترکه شویله که کذا فی
بحر الغرایب و من قال فی شرحه همیشه فلم یحقق معناه سرکش و از رح جویی بیا،
المصدری فیها بیان لقوله همیدون و لفظ از رح فی الاصل بالمد و سکون الراء المهملة
بعد الراء المعجمه المفتوحه التعظیم و منها یقرأ بفتح الواو العاطفه و سکون الالف
للوزن اگر بهر مرد و جانب جامه لاندای المتی اصمان اگر زنجیر باشدای فیما یرتبه بکسلانده
بالکاف الفارسی مضارع من کسلانده و هو متعده و من قال و هو یمینا یبغی کیختن
قد جوز کونه لازما و لیکن کذلک یکی رازشت خوی داد دشتنام قد متره و ان الیشان
فی حکایه پسر مارون تحمل کرد و گفت ای خوب فرجام قدینا معناه مناکل بتر زام
که خواهی گفتن آن قد قدرنا معناه و خطا، من اخطا، فتذکر که دائم غیب من چون
من ندان و تا وجدنا البینین الذکورین فی بعض النسخ هنا و ردنا بها **حکایت** سبحان
بالحاء المهملة و الباء الموحدة اسم رجل معروف فی دیار العرب بالغصاحه و البلاغ
و اسم ابیه و ایل بایا، التثانیة حذف لفظ ابن لما عرفت را اداة مفعول هنا و فاعل
و نظیر نهان اندای و صفوه بانه لا نظیر له فی الغصاحه سار بهر سر جمعی بیا الوحده
فیها سخن کفیه بیا، الحکایه و لفظ را مکرر نکرده و الباء آن کالاولیان و اگر همان معنی
نکرار اتفاق افتادی بعبارت دیگر بکفیه و من قال فی عبارتہ التثانیة و اگر همان لفظ فی

ابن سید علی

ابن سید علی

ابن سید علی

تکلم آنکه

ابن سید علی

مقابله میان معنی قائم بفرق اللفظ من المعنی و از جمله اداب ندمای ملوک یکی اینست
 قدیمه بیان اندام **شنوی** سخن که چه دهنده وصف ترکیبی و شیرین بود بفتح
 الواو سزاوار تصدیق و تحسین بود کگونه صادقاً چو یکبار گفتی بگو باز پس
 بالباء الفارسی که حلوا چو یکبار رخوردند پس بالباء العربی بفتح فقط فاذا لمان
 اکل الخلاء حرقه فی العاده فالطعام اللذیز یبغی ان یصدر منك مرة و قیل فی الترجمة
شنوی چو سوز که چه دهنده و شیرین اولاً استبدان اینانه و تحسین قلا چو هر که درین
 دیکلینه که حلوا چو بند قوا مغلینه **حکایت** یکی را از حکما شنیدم که می گفت
 هر که کسی بجهل خود اقرار کند ای لایعنه ف احد بجهله مکر انگس که چون دیگری
 در سخن باشد منور قام تا که نه کلامه او سخن آغاز کند فانه بعنه ف بجهله **شنوی**
 سخن را سرست ای خود مند و بن عطف علی سر کا ان للشجر رأساً و عرقاً که لکل الكلام
 رأس و اصل میا و رنهی من او ردن سخن در میان سخن فاصبر حتى يتم كلام الآخر
 خداوند بعنی صاحب تدبیر و فرم منک بعنی الکمال و هوش بعنی العقل نگوید سخن
 تا نبند خموش بعنی خاموش صرح بحر الغرایب به واستشهد بهذا البيت و من
 قال مقصور من لفظ خاموش فقد ادعی من عنده و قیل فی الترجمة **شنوی** سوز که
 اول و آخر و اربعین سوزی را سینه قویم صقین شوکم غفل و تدبیر و اوضی
 و از سوزی اندک سوبله که دکن دور لار **حکایت** شتی چند از بندگان سلطان محمود
 گفتند حسن میمندی را و هو وزیر که سلطان امر و شرا چه گفت در فلان مصلحت
 گفت فاعله ضمیر حسن میمندی بر شما هم پوشید تا ندای یقول لکم گفتند فاعله ضمیر
 بندگان نمودستور بضم الهمال هو الدفتر الذي فيه قوائم الملک ثم نقل منه الی صاحب
 ذلک الدفتر بعنی وزیر کبیر مملکتی آنچه با تو گوید من الاخبار الخفیة با مثال ما گفتن روا
 نداد ای لایقول لنا گفت با عتقاد آنکه دانکه بکسی نگویم پس چرا می پرسید

بیت نه مهر سخن که بدانند بگویند اهل شناخت السنی مصر و ف بمجوع المصرع مصر
 بشتر و بدالراء شاه سرخوین متن شا بد باحت ای لا یبقی لاحد ان یلعن بر اسم
 بافتار ستر الملک فانه سبب للراک **حکایت** در عین بیع سر ای بیاده الود حق و البیع
 قد یطلق علی الشراء فهو من الاخذ اذ مقرر و هو دم فالمعنی کسنة فی شراء بیت متر و دا
 جهودی کففت من ازر که خدا یا ان جمع که خدا و هو صاحب البیت کما متر فی حکایة
 مطرب فی قول المص که خدا را کفتم که بهر خدا و من لم یعرف المعنی سکت هناك و
 قال منایق که خدا من یتولأ امر البیت و ده خدا ی لمن یتولأ امر القرية و لفظ که خدا
 مضاف الی قوله قد تم این محتم و صف این خانه چنانکه هست فی نفس الامر از من
 بپرسش فاعلم باحواله بخر بالحاد المعج و الراء المهملة امر من خریدن بکسر الحاء فی الاصل
 و قد فتح که هیچ عیب ندارد ای اشتباه فانه لا عیب فی اصلا و من ظن ان لفظ
 الجز بالجیم والراء وقال فی شرحه بعضا از من بپرس از او صاف این خانه غیر از من
 و صف که هیچ عیب ندارد ثم قال لانه یشتبه ان کونه غیر معیب مشهور معلوم
 لكل احد بحيث لا یحتاج الی التفتیش فقد غلط فی المعنی اذ الغلط فی اللفظ یستلزم
 الغلط فی المعنی کفتم بخر انکه تو همایه او بی و هو عیب عظیم **قطعه** خانه را که چون
 تو همایه است مضمون هذا المصراع مبتدأ و ده بفتح الدال درج بسکون الیم الوزن
 سیم هم عیار بفتح العین ای المفضوش از زرد قیة تقدیم و تاخیر یعنی ده درم ارزد که
 ان سیم هم عیار باشد و مضمون هذا المصراع خبر لیکن اتی بدشتند بد الیم و قد عرف
 وجهه فی وجهه فی اول الکتاب والوزن یقتضی التثید و من قال که اسمعت من
 بعضه الکمل اعرف بانه لیس منهم و آری باده النسبة کما سمعت فی قول المص بکی را
 بلطف امیدوار که داندن باید بود و المعنی بالترک لیکن امیدوار و اولی که کر که پس
 از مر که تو هم را راز زرد قیل فی الترجمة **قطعه** به او که فو کشکی سن اول سن او ندم

این سید کاظم

این سید کاظم

این سید کاظم

سیم کم غبار ذکر لیکن اتیدالکاد و تارخ بن که سن او بیچاره هزار ذکر **حکایت**
 یکی از مشغولین امیر دزدان و رئیسهم رفت و شناسگفت طعانه فرمود ای
 امیر دزدان تا جاد اش بر کنند بفتح الکاف و بعضی نسخ مستند و از دیگر
 النال بد کنند بضم الکاف ای یا خذون ثوبه و خذون من القرية سلمان بغنی بن
 و الکاف الفارست جمع سک در قفای او افتادند خواست اراد الشاعر تا سنگی
 بردارد بفتح الطاب زمین بخ بسته بود ای کان انجدت الارض عاجز شد ای
 لم یقدر عار رفع الحجر گفت این چه حرام زان مرد مانند شیر ای اهل القرية که سک
 را کشان اند و سنگ را بسته و لما قال الشاعر من اللطيف ^{ای} از غرض بشنید و بخندید
 استعجبا گفت ای حکیم از من چیزی بخواه گفت جامه خود می خواهم اگر انعام فرمای
بیت امیر بختیغ المیم بود بفتح الواو آدمی بخیر کسان جمع کس مرا بخیر نو
 امیر نیست بشنید المیم شمر مرسان **مصرع** رضنا من نوالک بالرجل النوال هو العطاء
 والرجل اسم من رجل یرحل رحله و کلمه من یعفی البدل ای رضنا بالرجل بدل نوالک
 سلا دزدان را ای کبیرهم و کبیرهم و کبیرهم بر و رحمت آمد جامه اش بفرمود و قبا
 بالمرکه او که ابق قفطان و پوستین بمعنی الف بفتح الفاء بران مزید کرد و درمی چند
 بداد فی الحکایه فضیله القناعه من وجهین احدهما انه لو قنع لم یسلب ثوبه و طمع
 سلب و التان انه لا قنع بثوبه زید علیه و فیها فائده السکوت فان سلب ثوبه اما وقع
 بکلامه **حکایت** منجمی بکانه خود در آمده دخل فی پشه مردی بیگانه را دید فییه بازن
 او بهم نشسته فلما راه المفتح دشنام داد و سقط گفت و فتنه و آشوب عطف
 نفس بر خاست ای قام صاحب دلی برین واقف شد و گفت **بیت** ثوبه بواج
 فلک بفتح الهمزة و سکون ضمه الخفیض و همنا یقرأ بوصل الهمزة للوزن چه دانست
 چیست من الخواص التي تنزل منه حیوانه که در سرای تو کیست من الاشخاص

وفي الحكاية فائقة السكوت فان النجم رفع صوته وقع الغفاحة **حكايت** روى
 ان رجلا دخل بيته وراى رجلا اجنبا جالسا مع امرأته فاراد ان يرفع صوته قال
 ذلك الرجل الاجنبي اصبر يا الرجل انصح لك فانك لو افضيت هذا السر بلزمك
 ان تطلق امرأتك الجيلة فيلزمك الندامة من فراقها وان سترته لا يطلع عليه احد
 فقام الرجل ساعة فقال اخرج من بيني يا ملعون **حكايت** خطيبى كبريه الصوت
 خود را خوش آواز بنداشته يعنى كان خطيب فيج الصوت ويزعم انه صن
 الصوت وقر يادنه فائده به داشته بنا، علم ظنه ان الناس يتلذذون بصوته كفتى
 يعنى لو سمعت صوته لقلت في حقه نقيب صوت الغراب وانما سمي بغراب
 البين الى غراب الفراق لان العرب كان يزعجونه اذا خرج المرء من داره ونقيه فهو
 دال على الفراق بينه وبين مطلوبه ويريد ان الحان اوست ان في موضع يخرج اصواته
 منه والمراد ان صوت الخطيب المذكور كصوت الغراب المزبور يا ابن ان انكر
 الاصوات الى اقبح للصوت الحمير در شان او **شعر** اذا نطق من باب ضرب الخطيب
 الظاهر ان اللام للعهد ابو الفوارس بدل منه او عطف بيان اذا اردت كنية للبحار
 له الجار مع البحر وخبر مقدم صوت مبتدا مؤخر والجملة الاسمية جواب اذا يمد
 صفة صوت يقال هذا البناء اذا كسر وضعه اصطر بكسر الهمزة وفتح الطاء
 المهملة وسكون الحاء المعجمة قلعة من قلاع فارس والمعنى اذا رفع الخطيب المذكور
 صوته يمد من فرط قوته وخشونته اصطر فارس مع استحالة ادا الصوت القوي
 له تأثير في مدمم البناء ولهذا استعان في مدمم الحصون باصوات البوقات مردمان
 ديه بالياء، عم الاصل الى اهل القرية بعلى جامي كه داشت ال سبب منصبه بيش
 مي كشيدند واذيتش مصلحت نديدند الاذيتة علم وزن البلية يعنى الايذاء تا يكي از
 خطباي آن اقليم كه باوى عداوت نمائى داشت كما هي معروفة بين اهل الجرات

يقال نعب الغراب اذا
 صاح غراب البين يعنى
 الباء وسكون الياء نوع
 من الغراب

جوانی بعضی را و با او
امام و حکام و غیره را
و عبادت و غیره را

باری که پیرسیدن او آید بود گفت چنان دیدم که ترا و از خوشن بودی معنا
بالتی که سنگ بر خوشن آوازکی و از پیش و مردگان از نفس بفتی بن بود در راحت بودند
برید اندک خلاف حالک فی البغلة خطیب اندرین طنی پسندید ای تنگتر فیه سلفه گفت
چه مبارک خوابیست که دیدی که مرا بر غیب من مطلع گردانیدی معلوم شد که آواز نا
تا خوشن دارم و خلق از نفسم در رنجند غیر الرؤیا تعبیه احتیاج است انتقال من
الاضق نوبه کردم که دیگر خطبه خوانم جز بامتنک **قطعه** از صحبت دوستان
برجم بکسر آباء مضارع منکم من یجیدن کوا سمع ما الا ساقیة ومن قال ویکوز
فتح آباء بمعنی در رنجم کامتره قوله بر و زشب پره او بمعنی بر کامتره فی الوباء جنة
قوله بهشت باب فقد و هم القبیح حسنا و کان محتاجا الی مثل هذه الرؤیا کما خلق
بدم حسن نمایند ای گویند الطاف العزیز بالتی که فنی دشمن شوخ چشم اراد به
الطبع او الجنس بقدرته الرذیف الاخر و چالا که هذا المصراع مرهون تا غیب مرا
من نمایند و التحقيق ان الذي یبتکل علی عیبهک هو صمد یقل **حکایت** کان عمر بن الخطاب
رضی الله عنه یقول رحم الله امرأ اهدى الینا عیوبنا و کان اصحاب البیت دم کحلون عیوبهم
هدایا فیمابینهم یریدون الاصلاح **حکایت** یکی در جامع سجاریه بنطق بمعنی غیر احرة
بأنک نمازای اذان گفتی بیا الحلیة با و ازی بیا الوحدة که مستمعان را از وای
من ذلک الصوت نفرت بودی لغضا عته و صاحب مسجد امیری بود عادل و نیکو
سیرت خواهش الضمیر المستتر راجع الی الامیر و ضمایر المفعول الی یکی که دل آزرده
کرد و بالطاف الفارسی گفت ای جوان غریب این مسجد را خودتان قدیمند که مهر یکی را
از ایشان ای لکل واحد منهم پنج دینار درار بکسر الهمة ای وظیفه است و ترا ده
دینار دهم تا بجای دیگر روی بفتح الراء و کسر الواو و سکون الباء الخطاب بر بن
اتفاق افتاد و بر رفت بعد از مدتی بیا الوحدة و فی بعض النسخ در کذری پیش

این سید علی

تسعد عظیم مهر و کمال بیتند
لأن نظرهم بعین الارادة خارج
کل و با سمن نمایند

امیر باز آمد و گفت ای خداوند من جیف کرده ای که بده دینارم ازین بقتله برید بالسیح
 روان کرده آنجا که رفته ام ای الآن راضی اند که بیست الی عشرين دینار می دهند که بجای
 دیگر روح قبول نمی کنم فلانم کلامه امیر بکنند و گفت زینهار نستان که به پنجاه
 دینار هم راضی شوند **بیت** به نیت بالتر که کسر کس نخواست مضارع منفی من خراشدن
 از روی خارا یعنی اخرج الصلت لا یعنی المتاع الحریه کل بکسر الماف الفارسی یعنی الطین
 مفعول خراشد چنانکه با کل درشت بکسر التاء للاضافة نومی خراشد فاعله باکل درشت
 دل مفعول خراشد **حکایت** ناخوش آوازی بیاکل بلند قرآنی خوانده مکان صاحب
 دله بر و بگذشت و گفت فاعله ضمیر صاحب دل ترا مشاهیر الی الوطیفه التي تؤدی
 الیک کل شهر چندست گفت فاعله ضمیمه ناخوش آوازی هیچ الی لا و طیفه ای گفت پس
 این زحمت بخود چرامی دهی الی برفع الصوت گفت از بهر خدای خوانم و المعنی بالتر که
 الله ایچون او قورم گفت از بهر خدا بخوان **بیت** اگر تو قرآن بدین غلط بفتی تنی الی علی
 الاسلوب خوانی نبیاء الخطاب بیهی بضم الیاء الاول و فتح الثانية رونق الی حسن
 سلمان الیاء مصدر تیه **باب پنجم در عشق و جلاله** العشق فرط الحب وقیل لا یکن
 تعریفه و اما يعرفه من ذاقه کما قال مولانا الرومی **بیت** هر چه گویم عشق را نشنوی و بیان
 چون بعشق آیم خجل باشم از آن وحد الشیاب من البلوغ الی خمسة وثلثین وبعده کلولة
 الی خمین وبعده شیخوخة وقیل الانسان فی الرحم بسی جنیا و اذا و لد و لید او اذا
 مضی علیه زمان قلیل ستمی طفلا وبعده صتیا وبعده مرأقا وبعده غلاما الی ان یبلغ
 سبع عشرة سنة ثم منه شبابا الی اربع وثلثین ثم منه کمالا الی احدى و خمین ثم منه
 شبخا الی آخر العمر **حکایت** حسن میمند را گفتند که سلطان محمود چندین بند صاحب
 جمال دارد ای که علما کثیره علاج که هر یک بدیع ای عزیز چنان اند چگونه است که با
 هیچ کس از ایشان میل و محبتی ندارد ای کس لا احد منهم میل و محبة چنانکه با ایاار

ای لاجب الذی کان له الیه که او را زیاده سخن نیست گفت فاعله حسن جمیع ذی مهر چه
 در دل فرو داد ای کل شیء بدخل فی القلب بان نجمة القلب در دیدن نگویند **بیت** مهر که
 سلطان مرید ای محبت او باشد فذل الشخص کمر همه بد کند بگویند که او در در خیر حیل
 باشد بگوید و بیع و انکه را پادشاه بیدارد ای برق السلطان کشتن از خیل بکسر اللام
 لا اضافة خانه اخیل فی الاصل الفرسان والمراد به کبار البیت شواذ مضارع منقح من
 نواختن ای لا یلتفت الیه احد من کبار اهل بینه و بعض السنج از خیل و خانه
 بالواو العاطفة فالمراد من اخیل اهل العسکر و من خانه غیره **قطعه** کسی بدید
 انکار اگر مظلما کند الا صورة یوسف عیون نشان صورت یوسف بالا اضافة فی العظمان
 و مهد بنا خود ای یختر من حسنه بالغنج و کنه چشم ارادت نکه کند فاعله ضمیه کسی در دیو
 ای الشیطان القبیح فرشته ایشان الضمیر راجع الی کسی نماید فعل مجهول ضمیه المستتر
 راجع الی دیو چشم که روح الکرمه بتخفیف المراد الملائكة المقربون و منها یقرا ای
 لفظ که روح بتشدید المراد للوزن **حکایت** گویند فی القصة خواجه را بنقل الهمة للوحدة
 فیها نادرا طی صفة بنقل بود و باوی اشاره الی بنقل بر سبیل مودت و دیانت نظیر
 داشت فاعله ضمیه خواجه بایکی از دوستان گفت شمایته من العبد در بیخ اگر این بنقل
 من با چنین حسن و شمایلی که دارد فان جماله فی الغایة زبان دراز وصف ترکیب و ادب
 بنودی گفت فاعله ضمیه یکی ای برادر چون اقرار دوستی یعنی محبت که دی توقع خدمت
 مدار غلله بقوله که چون عاشقی و معشوقی الباء مصدریه فیها در بیان آمدن مالکی ملک
 و الباء آن کلاولیان برخاست ای ارتفع و انعدم بل انعکس کما قال **قطعه** خواجه را بنقل
 بری رصار ای المولای مع الفلام الذی وجهه لاجن جو در آید ای دخل بازی بالیا
 الاصلیه و خذل عطف علی بازی چه عجب که جوای مثل خواجه ناز کند فاعله ضمیه بنقل و
 فی بعض السنج جو کند و بن ای خواجه کشد بار ناز ای جل الغنج چون بنقل ای بقیه

المولى على مثال العبد وجون كالعبد الصابر على المشاق وقيل في الترجمة **قطعه** ضواحه
 چون جن بگفتی قولی ابله **کلمه** شادی یه وایل **خنده** نوار تا را بیل **بقول** افندی **کمی** باز بونی
 چکه بو چون بنوی **حکایت** پارسای را دیدم بحجت شخصی بیا **الوحد** خبره اگر قناری
 اسیر و رازش از پرن بر ملاضمت **الخلافت** لعدم قدرته علی کتمان **العشق** چند آنکه
 ملامت من اللوح **المقالة** من القول دیدی من الجیب **والرقیب** و غیرهما و غرامت
 من **الفرام** ای الشر الدائم **والعذاب** کشیدی ترک نصائی و هو **الاشتیاق** فی **العشق**
 نکر دی و کفنی **قطعه** گوته مقصور من کوتاه نگفتم ز دانش دست ای بدی و رخود
 بزنی **بشیع** نیزم ای و لوضر بنی **بالتیغ** القارح بعد از نوملاذ و **مبجاء** قدره بیانها
 فی حکایت دزدان عرب و المیم فی **اکه** **للمتکلم** نیست و **بیشی** **للمحب** ان لا یرجع **الای** **الجیب**
 مهم در کلمه در بعضی بآء **الاصاق** نوکر نیزم **ار** قدره بیان نوکر نیزم ای ان **فرست** فلا **افتر**
الایک باری ملامتش **الضمیر** راجع الی **پارسای** کرده و کفتم بیان **للملامه** عقل **نفس**
 راجه رسید که **نفس** خست غالب آمد فان حب **غیر الله** من **الوساوس** من **التفاسیر**
 و غلبته زمانه **بیاء** **الوحد** بفکرت فرورخت **بالنزه** فکره **کماله** و کف **بیت** هر جا
 سلطان عشق آمد نماند **مهر** قوت بازوی **نقوی** را **بالاضافه** فی **اللفظین** محل **فاعل**
 نماند پاک دامن لغت مثل دامن چون **بالاماله** بفعی **کیف** زید **بکسر الزاء** و فتح **الیاء** **مضارع**
 من زیستن ای **کیف** **بعیش** طاهر **الذیل** **بیچاره** **فاعل** زید **افتاده** تا **کریبان** در **وحد**
 بفتح **تین** **الطین** **اللزج** **حکایت** یکی را دل از دست رفته بود **کفایت** عن **تعلق** **القلب**
بالغیر و ترک جان گفته ای **قاله** **فعلا** ای **بلسان** **الحال** او **قولا** ای **بلسان** **القال**
 و من لم **يعرف** **المعنی** **قال** فی **شرح** کرده ثم **قال** و له **نظایر** فی **هذه** **اللغة** بل فی **هذا** **الکتاب**
هذا و هو **افتراد** **حقیقه** و لو **حمل** علی **المجاز** لا وجه **للتخصیص** **بهذه** **اللغة** و **بهذه** **الکتاب**
وسطح **بصره** الی **الشیء** الی **ارتفع** **نظرا** و جانی **خطر** تا که **تکونه** **ابن** **السلطان** **کاسیحه**

ابن سید

بفتح المبین و باطال الکلمه
 اسم مکان من فح و

به و ورطه ممالک الورطه بمعنی الرمالک فالاضافه بیانیه نه لغته که مصدور شد روی که بلام
 آید بالکاف الفارسته ای که بکن لغته بنصوران یائنه باطنک یا صرعی که در دام افتد **بیت**
 چو در چشمش شایه با صغ مجبوب منا بنا بد زرت انشاء الخطاب و الخطاب هو العاشق
 والمعنی اذا لم یلتفت المحبوب الی دینار که زر و خاک یکسان غایب مضارع مجهول برت
 ای هماسیان عند که اینا العاشق من حیث عدم التوصل به الی المطلوب یا ران بنصیته
 الباء بمعنی مع کفته ای قالوا له ازین خیال محال و هو الوصول الی هذا المطلوب نخب
 بالنون بن الجیم و الباء ای تبعه کن که خلقی ای جماعه کثیره مهم بدین هوس که نواری
 اسیرند و پای در رجح کتایه عن الابتلاء القوی بنا لید و کف **قطعه** دوستان کو
 بضم الکاف الفارسته تاکید و قدمه بیانیه او التقدير دوستان را کوای قل لم یضغ
 مکنید و من لم یعرف المراد قال لفظ کو معجم زاید که مراد بید و هو بمعنی انسان العین **این سید علی**
 و قد يستعمل بمعنی الصین مطلقا و الظاهر انه محمول علی الحقیقه و من قال الی دین دل **این سید علی**
 فقد تکلف برادته است فالاراده فدیری بانارما جنگ جو یان و صف ترکیبی بزور باز
 و کشف بکسر الکاف العزته و سکون التاء بالترکه یفرن و سکون الفاء للوقوف فیجوز
 اجتماع الساکنین فیه دشمنان را کشف بضم الکاف العزته و خویان دوست
 الی المحایب یقتلون القذیق و قبل فی التزمه **قطعه** دوستانه دیکر نصیحت الیهم
 بن الکل کوز لرح ارادتنی جنگ اید نکر کو جلد قوتله قتل ایدر لر عدو بی دوست بنی
 شرط محبت نباشد ای لیس شرط المحبة با ندیشه جان بالاضافه و سکون النون
 ای بفکره و المراد خوفه دل بسکون اللام مفعول مقدم لقوله کرفتن فی قوله ازمر
 بکسر الیم بمعنی المحبة هنا و کسر الراء بالاضافه جاتان بسکون النون بر کرفتن **مشو**
 نو که در بند خویشتن باشی ای مادام تکیون فی ندبیرک و تخاف من ممالک عشق
 بازی دروغ زن باشی معناه بالترکه عشق باز لغی یلان او رجی اولاسن فقول عشق

بازی مقبول لقوله دروغ زن ومن لم يعرف العج قال یعنی در عشق بازی کمرشاید
 بدوست را بردن المراد به هو الوصول الیه شرط یا رست بالباء المصدری المراد
 به المحبته الصادقه در طلب مردن **رباعی** خیرم با طاء المعجمه ای اقوم چو نمائند بکون
 النون والدال ای لم یبق یستثنی بالباء العزیز ازین ندبیرم والمراد من القیام هو
 الانتصاب وعدم الفرار خطم ارمه شمشیر زندیا بصرم لقتلی کمر دست رسد که
 استثنی کبیرم کنایه عن الوصول وجزاء الشرط محذوف ای فیها ونعت هن الخطره
 ورنه قدمه رف اول الکتاب بروم بفتحی الراء والواو به استثنی میرم فالعشق
 الصادق لا یخاف من الموت متعلقش را که نظر در کار او بود ای بنظرون ال
 عمله وحاله وشفقت بروز کار او عطف علی ما قبله بندش بالباء الفارسیه دادند
 ای نصحوا له وبندهش بالباء العزیز نهادند ای قید و وسودی بباء الوحده نداشت
 اصلا ای لم یفعل له فایده تأیید در داکه طیب ف ذکر لفظ در رد و طیب صنعه صبر
 می فرماید من اکل السكره المراد بالصبر الشیء المعروف بالمرارة ای یا امر الطیب الکلوین
 نفس حریص را شکرم باید **شعری** آن شنیدی بباء الخطاب استفهام که لشاهدی بباء
 الوحده بنهنت بفتح الباء وضعت النون والراء متعلق بقوله می گفت بادل از دست
 رفته را می گفت ای کان یقول محبوب بالاخفاء لعاشقه تا تر اقد خوریش باشد
 مرهون پیش چشم چه قدر من باشد مجموع البیت مقول القول پادشاه زان
 را که مطلع نظر او بود خبر کرده اند ای قالوا له جوان بهر سر این میدان مداومت نماید
 ثم وصفوه خوش طبع وصف ترکیبی وشرین زبان وصف آخر سخنهای لطیف
 و نکته های غریب از وی شنویم کما هو عاقه العشاق چنین معلوم می شود که شوال
 بباء الوحده لفظ شوزجی المعینین احدیها با ستر که طوز لو و الآخر بالستر که اور کو که
 باغی سبیدن ایل بری برنه قارشو **ربیع** که عدالت کند ندبیر عالم نباشد در جهان

حله
 بیان لفظ شوزجی

هرگز نشد و شور کذاغ بحر الغرایب و قدیراد به الخط و الاضطراب و المراد منها المع
الاخیر و من قال یغنی فتنه عشق فیه ان یغنی من عند نفسه و قد وقع فی الفتنه
و الورطه فی قول المصنوع شور بختان بآرزو خواهند در سر دارد و سوزی فی بحر
الغرایب سوز اسم مصدر من سوختن و یحیی ایضا صیغه امر و وصفه بکیتیا و
المراد منها هو الاول در دل لفظ دارد مقدر شید بجمع المجنون و المقحبه قال فی الصحاح
الفارسیه بالکسر و ان شتم بالفتح صفت الی لا المجنون و المقحبه می نماید فلما فصلوا
حاله پشردانست ای علم ابن السلطان دل آویخته اوست ای عاشقه و این کرده
بلا بفتح الحاف الفارسیه بفتح الغبار بهر انکیخته اوست مرکب بجانب او راند
فی المیدان جوان چون دید که شاه داند بنزد او عزیمت بکسر ایم للاضافه آمدن دارد
بکمر بست ای یکی و گفت بیت انکس که مرا بکشت باز آمد پیش من الی جاء ببنای بدی
مانا بفتح یشبه هنا که دلش سوخت الی احترق قلبه بهر کشته بفتح الحاف العربی
خویشی الی رحم مقتوله چند انکه ملاطفت کرد فاعله شاه زان و بهر سیدش که از کجای
سأله انه من ائی مکان و چه نام داره ای ما اسمک و چه صنعت داری فلما سأله ابن
السلطان جوان در قعر بحر مودت چنان غریق بود که مجال دم الی نفس بغتی تن
زدن نداشت بیت اگر خود صفت سبع بفتح السبع المهملة و احد من السبعه ثمانین
و احد من الثمانیه و صفت سبع کنایه عن تمام المصحف و ذلك لان القرآن لما قسموا
القرآن فی زمن الحجاج الی ثلاثین جزءا قسموا ایضا الی سبعه اقسام و قول الناس
بالمرکه بدی مصحف عبارة عنه روی عن السلف الصالحین من ضم القرآن علی هذا
المرتب الیه تذکره ثم دعا یقبل حاجته بقراءه یوحی بطوعه من اوله الی سورة الانعام
و یوحی السبت من سورة الانعام الی سورة یونس و یوحی الاحد من سورة
یونس الی سورة طه و یوحی الاثنين من سورة طه الی سورة عنکبوت و یوحی الثلث

این لیسری علی

مطلوبه
غیاث القاصد
مطلوبه
غیاث القاصد

انما الغرض من هذا
هو بيان ان

ابن لبردی علی

ملاحظه فرمایند و در حق او
مبارک است که این کتاب را
مجلس علمای آن زمان
مجلس علمای آن زمان
مجلس علمای آن زمان
مجلس علمای آن زمان

من سوره عنکبوت الی سوره زمر و بنام الاربعاء من سوره زمر الی سوره الواقعة
و یوم الحیس من سوره الواقعة الی آخره از سیر بجوان خطاب لکل احد جو استغنی
ای صرت عاشقا متحیرة الخ لیس فی بالباء فی الحرفین اصلا لاج العجم و من لم یعرف
قال ان اسمی هذین الحرفین هو الباء والتاء بالمدة و فی بالباء غلط مشهور بذات
فان العشق یورث الحیرة و قیل فی الترتیبة بیت اگر قرآن از سیر او قیاس من جو عاشق
من الف بیه سمن شهره از کفنا که با من سخن چهره انگونه که ما هم از خلقه درویشا
هوا کمال اللطف والتلطف بلکه خلقه بکوشش ای عبدایشتا من مثل هذامن الجیب
خاصة من ابن السلطان بملک العاشق انکه بغض الکاف الفارسی و سکون الهاء
بقوت استیناس بالفارسی انس که فتن و کسر التین للاضافة محبوب از میان
تلاطم امواج محبت بالاضافة فی العطفین سر بر آورد و گفت بیت عیبت باجود
خطاب للمحبوب که وجود من با ند مضارع من مانند تو بگفتن اندر آید و مر سخن
بضم التین و فتح الحاء للقافية بما ند کالاول این بگفت و نعره بزد و جان نسیم
کرد بیت عجب از کشته بضم الکاف العزیز بناسد بدخیمه دوست فانه موقع الموت
عجب از زند که چون بالامالة جان بدر آورد ای آخرت روح سلیم بضم مفعول
حکایت یکی از متعلمان جماله بهجتی بضم الحاء داشت و معلم از اجا که حدیث
است فان المیل الی الحس خاصة الحس للبشری دون الحيوان با حس بشره او
بفتحین ظاهر جلد الانسان میلی داشت حاصل الکلام ان المعلم کان یحب تلمیذ
الملیح بتأبیتی که غالب اوقات او درین سخن بودی که قطره نه انجنان بنوشتم
ای بهشتی روی با من و جبه وجه اهل الجنة که یاد خویشتم در ضمیر می آید فان
کمال العشق شیان غیر العشوق فیلمر شیان النفس ز دیدت نتوانم
که دین بر دوزخ مضارع من بوضن مکهذا وجدنا عبارة التثنية فی النسخة التي رأيناها

و من قال

دو بیان

و من قال بدل بر دوزم مضارع من دو خلق هكذا و وجه تاجان المختار في الشيخ بركيرم
 فقد اختار النادر و كرم مقابلة بيني كرمي ايد اذ العاشق يبرج شاعده العشوق
 على كل شيء كما قيل **يب** دیرین خوبست اگر خود ساینست یاد شاهی که همه بکنم
 خوشست باری پسر کفت ای قال المنظم مرة للعلم انجانکه در آداب در رسم
 اجتهاد و بذل جهد میکنی در آداب تقسم بكون الغاء مع نظری فرمای که اگر در اخلاف
 ناپسندی بیا، الوحدة الی خلق غیر مرتقی می بینی که مرا آن پسندید نماید طریقی
 بر این مطلع که دان تا بتبدیل آن مشغول شوم فان تبدیل اخلق بضم الخاء ممکن دون
 تبدیل اطلق بفتح الخاء کفت ای پس این سخن از دیکه ی پرس که آن نظر که مرا باست
 جز هنری بینم **یب** چشم بدانندیش بالاضافة که به کشف باد بفتح الخاف العری
 من کندن دعا علیه عیب نماید هنرش در نظر بعنی در نظرش قدح الشیخ للوزن
 که هنری بیا، الوحدة داری بیا، الخطاب و مفتاد عیب مرمون دوست بنند
 بحر آن یکی هنر فان عین العدو ناظره الی العیب و عین الصديق ناظره الی الکمال
حکایت شبی یاد دارم که عمر یار عزیزم برید به کجوبه از در در آمد ای
 دخل چنان در اختیار از جای ای من مطالع بر آمدم ای قمت که چراغ باستی
 کشته شد ای انطی **شعر** سری ای ای لبلاطیف ای خیال من بکلوا بکشف
 بطلعته ای بوجه الدجاء الی الظلمة مفعول بکلوا و هذا المصراع مع قوله شکفت
 بکسر تین و ضم تین اسم مصدر من شکفتن آمد از تخم که این دولت از کجا بیت
 واحد من نای البحر الطویل و يقال کمنه الملتع و من اراد معرفة الاوزان و الصنایع
 الشعرية فليطالع کتابنا الکتبی بحر المعارف بنشست ای فعد ذکر الطیب
 العزیز و غاب آغاز که که مراد در حال که دیدی چراغ را بکشتی فلما عاتبني
 کفتم کان بضم الخاف الفارسی بر دم ای ظننت که افتاب بر آمد ای طلعت الشمس

ابن سید علی

و نیز غار نیا آن گفت آنکه **قطعه** چون که ای رجل ثقیل به پیشش شمع آید مرمون خیرش
الضمیر راجع الکرار و لفظ خیر امر من خاصتن ای تم اندر میان جمع ای فیما بین الجماعة
بکشی مفعول مقدر بقرینة المتعجم ای اقل ذکر الرجل الثقیل و من قال فی شری قول
المصن خیرش الضمیر راجع الکرار و هو بحسب المعنی مفعول بکشی فقد ارتکب شراً
لیس فی قاحلة العرب و البعج و رال لو کان الجاء شکر خذل ایست شیم بن لب
و صفان ترکیبان استیش بکیر و شمع بکشی قیل فی الترجمة **قطعه** بر ثقیل کیسه کله
شمع او کنه دورای اول اران سن اول ذکر شکر خذل ایست شیم بن لب دون یکین و
شمعی سونید **حکایت** یکی دوستی را آمدن تا ندین بود گفت فاعله ضمیر یکی بجایه خطاب
للمصدق که مشتاقیم گفت ای الصدیق مشتاقی بالیا المصدری به که ملول **مفعول** دیر آمد
بالتزک کج کلک ای نظار سر مست و صف ترکیبی و لما کان اثر السكر اختلف فی القول
و الحواس الطایفة فی الرأس یوصف به الرأس زودت انما الخطاب ندیم دامن ای
دامت از دست ای منیدی معشوقه که دیر دیر بپند اختیار معشوقه دون معشوق
للفروغ آخر کم از آن که سیر بپند معناه بالتزک آخر اندن کم میدر که فوق کوره لرو
و هذا المعنی ظاهراً من یعرف الفارسی و قال من لم یعرفه یقال آخر کم از آنست بالتزک
آندن کم میدر آخر مکنز احقوه بعض الکمل هذا الكلام فانتظریه کیف استصعبه و ان
یعنی اسند ال بعض الکمل و اطال انه لم یستیع لفظ المص **حکایت** شاهد که با حجاب فغان
آید از زیارت عاشق یحفا که دن آمد است بحکم بسکون المیم الالبته فقول از غیرت
و مضاق مفاعله من الضد و هو مضاق ال یا ران خال نباشد کلام مستقل و فی
بعض النسخ حکم انکه از غیرت و مضاق اما فیکون الكلام 2 مشقاً **شعر** اذا جئت فی فقه
بقم الرأ و کرم و سکون الفاء الجماعة الخ تراقی المر فی السفر تنور و متعلق بکشی
و ان جئت فی صلح ان للوصل و الواو اما للعطف علی المحذوف ای ان لم تجئ او للحال و معنی

ابن سید علی

بشرط منسلخ عن این فانت محارب جواب داد و قیل فی الترجمة **بیت** نحن کما یؤمل
 کله سن زیارته اگر چه صلیح کلو رسن و فی محارب سن **قطعه** بیک با لیا و العزیز الی اخل
 علی لفظ بیک نفس که بر آمیختن الی اختلاط یار با عیار عمره و بن بسی نماند که غیرت
 وجود من بکشد بضررتی بخت گفت فاعلم ضمیر یار که من شمع جمع الی سعدی فانی
 اظهر مر از ان چه که پروانه خویش بکشد قیل فی الترجمة **قطعه** چو بر نفس قرشه
 یار و ان اخیال او دمن غیر تلک و ارنم اوزن دپه لمر کولب ایندی که بن شمع جمع
 الی سعدی بکانه غصه که پروانه کند زن دپه لمر **حکایت** یاد دارم که در ایام پیشین
 الهی الی ایام الماضیه یر بدان صفت الفصه وقعت فی ایام الشباب من و دوستی بیاض
 الوحده یرید المحبوب چون دو بادام مغز در پوسته عجانة علی کمال المقارنه صحبت
 داشتیم ناگاه اتفاق بالسکون سفر افتاد ای سافر الجیب پس از مدتی که باز
 آمد ای جاء عتاب آغاز کرد ای شرع فی العتاب که درین مدت قاصدی بیاض الوحده
 بالفارسیه بیک نفر ستادی الی لتقصص احوالی کفتم در بیخ آمدم که دین قاصد
 بحال تورو شن کند و دو من محروح کما قیل **بیت** می نوشتم نامه و بر نامه می بر جد
 که چرا پیش از من مشتاق بیند روی **نویس** یار در برینه ای قدیم مرا کو بفتح المآف
 الفارسیه بغید التکید کما عرفت فیما سبق و من قال معنی فقد غفلت به بان توبه مد
 نه من دادن یعنی انکل لا تقدر علی ان تاخر فی بسا نکل و انوب بکلامی علی بقول که مرا
 توبه شمشیر خواهد بود معناه بالترکه که بکا توبه فلج ایل اولاجی و کلد در شکم
 لفظ رشک بمعنی الغبطة و المیم للتکلم و من قال یعنی غیر تم فایم بات بالمعنی الاصلی آید
 که کسی سیر بسکون الراء و الکسرة المجهولة بمعنی الشبعان نظر بسکون الراء در تو
 کنده ان اغبط ان احد اینظر الیک شبعانا و المعنی هذا الذی ذکرناه و من ظن ان لفظ سیر
 نظر و صف نه کبکی فقد اخطا باز کویم فی نفسی که نه ای لایکون الامر الذکور کس سیر

این سیر را علی

این سیر را علی

نخواهد بود ناله لا یشیع احد من مشاهیر جماعه حکایت دانشمندی را دیدم
 بحسب شخصه بیا الوحدۃ فیها کمر قنار و راضی از و بکشتارای لا یطلب من دکل الطیب
 غیر الخلاج جور فراوان بردی و تحمل نه کران کردی قدر خفت فراوان و نه کران باری
 بطریق نصیحتش کفتم دایم که نه در حجت این منظور یعنی المحبوب علی و غرض
 نفعی نیست و بنای این محامد و بزرگ بفتح الراء المعی - نه النون النافیه
 اذا دخلت الفعل و غیره انصلت بخوندانست و غمی دایم و ادا م اندخل علی شکتب
 یا لها و من قال هنا مقصور من نیست فقدا خطا و لم یعرف ان صاحب بحر الغراب
 قال ان لفظ نه حرف نفی و الیاء فی آخره ما علامه با وجود این معنی ای فاذا کان الامر
 که لکل لایق قدر علی نباشد خود را متهم کردن قال عم اتقوا مواضع التهم و جور
 نه ادیان بردن گفت فاعله ضمیر دانشمندی یا رعباب از دامن روزگار مبدار که
 بار مالی مرا را درین مصلحت که نوکوتی من ترک الموده لاجل التهمه و الاذیه اندیش
 کردم صبر بر جفای او سهولت نماید که صبر از وی مشاهد جماعه کما قال و حکیمان گفته
 اند دل بر بجا بودن نهادن براد به تحمل الاذل آسانتر است که چشم از بجا بودن برکشتن
مثنوی انکه نه او بسم نشاید بردانی لا یفتح الا قام بدونه که جفایی کند بیاید بد
 ای بینی التحمل به مهر که دل پیش دلبری دارد ای من یکون قلبه عبد محبوب یعنی تعلق
 به قلبه ریش در دست دیگری دارد ای طینه بد العیر و هو الطیب و قد وقع فی
 بعض النسخ هنا آموی به بالهنگ اصله یا لا منکل معناه بالترکه چلبه و یولار صای در
 کردن ای نه عنقه نتواند بخوبی تن رفتن یعنی لا یلکن ان یدهب این تر بد نفع روزی
 از دست بالوا و بین الوال و التین بمعنی الطیب و بلا و او بمعنی موالید کاظم گفتش
 ز نماز یعنی قلت بو حامن الایام مخاطبا ان الحیب الامان منک و من غلط فی اللفظ اخطا فی المعنی
 حیث قال بمعنی کفتم از دستش و قد بقال معناه گفتش که ز نماز از دست تو ای

این سید کاظم

این سید کاظم

این سید کاظم

العصمة والامان من يدك هذا كلامه چندان از آن روز که درم استغفار ازای استغفرت الله
 مرا از من ذلک الیوم وبعثت زینهار از دوست یمنه لا یطلب العا شق
 اما من العشوق دل نهادم به آنچه خاطر او ست ای رضیت با و ادنه که بطلیم به
 خود خواند شرط آخر او داد جواب **للمشرطین حکایت** در غنغوان یعنی اول جواب
 بالیاء المصدری چنانکه افتد و داخ جمله معترضة با خوشی پسری بیا، الوحدة
 سر بفتح التین و تخفیف الراء و سترک بکسر التین و تشدید الراء و یا، الوحدة
 داشتم ای کنت احبته بحکم انکه خلقی بفتح الحاء المهملة و یا، الوحدة داشت طیب
 الاداء والمراد انه کان له صوت حسن و خلقی بفتح الخاء المعجمة و یا، الوحدة ابیضا
 و لفظ داشت مقدرو المصدر علی معناه کنه مجهول والمراد انه کان له خلقه حسنة
 کالبدر ای کلفتة اذا بدا ای ظهر ومن قال یعنی المخلوق فقد اخطا، ثم ارتکب التعبدیر
 حیث قال یعنی قد کان له اعضاء مخلوقة حسنة کالبدر **المیزابیت** انکه نبات
 عارضی الضمیر راجع الی قوله خوشی پسری آب حیات میخورد المراد من النبات
 فی هذا المصراع هو الذي ينبت علی الارض وفي المصراع الاخر هو السکره و شکرت
 بفتح التین المعجمة والظاف العزیز یزاد به شفقتی کنه معناه بالترک نظر المیسون
 لان امر الغایب قال فی الصحاح الفارسی فی بیان معلوم امر الغایب انه علی لفظ
 المضارع بعینه وکن یفرق بینهما بالقراین مهر که نبات میخورد و من قال ای
 بنظر الشفقتی فان طعم النبات یدکر شفقتی الجیب مناسبتی بینهما فی الذم فلیعرف
 اللفظ بالقرینة فاخطا فی المعنی اتفاق بخلاف طبع یرید طبعه از و حرکت دیم
 که نه پسندیدم و ما حسنته دامن از و در کشیدم کنایة عن الانفصال والانقطاع
 و مره بضم الیم بالترک بوجع مهرش سا بکسر ما بمعنی المحبة منابر چیدم یراد به
 ترک التعلق واخذ القلب منه و کفتم **بیت** به و مهر چه می بایدت پیش کز و ضم

نشرط و بر بقرینت بر اند بفتح
 النون فیها شرط

این سبک را علی

این سبک را علی

ابن سید علی

عالمی مکرک سترمانداری الی لا توافق فی لان ستر استق کتایه عن الموافقة کما ان
لفظ باش خوشحقی فی التمرکه عبارتی عنه ومن لم یعرف المعنی قال یغنی باماسه ندر
این لا توافق خوشحقی کثیر واذ بهب منفره استنبه من کبی رفت وی گفت مضمون
البیت الآتی بیت شب بهره الی الحفا من کمر وصل اقبال نحو امید و معرونیق
بازار اقبال نکاسه مضارع منفی من کاستن بمعنی الانتفاص این بگفت و سفر
کرد و پریشان او در من انتر شعر فندت بضم التاء فعل المتکلم زمان منصوب
علم انه مفعوله الوصل مجرور علم انه المضاف الیه واکثر الواو للحال جاهل و الجمله
حالیة بغیر متعلق بجاهل لئلا یذ العیش من قبیل اضافه الصفة الی الموصوف
والعیش بالفتح الطیوة قبل ظرف جاهل المصائب جمع مصیبة وقیل فی التزجیه
بیت زمان وصلی بنردم کشته چو بلمزایش لئلا ید قدره عیشک مصیبت او ماند
بیت بازار باله و سکون الیاء امر من آمدن و مرا بکش بضم الحاف العزیه که بیشتر
مردن ای الموت قد امل خوشتر که پس از نوزند گاه بابیاء المصدری که دت و قد
گفت علم هذا الطلام اما شکرت و منت باری جل و علا پس از مدتی باز آمدای
جیبی من السور آن خلق داودی بیاء النسبه الی الصوت الذی کان له کصوت
داودی منغیته و جمال یوسفی الیاء کلا و بزبان آمده الی انتقص ویرسب
الی تقاضی رخصتشی ای ذقنه چوای مثل به بکسر الباء و سکون الیاء السفر جل کز
بفتح الحاف الفارسیه بیاء الوحده نشسته اراده الشعر الناعم و رونق بازار
حشش شکسته ای انکسر متوقع بکسر القاف الی یر جو که در کنارش کیرم کتایه
کمر فتح ای فررت منه الی طرف و کفتم بیت آن روز زیاده الوقت که خطا شدت
من قبیل اضافه الموصوف الی الصفة بود یراده الشعر الذی ولده و قیل یراده
ما بدا تحت شحمیه اوایل ظهور رحمیه و هذا و ان سورة لطافه الحاسب صاحب

ابن سید علی

نظر به بد المص به بفت از نظر به اندی بر ادبه الحاکمیه امروزی بیا مدی بصلی علیک السلام
 راجع الی صاحب نظر کشا اصله که اشق و الضمیر راجع الی قوله خط فقیه و ضمیر اشاره
 الی الشعرات الثابتة فوق الشعر الناعم الاصلی لقوله بر نشاندی و قبل هذا اشاره
 الی شعرات الشارب والذقن واعترض القائل علی کلامه بقوله وانت خیر بان
 الانسب ان يقال وکسر بدل ضمه کما لا یخفی **شعری** تارزه باز اندا اوقف بفتی بین
 واحدا لا وراق والتاء للخطاب زرد شدای اصغر دیکل الی القدر بالکسر منه زل
 من نهادن گاش ماسر شد بل انطف چند خرامی و کتبه کنی بیا، الخطاب فیهما
 دولت پارسینه اعلم ان لفظ پار بابا، الفارسی السنته الماضیه بالسنه که بلدر و پارسینه ما
 کان فیها بالسنه که بلدر دخی تصور کنی فان تکل الدولة قد زالت پیشه کسی رو که طلبکار
 شد و فی بعض النسخ که فتارتست ناز به ان کن که خریدار تست خریدار بمغن
 مشتهی و قبل فی الترجمة **شعری** تاز به را و رقل اولدی زرد چو ملکی فوجه کلاوم
 اولدی سر و نیجه صلیان سن و کبر اید سن ابلر و که دولتی فکر اید سن **شعری** کش
 به وار که طلبکار دوز نازی الماقل که خریدار در **قطعه** سبزه در باغ کفنه اند خوشه
 فیه تقدیم و تأخیر الی کفنه اند سبزه در باغ خوشه و المراد من سبزه عذبه الجیب
 و من باغ وجهه داندان کسی که این سخن مفعول مقدم لقوله گوید و اشاره
 الی قوله سبزه در باغ خوشه الی یعرف ذلك القائل مضمون هذا الكلام والمص
 لا یرضی به یعنی اداة تغیر از روی دلبران خط سبزه هذا الی تمام البيت بیان للمصراع
 الاول دل عشاق فاعل لقوله بیشتر جوید و قوله خط سبزه مفعول الی قلوب
 العشاق نطلبونه طلبا قویا و من قال و مجموع قوله از روی دلبران آه مفعول
 داند فام یعرف الاشارة ولم یعرف البیان من المبتین بوستان تو کلام ابتدائی
 الی آخر البيت والمراد من البستان وجهه الذي بنت فيه الشعر کندی بفتح الما

ابن سیدک علم

ابن سیدک علم

الفارسية مشتركة بين الترك والجم اسم بنت معروف يقال له بالعزة الكر آث
 زار يست كلمة زار اداة الكثرة كما في كل زار والباء للوحدة فتح قوله كندنا زار يست
 بالترك بركندنا لك در بس كنى بصرى كنى بفتح الحاف العزة مهمى ويبدأ الى كلما تطلع
 الشعر وتقطع بنبت وقيل في الترجمة **قطر** دولر سبزه باغى كى خوشد زيلوروكلم
 بوسوزى اول سويلر يعنى كوزك يوزك خط سبزه ن عا شغل كوكلى ارجحق استر
 يوزك باغى كندنا لك در بجه كم بوله سفا بينه بتر وقلما يوجد في بعض النسخ هوان
 البيت ان اغنى قوله نو باراي فاسته الماضية برفته بفتح التاء وكسر الهمزة القائمة
 مقام ياء الخطاب فان الهمزة في اللفظ الذي اخرج ما تقويع مقام الياء المقيلة للوحدة
 او الخطاب نحو بنى معناه على الاول بالترك برفقوله وعما لك قول سن ومن يعرف
 الحق ولم يقد رعى التحقيق قال برفق بفتح التاء وكسر الهمزة وسكون الياء اصله
 برفقة والياء للخطاب قيل وقد يحدث الهمزة في بعض المواضع وهذا فدمنا وذلك
 مثل قولهم خواتند صحبت وسازند مجلس وكوشه مخول وفتنه دوران وغير ذلك
 وقد يقال ليس ههنا همزة بل بكسرها الخطاب بعد التاء المفتوحة الا انه يقرأ
 باشباع الكسرة للوزن والقول الاول اشبه بهذا الكلامه فاذا عرفت ما قلناه من
 التحقيق يظهر لك فاد ما قيل وقال وقد قيل وقد يقال جوا هو حال الى حال كونك
 مثل الظبي في حسن المقلدة وغنج الهبة وميلان القلوب امال الى في من السنة
 بيا زى جو بوزى بيا، الوحدة وهو العهد بالترك پارسانى حال كونك مثله في نغمة
 القلوب سعدى خط سبزه دوست دارد فاعل ضمير سعدى نه مهر الف جوا الدورى
 وقد بوى بالجم العزة **قطر** كرى صبر كنى بضم الحاف الى لا تطلع الشعر انابت تحت
 شحمت اذ نك وربعى اكر بكنى بكسر الباء للوحدة وفتح الحاف العزة من كندن ومناقض
 على الشرح من غير ان يعلم المتن ظن ان الواو هنا لاء حرف عاطفة حيث قال بضم

ابن سديد على

ابن سديد على

ابن سید علی

الحوا والعاطفه موی بنا کوشن مفعول بکنی ای بقالع ذکر الشعر و القائل المذكور عطفه
 عیان المتن افاد المعنی بقوله یعنی اگر بکنی موی بنا کوشن را و صبر کنی بر محنت کندن
 او نمی نظم البت تقدیم و تأخیر بحسب المعنی هذا الملامه فانظر في كلامه كيف غلط
 و ارتكب التكلفات البارحة ثم قال في كثير من النسخ ورنكي على معنى و اگر صبر کنی
 بالنون النافية ولا يخفى ان ارتباط قوله موی بنا کوشن على ما قبله لا يخفى عن التكلف
 2 هذا الملامه فانظر في حاله كيف وقع في الغلط الكثير ولم يصب الحق اصلا بل دون
 ايام نكوي في الحسن بسره ايد یعنی تنهانی من الاوله که دست بجان داشتی همچو
 تو بر ریشته ال لو قدرت على عدم خروج حور و وحی كما تقدر انت على عدم خروج
 لحبشك نكذ استمى تا بقیامت که بر آید و لكن لا اقدر انا على عدم خروج روجی و انت
 تقدر على عدم خروج حبشك قطعه سوال کردم و گفتم جمال روی ترا امر مهون چه شد که
 موجه بر کرد بکسر الحاف الفارسته ما اى حول القمر جوشید است اسع مفعول
 من جوشیدن بخند گفت ندانم چه بود رویم را ای لا اعرف ما وقع بوجهی مکرر تا تم
 حسنی سباه پوشید است اعلم انما الناظر في هذه الحكایه ان الايات التي اوردنا
 المص في فتح حبة المحبوب في غاية الحسن ولا يفد احد علم اتيان مثل هذه الايات
 في المذمة المذكورة كما لا يخفى على المص **حکایت** یکی از مستغربان بکسر الراء المراهله بغداد
 المستغرب و المستغرب هو الذي ليس بعرب خالص پر سید ند که ما نقول في المرد
 بالضم و السكون جمع امر و هو الذي لا حية له لصغره سنا گفت لا خیر فیهم یعنی تفسیر
 من المص تا خوب و لطیفند در شمع کنند و چون درشت شوند نلطف کنند و دوست
 نمایند **رباعی** امر دانکه که خوب روی بود لفظ خوب روی وصف ترکیبی تلخ
 گفتار و تند خوی بود و کذا لفظ تلخ گفتار و لفظ تند خوی چون بر ریش آمد و بخت
 شد یعنی رفت مردم آمیز و مهرجوی لهما و صفان ترکیبیان بود قیل في التمر **قطعه**

فانما اشد من ان يتركب من
 في موضع التعليل في قوله
 في قوله ما دام احسن من
 في قوله ما دام احسن من

چون یکن یوزله خوب شیرینده اچی سوزلو کن ایل غلظت ایدر چون صقل ظله
 کین لعنته اول آدمه قارشور محبت ایدر **خطابت** یکن را از علما پرسیدند کسی باماء
 رویی یار دبه الحبوب در خلوت نشسته و در مابسته و رقیبان خفته ان المون
 و نفس طالب للجماع و شهوت غالب و لامانع چنانکه عرب گوید التمر با نغ
 هو فاعل من البسج و هو اراک الثمر و الناطور بالطاء الملهة حافظ الکرم غیر مانع
 هیچ دای که خطاب لذلک العالم بجملت بر همین کاری ای الزمداز و سلامت بماند
 گفت ذلک العالم اگر از ماء رویی نماند سلامت از بد گو یان نماند **شعر** و ان سلم الانسان
 من سوء نفسه هذا شرط فن سوء ظن المدعی بسلم **سليم** و هو جواب الشرط قدم
 فاؤه و دخل علی متعلقه و هو قوله فن سوء الضرورة و قيل فی الترتیب **بيت** اگر چه پیش
 سلیم اوله نفسی شرنند و لیکن قدر تلیمه مدعی صینندن **بيت** شاید پس کار خویشا
 بنشمنن ای علی حاله باسلامه و المراد هذا و من قال یعنی تاکه خود را اصلاح می کند
 فلم یعرف المراد لیکن نتوان زبان مردم بستن قیل فی الترتیب **بيت** یا ر که کشی کنده
 یله ا پس ا و تور اما که بو خلق دلنی با غله او لم **خطابت** طوطی با یابنن احدیها
 اصلیه و الاخری للوحدة را بازاغی نجاهل می برده می گفت این چه طلعت
 مکر و هست و هیات معقوت ای مفوض و منظر ملعون و شمایل جمع شمال بالکسر
 بمعنی الخلق ای اخلاق ناموزون و ینادی الیه بقوله یا غراب البین ای غراب الفراق
 کما تر فی حکایة الخطیب بالبت بینی و یکن بعد المشرقین ای بعد المشرق من المغرب
 فقلب المشرق و یجمل ان ییراد بعد مشرق الصیف من مشرق الشتاء **بيت** علی
 الصباح بروی تو مهر که بر خیزد ای من قام صباحا ورائی وجره کل صباح روز سلامت
 برو مسا باشد لثامتک بد اختری بیا الوحده چون تو در صحبت تو بایستی بیا الخلیة
 بالترکه کرک ایدی و لا مقصور من و لیکن چنانکه توبی در جهان کجا باشد ای لا نظیر لک فی

این کلام

ادر قصص بالصادع و
 بالسن فارسی کردند
 ای صیو بهافیه و هو
 ای طوطی از قیچ شامه
 او است ای قوله راغی

الفصحی عجیب من هذا انکه غرائب الذبح و طوطی بجان آمن بود جان فکال
 لاحول کنان ای قایل لاحول و لا قوة الا بالله از کدش بغض الحاف الفارسی اسم مصدر
 کیتی همی نالید و دستهای نطابن بر یکدیگر همی مالید منا طبره و می گفت این چه بحث
 نکوست و طالع دون یعنی الدر و ابام بوقلمون قدمه معناه در دیباجه و المراد
 بایام بوقلمون اللازمه المتغیره المتلونه لایق قدر بکون الدال من استع بیا المایه
 که باز ای در دیوار باغی بیا الوحده فیها همی رفیق **بیت** پار ساراسی ای بکنی این قدر
 بفتحتین زندان **بیت** بقوله که بود هم طویل زندان ای در سلک صحبتهم و قیل فی الترجمة **بیت**
 زاهد اولانه بویتر زندان که اولاهم طویل زندان تا چه کنه مخفف من کنه که دام که روزگار
 معناه بالترکه که روزگار بنی بعقوبت آن اشارت الا قوله کنه در سلک صحبت چنین ابله
 اشارت الا طوطی خود رای و صف نه کیتی احدی الیائین للوحده تا جسد فصیحی غراب
 ایتم یافته بالترکه بزم سوز **بیت** ذکر تا قوی یافته زین سال مگوی بدست که کراه کشی
 میوی درای لفظ درای بجی معنی احدی الجرس و الآخر یعنی ادخل الی امر من لفظ
 در آمدن و المرامها هو المعنی الاول و شبهه بالجرس الذي يكثر الصداه الباطل و من
 لم يعرف اللفظ غلط في المعنی حيث قال یعنی باطل رای و مهمل فکر چنین بند بلا متعلق
 بقوله روزگار بعقوبت آن مبتلا که است **فقط** کسی نیاید بیای دیوار تا خانه
 بالترکه که کلمه به دیوار دینه که بران صورت احدی التائین للمخاطب نظار یعنی
 نقر کنند لغضا و جرمی که تراد بهشت باشد جای شرط دیگران و وزخ اختیار
 کنند جزاؤه قیل فی الترجمة **فقط** که دیوار دینه کلمه که سنک صورتی نظار اید له
 که سنک سیرک او بحق اولور سه غیر یلمر طامو اختیار این له این مثل بفتحتین کلام المعنی
 بران آورد ای آوردنه لاجل امر تا بدانی که چند انکه دانای عالم را از نادان ای جاهل
 نفرست نادان را از نادان چندان بیدار به اکثره مطلقا و حشمت **فقط** زاهدی

خوره فانه صفة العفلاء
نعم جلیلة فنی فانه تملک الصفة
بینی ان یتأسف

الذکر الترغیب هم در ان میان مبالغه کرده بود در مدح هذا البطلام و سب و استیغ
القاء و سکون الواو صحبت قدیم تأسف به و بخطای خویش الحرة اف لغوه و ملاسعت
هذه القصة معلوم کردم که از طرف او هم بالفهم و السکون رغبت هست و در قول
هم اشارت الى ان الرغبة قد كانت حاصلة عنق ايضا این بیتها فرستادم و صلح کردم **قطعه**
نه مراد در میان عهد و وفا بود یعنی ایس قد کان بیننا عهد و وفا استقامت ما انظارا
جفا کردی و بد مهری نمودی الیاء المتطرقتان للخطاب و التوسط مصدر یتبیکار
ال بالکلیة و من قال اولاً الی مرة واحدة ظنه مرادف لفظ باری ثم عرف خطاء مرة
واحدة فقال یعنی بالکلیة از جهان دل در تو بستم ای ترکت جمله الدنیا و ما ربطت
قلبی بشی منها و انما ربطت قلبی بک فقط ندانستم که بر کردی بالکاف الفارسی و بالخطاب
من کردیدن یعنی الرجوع لا یعنی الدوران و من قال یعنی اعراض کردن فغدرت بلانم
معناه لایبزدی بایاء المصدر یعنی اعلم انک ترجع عن سریرا هنوزت که صلح
است ای لو کان لکن الآن رأس الصلح بازای ای است ای ثانیاً و من قال ارجع ای ثانیاً
فلم یأت بالکلیة که ان محبوبتر باشد که بودی قیل فی الترجمة **قطعه** ارا من بزم یوفیق الیجان
جفا ایدوب و فاسد لوق فلاسن بکلی کو کلمی بن سا که ویردم بلیماد و ونب تر طوکلان
اگر صلح استر بسک کبر و کلکل که اولدن دخی مقبول اولاسن **صلابت** یکی رازین صاحب
جاء الی المرأة اخصه بود در گذشت از جهان ای مانت و ما ذرفن الی الصهر فبانتر که
فین انابیر فرقت الی الحرف بعلت صدق بفتح الصاد و کسر ماهر المرأة و فی بعض
بعلت لایین و ما رینا فی نسخة بسبب لایین در خانه ممکن بماند مرد بسکون الدال
از محاورت باخاء المله الی من مخاطبة بجان رنجیده کنایه عن کال التاذل و حکم صدق
از محاورت باخاء المله الی من مخاطبة با طیم العوز چاره ندیدی لفظ چار شایع فی الاسن
و ابراد الیسان بان یقال یعنی مجال خلاص لغویکی ازین طائفة گفت چگونه در فراق یاغریز

این لیدول علی

این لیدول علی

این لیدول علی

برید به زوجة التي ماتت كفت نادیدن زن بر من چنان دشوار نمی آید که دیدن مادر زن
مثنوی کل تباراج بالترک لقی بخا بغارفت و خا برماند و کز آنج ببرداشتند و عا برماند
 برید بالورد و الکسر زوجة و بالشوکه و الحیة آنها دیدن مفعول مقدم لقوله دیدن بزرگ
 بفتح الراء قدمت بیانه في قوله و عودت بر تبارکش سنان ال الريح دیدن مضمون
 هذا المصراع مبتدا، خوشتر ال احسن از روی دشمنان دیدن مضمون هذا المصراع
 خبره و اجبت از هزار دوست برید بمعنی بریدن تابیکی دشمنت نباید دیدن بزرگ
 تا بر دشمن سلاکم کنز کورمل **حکایت** یاد دارم که در ایام جوانی بالباء المصدري
 کز داشتیم بکوی و الباء الاخرة للوجه و نظر داشتیم با ما رویه الباء الاخرة للاول
 حاصل المعنی کنت عاشقا في ایام شبان و کنت اطوف محلة الجیب در ایام نوجوانی
 که حرور شبان و حرور لیل بالفتح الريح الحانة و هی باللیل آب دمان را بخوشا بند بالباء
 و الحاء المعجی - متعده من خوشیدن و هو لازم بالترک بوز شوق و قوريق کز آنج بوز شوق
 و المعنی ان ذلک الزمان کان في غاية الحرارة بحيث یحکف الرطوبة اللعابية في الغم من شدة
 حرارته و من قال بفتح النون فلم یعرف اللفظ و سمو من بفتح السين المهملة الريح
 الحانة و هی في النهار مقر السخوان را بخوشا بند بالباء و الجیم متعده من خوشیدن
 و هو لازم بالترک فیحقق و المعنی ان ذلک الزمان کان في شدة الحرارة بحيث یغلی بخ العظم
 قال ابو عیینة الحرور باللیل و قد یکون بالنهار و السوم بالنهار و قد یکون باللیل و ضعف
 بشرت تاب ال طاقن آفتاب مجبیه بالفتح نصف النهار عند اشتداد الحرارة و یأورد
 لاجرم التجا بانه دیوار کی که دم مترقب و منتظر که کسی رحمت حر غموز از من برود
 بفتح الباء الاول و فتح الثابتة بمعنی بزیل و بآی بالباء السببية و یاء الوجوده آتش من
 فروشاندای بطنی ناله از تار یکی بکسر الباء المصدري و هیلین و هو ما بین الباء طایع
 و باب الدار فارسی معرب و کسر الزاء للاضافة ال قوله خانه روشناي بمعنی الفضا

بحفف

دیدیم جماله بدل من روشنایه و المراد به صاحبه الموصوف به که زبان فصاحت از بیان صباحت
 الی حسن او عاجز مانده بفتح الباء و فتح النون چنان که در شب تاریکی ای در لیل المظلم
 صبح بر آید ای بطلع باب حیات از ظلمات بدر آید ای بخیز قدحی بیا، الوحدی برف
 آب بکون الفاء و صف ترکیبی بالنسبه که فارلو صومثل خون آب بمعنی قائلو صو
 بردست و الجملة حالیه و شکر بر آن ریخته بود حصول اللذة العذلة و بعرف بفتح
 العين و المراد الملمتین بر آیمخته ندانم بطلبش الضمیر راجع الی قوله برف آب مطیب
 بفتح الباء المشتقة که ده الفاعل صاحب جماله یا فطر چند از کل رویش در آن
 چکید اسم مفعول من چکید تطیبه منه الجملة شراب از دست نگارینش بر کمر فتم
 و بخورد بمعنی بنوشید فلان احدیما بمنعول مکان الآخر و عمر که شسته از سر کفتم شعر
 ظم بالقصه لا العطش لفظا و معنی بقلبی و هو القم الصوبره المستکن فی الجانب الاسر
 من الصدور ستم قلبا کثرة تغلبه اولانه خالص البدن من قلب النخلة ای قلبها لا بلاد بیغه
 من الاساعة ای لا بقارب دکن ان بیزله رشف الزلال ای مقه و هو ان اسر الرشف
 بالفتح و السكون مرفوع علی انه فاعل بیغه و الزلال الماء العذب الصاف و لو للوصل
 شرت بخور متصل بقوله لا بلاد و قبل فی التزمته بیت کولم صوسر در راه قاندریه
 زلال که بن چید که لرا بچرسم دخی مداح **قطعه** خرم هذا اللفظ بوصف به المکان المزین
 بالآء و الکلاء و بوصف به الزمان **خو** روز تو همجو عبید خرم باد و بوصف به الشخص
 الذی به فر و سرور و یلحق به المصدریه بقان خرمی و یراد به معنی التزامت و الغرض
 که از بخو الغریب و الایا مهنا فالمراد به من له سرور و کلمه راغ قوله طالع راز ابدیه فان
 کوننا زاید شایع و من فتره بقوله شاد فی اخطا، آن فر خند بمعنی مبارک طالع را که
 چشم بقرا، بحدف الیم للوزن بر چنین روی او قد بمعنی اخذ بلا و او مهر یا مداد ای
 کل صباح سن منی بالاضافه بیدار که در بالالف الفارسی بنیم شب ای السكران

الذي سكر من الطمر ونام فانه يستيقظ ويفيق في نصف الليل مست ساقى يبعث من سكر
 من جمال الساق فانا يفيق روز محشر الى يوم الحساب بامداد صباحا فاذا عرفت المعنى
 الصحيح الصريح فلا تلتفت الا ما قبله بامداد روز محشر **حكايت** ساله سلطان محمود
 حواريه من اهل اسم مملوك باخطاين براهي مصلحتي صلح اختيار كرهه ويريده ان جعله واحدا
 يجامع كاشغور بالطاق العز وفتح الغين المعجمة اسم بلدة در آمدن الى دخلت
 فيه بسر كرهه در خونج بالياء المصدري بغايت اعتداله ونهايت جمال چنانكه در مثال
 او كفته اند **رابع** معلمت بشديد اللام وتاء الخطاب معه شوي بالياء المصدري الى المطوية
 ولبري آموخت كالا اول من آموى بچنين شكل وخطوى ماضى من آموختن بمعنى التعليم جفا
 وناز وعتاب وستم كرهه بالطاق الفارسي والباء المصدري آموخت كالا اول من آدم بچنين
 شكل وخطوى وقد وروى بفتح التاء وكسر الواو واسم مصدر من رفتن كما عرفت نظيره
 وهذا المصراع مرمول ندين ام مكر ابن شيوه از برى آموخت ماضى من آموختن
 بمعنى التعلم فان آموختن بجى لازما ومتعبيا مقدمة كور محشر كالا لافاضة بفتح كتاب
 المقدمة الذي الفه الز محشر في الخوف انه كان بقرة في ديار البعجم در دست الى
 في بين و همي خواند ضرب زيد عمر الفاء بفتح ع و عمر وبالواو في حالة الرفع والجر
 ولا حاجة الى الواو في حالة النصب لان عمر غير منصرف لا بدخلة التنوين وعمر ومنصرف
 بدخلة التنوين ويكتب الالف به يفرق وكان المتعدي بفتح الدال عمر افلا سمع
 محاضرة زيد مع عمر ومن هذا التركيب كفتح الى بر خوارزم وخطاين صلح كرهه وقد
 اشتهر بين الناس وزيد وعمر وراخصومتهم چنان باقست لهن تمام فلا سمع ذلك
 المحبوب من الطبقة بخند بد نقجا ومولدم بر سبد كفتح خاك شمر از و كان اشتهار
 كونه شيخ سعدى من تلك البلدة كفت از سخنان سعدى چه دارى كفتح **قطعه** ثبت
 علم صيغة المجهول للمتكلم الى صرحت مبتلى سخوى بكون الحاء والغنة غلط بصول

الی محل مضافاً حال من فاعل یصول علی متعلق بقوله مضافاً و یکنون ان یتعلق
 بقوله یصول کزید الخاف بمعنی المثال منصوب المحل علم انه صفة مصدر محذوف الی
 یصول صولة زید فی مقابلة العرو الی کصولته علیه علی جر ذیل حال من غیره یسیر
 و هو یرجع الی محول الی لایرفع رأسه حال کونه علی جر ذیل الی لاینظر الی احد بل یشت
 علی الدال والتکبیر جازاً ذیل علی ما هو عادة المتکبرین و مهمل یتفعیل الرفع من
 عامل الجر استقام اشکارتی و فیما یباح کالاجنی و قبل فی الترتیب **فقط** جو کحو او قور
 کوزی سودم اول ایدر جمله بنم اوزارمه صانک شوزید ایدر عمره و او جرایدر کن
 اتکین بشینی رفع النکر که رفع اولوری روا میج عامل جر **خطی** باطا المعج و یا
 الوحده بجی معینین احدیها بالنکر که جو ماق و الآخر بالنکر که بر بار و من قال فی خبر
 بمعنی زمان قلیل فلم یأت بمعنی اللفظ حقیقه بانه شبه فروع و کف غالب
 اشعار او اشاره الی سعدی درین زمین بمعنی در ملکبارنا بزرگان فارس است اگر
 بگویند الی نجوان بغیر تزدیکتر باشد کما ورد فی الجمله فلم الناس علی قدر عقولهم کفتم
شکر طبع تراتاموس کخوشدای منحصص الطبع کل میل الی النحو صورت عقل ازل
 ما محوشد لا شتغالک بغیر تا الی حرف نداء و النادی محذوف الی الی جیبی دل عشاق
 صفة للننادی المحذوف الی ذکر بدای نوصید بمعنی المصید ما یستوفول و نوباعمر
 زید فیہ ایام لطیف باعدادان که عزم سفر مصمت الی مقعر شد مکر کس از لار و اینان
 الی احد من رفقا شاکفته بود شکر که فلان مشیر الی سعدیست دیدم که دوان
 صفة مشبهه من دویدن آمد الی و تلطف کرد و اظهر اللطف و بروداع الی الفراق
 تأسف خورد که چندین روزی در مکه اقامتک فی هذه البلدة چرا گفتی که منم
 یعنی سعدی تا شکر قدوم بزرگان را الی لاجل شکر بجی الکبار بخدمت میان بستی
 کفتم **مصرع** با وجودن زمن او از نیامد که منم فان النجم بضمی تل عند طلوع الشمس

ابن کسیر لکلی

دزدان خفاجه بالجیم العز اسم قبيلة من بنی عامر بهر گاروان زدن دال اغاروا علیهم
 و پاک ببردند دال اخذوا مالهم بالکلیة باز رگانهان کمر به و زاری کردند که رفتند از شرخوا
 فی البکاء والتضرع و فریاد بدین قائل خواندن **بیت** که تضرع کن و کمر فریاد خطاب
 عام دزد بکون الدال زر باز پس نخواهد داد معناه بالترکه او غری النون
 که و صکر و میر جک دلکدر فاذا عرفت المعنی فتعرف ان لفظ زر مفعول داد فلا یشتی
 ان بضاف لفظ دزد الیه و من اختار فقد ارتکب اله لاکه کمالا یجفی مکر آن درویش
 خرقه پوشی برقرار خود ماند بودینه بطریق العطف التفسیر بقوله و یغیر
 درویشا من کفتم مکر آن معلوم ترا ایراد بالمعلوم مال الرجل بنبردند لاکه علم حالک
 الا و کف بلی ببردند کیر الناس ولیکن مرا با آن معلوم چنان العنی بمعنی الانس
 بنوده که بفارقت آن حسنه دل باشم بنا بدال لا یشتی **بیت** اندر چیز و کس بالواو
 العاطفة و من ترکها فقد غلط دل مفعول بستن که دل برداشتن الی رفع القلب
 و قلعه کار بست مشکل قبل فی التمریة **بیت** مکر کنز با غلق بهر سینه به دل کو کل فو بهر
 اندن چونکه مشکل کفتم موافق حال منست آنچه نو کفتم من مضمون البیت که مرا
 در عهد جوارح بالیا، المصدری با جوارح بیا، الوحدة اتفاق محالطت بود و صدق
 مودت بین کیفیة مودت بقوله بمنای بنی که قبله چشم جمال او بودی بیا، الحالیة
 و سود سر مایه عمر وصال اول کمال حسنه و میل قلبی **قطعه** مکر ملائکه تقدیر الطام
 مکر ملائکه باشد نظرا و بهر آسمان و کمر نه بشر مرمیون بحسن صورت او دزدی بالنون
 لتصح القافیة اعنی آدمی و لفظ زنی بمعنی زمین و من کتبه بالنون فلم یعرف القافیة
 نخواهد بود معنی المصراع الاخر بالترکه انک یوزی کو کجملگیه یرن او لحن دلکدر بدو
 الباء للقسیم والیا، الوحدة الی جفی جیب که حرامست خبر مقدم بعد از و اشارة
 الی دوستی صحبت مبتدا مؤخر و من قلن الباء مصدریة فقال یعنی جفی مودت که منعقد

این سید را علم

بیت ۱

این سید را علم

این سید را علم

ابن سعید بن علی

شد است در میان ما فلم يعرف الحق که هیچ نطفه چو او الی مثله آدمی نخواهد بود
ثبت بالثبت التامضون البیت الاول تا کنی بمعنی تاگاه پای وجودش بجل اجل بکسر
الخاف الفارسته فرورفت فاعله ضمیر پای والمراد انما مات وودود فراق من افترقه
ازدود حاشی بالوالین الی من قبیلته برآمدن خرن وظهر روزگار بر سر خاکش الی علم
قبره مجاورت با طیم کردیم **حکایت** مات حبیب لاحد من العشاق وفعده علی قبره ایاما
لالمص فی احد من الشیوخ فحفه القبره وادخلت العاشق بین التراب فوصل الی الیه
المتنته الا خیشومه فنسفر قلبه منه وذهب من قبره واز جمله ینها که در فراق او کفتم
بکی این بود **قطعه** لاش بالترک لاشکل لآن روز که در پای تو شد بمعنی رفت خارجا جل فاعله
شد دست کبکی بنزدی بیاء الطایفه پیغ هلاک مفعول بنزدی بر سر پای علم رأسه والمراد
بیشی کنت میتا قبل ان ادرك هذا الیوم کما یقول تادریں روز جهان مفعول مقدم لقوله
ندیدی به تو ندیدی چشم فاعله ای حرف نداء والمنادی مخدوف کما عرف من بر سر خاک
تو علم من الیه که خاکم بر سر ایا جمله حالیه او دعائیه یدعو علی نفسه بالهلاک **قطعه**
انکه قرارش الضمیر راجع الی الیوب وهو مفعول نکر فتی فاعله ضمیر قرار و خواب عطف
علی قرار تا کل وشرین نفش اندی نجست الی الیوب الذی لان لا یأخذہ القهر والنوم
فموضع الآ بعد نشر اوراق الورد والسرین علم فراشته ومن قال الی الیوب الذی لان
لا بتقر فی موضع ولا ینام فی مکان آه فلم یعرف الفاعل والمفعول کردش کبکی
بالخاف الفارسته فیها بمعنی دوران الفلک وهذا الی اسناد الحوادث الی الحکات
الفلکیه مجاز مشهور ولاحاجه الی ان یزاد به ان بدوران الفلک مقدار اعین الزمان
کما قبل کل رویش بضم الخاف الفارسته بر بخت فاعله ضمیر کردش خار بنان بالترک
دیکن دیلمی والمراد شجره الشوک بر سر خاکش الی علم قبره برست بالضم فاعله
ضمیر خار بنان وهو ما من رستن بالترک بتمک بعد از مفارقت او عزیم کردم الی قصه

ابن سعدی علی

وَنَبِّتْ

وَبِت جَرَمِ قَد مَرَفَ الدِّينَ بِجَهَنَّمَ بَقِيَّةُ زَنْدِ كَلَامٍ بِمَعْنَى الْجَبَلِ قَرْنِ مَوْسَى دَر نَوْرِدِ
مَضَارِعِ مَسْكَانِ مَن نَوْرِدِ بَدَنِ بِمَعْنَى مَحْدَنِ وَتَحْدَفُ الدَّالُ وَالْيَاءُ فِي مَسْتَقْبَلَاتِهِ لِلتَّخْفِيفِ
كَلَامٌ خَفِيْفُهُ وَكَرْدِ بَكْسَرِ الْخَافِ الْفَارِسِيِّ وَالْمَرَادُ مِنْهَا حَوْلُ الشَّيْءِ بِمَا اسْتَلْزَمَ دَوْرُ بَعْدِ الْخَافِ
الْفَارِسِيِّ مَن كَرْدِ بَدَنِ بِمَعْنَى الدَّوْلَتَانِ **قَطْعُ** سَوْدِ دَر بَايَكِ بُوْدِي قَانِ الْبَحْرِ كَثِيرِ النِّفْعِ
كَمِ بُوْدِي بِهَمِ مَوْجِ اِلَى خَوْفِ الْغُرُقِ صَحْبَتِ كُلِّ خَوْشِ بَدَنِ مُخَفِّفِ مَن بُوْدِي كَمِ نِسْبَةِ
تَشْوِيشِ خَارِفَانِ مَوْجِ دَوْنِ وَهِيَ هُنَا بِمَعْنَى اللَّيْلَةِ الْمَاضِيَةِ وَقَدْ جِيءَ بِمَعْنَى الْمُنْكَبِ وَ
الْفَرْقِ بَيْنَهُمَا بِالْفَرَاغِ بِالضَّمِّ الْمَعْلُومَةِ وَالْمَجْهُولَةِ كَمَا قِيلَ لَمْ يَوْجَدْ فِي كِتَابِ اللُّغَةِ جَوْنُ
طَاوَسٍ اِلَى مِثْلِهِ مَنَّا زَيْدٌ مَن نَارِ بَدَنِ وَالْمَرَادُ بِهِ هُنَا بِالْمَرْكَ كَوْنُكَ وَقَوَاعِقُ اَنْدَرِ بَاغِ وَصَلِ
لَا نَكُنْتُ مَعَ الْحَبِيبِ ابْنِ زَمَانِ اَنْدَرِ فِرَاقِ بَارِي بِجَمْعِ جَوْمَارِ قِيلَ فِي التَّرْجُمَةِ **قَطْعُ** جَوْعِ
اَيْدِي دَر بَاغِ اَضَى اَوْ كَمِ كَرِ خَوْفِ مَوْجِ صَحْبَتِ كُلِّ خَوْبِ اَيْدِي كَمِ اَوْ كَمِ تَشْوِيشِ
خَارِ وَصَلِ بَاغْدَدِ يُوْرِدُ دَوْنِ كَمِ طَاوَسٍ وَشِ قَرْتَنَدَنِ بُوْ كَلِيرِمْ بُوْ زَمَانِ مَانْدَرِ
حِكَايَتِ يَكِي رَا اَزْ مَلُوكِ عَرَبِ حَدِيثِ لَيْلٍ وَبَحْثِ لَيْلٍ وَبَحْثِ لَيْلٍ وَشَوْرَشِ بِمَعْنَى الشَّيْنِ الْمَجْمُوعِ
وَكَسْرُ الْهَاءِ اسْمُ مَصْدَرٍ بِمَعْنَى شَوْرَشِ بَدَنِ بِالْمَرْكَ قَرَشْمَقِ وَهِيَ شَرْقِيَّةٌ بِمَعْنَى اِلَّا زَمَانِ وَتَوْبَا
وَيَحْيَى بِمَعْنَى بُولُغِ وَهِيَ اِلَى طَبَقَةِ مَن قِيلَ الْمَعْنَى الْاَوَّلُ كَمَا فِي بَعْضِ الْغَرَابِ وَتَقْبِيْدِ الْمَعْنَى
الْاٰخِرَةِ بِالْقَلْبِ بِمَعْنَى كَوْنِ كُلِّ بُولُغِ عِلْمًا فِي الصَّحَاحِ الْفَارِسِيِّ فَلَيْسَ بِصَحِيحٍ حَالِ
اَوْ اَشَارَةِ اِلَى مَجْنُونٍ كَمَا بِالْكَالِ فَضْلٌ وَبَلَاغَتٌ سَرْدِ بِيَا بَانِ نَاهِ اسْتَلْزَمَ لَهَا طَوَالُهَا
الْبَحْثُ وَزَعَامِ بَكْسَرِ الزَّمَانِ بِالْمَرْكَ دِيْزِ كُنْ اَخْتِيَارًا زِدْ دَانِ وَلَمْ يَلِكْ نَفْسُهُ بِغَيْرِ مَوْجِدِ
الضَّمِيرِ الْمُسْتَتَرِّ رَاجِعِ اِلَى يَكِي وَابَارِ زَاغِ الشَّيْنِ رَاجِعِ اِلَى مَجْنُونٍ تَحَاظَرُ وَرَدْنَهُ وَكَلَمَتِ
كَرْدَنِ كَرَفَتِ اِلَى شَرْعِ فِي التَّوْبِيْحِ كَمَا دَر شَرْفِ اِنْسَانٍ جِهْ خَلَلِ وَنَقْصَانِ دِيْدِي كَمِ حَوْلِ
جِيَوَانِ بَايَا الْمَصْدَرِ كَمِ فَنِي بِيَا، الْخَطَابِ وَتَرَكِ عَيْشَتِ اَدَمِي كَفْتِي بِمَعْنَى كَمِ دِي
قَد مَرَفَ نَظَائِرِ مَجْنُونِ بِنَالِيْدِ وَكَفْتِ **شَعْرُ** وَرَبِّ صَدِيقِ كَلَامَةِ رَبِّ هُنَا لِلتَّكْثِيْرِ

الى تلك كثيرة من الخلق لان معنى من القوم الى عزلي في ودادك الى في محبة الحبيبة ومن قال
 الى في محبة ليلي وعشقتك فاحبب يصب فان هذا البيت من عزلي المص كما اعترف القائل
 الم يرمي ضميمه لفاعل الى المستتر في الفعل راجع الى صديق وضمير المفعول الى البارز
 راجع الى الحبيبة لما عرفت انما يوافق للفعل فتوضح من الايضاح فاعله ضمير
 الحبيبة ايضا وهو منصوب باضمار ان جواب الاستفهام الى فتظهر وتبين الى
 لاجل عزلي منصوب تغديرا مفعوله ويروي فيوضح بالياء التختانية فاعله
 ضمير صديق وقيل في الترخمة بيت بني عشقند في دوست ملائت قلدي كور مد بلي
 پوزن تا اين عذرم روشن قطره كاش لانا ن كه عيب من جسته في جگر رويت الى
 وحيث ان يد يد نك لانا النوبة رأيت وجه يوسف فقطع ايد بهن مقام الانفة
 تا بجای شرح در نظرت مرهون پنججہ موضع الحال دستا بهر يد نك الى حال كونهن
 واهلين عن انفسهم كالنوبة الا في قطع ايد بهن تا حقيقت معنى الى حال الحبيب
 بر صورت دعوى الى دعوى العشق الصادر عن العاشق كواهي بالياء المصدرى
 وادى بيا الطالبة فذلك الذي لم يمتني فيه تفصيل ان رايها لما روت يوسف
 عن نفسها لامرئاسوة في ذلك وقلن امرأة العزيز عشقت عبدا لکنعاني فلما
 سمعت باغيا بهن دعتهم وميات لهن متكلا واعطت لكل واحدة منهن سكتينا
 وقالت ليوסף اخرج عليهن فلما راينه عظمته وخبرن في ذلك احسن الفايق
 وجرحن ايد بهن من فرط الدهشة وقلن حاش لله ما هذا بشر ان هذا الا ملكك
 ملكك كرم فقالت زليخا فذلك الذي يمتني فيه الى فهو ذلك العبد الکنعاني الذي
 يمتني في الاقتان به قبل ان يتصورنه بحق صورته ولو صورته في انفسكن وقت
 الملامة لعذر تنق ملكك را در دل آمد الى خطيبا له كمال ليلي را مطالعة كند الى
 يري وجرها تا داند كچه صورته كچه موجب بكسر الجيم چند بن فتنه است بفرمود

طلب کردند ای طلبو ما در اجا، عرب جمع حتی بفتح القیلة بکر دیدند بفتح الکاف
 الفارسی و بدست آوردند بید به انه وجد و ما پیش از ملک در صحن سراج بدین
 لیتظر ایها الملك من در مہیات او نظر کرد فلما نظر شخص دید سیه قام ای السود اللون
 ضعیف اندام در نظر من الضمیر راجع الی الملك فقیر آمد بحکم آنکه کمتر من خدام حرم
 او ای الملك بحال از و من لیلی پیش بابا، العرب جمع زیاد بود و بزرگت پیش
 بابا، الفارسی بخون بغیر است دریافت ای فهم ای الملك ۴ بسخن حسن بیل
 و گفت ای ملک از در یک چشم بخون بحال لیلی نظر بایست کرد قد وجد بفتح النون
 من الابیات **شوق** ترا بر در من رحمت بنامد خطاب للملك و الملک من بکافه رفیع
 من یکم محمد در بید میز امر مہون که با او قصه می گویم همه روز و حصول اطرائه و مہیز
 را بهم خوشتر بود سوزا الاحتراف **شعر** ما موصولة مترصلة من ذکر بیان ما املی
 بکسر الحاء المهملة و فتح الیم المربع المحفوظ و يقال لمنزل الجیب جمی شنبی الی الخ
 الظبی بکسر الیم الاول و فتح الیم الثانی الی التسمیع اغنی الاذن لو سمعت ورق
 بالضم و التکون جمع ورقاء کمر جمع حمراء و معی الی الورقاء اسم جماعة شبه لون لون
 الی ما دال می و قد وضع الظاهر موضع المضمرة اذ الاصل ان يقول ورقه و ذلك الوضع اما
 لصحة الوزن و لا سئل اذ بدکن صاحب من الصیحة و معی رفع الصوت معی و معنی
 البیت ان الذي متر باده من ذکر منزل الجیب لو سمعت الورق التي سكنة الی الخ
 صاحب معی من شوق و التلذذ ما یا معشر اسم جماعة لا واحد له من لفظه مثل قوم
 و مرطاً حلتان بالفتح و التثنية جمع خلیل و هو الصديق فاقولوا جمع امر حاضر للمعاني
 اسم مفعول من عافاه الله المراد به من وهب الله له العافية من اسقام العنق
 و اعلم ان المصراع الاول ثم بالمعاني و بهذا المصراع انکا بلفظ و قطع الكلمة الواحدة
 بین المصراعین شایع لست تدری ان لا تعلم انت ما بقلب الی ما النصق

بقلب التوقع بفتح الجيم المستقر الى المعلوم وقيل كتحمل ان يكون البناء للنظر فيه
 دون الاصل الى المستقر قلبه والمناسب بالمقام البيت **النظم** تن درستان را باشد
 در درشت قدمه بیا نه جز لاله روی بیا، الوحده ومهدد بالترکه در دوش نکویم
 در دوشویش لاله بغم حال گفتن از زنبورال من انداء النحل ببحاصل بودای غیر بغد
 بایکی مفعول گفتن علی تضمین معنی الخطاب او النکاح در غم خودای نه جمیع عمر
 ناخورد ال لم یذق نبش قدمه بیا نه ال ایلام النحل فانه لا یبغض به تا تر حال باشد
 همچو من ال مثل حال حال ما باشد تر افسانه پیش ال پیش تو سوز من باد بکری
 نسبت مکن لانه او اشارة ال دیگری غل بر دست و من بر عضو ریش فان الید الصبیحة
 لاثنا ثمر من الملح والعضو المخرج بنا لم منه **حکایت** قاضی مهدان اسم بلد مشهور
 را حکایت کنند که بانعبد پسری و کان جمیلا سر خوش بفتح الحاء للعافیة بود ال کان
 یحبه ونعل دشت در آتش کلام مستجع روزگاری بیا، الوحده ال زمانا ممتدة ال طلبش
 متلهف ال متحیر بود و بویان صفة مشبهة من بوسیدن حال مترصد ال مترقب و بویان
 صفة مشبهة من جتن و بر حسب بغتی بن واقع کویان بغی بجکی ما وقع علی
 رأسه **رباعی** در چشم من آمدان سهی سر و بلند لفظ سهی بکسرتین بمعنی المستقیم
 یوصف به سر و قدح مهنا للوزن بر بود بالقم من ربودن دلم زدست متعلق بر بود
 و در پای فکند و حقرة ابن دین شوخ ال مطبوع میکند بفتح الکاف دل مفعول
 کشد بکند و یجعله مفیداً محبوساً حواهی که بکس دل ندی دین بند بفتح الباء
 الاول ال لا تنظر ال احد و الخطاب لمن القی السمع وهو شهید والمراد انه احفظ عینک
 عن النظر ال الحایب والانتفات ال محاسنهم للذی یعلق قلبک بهم **رباعی** از یاد تو
 غافل نتوان که در هیچ معناه بالترکه سخی اکفدن غافل ایللی بلک اولم بنی هیچ فاذا
 عرف المعنی فن قال بغی غافل نتوان که دن بهیچ حال لم یعرف المعنی سر کوفته بالکاف

العزیز مارم نتوانم که بیچشم فان احمية المضروبة على رأسها لا بعدد علم جمع الاعضاء
ششیدم في الحكاية که در گذری ای في طریق من الطرق پیش قاضی باز آمد لفظ باز
 لتأكيد طرق یعنی بعضی ازین معامله و می حب القاضی ایاه بکوشش الضمیر
 راجع الی پسر رسیدی بود و زاید الوصف رجبی منه دشنام بکسر الیم في كان
 بغیر حتر از داد و سقا قدمه بیان کف و سنگ برداشت لبضرب القاضی و بیچ
 از من حرمته فرو نگذاشت ای لم يترك شبان من الامانة قاضی بایکی از علماء معتبره معفان
 او بود گفت بیت ان شاهدی بیا الوصة و ختم که فمن يبين شأن انظر ای ذلك الحجوب
 و غضبه فان فيه حلاوة وان عقد عطف عما قوله شاهدی برابر روی ترش شیر شش
 فيه تقديم و تأخير ای عدة ترش برابر روی شیر شش فاذا عرفت الغنى باز که نام ظاهر که
 الغنى الخلو و مخوضه قول من قال في شرحه وبين ان عقد را که برابر روی شش دار که
 اگر چه ترشست از غضب ولیکن شیر نیست في حد نفسه در بلاد بکسر البا جمع بلد
 عرب گویند مثل سائر ضرب الجیب زیب الجیب فعل بمعن المفعول و المصدر
 مضاف الی الفاعل و المفعول متروک ای ضربه العاشق بیت زدست نوشست
بر مان خوردن یعنی ضرب بکن بید ک المضومة علم في خوشتر که بدست خویش مان
 خوردن ثم قال القاضی لرفیقه همان ای يشبه از وقاحت بنفح الواو ای قله ای حیا
 او بوی ساحت باخا، الممهله ای جو دی آید آورد که نظیر آید مان بکون النون
 مبتدا سخن بصلابت گویند في الظاهر و باشد که در نمان صلح جویند بیت ان کون نواورد
 ترش ش طعم بود ای العنب الذی لم ينفج بکون متر روزی دو صبر کن که شیر بر که دو مراد
 القاضی هذا الطلاح ان هذا الغلاف يظهر الخشونة و المرارة لعدم نقجه و شد في طبيعة
 و بالصبر يلين قلبه و يحصل منه المرام این بگفت مع رفیقه و لمسند قضا ای الحکمة
 باز آمد قدمه سابقا و همنا باز آمدن چند از عدول جمع عدول بمعنی عادل که ملازم

این سید علی

او بودند و خدا چه آیین خدمت بنویسد تا تعظیم القاضی که با جازت سخیق و ارم
 در خدمت بنویسیم اگر چه ترک آید است و بنویسد که کفایت اند **بیت** نه در مهر سخیق بحث
 کردی و راست است النبی مصروف الی بقیة المصراع خطا جتدا بهر بنظر آن که فتن خطاست
 خبر و قبلیه الترتیب **بیت** نه مهر سوزن بحث ایلم که در و اخطا در اول و اولی در و فتن
 خطا اما حکم آنکه سوابق انتقام خدا و ندی ال انتقام آنکه السابفة ملازم روزگار
 بندگاست ال لا ینفک منا مصلحتی که بنشد و اعلام نکشد نوعی بیاء الوضو از
 خیانت باشد فجب علینا الدلالة علم ما هو خیر لکن فقال لو طریق صواب است
 که پیرامن بمعنی حواله ابن طبع و هو الوصلة بهذا الغلام نکر دی بالکاف الفارسی
 و بیاء الخطاب بالترک و لا نجه سن و فرش و لع بفتی تین شدة الحرص در نوردی
 بالترک حرص شکلیه ذون سن و المراد ترک الحرص که منصب قضا یا یلمای بالباء
 و الکاف الفارسی بمعنی الحرج الذی یوضع علیه الشئ و حق و بمعنی المستر و بمعنی
 المرتبة و هی المراتب هنا و بیاء الوضو منیع است بفتح الیم بمعنی مرتبة مانعة
 لا یرقی الیها کل احد تا بکنایه شیع ملوث نکر دای ال لا تجعله ملوثا بالذنب الشیع
 حریف اینست که دیدی اشارة ال الغلام الذی فی صد دیان و حدیث اینست که
 شنیدی اشارة ال شتمه فلیس فیها احتمال الوصلة فالاولی تر که **مشول** یکی کرون
 آب بسکون الباء و روتی الباء الزاویه مصدریة بمعنی الذی صدر منه ترک الادب
 مرارچه غم دارد از آب بکسر الباء و روتی کسی مراد هم ان الغلام العیون قد اعتاد
 ترک الادب و الغفاحة فلا یبالی من فضا حکن بسا قد متر بیان فی الدیاجه نام بکوتی
 بالاضافة پنجاه سال مرهون که بکن نام رشتن کند یا مال فتخاف ان یفیع اسکل
 المایح بهذا الفعل الغیج قاض را نصیحت باری بکمال عبارت عن کمال الوفاق فی
 الا خلاص الی نصیحه الا صدقا المخلصین پسند آمد ان جاء مقبولا و بهر حسن رای و حفظ

وفاي ایشان افرين كرد و حشمت و كرامت نظر عريان در مصحف حال من و اصلاح
 حال عین صواب است لا شك في كونه شعر و ابواب و مسلمات و جواب و لكن شعر و ابواب
 حبا بالملاح يترول الى لوقوع ان حتما يترول بالمطالعة بسم الله الى قبلت كما في قول
 المصنف سمع الله لمن حمده افلا كذا يفتر به مما لا فتره اول بفتح الين المهملة و
 الزال المعجمة مبالغة من العدل وهو الملامة و في بعض النسخ بفتح الين و الزال المعجمة
 علم وزن الدخول جمع عدل بمعنى العادل و هو مناسب لقوله تنج چند از عدول بيت
 ملامت كن مرا چند آنكه خواهی و في بعض النسخ بفتح الين كن كه نتوان مشتق از
 زنگی سیاهی بالباء المصدرى تعليل والعن بالسرکه زیر ابویومق اولمز زنگید از قریب
 این بگفت قال هذا الكلام و كان را من اعوانه بتفحص ال تفتيش حال او اشارة
 الى الغلام بفتح الين بالکاف الفارسي يعنى سلطهم عليه لیسعوا في تميل قلب
 الغلام الى القاضى و غمت في كراة بفتح الكاف العزلة برکت و صرف الیه که گفته
 اند مهر کراز در تر ازوست ای کل من اخرجه الزمب من الکیس و وضع في الميرال
 للوزن والاعطاء زور الى القوة در بار زوست المراد به انه يصل الى مراده و انکه
 بر و بنیادست رسن وصف ترکیبی ندارد ای من لم یکن له القدرة علم الی بنیاد رسته
 دنیا کس ندارد لبعینه علم وصول مراده و من قال یغن صاحب تصرف نشود
 اصلا نغ قال که اسمعت من بعض الکامل فقه سمع مغنی لا یفهم من اللفظ اصلا
بيت مهر که زردید سرفرد آورد معناه بالسرکه حرکت که التون کوردی باش
 آشفه اندردی و رتر ازوی آهشین دوشن است ای لو کان میزنا حیدر المنکب
 و المراد ان من رأى ذمیا یجیل وان کان کالحیدر یتم في الشقة والصلابة في الجملة بنی
 خلوة بیا، الوحدة فیها مبشر شد مع الطیب و هم در ان شب شخبه بکون
 اطباء المهملة بالسرکه نایب و سوباشه را خبر شد که قاض مبتدا هم شبخرف

این لیدون غلغ

شراب در سرفه موضع الطلال و شاد در بر عطف علیه الی المحبوب و صدق
 از تنغ تحفنی خبره و بترغم کیفی **خزل** امشب در هین القبله مکر بوقت سکون
 التاء لمی خواند بسکون العون ابن خروس اشاره الی نوعه خشان بس بالباد
 القریة کمره اسم مفعول منوز از کنار قدمه بیانیه جلایه پادشاه زادما
 بقیه و بوسه اسم مصدر مناز خستار بالاضافه و فی بعض النسخ بستان یار درج
 بفتح الحاء کسوی تابدار و وصف ترکیبی من تافتن چون الی مثل کوی بالخاف
 الفارسته بالترکه طوب عاج عظم المفعیل درخج کالاول جولان بالفارسته من اخشب
 المنحنی رأسه و هو الذی یضرب به الکمره صین الملاعبة يقال له بالترکه جوکن
 آفوس اسم شجر اسود شدید یکدم که چشم فتنه خوابست زینهار و فی بعض النسخ
 یکشم که دوست بخفته است در کنار بیدار باش تانر و دغم در فوس بفتح
 الفاء و هو یستقل بالالف فی اوله بسکون الفاء علی ثلثة معان الطنر و السحره
 والجیف و قدیراده معنی العبت تانشوی زمسجد اذینه بالذال المعجمه یوم
 ابطه والمراد هنا صلوة الجمعة ففتح مسجد اذینه هو الجامع بانکه صبح الی اذان
 النعج با از در بکسر الراء سرائ بکسر الیاء انا بکل یرید الملک غریو کوس الی صوته
 المریب لان معنی لفظ غریو فریاد و فغان و هذا البيت مرهون لب مفعول مقدم
 لقوله برداشتن والمراد به شفه العاشق بر لبی بیاء الوحده والمراد به شفه
 العشوق جوال مثل چشم خروس فی الحمرة والصفرة صفة لقوله لبی ابلال بود
 ویکون حاقه برداشتن فاعل بود الرفع العاشق شفته عن شفه الجیب
 بفتن متعلق به بهیون خروس فانه یصبح قبل الصبح قاضی درین حالت
 بود الی فی الوصلة ظاهرا و الغضا حه باطنا که یکی از متعلقان در آمدن دخل
 علیه و کفنی چه ششینی خبره امر من خاستن الی قم تا پای داری معناه بالترکه باطل

به ششینی خبره امر من خاستن الی قم تا پای داری معناه بالترکه باطل

صبح

اوله فی الی بعد رطاف کبر نیز امر من کبر بختی که حسه و ذان بفتح بر تود فی بیا الوضه
 الی النبیته کبر فتنه انز بلکه حتی الی ما فزوا الواقع کفنه اند تا مکر این آتش فتنه که
 منوز اند که سبب اند بیری بسبب ما اند بیری فروشتانیم بالترکه سوینور
 مبادا که فردا چون بالا کیم دارتفع فاعله ضمیر مشتغال بفتح الفاح شرار متهم
 تخمین اللفظ کیم قاضی نیستیم فرونگه که دو کف **قطعه** پنجمه در صید که در ضیح
 رالفظ ضیف بالیا النحانیة الساکنه بین الصاد والغین المعینین المفتوحین بفتح
 الاسد ومعنی المصراع بالترکه پنجمه سن صید اور مشتار سلانه چه تفاوت کند که سکل
 لایدمضارع من لاییدن بالترکه اور مکی روی در روی دوست کن بکذا رای الی انکر تا
 عدو پشت دست می خاید مضارع من خاییدن ملکی بفتح الیم و کسر اللاح را هم
 در ان شب الی فک البلیله الکیه دادند الی اخبروه بهذا القول که در ملکی بالیم و التکون
 توجین منکر بفتح الحاف و بیا الوحده الی ذنب فضیع و هو المسجوع من
 الاسانده و من قال او بکسر و هو الانسب لقوله من اورا الح کا لا یحق اخبره من
 عند نفسه و هو غیر مناسب لقوله حادث شد است علم ان التکر بکسر الحاف بمعنی
 العاصی غیر مشهور چه فرمای فی حق من صدر منه هذا الذنب و هو القاضی کفنه
 الی الملک من اورا اشاره الی القاضی از جمله فضلا عصر بمعنی زمان و یکنانه دهر الی فریده
 می دایم فیه تنبیه علم انه ینفی للسلطان ان لا یعتقد الخلفه سمعه فی الزمه باشرکه
 معاندان در حق او بغرض خوض بالمعجینین فی اللغظین کرده باشند ان شرعوا
 فیه فیه تنبیه علم انه ینفی للسلطان ان یکون له حسن ظن فی حق العلماء حتی یظهر
 الحق الصریح این سخن در سمع قبول من نیاید الی لا قبله و المراد بعدم القبول
 تأخیر الامر بالعقوبة و فیه تنبیه علم ان الاستعجال فی امر العقوبة مذموم
 مکر انکه مخفف من انکام که معاینه کرده و بالکاف الفارسی که حکما کفنه اند

ابن لیل علی علی

بیت بتدک بالباء المصدری ومعنی لفظ تند بالترکاء حرب سبک مرتبط بقوله بردن
 دست بردن بشیخ معنی المصراع بالترکاء حرب بلق ابله الی بین التملک فلیج و اذا عرف
 المعنی الصحیح ظهر عندک فساد قول من قال یعنی در زمان دشواری و ضحرت
 دست بردن بشتاب و استعجال بدانکه بردن بشتابین مضارع من بردن و فی بعض
 النسخ کرم مضارع من کرمیدن بشت دست و ریع مضمون المصراع الاول مبتدأ
 و التاخره شنیدم که سحر کاهیان وقت السحر ملکی بانی چند از خاصان بر بالین
 قاض رسید فیه تنبیه علی انه ینبئی للسلطان ان یقصد الاطلاع بنفسه و لا یعتمد علی غیره
 فی الامور المهمة شمع را دید ایستاد اسم مفعول من ایستادن و من قال فی بحر الغریب
 ایستادن لغت فی استادن فلم یأت بیان عبارة التثنية و شاهد شمس مقابل
 ایستاد وی ربحته و قدح شکسته که بکون فی مجالس اهل الفساد و قاضی
 مبتدأ و در خواب مست بالباء المصدری خبر عنه خبر از ملکی مستی حال او علی العکس
 ملکی بطفتی بیدار کرد و انظر الی حال هذا الملکی بکسر اللام فانه لان لا ملکی بفتح اللام
 و کفت بر خیزه که آفتاب بر آمد الی طلعت الشمس قاضی در یافتن ان فهم الحال و کفت
 از که ام جانب بر آمد کفت الی الملکی از جانب مشرق کفت الی القاضی الحمد لله که در
 توبه بکسر الراء باز است الی باب التوبة مفتوح بحکم ابن حنین که لا یعلق علم صیفة
 المجهول باب التوبة الی لا یجعل مغلقا علی العباد حتی تطلع الشمس من مغربها
 انظر الی هذا الجواب کیف اجاب بموجب العلم و کفت استغفر الله و اتوب الیه
 قال البیہی عن من تاب قبل ان تطلع الشمس من مغربها تاب الله علیه و قال ع
 ان للتوبة بابا عرضة مسيرة سبعین سنة و انه لا یعلق حتی تطلع الشمس من مغربها
 و قال ع لا تقوی الساعة حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت و رآه الناس
 آمنوا اجمعین اجمعون و ذکر حین لا ینفع نفث ایماننا لم تکن آمنتم من قبل او کسبت

في ايمانها خير **فقط** ابن دوجينم به كناه التي تخذ السلطان علم الدين
 ثم تينها بقوله تحت تفرجاج وعقلنا قاج فرجام بسكون الراء الميملة بين الفاء والجيم
 المفتوحين بمعنى آخر وبمعنى قابل كذا في البحر والمراد هنا المعنى الثاني كره فتارم كنى
 مستوجبه بكسر الجيم من استوجب الشيء اذا استحقه ويريد بحسن عقوبته الانتقام
 قال العلماء لكل صفة من الاوصاف الطيبة ضدها نقيضة كالعلم والقدرة ضدهما
 الجهل والبخر نقيضة الا الانتقام فانه عدل محدود في نفسه وكذا الضده وهو العفو
 مثل كفى توبه درين حالت وفي هذا الوقت كره به هلاك خود اطلاع يا فنى سودى
 بيار الوحق نذار دالى لا ينفج اصلا قال الله تعالى فلم يحسب الله انكم ينفعون ايمانهم كما رواه ابنا
فقط چه سود آرد زوى بالياء الصدرى انك مخفف كاسه توبه كردن مرهون كنه شوى
 كنه انداخت بمعنى انداخت به كاخ بالكاف العزة والحا المجبة بمعنى القصر العال بلند
 خطاب از ميوه كوا بالكاف الفارسية تأكيد كما عرفت كوتاه كن دست اندازى
 مع قدرتك علم الوصول به واذا عرفت المعنى الصحيح ظهر عندك فاد قول من قال
 يعنى بلند قامت را بكو كه دستش از ميوه كوتاه كن كه كونه مقصور من كوتاه يعنى
 قصير القامة خود نذار دست به شاخ ثم قال الملك نرا با وجود چنين منكر بفتح
 الكاف المخففة بمعنى كناه كذا مرشد خلاص صورت بنند ديرا به انه لا يتحقق الخلاص
 ابن بكفن جوابا للقاض ومولانا بفتح الكاف المشددة جمع موكل يراهم الأشخاص
 الذين يباشرون العقوبة بفتح الجلاء وغيره ومن قال يعنى جلاء ان فوقه من
 غير مختص وهو بكسر النون للاضافة الى قوله عقوبت بهون بفتح الواو ويختص ال
 سلمهم عليه وفي بعض النسخ او يكتند وهو بمعنى المحمول والاول هو المسموع من الاساتذة
 ومن قال وجوب كون النون مبداء قوله عقوبت مفعول مقدم قيل هذا هو الرواية
 فقد افترى في نسبة الرواية واركتب المعنى الركيك اذا العقوبة لا يكون يحضر الملك

ابن سيدنا علم
 الكاف والكاف والواو والواو
 ومن قوله كوتاه كوتاه
 بن قال بفتح

ابن سيدنا علم

ابن سيدنا علم

گفت مراد خدمت سلطان یک سخن باقیست ای بقی ۲ کلام ملوک پرسید
 آن چیبست گفت **قطعه** با سبقتن ملا ۲ با یاد المصداق که بر من افشاند
 خطاب للملک و مهن المیده کفایت عن التکرک و الاعراض طبع مدار الی الانطع
 که از دامت التاد للخطاب بدارم دست الی لا استرک ذیلک من یدری اگر خلاص
 محالست ازین کینه که مراست فانه ذنب عظیم یوجب العقوبة بدان
 کرم که نو داری امید واری هست لائن متناغی الکرم فیمری منک العفو
 ملکه گفت این لطیفه بدیع و عجیب آوردی و این نکته اغریب گفت خطاب
 للقاضی و لیکن محال عقلت و خلاف شرع و نقل که امر و فضل و بلاغت
 از چنگ بالجیم الفارسی و کسر الحاف للاضافة عفویت من برماند مضارع
 رماندن بمعنی التخلیص مصلحت ان بینم که ترا از قلعه شیب بفتح الباء
 الکایفة للصلة و شیب با کسرة مخفف من شیب بفتح النون بالسرکه
 اینش و بمعنی زهر و بمعنی سرکشته و قد یعطف علیه لفظ تیب علم طریق الاتباع
 و المزاوجة فیقال شیب و تیب کما یقال فی العربیة حنی بسا و فی التزکیة قرن
 قورن و المراد هنا هو العن الکا بیندازم تا دیگران عبرت گیرند من عفویتک
 گفت ال خداوند جهان خطاب للملک پرورده نعمت این خاندانم فلا یلیق بک
 ان تبادر فی قتل و نه ترمان این کینه کرده ام دیگران را بینداز تا من عبرت گیرم
 لما قال القاضی من اللطیفه ملک را ازین سخن خنده آمد و بعفو الباء سبب
 از سر خطای او قدمه الکلام فی لفظ سر در گذشت کلمه در التاکید و متعذران
 اه حصاد او را که اشارت بد دلالت بکشتن او کرده بودند گفت اه خاطبهم
 الملک همه حال بفتح الحاء المهملة و تشدید الیم خوشنید الکم ذنوب
 کثیره تملون اطعمه بر عیب دیگران مزید قیل فی الترتیب الی که کند و عیبک

عجب ۱

جمالی سن غیر یلر غیبیه طعنه اورمفل **حکایت منظومه** جوائی بیاء الوحدی
 پاک باز وصف ترکیبی من با ختن و پاک رو بفتح الرآء وصف ترکیبی من رفتی
 بودی میدان الحشق کز پاکیزه روتی بیاء الوحدی در کمر و بکسر الخاف یعنی
 امر من بود کتایه عن الابتلاء بکته چنین خواندیم در الجبر که در یای اعظم مرمون
 بکر دایه بکسر الخاف الفارس موضع في الماء يدور فيه الماء والياء للوحدة در
 افتادند با هم ای العاشق مع العشوق جو ملاح آمدن الشين راجع الی جوائی
 نادرست کیمز و تخلیصه مباد بالترک اولیه کاندرین سختی بکیمز و ذکر الشان
 همی گفت از میان موج و تشویر بالشين المعجمه بمعنی الجماله هذا هو المسموع
 من الاسانید والموجود في كتب اللغة الفارسية فلا تلتفت الی ما قبل من ان **ابن سید لا علم**
 تشویر هذا لفظ خزنه بمعنی الاشارة والی ما قبل من انه بمعنی شوریدن بمعنی خلط
 کردن والی ما قبل هو عطف تغیر موج والعجب من شری کتاب کلستان
 باللغة العربية قل ان لفظ موج حتى علم من يعرف العربية حيث قال ويقال له
 الی موج البحر تلزم مرأبکذا رودست یا من بالاضافة الی اللفظین کیمز فان تخلیصه
 امم من تخلیص درین گفتن جمان بروی بهر آشفست ماض من اشفتن و هو
 بالترک دلور مک و بمعنی قر شقی و هو المراد هنا شنیدنش که جانی داد
 وی گفت مقول القول هو البيت الآخ اخ قوله حديث عشق ازان بقال
 منوشن بالفتح والتكون نه من بنوشیدن بضمین بمعنی شنیدن که در سختی
 بالیاء المصدری کند باری فراموشن ثم بین المص حصه القضية چنین کردند
 یاران زندگانی در الزمان الماضي **حکایت** اوی عن محمد بن عبد الله البغدادی انه قال
 رايت في البصرة شابا علم سطح مرتفع بشرف علم الناس وهو يقول من مات
 عاشقا فليمت هكذا الاخير في عشق بلا موت ثم رى نفسه فحمل ميتا زلا ارقان

در اینجا و بیرون در این شهر
 در آن و در آن و در آن و در آن

غلام خوشه
 همه حاضر و حاضر و حاضر

ان بجزیب العمل بشنو تا بدان تیر به المص بقوله زلزال افتاد بنفسه و لهذا قال
 که سعدی راه رسم عشق بازی مرمیون چنان داند که در بغداد تازی با تا، التوفائیه
 بمعنی لسان العرب انما شبهته به لانه اهل بغداد بعرفون المعرب الفصحی کابرفون
 لسان الفرس ثم بین العشق الطقی فی الی المعشوق الاصلی و الاراضی که دارای دل
 درو بندای اعقد قلبک به دگر چشم از همه عالم فرو بندای لا تنظر الی غیره **حکایت**
 رول عن محمد القدسی انه قال دخلت دار الشفاء فی بغداد فرأیت شابا مقیدا
 مغلولاً فقال لی یا محمد اما ترى ما یفعل الحق به قل له لو جعلت السموات السبع
 غللاً فی عنقی و الارضین السبع قیداً فی رجلی ما التفت عنی بقلع طرفه عین الکر
 لیم و مجنون زنده کشته آه لو صار احبین لان کشتن بمعنی الصبر و لا یستعمل
 بمعنی الکیفونه کذا فی بحوال الغرایب و من قال یغنی انما لو کان فی قید الحیوة فقد
 اخطأ حدیث عشق ازین دفتر من کتاب لکستان نوشته الی لکل واحد منها **این**
 الکر مجنون تواند سر از روضه بیرون کردن نشخ سال پیش من و مشق
 جنون کردی **باب ششم در ضعف** بالفتح ضد القوة و الضم فی لغة و **بهری**
 قال اصحاب التواریح اقول من شاب ابراهیم عم فلما رأى شعره بیضاً فی
 لحینة قال ما هذا یا رب قال الله یتک نوری و قاری فقال رب زدنی نوراً و قاراً
حکایت بالما یفیه دانشمندان در جامع دمشق مرتبانه بحث بیاد الوحن همی
 رفت و فی بعض النسخ همی کرم و المعنی المراد واحد تا کما جواز از درای مامن
 باب الجامع در آمد الی دخل و کفتم درین میان الی فیما بینکم کس هست که فارسی
 داند فلما سألهم اشارت بکلی کردند کفتم لساکن چه حالتی و فی بعض النسخ
 خبر است کفتم بیری صد و پلچام سال ای شیخ کبیر قد بلغ سنه الی مائة و خمین
 سنه در حالت نزع است و فی حال الاحتضار و بزبان فارسی چیزی می گوید

ابن لیون

لانه عجم و مغرب و اگستر ما نکرده الایلامیه معلوما لنا لانا عرب اگر بکرم قوم
 رنج شوی گنایه من المشی بالاقدام الهی منزه بالضم و اسكون بمعنی الثواب
 باید خطاب من یافتن باشد که و هیتی بیا الوحد کذ چون بیا لیسفا فر
 رسیدم فلما وصلت الی و سادته این بیت می گفت **قطعه** دی چند کفتم فیه نقم
 و تاضیه بر آرم بکام الی فی تحفید المرام در یغاکه بکرفت ماض مجرول من کرفتن
 را مانع و لم یساعد العمد در یغاکه به خوان الوان عمر الی علم سفره النعم
 المتلوة للعمدی خورن بودیم گفتند بس و ما خلون ان الامل مستوفیا معنی
 این بیت بمعنی الکلام المنظوم فیتا ول البینین بعزته علم وجه المزمع باشامیان ال
 الذین کانوا عند المختصر همی کفتم تعجب می کردند من ظلامه هذا فانه يدل علم التاضیه
 مع طول عمره کا قال از عمر دراز و تاضیه او به حیوة دنیا قال البیاض اقا شایب
 ابن آدم بشتب فیه خصلتان الحرص و طول الامل کفتم چگونگی درین حالت
 الی شریع الروح کفتم چگونگی **قطعه** نذیر خطاب که چه سخنی بایا المصدری
 همی رسد بکس بیا الوحد که از دما نشد بکون النون و الشین للوزن بدری
 گفتند بقیع الکاف الکاف او فتح ای بحر چون دنداز ستامن اسنان قیاس
 کن که چه حالت بود بفتح الواو در آن ساعت مرهون که از وجود عزیزش
 بدر رود جائ الی یخرج روحه من بدنه کفتم تصور مرگ ال فکر الموت از خیال بدرکن
 ای آخرجه و و هم را به طبیعت مستول مگردان که فیلسوفان الی الحکماء و فی
 بعض النسخ وصف قوله فیلسوفان بلغوا یونان کفتم اندمراج اگر مستقیم
 بود بفتح الواو و اعتماد بقارانشاید الی لا ینفی الاعتماد علی البقاء و مرضی اگر چه
 مایل الی خوف بود دلالت کلی به مملوک گفتند ثم قال المصلی که فرمایید طیب
 تجوایب نامعاجله کند که به بکون الهاء شوی گفت مهربان **شعر** خواج

در بند ای که تدبیر نقش ابواست قد متر بیان ابوان فا وایل الکتاب خانه از پای
بست بالباء والعزای من انشاء ویراست فلا وجه للنقش والعن اذا حرب
المزاج لا یسفعه العلاج دست برهم زنده بطریق التأتیف طیب طریق لعلم بالکون
چون حرف بفتح الحاء المبعیة وکسر الراء المهملة صفة مشبهة بالترک بونا مشی بند
او قنایه حریف بالمهملتین فلا یبایضه علاجه بیه مردی بیاء الوحیة حکایة زنده
می نالید من الم مفارقة الروح من البدن بیه زنا ای المرأة العجوزة ومن قال الزوجة
فلما یأت بعن اللفظ صندلش شجر معروف فانه کثیر اما یخلط بباء الورد همی مالید
علا الراس والقدم لدفع الصداع او الحرارة چون مخطط ای مختل شد اعتدال مزاج
بسبب المرض العقول او المهرج نه عزیمت واحد العزایم وهی بالفارسیة افسون
انتر کنه نه علاج **حکایت** بیه مردی حکایت می کند که دختری بیاء الوحیة خواسته
بود و نتر و جتها و خانه و حجر بطل بضم الطاف الفارسیة آراسته و کلون با او
نشسته و دین و دل بیه و بسته لفظ بود مقدرة الموضع الثلثة و شمای
در از کفتمی بیاء الحکایة و بذلها جمع بذلة بالفتح والتکون ولطیف عطف
تغیر کفتمی مثل یا کفتمی تا باشد که وحشت و نفوذ کبیر فاعله ضمیر دختر
و مواست پذیرد یعنی ستافس معی و از ان جمله شئی می کفتمی که بخت
بلندت یار بود بکون الواو و چشم دولت بیدار بینه بقوله که بصحبت
بیره افتاد بکته ضد النی و جران دین وصف ترکیبی کرم بالطاف الفارسیة
و سر و کسر الدال روزگار چشید اسم مفعول من چشیدن نیک و بد از مود
في الدنيا حق صحبت بداند بکسر الباء و شرط مودت بجای آرد مضارع من
آوردن مشفق اسم فاعل من اشفق و مهربان عطف تغیر خوش طبع
و شیرین زبان و صفان ترکیبان **مشوئی** تا توانم دلست خطاب للبکر بدست

ابن سید علی

مجلس بیست و ششم در عدم اعتدال مزاج

آرم كناية عن كمال الرعاية وريازارم مضارع من آزدن وایا، الخطاب الجیم
 للمتكلم نیازم بفتح النون مضارع منفی منه ومن قال بكسر النون وسكون
 الراء، یعنی بفتح الحاء، فقد اخطأ، اذ لا يوجد القافية، وهذا اليتان من التثنية
 كرجو طوطی الى مثله شكر بود بفتح الواو وخورشت التاء للخطاب وخورش
 اسم مصدر بالترکی یعنی و قدیر اذ به الطعام وهو المراد من التاء لو كان طعاما
 كسرا
 لا لبيغا، جان شیرین فدای پرویش ای فعلی تحصیل السكر ولو بتقدير الروح القدیة
 كرفار آمدی بدست جواد معجب بكسر الجیم اسم فاعل من اعجب الی متکبر هذا
 هو المختار في الاستعمال وقال في مختار النقیح، واعجب بنف وبراءه علی عالم بفتح فاعله
 فهو معجب بفتح الجیم والاسم العجب وخبره رای بكسر الحاء المعجزة الی ضعیف الفکر
 سر نیز و سبکی پای وصفان ترکیبان که ممدوح هوایه بنزد بالباء الفارسی والراء
 العزة مضارع من یختن ومهر طظ رایه زندای لا ینقر عیارای واحد ومهر شیب جای
 خدی بیت للبلبله في مكان ومهر و زیباری کیردیت وقاداری بالباء المصدری
 مدار از بلبلان چشم فيه نقدیم و تاجیر وقاداری از بلبلان چشم مدارای لا ینقر
 ولا نطق الوقای من البلبابل وهذا المصراع مرمون که ممدوح به کل دیکه سر ایند معناه
 بالترکی که ممدوح به غیر کل اوزر ابر لبه لراما طایفه پیران بعقل و ادب زندگان
 کنند به مقتضای جریل وجواد بیت ز خود بهتری بیا، الوحیة جوی امر من
 جستن وفرست شما روعه غنیمه الی صحیته که با جوی خودی الی المصاحبة
 مع من با ویک في الفضيلة کم بفتح الكاف الفارسی وهذا هو المسموع من الاساقفة
 ومن قال بفتح الكاف العزة فقد غلط کفی بضم الكاف الكاف العزة روزگارای
 از زمان عمری که گفت فاعله ضمیر لیر بن مخط لا نسق لغنا ومعنی بکفتم لیریل الی
 قلبه وکان بدم ان ظننت که دلش در قید من آمد و نعلق و صید من شروکت

ابن سید علی

ابن سید علی

وكنيت علم هذا الظن ناكه مخفف من ناكاه نفس بفتح تين ويا والوحدة سر صفة له
 اردل پرورد بر آوردان او هست بالهرون واشدة من قلبها المتاع بالالام الكثيرة
 وكفت چندین سخن كه كفتی در ستر از وی عقل من وزان بکسر الواو مصدر كالوازانة
 ان بكن سخن نذر دای من الكلمات التي تكلمت بها لا توازن في ميزان عقلي وزان
 كلام واحد سمعته كه وفتي اى في وقت من الاوقات شنيداه از قبله و في بعض
 النسخ قابله خويش والكلام المسموع هذا كه زن جوان را بالهركه كه كنج خاتونه
 الكه برك در بهار شنيد به الا اوله كه برك شنيد **شعر** لارأت الى جن ابهرت
 الموجه بين يدي بعل الى زوجها شئنا مفعول رايت واراد به آله الرجل كما رضى
 اسم تفضيل والظاف بمعنى المثل وهو من الرخوة وهي بكسر الهمزة وفتح التين و
 الاسترخاء الى رأت شيئا لا يماثل ارضي شقة الصايح شبة المصاآله الشيخ شفة
 الصايح في ضعفه واسترخائه واصلا شفة لان تصغيره شفهية واجمع شفاة بالاء
 تقول جواب لما وانا جيتي به مضارعاً لحكاية الحال الماضية ومما قال قيل ان لما
 يرد المضارع الى معنى الماضي كما يرد ان المصدرية الماضية الى معنى الاستقبال فقد قيل
 الباطل لان ذلك لما التى هي من حروف الجوازح لا كما الذى هو طرف هذا اشارة الى قوله
 شئنا مبتدأ معه قيد لقوله ميت خبره وضميره راجع الى البعل ومما في قوله انما كفة
 والرفية معناه بالفارسية افسون للتأيم خبره واراد بالتأيم التة الشاب انما
 يحرك الاله لان لذكر الشاب للتميت الى لذكر الشيخ **رابع** زن كتر اصله كه از بهر معنى
 عند هنا وكسر الراء للاضافة مردان الرجلين رضا به خيزه و وذلك بعد جماع بين
 بالباء العزلة بمعنى الكثير فتنة وجنك زان سرا به خيزه وحذف ياء سراى للقافية
 والوزن بغيره كه رجالي خويش نتواند خاست مرمون الا بعضا استثناء من آخر
 المصراع الاول كبش حرك يا اى بالفتحة للشين عصا به خيزه وتقدير عصايش

كفت

ابن سير لا علم

که بر خیزد اراد بقصاص آتیه و جمله اطمینان موافقت نبود بعد مساعده الاله
 بمغافرت انجامید معناه در الاصطلاح وصل الی المغافرة ومن نظر الی المعنی اللغوی
 قال یعنی آخر شد چون مدت مدتی بهر آمد الی حصل و تم عقد نکاحی بستند با جوان
 بیاء الوحده شد بآنکه ضرب کاه و من قال فی بیان بعض دشوار فقد ظن انما امره فان
 و ليس كذلك لان دشوار بآنکه چنینک و المراد به ان شاء الله تا شديدا الخصومة و تشرین
 روی الی عبوس الوجه و نهان دست الی صغر اليد و هو کناية عن الفقر و بدخول وصف
 ترکیبی کما لا اول جور و جفای دیدنک المراهقة الشابة و ریح و عنای کشید عطف علیه
 و شکر نعم حق همچنان می گفت که الحمد لله که از آن عذاب الیم الی موم او ذوالم یعنی
 لشدة بتا بهر هدم الی خلصت و ذلک العذاب معاشره الشيخ الفخر القادر علی الجماع
 و بدین نعم متقیم و هو مصاحبه الثابت القادر علی الجماع بهر سبب قلما یوجد بعض
 التسخیر **ب** این همه جور و تند روی الباء الاخره مصدریه بارت بمعنی الصبر و رت
 باد بکشیم که خوب روی بیاء الخطاب **قطعه** بانو عمر اسوختن اندر عذاب مرهون
 به که شدن بمعنی الصبر و تباد کردن در بهشت و کذا بوی بیاز از دهن خوب روی
 مرهون نهر بمعنی الطاهر تر للتفضیل آید که لعل از دست زشت قد و جده اکثر التسخیر
قطعه روی زیبا و جامه دیبا نوع من الحریر عرق و عود و رکن و بوی و موسیقی
 التبرین الایامه زینت زبان باشد و یلیق بمن مرد را کبر و خا به زینت بسن فان
 النسوة یقبلنه بالآله و لو کان فقیرا **حکایت** مرهون پیر بودم در دیار بکره فمتی
 سیاحتی که مال فراوان داشت الی کان له مال کثیر و فرزند خوب عطف علی شی
 فیه اشارة الی ان المصنوع کان ضیفه لیا متعده و ذلک المصنف فی لیل من نکل الی الی
 حکایت که در مراد عمر خویش بحر این فرزند نبون است الی لیکن اولاد غیره
 در حق درین وادی زیارت لاهست و موضع استجابة الحاجات که مردمان حاجت

خواستن انجا روند و بستیاب حاجات هم بشمار در پای آن درخت بحق نالبدام
و نضرت عت الیه تا مرا این فرزند بخشد است اما حکم صاحب البیت منظر اطلایه
شنیدم ای وصالی سعی که پسر ای ابنه یار فیکان آهسته و خفیه می گفت
چه بودی ای لبتی که آن درخت را بداشتی که کجا ست این مهر و دعا که در می تابدم
بمیرد **حکم** خواجسته دل کنان صفت مشبهه که فرزندم عاقلست کذا حال آباء
و بر طعنه زمان که پذیرم فریوت و کذا حال الابناء **قطعه** سالها بر تو خطاب عام
بگذرد که که زمره موی نکلنی سولی تربت پذیرت ای ای جانب فیه ایکن بیغ اکل لانه و ر
قبر ایکن تو بجای پذیر لفظ جان معجم چه کردی خیره بعضی نسخ بجان پذیر بالنون
فلا اقیح تا همان چشم داری از پست **حکایت** روزی بیا، الوحده بغر و رجوان
بالیا، المصوری سخت رانده بودم ای گفت ذامها باشتی و السرعه ماشیا فیه
اسفر شبانکه بیای که یوما بالترکه بیلک دیگست مانند لفظ بودم مقدر بر میرمدل
بیا، الوحده ضعیف صفت مردی از پس ای عقیب لاربان همی آید بالترکه لکوار آید
و گفت چه خبری بیا، الخطاب خبر که نه جاله خفتی است بالترکه یا تمقیر دلدار
گفتم جوابه چون بالاماله روم بفتحین الکیف ادیب که نه پای رفتن است
فیه صنعته التزصیع گفت شنیدم که گفته اند العقلاء رفتن و نشستن ای خطه
فلحظه به که دویدن و کستن بمعنی کینین و کل واحد منها بالطاق الفارسته
فصیح و بالطاق العزیه شایع معناها الانقطاع و الانفصال **قطعه** ای که
مشتاق منزله بیا، الخطاب مشتاق نهی من شتافتن بقلب الفاء بیا
و مستقبلاته بنده من بالباء الفارسه لار بند بالباء العزیه ای اعمل بنصی و
صبر آموزای تعلم الصبر یعنی لاشعجل اسب تازان ای فرس عزیزه و توکل
بفتح التاء و الطاف العزیه بالترکه اکل ضجر ادعی که عزیزه شوط و طلق دیر لمر

و بگویم مک و بملک که آنرا از بحر الغرائب و من قال بجمع الحلة فلم يأت بمعناه رودشتاب
 ثم يعبر اما شنة امسة هي رودشتاب و روز قاتلانه اول **حلايت** جواب
 بيا، الوحده جئت و لطيف خندان و شبيه بن زبان صفات لقوله جواب در
 حلقه عشرت ما بود ای کان من اصحابنا في المعاشرة که در دلش هیچ نوع بیا مدی
 بيا، الطایفه و لب او اشاره الی جواب از خنده فراهم نبودی ای کان ضا حلا دانا
 بحیث لم تنضم شفیه الی الاخری روزگاری برآمد یعنی مضی زمان که اتفاق ملاقات
 نبغداد و مارایانه بعد از آن اشاره الی روزگاری دیدمش الضمیر راجع الی قوله
 جواب زن خواسته برادریه آن تزویج و فرزندان خاصه یعنی حاصله اولاد بچ
 بالباء العزیز نشاطش بریل الی انقطع نشاطه بالکلیه و لعل هو یسئ بیزمونه
 بفتح الباء الفارسی و سکون الزاء الفارسیین بالترک صولش چو بچش که این چه
 حالتی یعنی آن قدر نقیبت حال که گفت تا کود کان بیا و دم دیگر کود که بالباء
 المصدری نکره **شعر** ما ذاقه جعل اسما واحدا بجمع الی شئ مرفوع المحل علم انه
 مبتداء الصبا بالکسر و الفصر خبره و معناه بالترک او غلظت و هو ما خود
 من الصبا و هی المیل الی الجذل و تغیر الاول به من البیل الی الجذل کما لا یخفی علی العالم
 و الشیب بالفتح و السكون مبتداء غیر فعل فاعله مستتر فیه راجع الی الشیب
 کتب بکسر اللام و تشدید الیم مفعول غیره و هو الشعر المسترسل الی المنکسین و جملة
 غیر خبره و کفی فعل بتغییر الزمان الباء و ایل الی الفاعل نذیرا نیز یعنی الانذار
 و هو الاعلاح علی وجه التخفیف و اسناد التغییر الی الزمان مجازا ذالغیر حقیقه
 هو الله تعالی و محل الجملة الفعلیه نصب علی الطایفه بتقدیر قد و اشاعرینکر
 علی نفس الصبا فی زمن الکبر و یقول ما هذا الصبا و الحال ان الشیب الذی
 هو نذیر الموت غیر لون شعری و کفی تغییر الزمان لونه نذیر **ایست** جواب

این نذیر علی

بیش

پیرشدن خطاب عام لکل شیخ زکود که بالباء المصدری دست بردار آمدن و داشتن
 والمعنی المراد بالترک ال چکن باری و نظرافت بجوانان بکذا ال انترکها و سلمها الهم
مثنوی طرب لا جوان ز پیر مجرب و انترکها منترکها که ذکر نماید اصل نه آید اب رفته مجرب
 و کذا از رع را چون رسید وقت در و اسم مصدر من در و بدن کذا انترکها لا یترک چنانکه
 سبزه نو **قطعه** دور بالفتح و السکون جواع بالباء المصدری بشد یعنی بر رفت از دست
 من قضا منی آه و دریغ آن زن بختی بختی یعنی الزمان کلامها اسمان لغلیل الوقت
 و کثیره و لغر و ز وصف ترکیبی ال التاسف علی الزمان النفس الذی مضی قوت
 سر پنجه بشیرک بالباء المصدری بر رفت ال مضی قوت اتیه کانت کاملة راضی کنون
 به بشیرک بیا الوحده جو یوز مثل الغمد و هو بالترک یا س کانت بقنع من الطعاع
 بالکل قطعه جبین پیره زنی بیا الوحده ال مجوزة موی سبه کرده بود بالخطاب
 گفتن ای ماکل اعلم ان عام بمعنی الات مرادف مادر و اللطاف للتصغیر دیرینه و ز
 ال قدیم الایام و المراد به کنه العرموی بنعلیس سبه کرده کثیر اما رامن نحو آمد
 شدن بالترک دو غر که کدر این پشت کوز بالکاف الفارسی ال الظاهر الذی
 قد تنقصر صدر و المراد به الظاهر المخفی و جمله قوله ای ماکل ال قوله پشت کوز
 مقول القول **حکایت** روزی بیا الوحده بجمل جواع بالباء المصدری بالکل بر مادر زرع
 ال خاطبت ال و الی به رفع الصوت عین فاد ال آزره فی موضع الحال من فاعل
 شست فی قوله بکنجی بفتح الکاف العز و بیا الوحده لشت کما هو المعتاد
 فی حال انکسار القلب که بیان حال مافاعل کفت فی قوله می کفت مکر خردی
 بالباء المصدری فراموش کرده بیا الخطاب که در شت میکنی ایاء آن لا لا و بیان
قطعه چه خوش کفت ز ال بیا الوحده و زال منها بمعنی العز و بفرزند خویش
 ال لولس جو دیدش پلنک افکن و بیل تن کلامها و صفان ترکیبیان که از عهد

کولکل شعله
 لکلا جی سه

لفظ عام معنی عام مرادف مادر

بیا الوحده
 بکنجی بفتح الکاف
 بفرزند خویش
 بیل تن کلامها

خردیت بكون الباء المصدرى وتاء الخطاب للوزن بادآمى جيا، الحكایة
 که بیجان بود که بیا، الخطاب در اخوش من جالمة بالترک قوجق نکر دل جواب الشرا
 المذکور درین روزی هذا الیوم الذی صرحت فی یا جرح من جها لانه شایان من که نویسم مردی
 و من پیرهن من مقول القول **حکایت** نوا نکر لی بخیل را پسر بیاد الوصله فیها رجور
 بود بكون الواو الکان مریضا ومن قال الی مرض فلی یأت بمعنی اللفظ بنکیخواما نش
 الضمیر راجع الی ذلک الغنی البخیل گفتند ارشاد النجیر مصلی آنست که از بهار و
 اه لا جل ابکل ختم قرآن کنی یا بذل الی عطاء قربان باشد که خدا ان نسا شفا دهر طق
 مثل برخی لغطا و معنی باندیشه فرورفت بالترک فکر طالده گفت ختم مصحف
 بحضور سبب کونه حاضر اولیتر و بعضه نسخ ختم اولیتر که مصحف
 موجودست و کلمه بفتح الطاف الفارسی و تشدید اللام بالترک سوری دور
 بالضم بعید صاحب دے بشنید و گفت ختمش بعلت آن اختیار افتاد که قرآن
 هر سرز بانست و زر در میان جان **شعری** در یغا کردن طاعت نهادن مرهون
 که شوا الضمیر راجع الی کردن همراه بودی دست دادان بکسر التاء الی لولمان لوضع
 عنق الطاعة ید العطا، فرینت یرید ان ذلک الغنی البخیل وضع عنق الطاعة
 ولكن التاتق انه لم توافقه ید السخا، بدیناری چو خرد کل بکسر الطاف الفار
 بماند بفتح النون و را محمدی بخوامی صد بخواند لانه بطرف اللسان مناسبت
 من الحكایة بالباب ان حب المال یزداد فی الشیوخ **حکایت** پیر مردی را
 گفتند جازن کنی الی لم لاتر فی کف با پیر زن نام الغنی بنا شد الی لا یحصل
 لا انس بالنسوة العجایز گفتند زن جوان بخواء چون مکنست مثل قدرت لفظا
 و معنی داری گفت ذلک الشیخ المنصف مرا که پیرم با پیر زن نام الفت بنا شد الی
 لا انس لهن او را که جوان باشد با من که پیرم چون نکلا بالامالة بمعنی کیف دوستی

صورت بنده است تمام انگاری ای لا بتحقق المحبة **قطعه** شنیده ام که درین روز
 کهن بضمین پیری الی شیخ واحد کبیر خیال بست به پیرانه سرای وقت الشکو
 کما قال خواجه حافظ **بیت** ای دل شایب رفت و بجیدی کان ز غیش پیرانه سر بکن
 منری نکل و نام بر او قال مولانا جامی **بیت** جانی آخر زین جوان باز بچه طفلان شد
 خود بگو پیرانه سر این عشق ورزیدن چه بود و من قال ای مع کونه شیخا فقد فسر
 بغیر معناه که کرد جفت بضم الجیم العز و سکون الفاء بفتح الراء و جوح بخواست
 دختر ک الماف للتصغیر و کسره المضافه خوب روی و کومهر نام و صفان ترکیب
 جوانی مثل درج بالضم و السكون بفتح الحقه الی بوضع فيها الجواهر کما عرفت
 فی الحکایة الی اولها ننی چند از روند کان کومهرش الضمیر راجع الی دختر ک از چشم
 مردمان بنهفت بفتح الباء الصلة و ضم النون بفتح الهمزة کف جوامهرها مستون و
 من لم یعرف الروح قال محمدرضا جش از چشم مردمان بنهفت و قد فسر هناك بحقه
 مردوارید چنانکه رسم عروسی بود بفتح الواو و مریا بود بسکونا الی لم یکن فیه قصور
 و بی جمله باطاء المهرله اول عصای شیخ بگفت الی نام کان کشید و نزد بفتح النون
 النافیه به مدی بفتحین که نتوان دوخت بفتح دوختن مکر بسوزن بولاد بالابه
 من الحدید الفوق جاحه مشکفت بفتح الهمزة و ضم الماف الفارسیه بالهمزة کسبق و فوش
 حاصل معنی البیت انه لم یقدر علی ازالة الجارتمای بدوستان کله بکسر الماف الفارسی
 الی شکایت آغاز کرد و جهت ساختن من جمله شکایته مهاد که خاتمان بینه صاحب
 بحواله غریب بهذا اللفظ او و بره متصل یاز لوب به لغت اولی در هذا عبارته
 و من قال فی شرح کلمه واحده بفتح المال و الرزق فقدا خطا من ابن شوخ دین و هو
 مثل شوخ چشم پاک بر رفت بضمین ماضی من رفت بضم الراء میان شوهر بالفتح و لکون
 بفتح زوج المراه و زن جنک و فتنه خاست چنان مرهون که سر بشکنه و قاضی کشید

ابن لیدون نام

ابن لیدون علی

ابن لیدون علی

لفظ سر منا بمعنی المنتهی و بالترکیه اوج و لفظ کشید ماضی مجهول و من ظن ان لفظ سر
 بمعنی الرأس و کشید ماضی معلوم قال اما الزوج و هو الظاهر اولی و واحد من واحد و بعد
 گفت مرمون پس از خلافت و ششعت بمعنی بعد الخلفه و الشناعة قال سعد
 کنا مدختر بنیت لانه علقه بالمصرع الکنا تر که دست بلرزید لکن شیخ مرمون کمر چرخ
 سفت بمعنی سفتن فیہ ابرام لطیف **باب موفقم در تائید تر بین** و فی بیان استعدان
حکایت یکی از وزرا پسری بیاء الوحد کبودن صفتی قد مری بیانه فی قضیب داشت
 پیش کسی از دانشمندان فرستاد لتعلیم که مری را تر بین بیاء الوحد کن
 مگر عاقل شود مدت مدید فعیل بمعنی المفعول تعلیمش الضمیر راجع الی سر
 کرد فاعله ضمیر کسی مؤثر نبود ای تعلیم پیشا پذیرش الضمیر لالاول کس فرستاد
 فاعله کالتابع که ابن عاقل نمی شود و مراد یوانه کرد **فقط** چون بود بفتح الواو
 اصل جوهری بیاء الوحد قابل مرمون تر بین را در روانه باشد استعدان هیچ
 صیقل یافت و استکون هو الصانع الذی بزیل صداء السیف هذای لغز العرب
 و اما فی استعمال الجمع فهو اسم للصفة المذكورة و من یعرف الک فصر علی الاول
 نکونند که در جمع کردن آهنی بیاء الوحد را که بد کمر باشد فی حد ذاته سکی بر پای
 مهفتگان لفظ لانه و کونه بمعنی النوع مشمول نهای شستن که چو تر شد پلید بابا
 الفارسی بالترکیه مراد تر لفظ تر اولاً بمعنی الرطب و ثانیاً بمعنی التفضیل باشد
 و کذا خر عس کر ملک شرفها الله بر ند بفتی بین چو بیاید هنوز خر باشد **حکایت** حکیمی
 پسران را ای لابانه بند و نصیحت می داد بقوله جاثان جمع جان پد رهنر آموزید
 ای تعلیموا الکمال که ملک و دولت دنیا اعتماد را نشاید ای لایبقا بالا اعتماد
 و جاء ای المنصب از دروازه فی البحر شهر سوغا غی و فی الصحاح الفارسی قلعه
 قیوسه پد رهنر و دای لا یخرج المنصب و الحکومة من البلدة و القلعة الی الغربة

ابن لیدری

فبتفکّر عنک فلا یصحّ ان یعتمد علیه و من لم یعرف المعنی قال ای لا یخرج المنصب
من الدوران و لا یقتضی احد حین یعتمد علیه و سیم و زرد در سفر در محل خط است
فلا وجه للاعتماد علیه ما و مع بفتح الیاء در حضر علم و زن سفر ضمه یادزد بیکبار ای
مرة واحدة ببر و بفتح الیاء الاول و فتح الثانیة و یا خواجه ای صاحبه بتفاریق بخورد
ال و صاحب المال شفا فثیاً اما منبر من الکالات و الصایح جثه را بین است
اسم فاعل من زایدن بمعنی التولید و دولت پائین الی ثابت و اگر منبر من ذی صاحب
کمال از دولت لیفتند ای بیرون اقباله غم نباشد که منبر در نفس خود الی الکمال
ذاته دولتست **قطعه** صاحب کمال را چه غم از نقص جاء و مال چون بنکر که هیچ
در و سرخ و زرد نیست مردی که هیچ جامه ندارد با اتفاق بهتر ز جامه که در و هیچ
مرد نیست منبر مندر که جا که رود قدر الی عزت بیند و در صدره الحیاست نشیند
و نه منبر هر جا که رود لغت چینه حاجت و سختی بیند لغت **بیت** سختست خبر
مقدح پس بالیاء الفارسته از جاء بسکون الیاء حکم بردن الی تخیل الحاکم من الغیر
مبتداء مؤخر و بعض النسخ از جاء و حکم بردن بالواو العاطفة الی صعب شد
بعد المنصب و الحكومة فوکره بناز الی بعد الاعتیاد بالشع و الترفه جور مردم
بردن فالابتداء المؤخر علی من النسخه هذا فافهم **قطعه** وقتی اقتاد ای وقوع
وقت فتنه در شام حکایه حادثة هر کس از گوشه فرار فتنه ای خرج کل احد
من زاویه روستا زادگان دانشمند یعنی ان ابناء اهل القرية العالمین بویزیری
بکسر الیاء المصدري للاضافة پادشاه رفتند بخد فاء لفظ پادشاه للقافية و من
لم یعرف علم القوافی قال للوزن پسران وزیر بسکون الیاء ناقص عقل صفة پسران
بکد ای بالیاء المصدري بروسا و هو بمعنی قریه رفتند فالعبارة بالعلم و الکمال لا بالنسب
و المال **بیت** میراث پدر خواهی حرف الشرط مقدار علم پدرت امور جزاؤه کین مال پدر

ابن لیدری

خرج توان کرد به بسکن آباء روز اراده الزمان القليل **حکایت** یکی از فضلا
 تعلیم ملکی زاده کبردی بیا، اطایه و ضرب بکسر آباء، للاضافة بحباب الضرب
 الذي لا توقف فيه ولا رفق زدی ومن قال ويجوز ان يسكن آباء، علم عدم الاضافة **ابن سعد علم**
 بمعنی ضرب را به توقف فعذار تکب التقدير ويلزم في الاستدلال في كلام المصنف
 فان الضرب يكون مطلقا فلا وجه لقول زدی وزجره في قياس کردی ای جفا کثیر **ابن سعد**
 از به طاقی بالباء المصدری استکایت پیشی پدر بردای من معلمه وجامه از تن دردمند
 الی الثوب من جسد التالم به داشت ای رفعه پدر را دل بهم به آمدای انقبض
 استاد را بخواند السؤال وکفت به پسران احاد رعیت چندین جفا و توبیخ تا
 بالفارسیه سرزنش را وانی داری که پسر مرا بکنی انک تو ذی ابی اکثر من ابیاء
 ابنا واحاد الرعية سب چیست فلا سأل الملک کفت ای المعلم سخی باندیش
 باید گفتن و حرکت پسندید باید کرد همه خلق را فان الادب معدوم في ظل
 احد خاتمه ای خصوصاً پادشاه را علته بقوله که هر چه بردست و زبان ملوک
 رفته بفتح الراء شود ای بعضی مهر آینه بمعنی البسته با فواء کفته شود ای بزرگتر
 افواء الناس وقول وفعل عوام را چندال بمقدار قول وفعل خواص اعتبار نباشد
قوله اگر صد عیب دارد مرد و بیش و في بعض النسخه اگر صد تا پسند آید زد و بیش
 رفقا نشی یکی از صد نداشتند لعدم التفات الناس الی احوال الفقراء و کمر یکی
 تا پسند آید ز سلطان الی لو صدر فعل غیر مقبول من السلطان و في بعض النسخه
 اگر یکی بزرگ کوی پادشاهی از اقلیمی با اقلیم رسانند و لما طاه الامر کذا پس در
 تمهید اخلاق التمهید بالتثقیة والاخلاق جمع خلق بضم الهمزة وسكونها السجدة
 و کسر القاف للاضافة الی قوله خداوند زاده طاه انبتهم الله نباتا حسنا اجتداد ازان
 بیش بالباء لعرض باید که در حق عوام **قوله** مهر که اسم در خرد بیش بفتح آباء و

المصدرى ادب نكسند مرهون در بزرگ آباء كالا اول فلاح اى الفوز والبقاء و
 النجاة وهو اسم والمصدر ا فلاح كذا فى مختار الصحاح وقول من قال اى النجاة عن الام
 الافعال الشبعة كلام من عند نفسه از و بر خاست اى ارتفع وزال جوب ترا
 اى العصاره طب چنانكه خواهم بپيچ امر من پيچيدن فانه سهل الانفعال نشود
 خشك اى العصا ابواب جز با تشدراستى بعضى نسخ وجد هذا **شجر** اى الغنم
 جمع غنم بضم الغين المعجمه وسكون الصاد المهملة فرع الشجر اذا قومتم بالتشديد
 الا اذا جعلتها مستقيمة اعتدلت اى استقامت وليس لسمه ضمير الشان ينفعك الخ
 الفعلية نصب على انها خبر ليس التقويم فاعل الفعل بالخطب متعلق بالتقويم
 ملك راجح تدبير اديب اى المعلى وتقرير سخن او پسند يده و مقبول آدمى
 نعمت بخشيد و يا بيا هشت اى مرسته از آنچه بود برتر كرد ايند **حكايت** معلى كذا را
 بضم الحاف وتشديد التاء بمعنى الكثرة والكتاب والمكتب والمعنى علم الاول بالتركي
 بر ياز جيله معلىن وعلم الكتاب معلىن وعلم الثالث بر مكتب معلىن ديدم
 فى متن سياحه در ديار مغرب ثم بين صفاته روى وصف تركيبي وكذا ما بعد
 هذا بيان قبح صورته وتلخى كفتار هذا بيان قبح كلامه وبدخوى هذا بيان قبح
 اخلاقه فى ذاته ومردم از ارم هذا بيان خبث باطنه فى ذاته ونا بر ميزان ارم هذا بيان
 قبح باطنه اى احوال الناس كه عيش مسلمانان بد بدن او اى بسبب رؤيته تنبه
 بفحشيتن وسكون الهاء مقصور من تاء وهو بمعنى العيش والفاسد كشيء بفتح الكاف
 الفارسيه و بياء الحمايه و خواندن قرآن دل مردم را سيمه كردى فيه تنبيه على ان
 فى صوره كه ايه جمعى بياء الوحده بسان پا كيزن عن الذنوب والتلوث و دختران
 دو شينه اى البنات الابكار بدست جفاى او كه فتار علم وجه نه زهر خند
 ونه باراه كفتار لغظ يا را و بار اى بمعنى العاقه والمجال كذا فى بحر الغرائب ومن قال

نكته ششم

سمعت من بعض اکابر اهل بیت قال یارا ای بالافین والبیاضین التختینین بمعنی چارها
 گفتار در حضورش فقد غفل عن بیان اهل اللغة وسمع القریب من المعنی اصلی **ابن سید علی علم**
 وزعم معنی اصلیت که مخفف من کلام عارض بالترکی یوزن که باغ و من قال فی شعره
 الاریخ فقد اخطا سیمین بکسر النون للاضافة یکی رامن التلامذة طبایح یا علی الفارح
 زدی بیاد الحلیة وکلام سابق بلویین فتح اللاح المشرق و سکون الواو و کسر الراء
 فصیح و ضم اللاح معروف و بکری را شکسته کردی کما هو المعتاد القصه شنیدم
 که طریقی بغتختین بمعنی بعضی از حیثات و حیثات او معلوم کردند ای الناس بزدند
 و بزدند من دار التعلیم و مکتب خانه را بمصلحی دادند پارسی به بدل منه بیا، الوحیة
 فیها و نیک مردی حکیم و حلیم که سخنی جز بحکم ضرورت نگفت کما هو مقتضی احکامه و
 موجب آزار کس بنزبان نشد نه فتح کما هو مقتضی احکام و کودکان الی التعلیم را هیست
 استاد تختین الی هیایه العلم الاول از سر بدر رفت الی خرج و معلم دوین بغتختین
 بمعنی ثانی را اخلاق ملک بغتختین دیدند و بکسر الواو یکدیگر شوند لزما ب الخوف من
 قلوبهم و باختلاف احوال و اشارت الی معلم دوین که علم کردند و بعضی نسخ از علم
 مجروح ماندند و در اغلب اوقات و فی اکثر الزمان بیازید و لعب عطف نفی
 نشینند بیا، الحلیة و لوح درست ناکند ای قبل انما در سر یکدیگر **بیت**
 استاد معلم بواو العطف و فی بعض النسخ بلا و او فیکون بدلا چو بودند آزار
 الی لا یكون مودیا بالضر و التادیب خر سک بکسر الحاء المعجی و فتح الین و سکون
 الحاف العربی لعب مخصوص بلعب به الصیان بقال له بالترکی اوزة اشک کذا
 فی بحر الغرایب و قیل الحاف لیس من لغت الكلمة بل هو طواف التصغیر الداخل علی
 لفظ خر و المعنی ایوجج بازند کودکان در بازار لعدم خوفهم من العلم بعد از دو هفته
 بر در بکسر الراء الی باب آن مسجد گذر کرد ای مررت به معلم اولین را دیدم فی دار

التعليم که دخواستن کردن ای سَلُوا قلبه و في بعض النسخ دل بر وضوئش کردن بودند
 ال طالب قلبهم عليه و بفتح خویش آورده و نصبوه في مقامه انصاف برنجیدم
 و المراد به المبالغة في الضجيج و لا حول کتبان گفتیم هذا القول که الیجس را ذکر بار
 ای مَرَّة اخرى معلم ملائکه چه اگر دند و ما قلت هذا الكلام هناك پیر مردی جریان دین
 بشنید و بخندید نتیجتاً من کلامی هذا و گفت نشین که گفته اند الی السلف حکایة
شعوب یا دشامی پسر ای ابنه کتب داد الی للتعلیم لوح سیمینتی بکون
 النون و الشین للوزن به کتار المراد به الابطال و فان لوح حروف التاجی الیاء
 السلاطین یصنع من الغضنة بر سر لوح او نبشته و في بعض النسخ نوشته
 بر بفتحتین الی کتب بالذهب جور استاد به که هر یکسر المیم پذیرا من مجتبه
حکایت پارسا زاده را و في بعض النسخ پادشاه زاده و الصبیح هو الاول نعمت
 به قیاس الی المال الکثیر از سر که بفتح التاء و کسر الراء بمعنی التروکه عمان جمع عم
 بالفتح و التثدید علی قاعده الفارسیة و اما الاعام کا وقع في بعض النسخ فهو جمع
 عم علی قانون العربیة بدست افتاد الی وقع في بین بطریق الارث فقی و تجوز
 آغاز کرد الی شرع فیه و مبتدئ بالیاء المصدری من التذیر و هو الاسراف بیسته
 گرفت الی اتخذ الاسراف ضرفة في الجملة جیزلی یاء الوحدة فانه از سایر معانی
 و منکر بفتح الکاف المخففة که نکر دبل فعل جمع التامی و مسکن بکسر الکاف
 که مخور دبل شرب لیل مسکن باری الی مَرَّة بنصیحتش کفتم قائلاً الی فرزند دخل
 بفتح المهملة و سکون المعی هو الذی یأخذ الی المرء و یدخل في تصرفه من الخارج آب
 روانست و عیش آسبای کرد ان وصف من کردیدن بالکاف الفارسی یعنی خرج
 فراوان و کثیر مسلم کسی را باشد که دخل معین دارد حیث لا ینقطع و یکنی لمصارفه
تلمح جو دخلت التاء للخطاب نیست خرج امسته ترک کن الی لا شرف فیه که ملاحظان

جمع ملایم بشدند اللام بالفارسیه کشیدند که می گوید سرودی بیاه الوحده ومعنی
 سرود بالتمه که این رویتیه اگر باران بگوستان ای در الجبال بنارد مرهون بایا
 الوحده دجله که روانی بصیرت رودی ای وادیاب لایا فیه عقل وادب پیش
 کفر لیهو ولعب قدمه بیانها فی الباب الاول فی الحلیه اتیه اولها یکی از ملوک عرب
 ومن فتره هتاک واعداد مناعی وجرید الخالفه بعض الحلیه فکانه نسی ما فتره وافر **ابن لیرد علم**
 بکوار که چون نعمت و مال سپرد بضمین شود ای بتم وبتن سخی بایا المصدر
 بری بفتح ایاء الموحده وایا الخطاب ویشیای خورن ایان لالاویان بکراهه الابن
 الذکور المهور از لذت نای و نواش اسم مصدر بمعنی نوشیدن و صیغه امر و بمعنی
 العسل و قد یكون وصفه کبیر والمعادیه هو الاول این سخی در کوشنیا ورد
 ای لم یسمع لای هذا ولم یقبله ویر قول ما اعترضه که دو کف راحت عاجل ای
 حاضر و موجود را بشویش آجل بمعنی غایب و آخ منقض علم صیغه المفعول ال
 مکدر که دن خلاف رای خردمند است **منقول** خداوندان لام ای اصحاب المرام و
 نیکبختی بایا المصدر عطف علی لام چرا سخی خورد از بیم سخی بایا المصدر
 فیها بر و بضم ایاء امر من رفتن شادی که ای یارد لغور وصف ترکیبی بالتمه که
 کوکل نور لندرجی غم فردا نشاید خوردن امور که قیل **منقول** غم نا آمد خوردن
 بتقدم رنجی دارد همان آن به که با فردا کنز ارج کار فردا را تکلیف ای خصوصاً که
 در صدر صفه مروت نشسته ام و عقد ای قید فتوت بمعنی سخا بسته فالایق
 فی القيام بالبدل و ذکر انعام بکسر الهمزة در افواء عوام افتاد بمعنی ای مذکور بالا انعام
 فی افواء الانام **منقول** هر که علم بفتحتین شد بسخا و کرم کنایه عن الاستیثار ببندنا بد
 که نمد بر درج الای لا ینفع له ان یضع القید علی الدرهم ویکه تاج نکوی بایا المصدر
 چون برون بضمین علم ما صحیح صاحب القیاح الفارسیه شد ای خرج وظهر بکوی

بالخلاف العزّة بمعنى المحلّة در بعض الباب نتوان که بسندی بروی والمعنی بالترک
 قبولی با غلیو بمن سن یوزع والسموع مراد است آنکه المراد وجه الخطاب بقوله
 بسندی ومن جعل قول المصنف بروی مضافاً الى لفظ صحیح کس فلم یعرف الخطاب بیدم
 که نصیحت نمی پذیرد این همان کلام المصنف ودم کرم بالخلاف الفارسی من در آهن سر ۱۶
 وهو قلبه الفاسه اشرفی کند تر کن مناصحت که دم ای تر کن نصی وروی از صاحب
 او بگردانیدم ان اعرضت عنه ویکنج بقم الخلاف العزّة سلامت بشتم و قول حکمرا
 کارستم ای علت بقولهم که گفته اند بلغ امر من التبلیغ ما علیک ما هن مؤصوله
 فان لم یقبلوا فاعلیک ما هن نافیة وقد یجعل ما هن استقامیة والمال واحد ای
 فان لم یقبلوا ما بلغتم فلا علیک اوفاتی شیء علیک اذا ما علم الرسول الا البلاغ **فقط**
 که چه دای که نشنوند ای لا یقبلون بکون امر من کفتم هر چه می دای خطاب عام
 از نصیحت و بسندی ان لقوله هر چه می دای زود باشد ای سیکون که خبر سیرا لته که باشد
 بولایق بینی مفعول مضمون المصراع انکا بدو با اوفاته اندر بند لوصول النکبة من عدم
 قبول النصیحة دست بردستی می زند که دریغ مرمون شنیدم حدیث داشتند
 ای ما قبلت خبره بسا از مدّ بیاء الوحده آنچه اندیشه کرده بودم و کنت افکر
 از نکت حال بیان لقوله آنچه بصورت بدیدم ای رایتة فی الواقع والخارج که بار بار
 برهم می دوخت فی اللباس لفقه و فقه اندوخت لقلنة فی الطعاع دلم از ضعف
 حال برهم برآمد بالترک فرشدی مروت ندیدم در چنان حالت ریش دروشت بلامت
 خراشیدن و نکل پاشیدن بادل خود گفتیم **مشوکل** حریف سفله بالکسر و سکون ال شخص
 اندر و من قال فی شرحه ای بحیل و ناکس فلم یأت باصل المعنی در پایان مسخه ای فی آخر
 سکن نیندیشد ز روز تنگ دست بایا المصدرة ای لا ینفکر من الفقر درخت مبتدا
 اندر باران جمع بار بر فشانند بفتح النون خبره مضارع من افشانند بالترک سکل

ابن سیرک

ابن سیرک

و صا و رمق بر آید به انتشار زمستان ای فی الشتاء لا جرم نه بر کن ماند لا سراف
 فهو ضئیل **حکایت** پادشاهی پسر بیاض الوحش فیها را بادیب و معانی داد و گفت
 بنده پیشند الضمیر راجع الی پسر چنان کن که یکی از فرزندان خود و المریسی فی تعلیم
 ابنه سالی ظرف لقوله بروسی کرد و لم یفقر فی تعلیمه بجای نه سید من العلم و فرزندان
 ادیب در فضل و بلاغت و فی العلم و المعرفة منهن بکسر الهاء شد ند مکن و انتقد
 ای ادیب را مواضع و عتاب بانه علی ما زعمه الملک کرد و گفت و عهد را خلاف کرد
 فانک انتزعت السی فی حق ابنی جین امر نکل بتعلیمه و شرط و قایم ای نیاد و دل گفت
 اجابه الادیب الی ملک ترتیب بکشت و لیکن استعداد مختلف **قطعه** هر چه بیم و زور سکن
 آید همی و هو من جنس الارض از همه سنگ نیاید ز رجم قال العلم انما يكون فی الانسان
 و لا يكون فی کل انسان به همه عالم همی تا بد سر سبل اسم کو کب یعنی و له تا شیه الله
 و ذلک الکو کب انما بیری فی دیار الجی زوما ذکر المصنعتی علی المبالغة جانی انبان
 ای حراب می کشد جانی ادیم و لا یصنع فی کل موضع بعد استعداد کل جلد بگونه ادیا
حکایت یکی را شنیدم از پیران مرثی الی مشایخ الطریقه که مرید را می گفت بطریق
 النصح و المعرفة چندانکه تعلق خاطر بکسر القاف و التراء لا اضافه آدمی زاد ای ابن
 ادح به و زیست بالیاء الاصلیه اکثر به و زی فی الی الرزاق بودی بقاف از ملائکه
 به گذشت **قطعه** فراموش نگذاری لم یسکن ابز دستا در آن حال مرهون که بودی
 نطفه مه فون الی کننت انت النی السور و مد هوشن ای بلا عقل روان داد
 و طبع و هو خلق الذی جعل علیه الانسان و عقل و ادراک و کذا اجمال و نطق
 و رای و فکر ت عطف تغیر و هوش و هو اما بمعنی العقل او الروح و التکریب للقافیه
 فی الکشت مرثب کرد به دست فان ترتیب الاصابع امر غریب و و بازوب
 مر کب ساخت الترتیب اخض من الترتیب کا عرف فی موضعه و من قال

یعنی مرتب که در آن تفتن عبارت فقد غفل بر دوش و ترتیب الاصاب
اعجب من ترکیب المعصدين علی المنکین کنون پنداری ای ناچیز مهمت مرهون
 که خواهد کرد دنت بالنت که سینه است که کرد روزی بیا، الوحدة فراموش و بختل
ان يكون تقدیر الخلاج که خواهد روزیت کرد فراموش و المعنی بالنت که سنگ
 رزقی او نت که کرد و فاعل خواهد ضمیمه **طایف** اعراض را دیدم که با پسری
 و بعضی نسخ پسرای گفت باقی تصغیر ابن و التصغیر من لا شفاق لا
 للتخفیه اکل مؤل بوم القيمة ای شال في ذکر اليوم ماذا انشبت ای غنا عملک
 انه خیرام شتر ولا يقال ای ولا شال بن انشبت ای غنا سبک اشرفیام خیر
 یعنی ترا خواهد پسید که هست چیت نکو بند که پذیرت کبست کا قال الله
 فاذا نفع في الصور فلا انساب **قطره** جامه کعبه را که می بوسند بآباء العز و البن
 المهله مضارع من بوسیدن و بعضی نسخ بآباء الفارس و الشين المعجم
 و الاول اظهار و نه از کرم بکسر الطاف العز بیل بآباء الفارس ای من دود الفرس
 نامی یعنی صاحب الاسع ای مشهور شد و من قال اسم فاعل من التوف قد اخطا
 با غیری نشست و هو الکعبه روزی چند مرهون لاجرم همجو و کرامی ای محترم
 شد کما قيل **کرامی** دار پیران کنن را که در پیر کما بدای ابن سخن را و من لم يعرف المعنی
 قال کرامی منسوب الی کرام خلاصه الحلیة ان العبرة بفضيلة المرء نفسه دون
 شرف نسبه و اصله کما قيل **قطره** بنسب نیست نسبت مردم هر کس را
 بنفس خود شرفست شرف در زوجه خویش است نه که پاک کو مهر از دست
طایف در تصانیف حکما آورده اند که کثرت قدمه التحقيق فی بیان عند قول
 المصن مکن انکشت در سوراخ کثرت و من لم يعرف پشه هناك بوجه و منابو ج آخر
 را و لاده مرهون نیست ای لایولد من بطن امه علی الوجه العقاد چنانکه دیگر صولک

این لایولد مع
 این لایولد مع

این لایولد مع

این لایولد مع

آورد ال ولدت ابنا فظهر مراحمه شادمان کرد و سفره باران ال الفقراء الذين كانوا
 من اصحابه بموجب شرط ال بحسب عهد بنهاد و الطعم پس از چند سال از سفر
 شام باز آمد بحمل آن درویش گذر کرد ال مررت بحملة و از کیفیت حالش پرسید
 كما هو العناد بين الاحبة گفتند بزند آن شخصه درست ال بحسب نایب الوال گفت سب
 چیست گفتند پس شن فخر خورد است و عربی کرده قدمه عین من العلمان و بیانها
 في الباب الثالث في الحماية التي اولها موسى وع وخون یکی ریخته ال قتل احدا و از
 شهر که ریخته خوف من القصاص پدر را بعلت آن ال لاجل ابنه گرفته اند اخذ و سلسله
 در گردن بفتح الحاف الفارسی و بند کرد ال بکسر الحاف الفارسی ال العید الثقیل بر
 پای نهاد اند گفت این بلارا و اشاره ال ذلک الفقیر حاجت خواسته است از فرزندان
 عز وجل **قطعه** زمان بکسر السنون للاضافة باز داره وصف ترکیبی و اما افره لاله اعتبار
 المطابقة غیر لازم في غیر العرب كما يقال في النزهة یوکل عورتله و من لم یعرف من
 النکته قال و اما افره للشعر و عبارت مسامحه اذا ورد بدل للوزن لفظ للشعر
 وقال في الحاشية لان الظاهر ان يقول بارداران و هذا في لغة العرب اذ يقال النساء
 الحوامل ال امر و مشیاء قدمه بیانها في الباب الکی في الحماية التي اولها مطابق
 این سخن و من لم یعرف المعنی قال في شرحه بالضم و السكون ضد التکرار ال کمر
 وقت ولادت مار زابند بدل ال ولد از ان اشاره ال مضمون المصراع الکی الاخير
 بهمه نزدیک حردمند مرمون که فرزندان نامهورای غیر موافق زابند **طایفه**
 طفل بود که بید بالطفل هنا الصغیر مطلقا ال کنت صغیرا بزرگ را بر سیدم از بلوغ
 ال من امارته گفت در کتب مسطور است و في بعض النسخ در مسطور کتب
 آمن است که سه نشان دارد دینش بقوله یکی پانزده سالگی بفتح اللام
 و لفظ که بغیر معنی المصدرية و قدمه بیانها في الباب الثالث في الحماية

ابن سید علی

ابن سید علی

اولاً یکی از حکای و لفظ پانزده بالباء الفارسیه فی قوله والباء الساکنه فی آخر بعض
 خمسة عشر و دوم احتلام و سوم در آمدن ای خروج موی ز قاع بفتح الزاء العز الفارسیه
 اما در حقیقت یکی نشان دارد بینه بقوله آنکه در بند ای فی قید رضای حق و جل
 بیش بالباء العز از آن باشد که در بند حفظ نفس ای علامه البلوغ فی الحقیقتان
 یکون المرء فی قید رضا الحق ازید و اغلب من کونه فی قید لذت نفس و مکنه در و این
 صفت موجود نیست من لم یکن فیهِ مثل الصفة محققان بسکون النون بالفتح شمار
 الی لا یغذونه بالغالب یقول اهل الفقه لثله بیه تا بالغ و یقولون ایضا که اخته **نظرو**
 بصورت آدمی شد قطره آب قیمه تقدیم و تاخیر تقدیر قطره آب بصورت آدمی
 شد که جل روزی قرآن در رحم ماند القمار یعنی المستقر و یزاد به المتقر الی بقی
 متقر را فی الترحم اربعین یوما اگر جل ساله را الی کن بلغ اربعین سنة عطف و اب
 نیست مرهون بتحقیقش شاید آدمی خواند قال رسول الله ع من جاوز الاربعین
 ولم یغلب خیره شره فلیتوباً متعطل من التار و قال علیه السلام من امله الله استین
 عاماً فقد اعد له **دیکر** جوار مردی خبر مقدم و لطفست عطف علی جوار مردی آدمیت
 بشدید الباء مبتداء مؤخره فی اکثر النسخ جوار مردی و لطف و آدمیت فی یکون
 المصراع مفعولاً مقیداً مبین نقیصه لا الی النقش الخ لا عن الکمال بمنذر
 نهی من پنداشتن منزه باید که صورتی توان ساخت بمعنی ساختن بر ایوانها
 ساختن بر ایوانها و الظاهر ان التقدير بر در ایوانها و يجوز ان یکون لفظ در زاید
 از شکله ف بکسر الشین المعجمه و سکون النون و فتح الحاف الفارسیه و سکون
 الراء الملهة بالشرکة زجف و زنگار بالراء و الحاف الفارسیه بین جواران را
 نباشد فضل و احسان مرهون چه فرق از آدمی با نقشی دیوار لان بحر الصور وجود
 فیهِ بدست آوردن دنیا منزه نیست یرید بیان الفضل یکی را که توان دل بدستار

حکایت سالت نزع وجدال در میان بیا و دان حجاج بضم الخاء جمع الحاج افتاد که
 وقع النزاع فيما بينهم و داعی یرید به المصنف در آن سفر هم بیان بود یعنی کنت انا و ک
 العصر السفر اجلا انصاف در سرور موی مهد که افتادیم الی و الحق انا و قعنا السرا ع
 علم راس الآخر و وجهه من انکنایه عن النزاع الكثير و الجدل العظیم و داد فوق و جلال
 بدادیم و قال الله تعالی اخرج اشره معلومات من فرض فیمن الحج فلا رث ولا فوق
 و لا جدال فی الحج و المعنی انا قد خالفنا مضمون هذا الآية الکثرة کجاء شینی وصف
 ترکیبی و کجاء بفتح الخاف و الجیم العربین یعنی الخففة و حی بکسر الجیم و تشدید
 الفاء باعدیل علم وزن فعیل بالترک و نکدش خود می گفت ای که میگوید من یعادله
 فی الخففة الاخری یا للعجب بفتح اللام التعجیبه و هو المسموع من الاساتذة و المستعمل
 فی السنة العرب لانه ینادی العجب من علم نزع قولهم باللام و هو بالغة فی التعجب
 و من قال و قد یکسر اللام علم ان يكون النادی محذوفا یعنی باقوا ینتوا للعجب ای
 للتعجب یعنی ان یقال فی شأنه یا للعجب که بیاد دان عا ج یرید به بعض الایات الشریح
 ان یضغ من عظم الغیل چون عرصه بالقاد الملهه یعنی میدان شطرنج و قیاس کلام
 العرب ان یقال فی الشطرنج بکسر الشین لا یفتح لان من مذمبه ان اذا غرت الاسم
 الاعجمی رد الی ما یستعمل من نظایره فی لغتهم و زنا و صیغه و لیس فی کلامهم فعلی بفتح
 الفاء فوجب کسر الشین من الشطرنج لیلحق بوزن جرد حل و هو الضخم من الابل
 و من لم یعرف هذا التفصیل و التحقیق قال بکسر الشین و اشتهر بالفتح کذا فی التصغیر
 علم ان الکسر علم لغة العرب و هذا الكتاب فارسی و مصنفه عجمی بر سر بردای بقطعه
 فرزند می شود فتره المصنف بقوله یعنی به ازان می شود که بودیم ثم رجع الی کلام ذلک
 القائل و بیاد دان حجاج مبتداء عرصه بادیه ای میدان برتیه را بر سر بردتیه مثل
 السابق و بشر بالتشدید و قد مر تحقیقه و تفصیل فی الباب الاول فی الحکایه ان

انما لیرید علم

انما لیرید علم

بفتح الميم وفتح النون وفتح الهمزة
بفتح الميم وفتح النون وفتح الهمزة
بفتح الميم وفتح النون وفتح الهمزة

اولا پس رن الرشيد وبنينا هناك خطأ من الخطا وقال المخطي هنا وقد يخفق اصله
به ترفكانه من ماقدم واخر شئ منه وهذا وقعوا في الجدال قوله به شئ منه خالصة **الخط**
از من يكون امر من كفتن كما عرف في قوله يكون به در بلفظ وخوشه حاجي اصل حاجي
بالتشديد فقلت احده في التضعيف ياء كما في تقضى البازي وكسر اليا، للاضافة
مردم كذا في بفتح الحاف الفارسي صفة مشبهة من كزیدن ركب مع مردم والمعنى
المرد بالتركة اعم ولا يجرى ومن لم يعرف المراد قال يعنى حاجي دل آزار و مردم كزیدن را
كوبضخ الحاف العرب اصله كه او آستين خلق باز آرد الالف مي در د بفتح الف الراء
على الاصل حاجي تويني بل شئ سن حاجي از به انكه مرهون پيچار خارجي
وباري به د بفتح نين فيه ابراهيم **حاجي** هندوي ياء الوحد نطق بفتح بفتح النون
وسكون الفاء والطاء المهملة عرب مشهور وباء مقام الطاء فارسي وتر كذا انراي
بالياء المصدرى ولغو نطق انرا از وصف تير كيتي مثل تير انداز همي آموخت حكمي
كفت له تير كه خطاب للمهند خان به بلاضافة تعيين است بفتح النون وكسر اليا
الاولى الاصلية واما الياء الثانية مع النون فلما فادة النسبة ووصول الشئ
تماما خلافيه كما عرفت في قول المص چه زند پيش باز رو بين چنگ والمعني
ان لك بيتي من القصب ومن لم يعرف التحقيق والحق قال خانه نبين آست كه از
ساخته شود و هذا مثل قولهم خانه چوپين لبين بنى من الخشب الصر و كذا
كلاما زرين وكمر سيمين ونحوهما بازى نه اينست فلا بد من رعاية المناسب
واصابة الحق ولهذا قال **بيت** تانداي كه سخن عجين صوابست مكنون والا يكون
ملك كعمل المهند المزبور من غير مناسبة وآخيه وان كه نه نيكوشن جوابست مكنون
تقدير نيكوشن جوابست مكنون اذا لا نصيب الحق وتضعيع العمل فاذا عرفت التحقيق
الحقيق لا يذهب عليك قول من قال ولا يذهب عليك ان هذا البيت قليل المناسبة

ابن سيد علي

ابن سيد علي

ابن سيد علي

لا قبله بل ينبغي ان يقال المصراع الاول في حقه وانه يقال المصراع الثاني في حقه **حكايت**
 مردی را در چشم خاست ان حدث الشخص وجع العين پیش بيطار بفتح الباء وكون
 الباء رقت الطب العلاج فاعلاکه مراد واکن فلما طلب منه الدواء بيطار را از انچه در چشم
 چکار بپایان کرده ای بضع في عيون الدواب در ديدن او کشید لانه کالسه منحصره في كور
 بالطاق العود شدای صارا عی حکومت ال خصوصت پیشدا و او را حاکم ویراده القاف
 بردند لطلب الارش حاکم گفت برو مخاطبا ال بيطار هیچ تاوان باناء الفوقا نیه
 ای ضمان نیست علقه بقوله اگر این خر نبوده بیا اطمانه پیش بيطار نه فتی هین صورت
 القصه ثم بین اقصه بقوله مقصود ازین سخن آنست که هر که تا از موه را ای
 لرجل لم یجرب لار بزرگ فرماید با آنکه ندانست بر د بفتی تینی بنزدیک خر و مندان تجفت
 ال و سخرافه الفکر منسوب کردد بالطاق الفارسیه **قطعه** ندم فعل منفی هوشمند
 فاعله و کسر ال ال للأضافه روشن رای وصف ترکیبی بفر و مایه ال دخی الاصل کار مال
 خطیه مفعول ندم بویا باقی وصف ترکیبی ال من ینسج اخصیه که چه خ حقه نقه
 یافت اسم فاعل من یافتن بالنسبه و قبیحی است لایقوا الملهمة للوزن و الایحوز اثباتا
 کاعرفه في اوایل کتاب و من قال یقوا بوصول الملهمة فلما نطقه لفظا عربیا بنزدش
 بالغنیات و سکون النون و الضمیر راجع ال بویا باقی بطار کلام حریه ال ال الموضع
 ینسج فیها الحیر **حکایت** یکی از بنر لکان پسرکی بیاد الوحد شایسته با شین البعیه
 ثم با سینه الملهمة داشت ال کان لاحد من العظماء ابن مقبول و من قال یعن و لد فلم
 یعرف معنی لفظ پسر و فان یافت فاعله ضمیر پسر بر سیدندش ضمیر المفعول راجع
 ال یکی که بر صندوق تر پیشی هذا الضمیر راجع ال پسر چه نویسیم کما هو المعتاد
 في قبور الکبار گفت ایات کتاب مجید ال القرآن پیش بآباء العود یعنی قدرش زیاده
 و بعضی النسخ شرف و رتب پیش از آنست في الحاجة ال تقدیر قدر که روا

این بویا باقی
 این بویا باقی

این بویا باقی

این بویا باقی

یعنی حکم بسته و عفویت می گمزد بالنتی که اشکنج اید روی پارس گفت الی پسر
 همچون توانی شکر مخلوق را و موعبد خدا را و جل اسبیه حکم تو که دانی است
 و ترا بروی فضیلت نهان است فانه صیتر کسیند او حاکما علیه شکر نعم حق تعالی
 آرا امر من آوردن و چندین جبار و امدار فانه تجاوز عا العدل بنایه مضایع منفی
 من منتن یعنی لایبغی و قول من قال لکلام فی موضع الاستغاث یعنی هل یجوز و هل لا یجوز
 ان یکون الامر خدا فی یوح القیمه لایبغی ان یتفوق به که فردا در قیامت این بند از توبه
 بکسر الباء و سکون الهمزة معناه شایع و قدمه بیان و من قال منایه یعنی بهتر نیستی ان
 یقال له سکونک بهتر باشد و قد وقع فی بعض النسخ از جهل انکه مظلوم است از توفیق
 طلب می کند ذلک العبد و تودر آن وقت مغلوب وی شود الی هنا و جد فی بعض
 النسخ و شرمساری بالباء، المصدری بهی بفتح **شنوی** بهر بند مکینه خشم بسیار
 و المعنی لا تغضب علی العبد کثیرا جورش مکن و دلش مبارک لک الضمیر بنی بر جهان
 الی بند او را توبه در رخ خریدی بیا، الخطاب آخر نه بقدرت افریدی لفظ آخر
 يستعمل فی سان اهل الفرس للتاکید و المبالغة این حکم و غرور و خشم تا چند ایا
 المود المجازی است از توبه بزرگتر خدا و نه معنای بالنتی که وارد در سندن اول و روق
 افندی الی خواجه ارسلان و اغوش و همان اسمان لعبدین لک یقال فی التبرک شمر
 و خوشقدم فرمان ده و وصف نه بیتی و کسر الهمزة للاضافه خود مکن فراموش ای
 تشن آیه که او من صیتر که امر او من قال یعنی قوت دهند خود خود خطا،
 در خبر است خبر مقدم از بیغامبر علیه السلام که بزرگتر خبر در روز قیامت
 ظرف للحسنه آن باشد که بند صالح بهشت برند و خدا و خدا سق را بدو رخ
 و من اجله مبتداء مؤخر **قطعه** بهر غلامی که طوع بالفتح و السکون بمعنی النقاد
 خدمت تست مرمون خشم نه خدمت آن نهی من راندن و طبره مراد ف خشم
 مکینه

این سوره علی

این سوره علی

این سوره علی

نکیه فی الكلام تاکید که قضیحت بود به روز شمار و فی یوم الحساب و هو یوم القیمة
 بند آزادان غیر مقید و خواجہ در زنجیر **حکایت** لکن محمد بن النکدر اذ اغصب علی
 غلامه قال ما اشبهک بسیدک **حکایت** سالی بیا، الوحده از بلخ با شایان
 سفر بود ای سافرت معهم و را ما از حرامیان در خطر قافیه سفر جوان بید
 و قد عرفت معنا فی الحکایة التي اولها زور آزمان و من اخطا، هناك اخطا
 هنا حيث قال ان به سبیل قلا و زی همراه ما شد و وصف بقوله سیر باز و وصف
 ترکیبی و کذا جمیع العطوفات علیه من قوله جری انداز معنا بالترکیب زبیر کاجی
 و سحر لفظ مستعمل فی اللغة الفارسیة و الترکیمة و بیشتر زورای زاید القوت
 که بده مرد توان ای بعشرة رجال اقویا مکان او بفتح الحاف العزة ای قوسه
 زه بکسر الزاء المعجمة و سکون الاء و ته القوس نکیه دندی و فی بعض النسخ
 کر دندی و من اختار فقد ضیع البالغة المقصودة بحسب المقام زور آوران
 جمع زور آور و هو وصف ترکیبی بمعنی القوت و کسر النون للاضافة الی رول زمین
 یزاد الدنیا پشت او را ای ظهور در مصارعة بالترکیب کورش به زمین بنا و زنده
 فاعله ضمیر زور آوران اما متع ای ذو نعمت بود یعنی کان اعتاد بالتع و سایه
 پرورد بالترکیب کونکه بکشت و من آورد بدله سایه پرورد فقد غلط اذ
 معنا بالترکیب کونکه بکشتی کا یقال تن به و بالترکیب تن بکشی نه جهان دین
 و سفر کرده و لم یکن محرب الامور و عدد یزاد به الصوت المطلق مجازا کوس
 بالاضافة فی اللفظین دلاوران جمع دلاور بمعنی شجاع بکوشن او نه سید ای
 لم یسمع و برق یزاد به اللعان مطلق شمشیر بالاضافة سواران جمع سوار
 بمعنی را کب ندید **بیت** نیغاده ای لم یقع ذلک الشخص در دست دشمن
 اسیر و مجوس بکره دشمن بفتح الاء الصلة و کسر الحاف الفارسی بنا و بد النون

ابن سید علی

ابن سید علی

ابن سید علی

التافية والباء العزة ان كان لم يحطر حوله باران تبهرو لم يكن مجرب الحرب انفاقا
من واين ولانا ما شين در نيم هم بالترک بهر بهر مزار دنج دوان صفة مشبهة من و ان
الكتاف السابقة والمسا رعة مهران ديوار قدیم که پیش از آمدن ال کلاما مترجیدار
عنی بقوت بازو بیفکنند فاعله ضمیمه جوان و مهران درخت عظیم که دیدن بهر دور
سر بچه ال بقوت راس الکف بهر کنده بفتح الطاف العزة و تقاضر کنان کف لاخر ال
بقوت **بیت** بیل کو بفتح الطاف العزة بالترک فنی ومن قال یغن کجا ست فقد غفل
عن المعنی فانه بالترک قائل ولا بد ان یقال في حقه **ح** معنی نه اینست کجا میروی تا کتف
بفتح الطاف و کسر الاء و بازوی عطف علیه و کسر الباء للاضافة مردان پسند برید
ان معنی شبر کو کال سابق تا کف سر بچه بالاضافة که دان بفتح الطاف الفارسی
صفتی که داندن و المعنی بالترک ارسلان قع تا بچه اوجی دو ندرجی ایای کون
و مناور و لفظ که دان مقام مردان و بالعکس و او رد لفظ کتف المصرا عین فاعل یغن
لفظ المتن فاین المعنی و اعرب من هذا قوله و قدیر وی که دان بضم الطاف العزة
جمع که دبعن الشجاع فانه من این ثبت عند من الروایة مادرین حالت بودیم
في الشی که دو هند و از پس بالباء الفارسی سنک بیا الوحده ال من و راو ج
سر بر او رند و لانا تخفین و راء و او امکل قتال ما که دند کا هو عات قطاع
الطریق در دست یکل چوب و در بغل دیگر و في بعض النسخ آن ذکر کلوخ
کون بیا الوحده فیها و کلوخ کوب بضم الطافین العربین و سکون
الحاء المجمع و الباء العزة الة ینشر به المدرومن قال و ضمت الطافین الفارسیین
و الباء الفارسیة فقد اخطا مراراً في موضع اما و الا فان لفظ کلوخ بضم الطاف
العزة كما عرفت في الحلیة الة اولها یکی از بندگان عمرویست و قد صرح به ذلک
القائل هناك فنه ما قدمه هنا و اما ثانیاً فان لفظ کوب من کوفتن بضم الطاف العزة

این لیون کا

این لیون علی

این لیون علی

ص 2 به ارباب اللغة واما ثالثا فان قال لفظ كوفتن تبدل باء في مستقبلا
 والباء حذفت في جميع المستقبلات نحو كويد وكوبند وسيركوب جوان را كفت
 چه پاي بياء الخطاب من پايدين بابتاء الفارسه يعني لاني شئ استوقف **سپار**
 امر من آوردن آنچه داري بياء الخطاب زمردي بابتاء المصدر ووزور عطف عامردي
 كه دشمن پاي خود آمد بكور بالخاف الفارسه بمعنى القبر ومن قال يعني بقبرش
 فقد زاد الضميمة عند نفيه تيمر كان را ديدم از دست جوان افتاد خوف و لرن
 به استخوان ومن آورد في المتن ديدم كه كان اردشش بيقتاد و لرن به استخوان افتاد
 فقد ارتكب الاستدراك وسوء الترتيب **سپ** نه مهر كه مولى شكا فد تيمر بلا و او عطفه
 في النسخ الصحيح ومن قال اكثر النسخ التي رؤيا بالواو فلم يعرف ان العبرة بالقوة
 لا بالكثرة جوشن بكون النون خالي وصف تركبتي من خابدين والمجموع صفه لقوله
 تيمر والمعنى بالنمر كه دلكدر مهر كه قيل يار جوشن چينجي او قلده بزور حمله جنگل
 آوران بدارد پاي والمعنى بالنمر كه جنگل كتور بجيله حمله مع قوته دونه اولاباغ جان
 جزان نه ديدم كه رخت وسلاح وجامه رما كه ديم لاجل الرحلين وجان سلامت
 بدر بر ديم **قطعه** بكارمان كه ان بكسر الخاف الفارسه بمعنى الثقيل ويراد به العظيم
 مرد بكسر الهمزة لارد يد بكون الراء وصف تركبتي فرست قد مر في سبب التاليف
 كه شبه شرف قد مر في آخر حكايه مشت از در آرد بزهرج بفتح الهمزة المعجمي وتنبه
 اليم للوزن وفي الاصل بنحيف و هو منا بمعنى حلقه كند جوان اكر چه قول بال
 و ييلتن باشد ان يكون عظيم الجثة وذا المهابه بكنك دشمنش زهول مثل الخواف
 بكسر مضارع من كبختن متعد يا وغير متعد ومنا غير متعد بيوند ان ينقطع
 مفصله ومعنى المضارع الاخير بالنمر كه دشمن جنگند انك فور قودن او زلور
 الى ومن لم يعرف معنى لفظ بيوند هنا قال في شرحه بفتح الباء الفارسية قيد بقتيد به

ابن سيرين

ابن سيرين

ابن سيرين

آه ان تيمر بياء الخطاب
 بفتح المعجمي و بفتح الضميمة

ابن سيرين

رجلا الفرس يصنع به من الجبال الشعرية في الأكثر نهر دفتي تن ينع اطرب منها
 پيشن مصاف قدمه بيان في الدياجه اذ مود الاعداء الذي جرب اطرب
 معلومت خبر چنانكه مسئلة مشرع پيشن دانشمند ال مثل معلومتها **حكايت**
 نوانكه زان مراد بدم هذا حكاية ما رآها العين به سر كور بالطاق الفارسي پيرشان
 نشسته واهل الدنيا بظهور انوار اموالهم في قبورهم يتفخرون بها ولذا كل قعد
 ابن الفغ علی قبر ابيه وبادرويش زان مناظره و مباحثه در پیوسته للتفاخره
 صندوق ضح القاد المهله فصيح وهو ما وضع علی قبر الميت تر بن بدرم سكين
 است ان من الجرح وكتابت ركنين اكتب عليه خط ملون و فرش رخام بضم الاء الله
 انداخته و المارد كون الرخام فراش الصندوق و خشت پیرون بكسر الخاء و سكون
 و لثین المعجینین ال التبت منه دروسا حة و المارد الرخام مرصعا به للزينة بكون
 بدرت بخاطب ابن الفقير چه مانده بفتح النون من مانتن ال لا يشبهه لانه استقام
 انظاره و من قال ال كيف يشبهه فلانه لم يفهم المعنى كه خشت دومه اهم آورده
 بالتركه بهركه كبرج به بر كنور كش و مشغ خال ال كفا من الزراب به و كرك
 يعنى ان تراه قليل درویش پس بكون السين ال ابن الفقير ابن بشند ال
 سمع هذا الكلام و كفت خاموش قدمه بيان مع كونه ظاهرا و من فسر من بعد
 مضية في مواضع متعددة بقوله اسكت يستحق ان يقال في حق اسكت كه
 تا بدرت خطاب لابن الفغ زير اين سكت كه ان قدمه بيان قريبا به خود بخيند
 باشد يعنى حية يتحرك ابوك بنفخ تحت السج الثقل بدر من بهشت رسيد
 باشد خفته حمله كه در خبر ست موت الفقرا راحه قبل الموت اربعة موت الامراء
 و موت العلماء و موت الاغنيا و موت الفقرا الاول فتنة و التا ظلمة و الثالث
 حرة و الرابع راحة **ت** خبر كه كثر كمن به بكون الرء وى بفتح الواو بازان

ابن سیدون علم

ابن سیدون علم

الحمل به بكون الماء مقصور من راء آسود نكره قنار **دیکر** مرد درویش
 که بارستج بالا ضافه في التفتين فاقه وفقه کشید و ليس عليه حمل من انقال
 الدنيا بدرمک الی ابواب الموت مما نأی شبه که سبکبارای خفیف الحمل آید
 والفتح بخلافه كما قال وانکه در نعمت و در راحت و آسایش لانه عطف تغییر
 زیست ماضی من زیستن مردن زین همه یعنی ان مفارقت من هذا المجموع باسیر
 شکر نیست که دشوار آید لان فراق الکثیره عسر بانه حال اسیر که زیندلیا
 الوحی فیها بمره مضارع من رحیدنی بهمه شکر دان زامیری که کمر قنار آید **حلال**
 بزرگی را بر سیدم قدمه مثل از معنی این حدیث که اعدی ازید و اظلم عدو کل العدو
 فعول من العدو و اما اسم جنس و لذلک صح اضافه اعدی الیه لان اسم التفضیل یقتضی
 تعدد ما اضیف الیه اذا لان معرفه تفکک الیه بین جنسک و المراد بالنفس النفس
 الامارة لا المطمئنة و غیره ما کففت فاعله ضمه بزرگی و احکم انکه هر ان دشمن که باولی
 احسان کنی دوست که دای بصیر صدیقا لک مکر نفس را که چند انکه مدارا پیشه بآید
 العزیز کنی مخالف زبان کند و قبل ضر العدو و بال دنیا و هی فائنه و ضر النفس بالآخر
 و هی باقیه و قبل ضر العدو بالروح و ضر النفس بالایمان نعوذ بالله من ضرر
قطعه فرشته خوی و المعنی ظاهره و قدمه مرارا و من قال خوی بمعنی الخلق و العاق یعنی
 ملک صفت و فرشته خوی شود فتعذیب علی عاده من ایداد النکر از الغیر المفید
 و تعریف الشیء بنفسه كما قال المصنوع بدو طبیعی که نشئت آدمی فاعل شود بکم
 بغایتی با الصلة و الحاف العزیز خوردن ای بقله الاقل و که خوری جوهر باجم
 بیوفتی خطاب من افتاد بالواو و قد عرفت انه بالواو و بلاواو و لغه جوهر جادو
 هو ما لا ناء له مراد هر که بباری مطیع امر نواشد لان الانسان جید الاحسان خلاف
 نفس الایمان اذ هی التبادر عند الاطلاق که کردن کشد و فی بعض النسخ

غایت از ضرر النفس

ابن یعقوب علی

که فرمان دهد چو یافت مراد جدال سعدی بامدی در میان تو انکه در ویش

یک در صورت درویشان الی شخص کان فی صورت الفقراء انه بر سیرت ایشان

ال لم یکن علی سیه تمام در محفل دیدم شسته بین الناس و شتغ الشناعة

الفضاء و قد شغ الشغ من باب ظرف فهو شغ و الاسم الشغ در پیوسته

و دفتر شلایت باز کرده ال کشف و قد توانکه ال اغاز شرع فی مدینه الانباء

سخن بدینچارسا پند فی سوق طلامه که درویشان امر دست قدرت بسته

است ال ایس لهم مال و توانکه ان را پای ارادت شکسته ال لایه بدون العطاء

بیت که عاف را بدست اندر درم نیست تقدیر اندر دست درم نیست کاعرف

مرار اخذ و ندان نعمت را که م نیست قیل فی الترجمة کرم اولان کشیده

درم بوق خول که نغمه و اگر کرم بوق هر که پیر ورن نعمت بزرگام بصفا المص

نغمه این سخن ال ذخ الاعنیا ناپسند و بعضی الشخ سخت آمد کفتم ال بار

توانکه ان دخل مسکینان اند قد مر بیان الدخ فی هذا الباب فی الحطایة الیه اولیایا

و من فتره هناك لانه نسبه و فتره منها بوجه اخر حیث قال و المراد بالدخ ما

یدخل فی الکیس او غیره یعنی المرء المخرج الی مصارفه و زخیره و کوث نشینان

فانه اموال الاعنیا تصرف الیهم محفوظه لهم و مقصد زایران و کهمف براد به الحجا

مسافران فانه المسافرین یلتجئون الیهم و متحمل بار که ان قد مر مرار قریبا و بعیدا

و من فتره بقوله ان ثقیل فانما هو لکونه ثقیلا از بهار راحت دیگر ان و لهذا دست

تناول و هو مده الید لاجل الاکل الطعام انکه مقصود من انکاء کلمه مرار و من قال

بفتح الحاف الفارسی و سکون الراء الاصلی ان دران وقت لانه راما فی هذا الوقت

بیرند بغنی بنی که متعلقان من الامل و الولد و زیر دستان ال الذین لکونوا تحت لیدکیم

بخورند من الطعام و فضلا مکارج جمع مکرمه بضم ال ایستان بار امل جمع ارمله

ابن سید کاظم

ابن سید کاظم

ابن سید علی

و هو المرأة التي لا زوج لها كذا في درج اللغات ومن قال جمع ارا مل بفتح الهمزة و
 هو الرجل الذي لا امرأة له كذا في مختار الصحاح فقد اسند اليه ما ليس فيه فان اجمع
 غير مذكور فيه وبير ال عطف على ارا مل واقارب وجيران جمع جار تخفيف الراء و
 العجب من شدة كتاب كلستان بلغة العرب فتره بقوله هم باه رسيه **بالي**
 توانكر ان راوقفت و نذر و مهاد في ورنه سكتة والياء في القافية مصدرية
 ان لا غنياً وقف ونذر بالمال وضيافة لكان مكنتهم زكوة وقطر واعتاق و
 مهد بالفتح والسكون ما لهد الى الحرم من النع وقر باه من التبعات المالية توك
 بالفتح والسكون سؤال عن الوقت بدولت ايشان رسيه كه نتواني بيا الخطاب
 جز اين دور كعت وان هم بصدد بيرشاي بايلاء المصدرى اكر قدرت جو دست و
 اكر قوت سجود اى كلتا هما توانكر ان رابه متبسمى شود علله بقوله كه مال مرى
 على صيغة المفعول الى المال الذى ادى زكوة او المال المطهر دارند ومن قال في
 شرح اى مطهر باء زكوة فقد غفل عن المعين وقال في مختار الصحاح زك مال
 تركية ادى منه زكوة وقوله كه و تركيم بها قالوا نظره هم بها و جاعة بال و
 عرض بكسر العين مضمون اسم مفعول من الصيانة الى المحفوظة ودل فارغ الى لم
 من المجموع وقون طاعت در لغة لطيف است وهذا مجرب وصحن عبادت
 در كسوت تطبيق من النظافة وهو التقا و ما بيد است كه از معدة خارج چه
 قوت آيد الى يحصل واز دست تهن چه مرون قافية تقون واز پاى شكسته چه بر آيد
 لما لاول واز دست كه سته چه خيره **فهم** شب في الليل به الكس خبيد مضارع من
 خبيد بالانه كه ياتقى و او يبقى انكه فاعله بيد بفتح الباء الاصل يعنى ظاهر بنود
 وجه بامداد انش يعنى بنام علم التشويش من لم يتقبل له وجه نفقته غذا مور كره
 بكسر الخافى الفارسه او رديع يجمع بنابستان الى الصيف تا فرغت بودن مع المعاشي

زمننا شئ ال في شئ له فراغت مبتدأ بافاقه ال مع الفقر نه بيون خبره
ال لا ينصل ولا يحصل وجميع بكون التاء مبتدأ در شكل دست ظرف صورت
نه بند خبره يك وهو الغني تحريره وهي تكبيره الافتتاح عشتا بكسر العين بسته
لغوا ع باله وديك وهو الفقيه منظمه بكسر الظاء وكسر الراء للاضافة عنا بفتح العين
ما يؤكل في وقت العشا ضد الغدا شبهه لعدم مساعده اسباب المعاش
ووجود الحاجة ال له بغير الطعام لفقره مهر كسر الاي الفقيه يد ال الغني له قد عرفته
فربما تد بفتح النون ال مع يثا بسته ومن قال في شبهه ال يثا بسته فلم يأت للعنا
حقيقه خدا وندر روز مبتدأ ال صاحب رزق بحق مشغل خبره لغوا ع قلبه
عنا امر المعاش بكر الكن روز مبتدأ ايضا بكر الكن دل خبره لا اشتغال باله وتوق
حاله عبادت ايمان ال الاغيا بجمل قبول تد بكسر ست لكونها مقارنه بجصور القلب
كما قال كه جفند و خاطر بج القلب نه بدر يشان خاطر ثم فضل حال الاغيا كه الكتاب
معيشه ساخته اسم مفعول من ساختن والمراد ايجادهم واحضارهم ايا ما ومن
قال يعني ممتنا فقد زاد شيئا لعدم علمه بالمعنى وباوراد جمع ورد عبادت بدر دخلة
اسم مفعول من بدر دختن وهو بالشركه تمام اكمل وايشه صورت ويرمك وتنور مك
وقونه مق وفارغ اولق وخال اولق ومن قال يعني منتقل وما نوس شد فلم
يأت بمعنى من معانيه عرب كويده اعود بالله من الفقر الكتب من اكتب بمعنى سقط
علم وجهه بقال كتب علم وجهه فاكتب وهذا من النواد ان يكون فعل متعديا وافعل
لا زما فيه مبالغة حيث ان الكتاب الفقيه فقره وقد بلغ الغاية بحث عرض لصفته
وهو الفقر ايضا و يكتمل احتمالا مر جو ان يكون من اكتب علم كذا ال بفعل ويزد مر
من قدم هذا الوجه فقد رجح المرجو و مجاورة مفاعلة من الجوار عطف علم الفقر من
لا أجب ال لا اجبه بجذ في العابدة المنصوب وقيل اضيق السجون معاشرة الاضراء

ابن السيد علي

بسم

ابن السيد علي

ابن السيد علي

المراد ايجادهم واحضارهم ايا ما ومن

ع روح را صحبت ناهنجار غذا نیست الیم و در خبر است الفقه سواد الوجوه الزمان
 و بعضی نسخ دوریست معرفت بنا را حدال لایکن تا فقرش بکفر اجماعی یصل
 الیه کما الفقه ان یكون کفر او هذا و ارد في الخبر ايضا و لما قلت من الادلة العقول
 والمنقولة كفتا حيا شنبلی که پیغامبر مع کفر الفقه فخری فانه يدل على فضيلة
 الفقه كفتح في جوابه خاموش فائل لا تدرى معنى الحديث المذكور که اشارت خواجهم
 بفقه طایفه است که مردان میدان رضا اند و لهذا اضاف الى نفسه يقول فخری اذ ليس
 الفقه فخری الخ احد و تسليم عطف على رضا و بعض النسخ سيرة نية قضا و ليس يعالج
 كما قال نه فقرا بيان که حرف ابرار جمع بر او بار مثل اصحاب و اطهار یوشند کما في زماننا و
 لقمة ادرار بکسر الهمزة الى لقمة و طيفوف و شند مضارع من فو و فتن بمعنى البيع یعنی
 لا ياكلون لقمة و قايغهم بل يبيعون لزيادة حرصهم على المال **رابع** الى طبل بالترك الى
 طول والمراد به من يقول الخلام رافعا صوته متصليا بطنه بالصفة و در باطن **سبع**
 الى بطنه خال في نوت و زاد چه ند بیکر کن وقت **سبع** و هو بفتح الباء العز و او
 الفارس او بکسر ما و بالجيم العز و الفارس لغة مستعمل و قد يستعمل بفتح الباء
 العز و الجيم الفارس معناه بالترك سفر برياغي والمراد هنا قصد السفر و قد وجدنا
 هذا التفصيل في بعض اللغات و صادفنا الاما الى طبل الاستعمالات و من ليس فارس
 میدان الفارسية وقع الخبر فحيث قال في شرحه بالباء الاصلی موافقا للوزن لقوله **ابن سید علی**
سبع و لكن قال في الصحاح الفارس **سبع** بکسر الباء، تهذا الاسباب و قد صحح الباء
 و الجيم بالعربین في ذلك الصحاح و بالفارسیین في بحر الغرائب و اما ما سمعته من افواه
 الرجال فهو **سبع** بفتح الباء العز و الجيم الفارس روی طمع از خلق **سبع** امر من یجیدن
 ارحف شرط کامر بیا نه مردی بیا، الخطاب **سبع** هنار دانه بر دست **سبع** نیز بدالخص
 بهذا الخلام انک متصلف في الافتخار بالفقر و است بذال المقام و قد وقع في بعض

النسخ هنا ما اوردناه من قوله درويشان معرفت آه على ما وجد في بعض النسخ
 وانما اخبرنا النسخة التي وقع فيها تقديم ذلك القول لان ذلك المقام مقام استدلال المص
 فلا حسن ايراد دليله هناك وهذا المقام مقام الجواب عن استدلال اخصم فلا وجوب ايراد
 الدليل هناك في اختيار النسخة التي وقع فيها تأخير ذلك القول فقد أثر سوء الترتيب
 كما لا يخفى على المتأمل اللبيب واعلم ان في كلام المص إشارة الى التوفيق بين الاحاديث
 الثلاثة فان قوله عن الفقير سواد الوجه في الدارين في حق من يشغل الفقير عن الطاعة
 بل يلقبه في المعصية كما قال رحم ان اشقى الناس من اجتمع عليه فقر الدنيا وعذاب
 عن استدلال اخصم فلا وجه للايراد الدليل هناك في اختيار النسخة التي وقع فيها الآخرة
 وان قوله عن كاد الفقير ان يكون كفرة في حق من لا يصبر عليه بل يتكلم بكلام يوجب
 الكفر وقد ورد في الحديث القدوس من لم يصبر على بلائ ولا ينكح على نكاح ولا يرض
 بقضاء فليطلب رباً سواه وان قوله عن الفقير فخرى في حق من يترك الفقير تحلياً
 بزي الانبياء واذا عرف هذا التحقيق المشار اليه في كلام المص المؤيد بالاحاديث
 الاخر لم يسبق لك حاجة الى التوجيه البعيد الذي اورد من قال بعض المحققين معنى
 الحديث الاول عن قوله الفقير سواد الوجه في الدارين اظهار عدم خلو القلب عما
 خلت عنه به ومعنى الثاني عن قوله الفقير فخرى خلو القلب عما خلت عنه به ومعنى
 الثالث عن قوله كاد الفقير ان يكون كفرة عدم خلو القلب عما خلت عنه به وهذا
 كلامه ثم ان المص شرل وقال ان امثالنا ليسوا من تلك الطائفة التي قلنا في صريح مرقا
 ميدان رضا الله وليس لنا مال حتى يحصل لنا الثواب بصرفه الى الخير ان كما قال رحم
 نفع المال الصالح في يد الرجل الصالح وليس معاشنا منتظ حتى يتشر لنا العانة
 بغراغ البال بل في قلوبنا حب المال للفقير وسواد الحال ولا فان هذا المقام قال
ونشأ بد جز بوجود نعمت به منه را بوشيدن ان كان معناه بالسر كذا او ترك فهو

راجع الى المجلد ١٢ من ١٤٠٠ م

ابن سيد قطب

في بيان معنى قوله كاد الفقير ان يكون كفرة

في بيان معنى قوله كاد الفقير ان يكون كفرة

متعد وان كان معناه بالتركي كيمك فهو لازم اذ
 متعد به يوشايندن ياد واستخلاص كرقناري كوشدن
 يعني لا يقع شيء من الخبرات مثل ستر العري باعطاء القبايل
 ومثل استخلاص الاسير والمحبوس لا بوجود النعمة ابناء مجلس
 ما اريد الفقراء الصوفية بيا به ايشان اي بمرتبة الاعيان
 كي رسانده استفهام انكاري ويد عليا وهو يد المعطى
 بيد سفلى وهي يد الفقراء لا خذ چه مانند اي لا تشبهها كما
 ورد في الخبر اليد العليا خير من اليد السفلى نه بيني كحق
 جل و علا در محكم تنزيل محتمل ان يراد بالتحكم معناه
 الاصطلاح الذي ذكره اهل الاصول ويراد به معناه الاغوي
 از نعمت اهل بهشت خبر مي دهد كه اولئك لهم اي لاهل الجنة
 رزق معلوم اي معروف حين يشتهون على قدر غدوة وعيشة
 فواكه بيان الرزق المعلوم او بدل منه جمع فاكهة وهي ما يؤكل
 من الثمار تلذذا ورزقا لاهل الجنة انما يؤكل للتلذذ لا بحفظ
 الصحة لاستغنائهم عنه في الجنة وهم مكرمون لان الاكل الخالي
 عن الاكرام يليق باليهائم وان رزقهم يصل اليهم من غير تعب
 وسؤال كما عليه رزق اهل الدنيا في جنات النعيم اي في جنات
 ليس فيها الا النعم ووجه استدلال المصنعا لاية على كوز اليد
 العليا افضل ان لها دقا معلوما والرزق المعلوم ممدوح وصف
 الله تعالى اهل الجنة تايد اني كم مستغول كفاف قد مر بيان
 في الباب الاول از دولت عفاف وهو الكف عن الحرام محرمات

وملك فراغت زیرنکین رزق معلوم **بیت** تشنگان را نماید مضاع
 مجهول اندر خواب ای فی القوم هم عالم بچشم ای فی عیونهم چشمه
 آب لکال حرصهم علی الماء و احتیاجهم الیه هر کجا که سختی کشیده
 مقبول مقدمه لقول بیدنی و تلخی چشیده عطف علیه را بیدنی خود را
 بشره قدم بیان فی حکایت زور از مای و الباء ههنا للسیتمه دد
 کارهای محوف اندازد لفقره و از توابع آن ای لوازمه البقیه
 نپرهیزد بفتح التوفی الثانیة و از عقوبت آخرت تهر است ای لا ینجف
 و حلال از حرام تشناسد **قطعه** سکی را کر کلوخی بیا و الوحدة فیهما
 بر سراید با تر بر می علیه زشادی بر جهد کین استخوان است ای علی هذا
 الظن و کر نفسی لیا و للوحدة و النعش هو الجنازة بکسر الجیم از اکان
 علیه المیت و اذا لم یکن علیه میت فهو سریر دو کس بر دوش گیرند
 مرهون لبیم الطبع شجیع النفس پندارد که خواست ای یطلق ان طعام
 اما صاحب دنیا یعنی مالک مال بعین عنایت حق تعالی فی اضافه عین الی
 عنایت لطف ملحوظست اللخط هو النظر مؤخر العین و مجلول الباء
 سببیه از حرام محفوظ ثم اراد المص مضرات الفقر و طلب الانصاف
 و الاعتراف من خصم فقال من هانا یعنی فرضا که بقریر این سخن بگردد
 المفروض هانا و بیان و برهان بیاورد مر عطف علیه انصاف از تو
 توقع دارم ثم آورد کلاما یقبله المص فقال هرگز معنی هذا اللفظ
 کلفظه معلومه لشیوعه و من ینته بقوله قبل بکسر الکاف الفادسی
 بمعنی اصلا یعنی هیچ فقدا کثر الکلام و لا فائدة هرگز و هیچ دیدی
 که دست دعا فی الیا و للوحدة هو الشخص المنخرق الذی لا یطابق

ظاهره باطنه يقال له بالترکی قلب برکتف بفتح الکاف وکسر التاء
 وسكونها الظهر بالفتح بسته یا حرف عطف فی الفارسی فی نواحي
 بیاء الوحدة ایضا در زندان نشسته محبوساً یا پرده معصومی دریده
 یا کنی بتشدید الفاء عربی کما مر از معصم بکسر المیم وسكون العین
 وفتح الصاد المهملة تن موضع السوار من الساعدا ی الرشح بریده الا
 استثناء من الامور المذکورة بعلت درویشی بالیاء المصدر ی شید
 مراد ان راجحک ضرورت و فقر در نقبها بفتح التون وسكون الفاق
 يقال بالترکی تحریفاً منه لغم گرفته اند و کعبها سفته اسم مقول من سفتة
 یعنی ان الرجال الشجعان مجبسه الناس فی المواضع الضيقة تحت الارض
 و یقیدون و یخرج کهابهم به او المعنی ان الناس یستعملونهم بالاجرة
 علی اعمال حفر الارض و یخرج کهابهم بسبب الاعمال الشاقة فیها
 و من یعرف المعنی قال یعنی بسبب فقر در ورطها افتاده است و بکسر حنة
 است تا کعبش مجروح و سوراخ شده است و محتمل است که در ویش
 و انفس اماره مطالبه کند ای المجامعة چون قوت بتشدید الواو احصاء
 ای کفها عن الزنا نباشد للتوقان وقوة المزاج بعصیان مبتلا گردد که
 بطن و فرج تو امان اند المتوهم بفتح التاء المثناة الفوقانية و یسکون
 الواو ثم بالهزة المفتوحة بالترکی اکنز و فسر المص بقوله یعنی بطن
 و فرج فرزندانک شکست لما فسر المص بطن المرام بقوله ما دام که این
 یکی یعنی بطن برخاست بسبب کثرة الاکل ان ذکر یعنی فرج برپا نیست
 و قد وقع ما قلته من الاحتمال شنیدم که در ویشی راجحی یرید به
 الزنا بگرفتند ای الناس با انکم شر مساری برد بضم الباء وسكون الراء

تغایر اند
صح

شکست اند
صح

اى وقع له الحجالة سراى سكارى شداى استحق الرجم كفتاى
 مسلمانان زرتدارم كه زن كنم قد عرفت مغناه فان قيل الظاهر من هذا
 الكلام ان يكون ذلك الرجل غريباً ولا رجم للعرب فكيف يستحق الرجم
 قلنا يجوز ان يكون له زوجة في بداخله ولئن سلم انه لا زوجة له وقت
 ارتكابه الزنا ولكن يجوز ان يكون متزوجاً في الزمان الماضي فيستحق الرجم
 وقول الفقهاء لا رجم للعرب ليس مطلق بل للعرب لا اصلى وقوت تدارم
 كه صبر كنم على ترك الجماع چه كنم لا رهبانته في الاسلام اسارة الى قول
 النبي صلى الله عليه وسلم لا رهبانته ولا بتل في الاسلام رهبانته بفتح الراء
 فعل الرهبان من مواصلة الصوم ولبس المسوخ وترك اكل اللحم والتعبد
 في الغيران واقما التبتل ترك النكاح والاعتزال الكلى عن النساء ثم اذ
 المصبيان منافع الفنى فقالوا وازجمله مواجب سكون بالاضافة جمع
 موجب كساجد ومسجد وهو موضع الوجوب وجمعت دون عطف
 على سكون كه خداوند نعمت اى للاغنياء ثابت است قوله وازجمله مواجب
 المح خبر مقدم وقوله كه خداوند المح صفة لقوله مواجب يكى مبتدأ انت
 خبره والجملة مبتدأ مؤخر للخبر مقدم كه هر شب صنى بياء الوحدة در بر
 بمعنى الصدر كيرند يريده الزوجة الجميلة او الجارية الميمنة وهر روز
 جوانى بالياء المصدر يادس كيرند يعنى ليستأنفون الشباب كل يوم
 اى يصيحبون كأنهم يشبان انجنان صنى وصف للسابق كه صبح تا ياترا
 دست از صبا جيت اى حسن او برد است اى الصبح المضى يضع يده
 على جنبه فان القلب في الجانب الايسر وهذه الهيئة كناية عن
 ذهاب الطاقة وكمال الحيرة ومن قال يعنى صبح روشن دستش از جمال

او بر سينه نهاده است و هذا كناية عن تسليم حسنه و اظهار المحبة
 من جماله فهو لم يعرف موضع القلب اللهم الا ان يقال المراد من قوله
 دل هو الصدر و التعبير عنه به لرعاية قافية السجع و سر و خرامانرا
 پاي نجات و ذكر دست و پاي لطف از و در كل بكسر الكاف بيت
 بخون عزيزان يريديهم العشاق فرو برده اسم مفعول من فرو بردن
 چنگ با الجيم الفارسي يرا د به مجموع الاصابع سر انكشتم باسكوت
 الرءاء للوزن كرده عتاب رنك فيه تخيل و اشارته الى ان حمرة الانامل
 ليست بصبيغ الحناء بل ملونة بدم العشاق و من قال بدم هؤلاء الاغنيا
 العشاق فقد خص العام بلا مختص كما لا يخفى محالست بحسب العادة
 كه با وجود حسن طلعت و اشارته الى ضم كبد بكسر الكاف الفارسي
 مناهي كردد بفتح الكاف الفارسي اي يستحيل منه عادة ان يدور حول
 المناهي يا قصد تباهي بالياء المصدري و تباهي بمعنى الطاعى و الفاسد
 و المهلك و الردي كذا في كتب اللغات المعتمدة و من قال بمعنى الطاعى
 كذا في الصحاح الفارسي فقد قصر في البيان كما هو شأنه كند بيت
 دلى كه حور بهشتي ريود و يغما كرد مرهون كي التفات كند بر بتان
 يغماي بالتركي يغماحي و المراد ان من تعشق بالجمال الاعلى لا يلتفت الى
 الادنى سواء كان ذلك الجمال الاعلى في الزوجة او الامة و من لم يعرف معنى
 لفظ يغماي بل لم يعرف معنى البيت قال و اشار بقوله بتان يغماي الى
 تلك تجاوي المسببة الجميلة المستخرجة من دار الحرب بالهت و الغاة
 شعر من موصول كان تامة بيديه اي قدامه ما مدت استمى
 ضمير الفاعل راجع الى من رطب فاعل كان و الجملة الفعلية صلة للموصول

والموصول مع صلته مرفوع المحل على أنه مبتداء والمعنى من وجد
 قد آما كما انتهى رطب بغينه مضارع اغنى والضمير البارز
 راجع الى الموصول ذلك مرفوع محلا على أنه فاعل يغنى وهو إشارة
 الى الرطب وهذه الجملة خبر المبتداء اي الموصول مع الصلة عز وجل
 متعلق بـ يغنى والرجم هو الرجم بالحجارة وهو مضاف الى العنا قيد جمع
 عنقود وهو بالفارسية خوشه انكور ويراد هنا عنقود الرطب
 بقرينة المحل والمعنى المراد ان من كانت عنده امرأة ذات جمال وهو
 يجامعها كل وقت شاء لا يحتاج الى الجماع الحرام اغلبا كثر حتى
دستان اي الفقراء دامن عصمت مفعول مقدم لقوله لا يند في قوله
بمعصيتا لا يند مضارع من لا يند بالتركى بولشدرمق و چون
 سكان كرسنه اي كالكلاب بالجوع وفي بعض النسخ واغلب كرسكان
 نازر بايند مضارع من ربودن والشيخة التي اخترناها السبب بالشياق
بيت چون سگ درنده بتشديد الراء كوشت يافت نرسد مرهوت
 كين شتوصا لحست اي لا يسئل انه ناقة صائح عليه السلام يا خير رجال
 فالفقر الذي سبق لا يجترز عن الجماع الحرام لسبب مستوران بعات
 درويشي اي بسبب الفقر درعين فساد افتاده وعرض بالكسر والتكون
 كرامى قدم بيا نه في هذا الباب في الحكاية التي اولها اعرابي را ديدم
 ومن قال هنالك في شرحه منسوب كرام قال هنا اي ثمين فقد كرر
 خطاه فيصح ان يقال في شأنه عرض كرامى بيا د بكسر اللام زشت ياي
 داده بيت يا كرسنكى قوت پرهيز نما ند بفتح النون مضارع منفى
 من ماندن افلاس بكسر الهزة وسكون السين المهمله مبتداء عنان

بسكون النون مفعول مقدم لقوله يستأند في قوله اذكف تقوى يستأند
 فاعله ضمير اقلوس والجملة الفعلية خبره ولما ذكر المصرا دلة رجحان
 الغنى على الفقر واجاب عن استدلال الخصم وذكر فوائد الغنى ومضرات
 الفقر وحصل الزام الخصم ولكن لم يكن منصفاً اطلال المسانة وشرع
 في مذمة الاغنياء كما يحكي المصخر خالي كه من اين سخن بكفتم قد وقع
 غير هذه العبارات في سبب تاليف الكتاب عنان طاقت درويش
 بالاضافة في اللفظين اردست تحمل باضافة يرفت ولم ينصف يتغ
 زبان بر كشيده لقتالي في البحث واسب فصاحت در ميدان وقاحت
 مريبان في حكاية قاضي همدان جهانبند با الجيم الفارسي وبرمز دواند
 للقلبة وكفت جندان مبالغه در وصف ايشان بكردي وسخنه اي پرستان
 كفتي بياء الخطاب للعتاب كه وهم بسكون الهاء والميم يعني قوة واهمة
 تصور كند في شانهم كه اين طائفة بشير الى الاغنياء وازهر فاقه ورتريا قد
 قال في مختار الصحاح الترياق بكسر التاء دواء السموم فارسي معرب
 والترياق لغة فيه وياكل يد خزينة ارزاق وليس كذلك مشتى اند
 مشت بالضم والسكون يحكي لمعنيين احدهما بالتركى يومرق والاخر
 بالتركى اوج وهو المراد هنا والشاء للوحدة اي طائفة قليلة وقول من
 قال وقد يقال معناه انهم من اوضع المحقرات في انفسهم حيث خلقوا
 من قبضة تراب غير مقبول بل غير معقول متكبر ومغرور وصفان معجب
 بكسر الجيم مر في الحكاية التي اولها پيرى حكاية محي كند ونفور بفتح النون
 فعول من النقرة بمعنى النافر مشتغل مال ونعت حرصهم مفتتن اسم مفعول
 من الافتنان وهو افتعال من الفتنة جاء وتوت بمعنى الغنى كذا في المصادر

ویمغنی کثرة العدد کذا فی مختار الصحاح که سخن نگویند الا بسفاهت
قال فی مختار الصحاح السقف ضد العلم واصله الخفة والحركة ونظر
تکنند بغير الابرکاهت ثم ذکر بعض قیایم بحسب زعم علماء بکدای
بالکاف الفارسی والباء المصدری منسوب کنند ای یقولون فی حق
العلماء انهم سائلون وفقرارای بر بی بفتح الباء الصلة ثم بکسر الباء
التانیة سرو پای یرا دیم العری معیوب کرد اتند ای یقولون فی حق
الفقراء انهم قوم لیس لهم لباس فی رأسهم ورجلهم بقرو د مالی که
دارند و عزت جای که پندارند یظنون ان فی نفسه مرتبة عظيمة
ولیس كذلك فی الحقيقة بر ترای علی از هم نشینند فی المجالس و خود را
از هم بهتر بینند فی تصور هم نه ان در سر دارند ای لیس فی رأسهم
که بکسی بر دارند ای ان یرفعوا رفع الرأس والالتفات الی غیر لا یقتضون
من شدة الغرور وقرط الکبر فلم یرفع رأسه الی جانب المعنی اصلا بی خبر
فی موضع الحال از قول حکما که گفته اند مقول القول هذا عنی قوله هر که
بطاعت از دیگران کم ترست و بنعمت بیش بالباء العربی بصورت
توان ترست و بمعنی در ویش **بیت** کربی هنر بمال کند فاعله ضمیر
بی هنر فخر مفعول یرحکم ای علی اهل الفضل کون بالکاف العربی
وسکون الواو فی الاصل بمعنی الذیر و بکسر النون هنا للاضافة خورش
هذا اللفظ اعنی کون خرنمایه عن کمال التحقیر شایع فی استعمال الاعجام
شمار امر من شمردن و فی بعض النسخ شمارد فاعله ضمیر حکم اگر کاو
عتبرست هذا منبئی علی ما زعم بعضهم من ان الغنبد روث بقر مجری
گفته مذمت ایشان اشارة الی الاغنیاء وروا مدار که خداوند کان

^۶
رأسهم للنظر الی غیر
من شدة کبرهم وقرط
ای لا یجوزون صح

کردند ای هم اصحاب الکرم گفت خطا گفتمی که بنده درم اند یکسر الدال
 وفتح الراء ای هم عبیدالدهر حیه فائده اگر ابراز رند لفظ اذر یا بلد
 والذالمعجمه اسم للشهر الاخير من الشهور الثلثة الربيعية او الخريفية
 او الشتائية في تاريخ الفرس وقول من قال اسم للشهر الاخير من الشهور
 الثلثة الخريفية فانما يصح في تاريخ الجلالی ویمحی بمعنی النار مراد قاً
 للفظ آتش وهو ليس بمراد هنا بر کس نمی بارند مضارع متنی من باریدن
 واستاده الی بر حجاز مرسل من قبیل ذکر المحل و ارادة الحال واستعمل
 هذا اللفظ متعدیاً مجازاً والمتعدی حقيقة بارانیدن ومن قال بالاشتراك
 فقد اتى بشئ لم يذكره ارباب اللغة وقد مر مثله منه في حكاية دزدان
 عرب في قول المصاير اکواب زندکی یارد قد ذکر و چشمه اقبابند
 عطف علی ابراز بر کس نمی تابند من تابیدن بمعنی الاشتعال و بر مرکب
 استطاعت سوارند ای لهم استیلاء علی الثروة والقدرة و نمی
 رانند فلا انتفاع للناس بهم قد می یفتحین و بیا الوحدة بھر بالفتح
 والسكون خدای تعالی ای لاجله نمی نهند و در می قدر بیانه
 انقابی من بستندید بمعنی المنه و اذی بمعنی الاذیة تدهند و هم غافلون
 عن قوله تعالی لا تبطلوا صدقاتکم بالین والادی و مالی بمشقت قراهم
 ارند ای یجمعون و یختص بکسر الخاء والمعجمه و تشدید السین المهملة
 نکه دارند ای یحفظونه و یحسرت بکذا رند ای عند الموت و حکما
 گفته اند سیم بخیل از خاک وقتی براید ای بخرج که وی در خالارود
 ای لا یخرج مالاً لیلخيل من موضع دفنه الا حین یدفن هو فی الارض بیت
 بربیع بفتح الباء الصلة و سعی سیکون الباء کسی نفی بیاء الوحدة فیهما

بچنگ بالجم الفارسی آرد ای میصلها دگر کس ای الوارث اید و بی
سعی و رنج بردارد ای یزعه و یتلمک یر کفتم فی جوابه بر بخل خداوندان
نعمت و قوف نیا فته الایعت کدای بالیاء المصدری ای بسبب
السؤال و رته هر که طمع بیکسو فهد یعنی بترکه کریم و بخیلش گیسان
مستوی نماید مضارع مجهول من نمودن ثم آورد فی مقام التعلیل قوله
محک یفتح الیم مشهور و کسر هالغه و تشدید الکاف اصل و تخفیفها فرع
داند که زر چیست اذ به یظهر خلوص و ردائه و کداد اند که ممسک کیست
فانه محک لا اغنیاء کفتم فی رد کلامی منجر بتان میگویم هذا القول
که متعلقان بکسر اللام یراد به الخدام بردارای علی الباب بدارند مضارع
من داشتن ای نیصبونهم علی الباب و غلیظان ای الدین قلوبهم شدیده
را بر کارند بضم الکاف الفارسی مضارع من کاشتن بالترکی اصمر لوق
کذا فی الصحاح العجمی و قومق یعنی قوی و یرمک و طبشرمق کذا فی بحر
الغرایب و حواله ایتلمک و انا تمق کذا فی لغته فزه حصارى و من قصر علی
الاقل فقد قصر تا یار بمعنی الطريق هنا و کسر الراء للاضافة عزیزان
ندهند بمنعونهم من الدخول و دست بر سینت صاحب تمیزان نهند للرد
و گویند کس در سرای نیست ای لیس احد فی البیت و بحقیقت راست
مستقیم و صحیح کفتم باشد اثبت بقوله بیت انرا که عقل و همت و تدبیر
ورای نیست مرهون خوش گفت پرده دار معناه القوی بالترک
پرده طوحی و المراد به الحاجب که کس در سرای نیست و لما بالغ الکفتم
فی مذمة الاغنیاء و کان بعض کلامه ظاهر الدفع و بعضه محتاجا الی
البيان سکت عن بعضه و تعرض بدفع بعضه فقال کفتم این حرکت

ای نصب الیواب علی الباب بعد دانکه از دست بکسر التاء الاضافه متوقعان
 بکسر القاف المشدده ای الذین یرجون شیئا بجان آمده اند کثایه عن کمال
 الضحیة واز رقعہ کدایان بفقان سبج و محال عقلست که اگر دینک بالکاف
 الفارسی بمعنی الرمل بیابان در بضم الذال و تشدید الراء فی الاصل جمع درة
 وهی اللؤلؤ کذا فی مختار الصحاح و خفقت هنا للفاقة شؤد و تصدق بها
 چشم کدایان پر بضم الباء الفارسی نشود **بیت** دیده اهل بکسر اللام
 طمع بسکون العین بنعت دنیا یا شباع کسرة التاء پر نشود همچنانکه
 بسکون الکاف للوزن جاه بسکون الهاء نسبتم فذلک لا یقتضی مخرجهم
 حاتم طائی که بیابان نشین وصف ترکیبی بود لم یکن من سکان البلاد
 اگر در شهر و فی بعض النسخ اگر شهری و جامه از نوا پاره یا التریکی یم
 و کسک و رشوت و حصه و قد یستعمل بمعنی پاره پاره بل یجعل مخففا منه
 و وقع فی بعض النسخ چنانکه در مطایبات ای اللطایف گفته است **بیت**
 در من منکر بکسر التون للوزن تا دکران چشمه ندارند الی کزدست کدایان
 نتوان کرد ثوابی لما اجاب المصنفنا ای الخصم که من بر حال ایشان رحمت
 می برم لان لهم مالا ولا یشترون به ثوابا کفتم نه که بر مال ایشان حسرت
 میخورم **طرحک** ما درین گفتار بودیم فی المباحثه و هر دو بهم المعنی
 بالترکی بزایکمز بر بر مرزہ گرفتار ای اسیر و مقید هر بیدقی که بر اندی
 فی بساط البحث بدفع ان بکوشید می و کذا و هر شاهی که بخواندی بغزین
 بپوشیدی ای کما غالبی غلبته تا نقد کیسه همت هم در باخت بسکون
 التاء و التاء المعجمه ماض من باختن یرید ان تصرف الکمل و افا و یرجع به بالترکی
 ترکش حجت را هر بینداخت **قطع** هان بسکون التون لفظ یراد به التنبیه

بودی از دست کدایان بیچار
 و عاقل کشتی و فی بعض النسخ
 شدی صح

ويفسر بافهمه ولا تتقل كما في قول مولانا الرحمتي **بيت** كفت هان اي سخن كان
كفت وكو وعظ وكفتار زبان وكوش جو ومن قال بمعنى حاضر باش
في الاشهر وقال في المشكلات بمعنى علم وظن ان بين المعنيين منافاة
يحتاج الى التنبيه تاسير نيفكني خوفاً از جمله بفتح الحاء المهملة وسكون
الميم فصيح مرهون كودا اصله كم اورا اشارة الى فصيح خزان مبالغه
مستعار نيست وليس للفصح ملك صحيح دين ورز بفتح الواو وسكون
الراء المهملة والزاء المعجمة امر من ورزیدن ومعرفت عطف عليه كم سخن
دان بكسرتون دان للاضافة سجع كوي يسكون العين والاضافة من قبيل
اضافة الموصوف الى صفة كلاهما وصفان تركيبان بر در سلاح دارد اي له
سلاح على باب القلعة ومن قال يعني يظهر السلاح على باب القلعة فلم يأت
بمعنى اللفظ وكسر در حصار نيست وكسر في داخلها احد عاقبة الامر دليلش
بالدال المهملة تماند لاثبات مدعاء دليلش بالذال المعجمة من الدال بالضم
کردم وعلبته دست تعدى وهو مجاوزة الشيء الى غيره دراز کرد الى
ويهوده قدم بيان في الحكاية التي اولها بر بالين تربت يحيي بيغامير عليه
السلام في قول المصداغ بيهدر بخت وخیال باطل است ومن يتنه هناك
يقوله هرزه وباطل وقال هنا يعني هرزه يستحق ان يقرأ المصراع المذكور
في شأنه ويقال ما قاله بل مجموع هذا القولا غني هرزه كفتن آغاز لفظ كرد
مقدّر وسنت بالضم والتشديد اي سيرة جاهل و است كم جون بدليل
فروماند ولم يقدر واعلى اتيان الدليل سلسلة خصومت بجنبانند
اي يحركونها چون اي مثل از د بالمد وتقديم الزاء المعجمة على المهملة اسم
لاي ابراهيم عليه السلام بت تراش وصف تركيبي صفة لقوله از د يعني

هيجون اذر صنم تراش كرميحت بايسراى ابراهيم عليه السلام برنيامد
ولم يعلب عليه بمحك برخاست قام الى الحرب كم قال الله تعالى لنزلن منته
لارجمتك اول لاية اقال اراغب انت عن الهى يا ابراهيم لنزلن منته
لان جنتك واخرجني ملكا دما نا طويلا اي قال ازر لا ابراهيم عليه السلام
حين نها عن عبادة الاصنام اراغب انت لاية قابل لطفه بالغلظة
وصدر كلامه بالهجرة لانكار نفس الرغبة ثم هذده بقوله لنزلن منته
عن مقالك فيها والرغبة عنها لارجمتك اي بلسا في يعنى الشتم والذم
او بالجارة حتى يموت او تقر منى دشنام داد سقطش كفتم قدم معنا
كريانم دريد ز تخدا نش كرفتم اذ جزاء سيئه سيئه مثله
او در مزومند و وفاده بالمواخذه خلق از ي بفتح الباء الفارسي
مادوان و خندان صفتان مشبهتان اي دوند و خند كنند
للروية والتعجب انكشت مبتداء وكسر التاء للاضافة تعجب وكذا كسر الباء
جها في اي الخلق والياء للتشبيه از كفت وشنيد مايد ندان خبر المبتداء
اي الخلق يتعجبون من كلامنا ويضعون اصابهم في اسنانهم استعجابا
واستغرابا القصة مرافعة مفعول مقدر ليرديم ومصدر مضاف الى
مفعول وهو اين سخن يعنى ان الغنا افضل ام الفقر يلى قاضى برديم
ليحكم بيننا بالعدل ومجكومت قاضى عدل راضى شديم تا حاكم مسلمان
مصلحتي مجويد ويجهد و درميانه توانكران و درويشان فرقي
يكويد بترجيم اهدما قاضى چون هبسته مايديد بكسر الباء الصلة
ومنتطق مصدر ميمى بمعنى المنطق يراد به حاصله اي كلاما بشنيد
قان غلى القاضى اسما ع كلام الخصمين سزيجيب تفكر و فرورد

لاز المجت مجل تأمل و بعد از تأمل بسیار در سر بر آورد ای دفع رأس
 للجواب و گفت مخاطبها الی ای آنکم توانگران را نتا کفتی و مدحتهم و بر
 درویشان جفا روا داشتی و قدحتهم بد آنکم هر جا که کاست خوارست و کذا
 بین الفقراء صایر و ضریع و باخمر خمارست و بر سر کنج مارست و اینجا که در
 بالضم و التشدید قد مر بیا نه قریبا و کسر الراء للاضافة شهوارست قال
 صاحب البحر الغریب انجونک بغایت ایریسی و ایوسی کمال اصفها فی بیت
 کفنا چو تو خزینه در و کهر نه من نیز بحر لؤلؤ شهوار نیستیم و من قال فی شرح
 هوالد الصافی الثمین کذا فی بحر الغرائب فقد افتری نهنک قد مر بیا نه
 فی الحکایة الی اولها مشت ذی رافی قول المصنوعوا مض کرانذیشه کند کام
 نهنک و من اهل هناك مع لونه موضع البیان شرح هنا کانه وقع هذا اللفظ
 اولاً و قصر فی بیان فار جع البصر الی ما ذکرناه هناك مردم خوارست قافیه
 لقوله شهوارست لذت عیش دنیا را مبتداء لدغه بسکون الدال المهملة
 و فتح العین المجمعه بمعنی کریدن اجل در پست المجموع خبره و نعم بکسر النون
 جمع نعمت بهشت را دیوار مکاره جمع مکروه در پیش بالباء الفارسی
 و فیهما کما قال علیه السلام خفت الجنة بالمکاره و النار بالشهوات بیت
 جور دشمن چه کند کر نکشد طالب دوست فیه تقدیم و تاخیر تقدیر او
 طالب دوست جور دشمن را نکشد چه کند کج فمار و کل و خار و غم و شاد
 بهمند بالفتحات ثم نور القاضی نظرت کنی در بستان یعنی الا تنظر الی
 البستان کر بید مشک بسکون الدال اسم لنوع من شجر الخلاق طیب الرائح
 است و چوب خشک نه شرع القاضی فی محل النزاع همچنان در زمره
 ای جماعه توانگران شاگرد و کفور بفتح الکاف ضد الصابر بیت

اگر ژاله هر قطره یعنی اگر هر قطره ژاله در تخفیف الرء للوزن شدی
 بیاء الحکایة جو مخفف من چون بمعنی المثل خر مهره قال صاحب التجر
 کوز بونجفی که قطره و مرکب طفرلر باز اراز و پر شدی لکثرته مقربان
 بفتح الرء حضرت عزوجل توان کرانند درویش سیرت ای المقربون
 عند الله من الاغنیاء هم الذین یكونون اغنیاء بالمال و فقراء فی الاحوال
 و درویشانند توان کران همت ای المقربون عند الله من الفقراء هم الذین
 یكونون فقراء بالمال و اغنیاء فی الافعال بان لا یظهر و عند الناس فقرهم
 بل یتصدقون كما یقل السخاء فی القلة ای الفقر مهین بکسرتین لغت
 مستقلة مرادف مهتر و کسر المون هنا للاضافة توان کران انت که
 غم درویشان بخورد و لا یشغل باکل الطعام الا طعم لاجل نفسه
 و بهین بکسرتین لغت مستقلة مرادف بهتر و من قال فی شرحه نقلوا
 من غیره مهین تفضل مه و بهین تفضل به فقد و هم لان وضع الباء
 والنون لیس للتفضل بل للنسبة كما بیتنا فی وائل الکتاب فی قول المصنف
 چر زند پیش بار و وین چت درویشان انکه کم بالضم و التثدید
 لفظ عربی توان کران نکیرد للالحاح فی السؤال قال الله تعالی و من یتوکل علی
 الله فهو حسبه ای کافیة اول الایة و من یتوکل الله یجعل له مخرجا و یرزقه
 من حیث لا یحتسب یروی ان سالم بن عوف بن مالک لا شیعی اسره
 العدو فشکا ابوه الی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقال یتوکل الله
 فاکثر قول لاحول و لا قوة الا بالله ففعل فینما هو فی بینه از قریب ابنه
 الباب و معه مائتة من الابل غفل عنه العدو فاستأقها **یا** چه نادان
 بود مردم مکشوب که از مهر روزی شود مضطرب • ندانند که

دادار هفت آسمان و برزقه من حيث لا يحتسب قال بعض المشايخ
 المتوكل محلله القاب و احركه بالظاهر لا بنا في التوكل بعد تحقيق العبد
 ان التقدير من قبل الله تعالى و عن انس بن مالك رضي الله عنه قال قال رجل
 رجل على ناقه له فقال يا رسول الله ادعها و اتوكل على الله فقال عليه
 السلام اعقلها فتوكل على الله قال صاحب المشوى كفت بيغامير باواز
 بلند با توكل را تو ياشتريند پس روي عتاب از من بدرويش كرد
 يشتر الى ان القاضى خطا في ترجيح الاعتياء على الفقراء مطلقا و عابتي
 في اطلاق ثم وجه وجه العتاب الى خصم و كفتى تو انكر ان
 مشغل تباهى انداى هم مشغولون بالبطلون و مستملاهى ثم قال القاضى
 محققا للمحل نعم بفتحين طائفة الهمة للوحدة چنین كه كفتى هستند فامر
 همت و كافرت و صفان تركيبان و من قال بالاضافة فقد اخطأ ببرند
 مال را بخزينة و ببهندای برفعون المال و يضعون في خزائهم و بخورند
 و ندهند اى لا يتصدقون اكر بمثل بالفتحات يعنى مثلات يارات
 تبارد بالنون النافية اى وقع القحط و في بعض النسخ تبارد بضم الباء
 الاولى و هو بعيد و من اختاره فقد اختار المرحوح باجهان طوقان تبارد
 بكثرة المطر و هو ضد القرينة باعتماد مكنت خویش بالاضافة اى قدرة
 المال از محنت درویش المحنة واحدة المحن التى يمتحن بها الانسان من
 بيته و لا يتفحصون احواله و از خداى نترسند و كويند **بيت** كرا ز نيتى
 ديكرى شده لاله مرهون مرا هست اى المال بط بالتحفيف للوزن و ا
 رطوقان چه باك اذ لا يفرق شعر و اكبات اى رب نساء و اكبات
 و لاعتماده على الموصوف نصب نياقا جمع ناقه على المعقولية في

اكر بمثل ياراند
 تبارد باجهان
 طوقان

نپرسند
 صح

هو اجتماع حال من المفعول أي حال كون تلك النياق في هواد جمع أي تحتها
 وهي جمع هو دج وهو المحفة ما دامت المرأة فيها وضير هواد جمع راجع
 إلى راجب لم يلتفتين بفتح نون الجمع جواب رب إلى من متعلق به غاصر
 أي انفس في الكتب بضم تين جمع كتيب وهو الرمل المجتمع بيت دوتان جمع
 دون چوكليم خوليش بيرون بردند ای اخرجوه من الماء كونيذجه عنه
 كرمه عالم مردند وليس هم الا هم انفسهم قومي برين صفت كرم بيان كرد
 كما انك تقول به وتحكم على كلهم بهذا الحكم وليس كذلك بيته بقوله
 وطائفة دیگر من لاغنياه خوان نعمت قدر بیان نه في اول الكتاب ومن
 لم يتعرض به هناك مع انه موضع بيان قال هنا في الصحاح الفارسي خوان
 بمعنى النعمة ولعله اراد به هنا السفارة هذا كلامه فاذا انظرت فيما ذكرناه
 هناك تعرف ان ما نقله من الصحاح الفارسي غير صحيح نهاده وصلای
 كرم در داده لفظ در صله وفي بعض النسخ و دست كرم كشته ومیان
 بخد مت بسته وایروي بوضع كشته مقابل بسته طالب تا مند و مغفرة
 ای بطلبون ان يذكروا بالخير ويفقر لهم وصاحب دنیا و آخرت وقع
 في اخبار المشايخ خيرا لا اعمال ما اوجب الاجر چون بندكان حضرت يار شاه
 عالم من جملة كلام القاضي مؤيد من عند الله وصف لقوله ياد شاه مظفر
 ومنصور على الاعداء صله منصور ملك ازمنة جمع زمام الانام أي بطيعة
 جميع الناس حامي اسم فاعل من الحماية وهي الحفظ تغور بضم تين جمع تغر
 بفتح التاء المثناة وسكون الغين المعجمة وهو موضع المخافة بالفارسية
 دربند و سرحد و انجا كرم بود از دشمن وقيل المراد بالتغور الفروج
 أي حافظ فروج بلاد الاسلام وارت ملك سليمان قدر هذا اللفظ بعينه

فی مدح الملک اعدل اسم تفضیل ملوک الزمان هذا مدح معتدل مظفر
 الذین قدم هذا ايضا ابوبکر سعدای ابوبکر بن سعد ادا الله تعالى
 ايامه ای اطال عمره ونصرا علامه بالفتح جمع علم بفتحین **قطع**
 بدرجای پسر لفظ جای مقم هرگز این کرم نکند مرهون که دست جود
 تو با خاندان قدمر بیان ادا مکرد یعنی آنک اشفق با ولاد ادا مفر با ائمه
 حذای بسکون الباء مبتداء خواست که بر عالمی بفتح اللام و بیا النسبة
 بخشاید مضارع بخشایدن بمعنی الرحمة ای اراد الله ان یرحم جمع
 الذین هم منسوبون الى العالم ترا برحمت خود یاد شاه عالم کرد فان
 کونک سلطانا علی الناس رحمة علیهم قاضی چون سخن بدین پایه
 رسانید ای اوصل الکلام الى هذه المرتبة و از حد قیاس ما السبب بالغة
 در گذرانید ای حکم بالا اعتدال بمقتضای حکم ای بموجب حکم
 رضا دادیم و قبلشاه و از ما مضی در گذشتیم ای تجاوزنا عنه و بعد
 ما جزی و فی بعض التنسخ و بعد از محاکا مخفف من محاکاة معناه بالترکی
 حکما یلشتمک راه مدار ابضم المیم مخفف مداراة و هی المداهنة
 کر فیم كما قال علیه السلام امرت بمدارة الناس و سر مفعول نهائیم
 بتدارک یقال استدرک ما فات و تدارک بر قدیکد یکن نهائیم
 لا اعتذار و یوسه بر سر و وی همد کردادیم ای قبل کل واحد منا
 رأس الآخر و وجهه و ختم سخن برین دو بیت ای ختمت الکلام بهذین
 البیتین و نصحت فیهما الظانفتین **قطع** ممکن ز کردش کیتی بالکاف
 الفارسی شکایت مفعول ممکن ای درویش علل التهی بقوله تیره بخجی
 بیا و الخطاب و تیره بخت و صف ترکیبی اگر هم بالفتح و المستکون مراد

مع وقد يراد به الاستمرار ومن قال مقم زید للتأکید فی معنی الكلام
 تقول غیر عالم بمعنی الكلام برین نسق بفتح نین مردی بضم المیم خطا
 من مردن توانکرا بالالف فی آخره للتداء وجود دل دست کامرانت
 هست معناه بالنزکی چو سنک مراد سورجی الک وکوکلیک و اردر
 بخور و بخش بالباء الاصلیة ای کل بعض مالک واعط بعضه ومن وز
 عبارة المتن بخور و یخش بالباءین اصلته وزائده و صحیح القراءة بقوله
 بقرء بسکون الخاء و ضم الراء للوزن و بین المعنی بقوله ای کل الطعام
 الكلام واعط ما فضل منك للفقراء فقد اخطأ فی الموضوعین اما الاول
 فقد اخرج اللفظ عن الوزن المعقول و التبع الموزون و اما الثاني
 فقد قد المطلق و خصص من غیر تخصص و قد وقع فی بعض النسخ بخور
 بخش بغير العاطف کم دنیا و آخرت بر دی بضم الباء ای حصل
 للحفظ من دنیا و نصیب من الآخرة **باب هشتم در آداب صحبت**
 الالباب جمع ادب و هو اجتماع خصال الخیر و الادیب هو الذی اجتمع
 فیه تلك الخصال و قد یطلق علی معلم الادیب و الصیحة بمعنی المصاحبة
حکمت مال بسکون اللام مبتداء از بهر اسبابش ای لاجل استراحت
 عمر است نه عمر از بهر کرد بکسر الکاف الفارسی ای جمع کردن مال ای بپس
 العمر لاجل جمع المال عاقلی بباء الوحدة را پرسید ند قلما یوجد فی بعض
 پرسیدم که نیکیخت کیست و بدیخت چیست و قد یستعمل چیست
 بمعنی کیست گفت نیکیخت آنکه خورد بسکون الراء و الذال ماضی من خوردن
 و کست بکسر الکاف العربی من کشتن بمعنی الحرث ای طرح البذر و بد
 یخت آنکه مرد بضم المیم ای مات و هیئت بکسر الهاء ای یرک مال له

بیت مکن نماز ای لا تصل بر آن هیچ کس علی شخص شیخ که هیچ نکرد
ای لم یعمل عملاً ینفعه علل انتهى بقوله که عمر در سر تحصیل مال کرد و نخورد
ای صرف عمره لتحصيل المال ولم ینتفع به **حکمت** موسی علیه السلام
قار و نرا نصحت کرد قائله که احسن امر من الاحسان كما احسن الله اليك
ای احسن الى عبدا لله بآداء الزكوة والصدقة كما احسن الله اليك بعلم
الکیمیا نشنید یعنی لم یقبل قوله وعاقبتش شنیدی قدر بیان و من
اخر بیان فله یحسن وقول المصنف هنا شنیدی یستحسن سبق بیان
قطع انکس که بدینار و درم خیر نیند و خست لم یکتسب الثواب بهما
سر عاقبت اندر سردینار و درم کرد ای صرف فیها خواهی حرف الشرط
مقدر متمنع شوی ای ان کنت ترید ان تنفع به ^{اسم} از نعمت دنیا جزاء
الشرط هذا اغنی باخلاق کرم کن که خدا بانوا کرم کرد کما قبل

اذا جاءك الدنيا عليك فجدها • علی الناس طراً انها تغلب •
فلا الجود یفینها اذا هی اقبلت • ولا الجمل یقیها اذا هی تذهب •
عرب کوید جدا مر مر جاد بما له یجود ولا تمنن نهی من المنة وتعلیل
النهی قولهم فان الفائدة البک عائدة وتقدم الجار للمحصو والسمع
والمصفره بقوله یعنی یبخش بضم الزائدة وعطا ای العطیة ده
یکسر الدال وسکون الهاء نهی من نهان امر من دارن که ومنت منه
بفتح المیم وکسر النون وسکون الهاء نهی من نهان که فائدة ان یو
باز می گردد **قطع** درخت کرم هر کجا بیخ کرد بالباء العربی ای نبت
وصار محکماً کذاشت از فلان شاخ وبالای او فان اثار الشراب یرتقی
العرش کرامید داری بتشدید المیم کزو اشاره الی درخت بر بمعنی

الثمرة خوری بیا، الخطاب فیهما بمنّت منه کما مرّ انفاً به بفتح
 النقرة وتشدید الراء، الم معروفة بریای وای لا تقطع بها یعنی لا
 تبطله بالمنة کما قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا لا تبطلوا صدقاً کانکم
 بالمن والادنی قبل المنّة من ضعف المنّة ای القوة **شکر** خدای کن که
 موفق اسم مفعول من التوفیق شکر من غیر متعلق زانعام وفضل او
 نه معطل کذا شدت التاء الاخيرة للخطاب ای له یترک معطلاً من
 انعامه وفضله متّ منه مرّ مرتین آنفاً که خدمت سلطان هم کنی
 کما قال الله تعالی قل لا یمتوا علی اسلامکم متّ شناسازو که بخدمت
 بداشت بل الله بمن علیکم ان هداکم للایمان **دو کسر** رنج بیهوده
 قد مرّ مراراً مع انّه مشهور ومن عرض بیا نه بقوله بمعنی باطل فقد استحق
 الثانية مرة ثانية بردندای ارتکاب المشقة الباطلة وسعی فی فائدة
 کردند ثمّ بقیتهما یکی مبتداء انکم مال اندوخت ای اکتسبه ونخورد الجملة
 خبره و دیگری انکم علم آموخت تعلمه و عمل نکرد **قطع** علم یعنی علم
 را چندانکه بیشتر خوانی لفظ بیشتر اسم تفضیل ومن فسرّه بقوله یعنی
 زیاده می خوانی فلم یعرف الزیاده چون ثوبیت نادانی بیا، الخطاب
 نه محقق بکسر القاف لا ولی المشددة معناه من اثبت المسائل بالدلائل بود
 ای لا یكون محققاً نه دانستمند قول چار یایی فاعل بود والباء للوحدۃ
 النوعیة بروکای چند صفة چار یا قال الله تعالی مثل الذین حملوا التورۃ
 ثمّ لم یحملوها کمثل الحمار یحمل اسفارا از تنی مغر را چه علم خدای لیسر له
 علم و خبر که بروهیز مست یاد فترای لا یفرق **حکم** علم از بهر دین
 پرورد نیست فان تربیة الذین واصلاحهم نه از بهر دنیا خوردن

عمل در صبح

أليس لأجل وسيلة إلى تحصيل الدنيا **بيت** هر که بر خلق علم و زهد فروخت
یعنی آن من باع علمه من الخلق وجعلهما وسيلة لنيل الدنيا ومن قال
یعنی آن من قصد آراء العلم والزهد على الخلق رياء فلم يعرف المعنى
خرمى کرده کرد بکسر الکاف الفارسی فی الاول وفتح العربی فی الثاني
وبالک بسوخت یعنی احرقت بخت لم یبق منه شیء **حکمت** عالم نابرهیز
کارای العالم الذی لم یکن مثقلا کورست بالکاف العربی مشعله
دار یعنی اعمی فی بده شیء یهدی للناس ولا یهدى لنفسه **بيت**
بی فائده هر که عمر در باخت ای لعب به یعنی اصتاغ فیما لا نفع فيه
چیزی نخریدای لم یشتتر شیئا وزدیند اخت بکسر الباء الصلة ما ضر من
انداختن نقل عن بعض السلف ان ثلثة اشياء عز وجودها عالم زاهد
وزاهد عابد وعابد متوکل **حکمت** ملک از خرد متدان جمال گیرد فان
المملکه التي فیها العقلاء یحسن بهه و دین اسلام از پرهیز کاران کمال
لفظ گیرد مقدر هنا کما مر مرارته قاعدة الاسیجاع وقاما یوجد فی بعض
النسخ هنا لفظ یابد ومن اختاره وقال فی شرحه مضارع من یاقن
فقد اختار المرجوح و اخرج الکلام من التجمع ومعنی هذه القرینة ان الذین
یکمل بالانقیاء یا دسأهان بنصیحت خرد متدان بالاضافة محتاج ترند کم
خرد متدان یقریب یا دسأهان ای السلاطین اشد احتیاجا الى نصح العقلاء
من تقریرهم بهم **قطعه** پند اگر بشتوی هذا هو المسموع من الاساندة
الکاملة و فی بعض النسخ یندم اکر و من اختاره وقال بوصل الهمزة فقد
ذهب مذهبه فی اختیار المرجوح ای یا دسأهان تداء الاحضار لحاظه
ومن قال یعنی بشتوک فقد اتى بشیء اجنبی در هر دو قترای فی جمیع الدفاتر

به معناه ظ و من قال فی سترح یعنی بهتر فقد غلط هنا كما غلط في
 مواضع ازين پند نیست و المشار اليه مضمون البيت الاتي جرح محمد
 مفر ما نهي حاضر من فرمودن عمل ای لاتا مرفر العاقل بالعمل كرجع عمل کار
 خرد مند بالاضافة نیست قال بعض اهل التحقيق العزلة التباعد عن ارباب
 الدول بترك الطمع ونهي النفس وشهواتها بلزوم الورع **حکمت** سه چیز
 باید ادا می باقی نماید مال بی تجارت فاته نیستی بالصرف و علم بی بحث فاته
 بنی و ملک بی سیاست فینبغی للسلطان ان لا یترك العقوبة غر المستحق
 ولهذا قال رحم اوردن بریدان جمع بد ستمست بر نیکان جمع نیک
 مقابل بد و عفو کردن از ظالمان عطف علی السابق جورست بر درویشا
 فانهم یسلطون علیهم **بیت** خبیث جو تعهد کنی فی مختار الصحاح التعهد
 التحفظ بالشئ و بنواری بیاء الخطاب فیهما الباء سببیه توکنه مقصود
 من کلامی کند فاعلم ضمیر خبیث یا نبازی بالباء المصدری ای فیضی شرکت
حکمت بر دوستی یا دشاهان بکسر الباء المصدری للاضافة اعتماد
 نتوان کرد و من اختار فی عبارة المتن اعتماد نشاید کرد فعلی قول اعتماد
 نشاد کرد و براوان خوش کودکان بکسر الشین للاضافة غرة قدرتیان
 فی قول المصل اندکی مانند خواجم غرة هنوز نباید بود قوله کرد و بود
 کلاهما بمعنی المصدركه ان اشاره الی دوستی یا دشاهان بخیاالی مبدل
 شود کانه تعالیل لما سبق ای یتبدل لک بخیا و سوء ظن وین
 اشاره الی اواز بجوابی ای بالنوم و ارادیه الاحلام و البالوغ متغیر
 کرد **بیت** معشوق هزار دوست رادل ندهی ای لاجته ورمیده
 ان دل ورمیده ای ان دل کلمه را محذوفه ^{بکسر القاف} للوزن بجای بالیا بن مصدرة

واشباعته بنهى بكسر الباء الصلّة والنون الاصلية والياء للخطاب
 في آخر المصراعين ومعنى البيت بالتركى بیک دوستی معشوقم کوکل ورمیه
 سین اکرویررسک اول کوکلی ایرلقده تورسن فلما عرفت معنى البيت
 فلا تلتفت الى قول من قال ان الياء في آخر المصراعين اشباعية اي حصلت
 من اشباع كسرة ما قبلهما **حکمت** هرا ن سري بكسر السين والتشديد
 الراء وياء الوحدة التوحيّة که داري بياء الخطاب بادوست درميان منه
 اى لا تضع بينك وبينه اى لا تقشه چه داني که وقتی دشمن کردد
 فاعله ضمير دوست وهر بدی وفي بعض النسخ وهر کرندي که توانی بدشمن
 مرسان اى لا توصله اليه باشد که وقتی دوست شود **حکمت** رازی که خواهی
 نهان ماند بفتح النون یا کسی در میان منه اگر چه معتمد بود یعنی انکس که
 هیچ کس بر سر بالکسر والتشديد توازتو مشفق تر نباشد **قطعه** خامشی
 قد مر بیانم به که ضمیر اراد بر الشتر بكسر الراء للاضافة الى قوله دل خویش
 مرهون یا کسی گفتن وگفتن که مکوی اى السکوت اولی من ان يقول سرک
 لاحد وبقول لا تقل هذا الشتر کا قيل **بيت** سر خود بایار خود گفتن نباید
 زان سبب یار را یاری بود از یار را ندیشم کن **ای** سلیم آب ز سر
 چشمه بیند **ای** سلیم ^{شخص} الطبع احبس الماء من اول العين که جویر یضم الباء
 الفارسی شد الظان فاعله ضمیر آب یعنی انا کثر الماء بالجربايت
 من العين وصار نهرا نتوان بستن المصدر مضاف الى مفعوله اعنی
 جوی واذا عرفت المعنى الظ فلاتلقت الى قول من قال قوله جوی من
 قبیل تنازع الفعلين اذ یحتمل فاعل شد ومفعول بستن **بيت** سخنی
 در نهان نشاید گفت بمعنی گفتن که بهر بفتحتین انجن بفتح الهمزة

وضم الجیم باید گفت ای لا ینفی ان یقال لقولا الذی لا یصلح ان یقال
 بین الناس فی الجمع **حکمت** دشمنی بپاء الوحده ضعیف که در طاعت باید
 ای فظهر الاطاعة و دوستی نماید کانه عطف تفسیری مقصود و بی اشاره
 الی دشمن جزان نیست که دشمنی بالباء المصدری کما فی دوستی قوی گردد
 و گفته اند بردوستی دوستان بکسر الباء المصدری اعتماد نیست
 کما قال علی رضی الله عنه اخوان زماننا جواسیس العیوب تا بتملق بکسر
 القاف دشمنان چه رسد من جنس الاعتماد ای لا یصل شیء منه علی تملق
 الاعداء **حکمت** هر که دشمن کوچک بالکاف العربی و الجیم الفارسی ای
 صغیر را حقیر شمارد ای بعده ذلیلا و ضعیفا بدان ماند مضارع من
 مانستن که آتش اندک را مهمل کذا ندای لا یطفئه ولا یخاف من احراقه
قطعه امروز بکش بضم الکاف العربی امر من کشتن چو می توان کشت
 ای لا یؤخره که آتش چو بلند بالنون بعد اللام آورده اهل اللغة فی باب
 المضومه و من قال یفتحن فی الصبح فقد نقول شد و من قال هکذا فی السخ
 التي وصلت لينا فاعلم لو قال شود بدل شد لکان الوزن مستقیما بکسر
 تکلف فقد غفل عن الوزن الصحيح و التکلیف الصریح جها ن سوخت
 ماضی لاصل و معناه هنا الاستقبال لوقوعه فی حیز الشرط مکذار که زه
 کند کان را مهنون دشمن که بتیر می توان دوخت لفظ دشمن فاعل کند
 و مانعه صفت له و من قال قوله دشمن فاعل کند و مفعول لما بعده بحسب المعنی
 علی سبیل التنازع کما لا ینفی فقد ارتکب فی بعض کلامه امر لا یرتضیه من
 له اد فی معرفه باسلوب التراکیب کما لا ینفی **حکمت** سخن در میان دو دشمن
 چنان کوی که اگر دوست شوند شرم زده نیاشی **مشق** میان دو کس جنگ

جواکشت و التار تزداد بالخطب سخن چین بکسر التون الثانية للاضافة
 وصف ترکیبی بمعنی النماز بدخنت صفت هیزم کش وصف ترکیبی من
 کشیدن است فالجدال یزداد بینما بحسب نیمه کنند از و ان ای
 احدهما والاخر خوش دیگر بآره دل بالمصالحة وی بفتح الواو وسکوت
 الباء ضمیر غائب عائد الی سخن چین اندر میان ای فیما بینهما کور بخت بالکاف
 العری کناية عن کدورة حاله و جعل بفتح الخاء و کسر الجیم میان ظرف و متن
 ای بین الشخصین اکثر فروختن ای یقاد التار نه عقلست یعنی مقضای
 عقل نیست خود کلمه را مقدره در میان سوختن کانه تعلیل **قطعه** در سخن
 بادوستان آهسته یاستدای لا ترفع صوتک ولا تفتش سرك تا ندارد دشمن
 خون خواره کوشای لا یسمع قواک پیش دیوار آنچه کوی هوش دارای لا تغفل
 تا نباشد در پس دیوار کوش **مکتب** هر که بادشمنان دوستان خود بکسر
 التونین دوستی کند فی بعض النسخ صلح کند سر از دوستان بکسر الراءین دارد
بیت بشوی امر من شستن ای خردمند از آن دوست دست کناية عن ترك
 الصیحة والالفه که بادشمنانت بود همتشت ای بحال سهم **مکتب** چون در
 امضای کاری واجراء عمل متردد باشی بنیان تفعله و تترکه ان طرف
 اختیار کن که بی زاد تر بر آید کلمه تر للتفضل هنا کما مر مرار **بیت** یا مرد
 بفتح المیم وسکون الدال سهل ضد صعب کوی امر من کفتن و دشوار
 مگوی نهی منه با انکه در بکسر الراء ای باب صلح زندای یقرع باب الصلح
 جنک مجوی **مکتب** تا کار بزر بفتح الباء الصلة بر می آید ای اذا حصل الامر
 بالذهب جان در خطر بفتحي الخاء المعجم والطاء المهملة نهادن نشاید
 ای لا بد من صرف المال لئندفع الضرر من الروح کما قيل ان المال وقاية للنفس

بیت چو دست از هم جلی در گشت بضم الکاف الفاعلی ماضی مجهول من گستر
 و یقرا هنا بفتح السین اللقائیه والمعنی اذا لم تظفر بجمع الحیل حلاست بودن
 بشمشیر دست ای حل لک الاستخلاص بالمضاربة بالسیف كما قبل اخر الحیل
 السیف **مکن** بر عجز دشمن رحمت مکن که اگر قادر شود بر تو رحمت
 نکند **بیت** دشمن کلمه را مقدرة چو بینی تا توان ضعف لاف از بروت
 بضم تین الشارب و کسر التاء للاضافة خود مرزنی می زدن ای لا تکلم
 بکلمات منبئه عن التصلف والغرور اعمادا علی قوتک مغریت بیاء الوحده
 در هر استخوان و کذا البیاء فی قوله مردیست در هر پیرهن تعلیل للنتی **مکن**
 هر که بدی بیاء الوحده را بکشند بضم الکاف العربی خلق و الاذیای و
 ومن ظلمه بر هاندای فیخلصهم و هذا انعام علیهم و او را از عذاب خدا
 اذ لم یقتله لکان یؤذی الناس فیعذب به فی الاخره **قطع** پسندیده است
 بوصول الهزئه بخشایش و لیکن مرهون منه نمی من نهادن بر دلش
 بکسر الشین للاضافة ای جراحه خلق اذ رسیکون القاف و الراء وصف
 ترکیبی مرهم مفعول النتی ند است انکه رحمت کرد بر مار و لم یقتله که آن
 ظلمست بر فرزندان **مکن** بضمحت از دشمن پذیرفتن ای قبول النقم من
 العدو و خطاست لانه لا یرشدک الی الخیر و لیکن شنیدن رواست
 بل یحسن تا بخلاف ان اشاره الی فیصحه کار کنی که عین صوابست
 حدز کن ای اجتنب زانچه دشمن گوید من الامر الذی یقول العدو ان کن
 افعله که برز انوزنی یعنی لوله یجتنب تند ما شد التذامه حتی یضرب
 علی الرکبه دست تقابن بالترکی مغبولق الن کرت راهی بیاء الوحده
 نماید فاعله ضمیر دشمن راست چو تیر صفت راه ازان بر کرد بفتح الکاف

الفارسی امر من کردیدن ای ارجع عنه ومن قال فی شرحه عرض عنه
 له یأت بمعنی اللفظا عرض عنه وراه دست چپ گیر **حکمت** خشم بسکون
 المیم مبتداء بدیش بالباء العربی از حد بتشد بنا لذل فی الاصل وحشت
 ای نفرت امر د خبر المبتداء ومثل هذا قوله ولطف بی وقت هیبت یبرد
 ثم بین الحالة المعتدلة نه چندان درشتی بالیاء المصدری کن که از توسیع
 کردند با کاف الفارسی و نه چندان ترحی کن که بر تود لیر و سجمع شوند
 و یغلبونک **مشو** درشتی و ترحی بهم بفتحین در بر است قد مر بآء
 الصلة علی حرف الصرف حون قاصد بالفاء من الفصد که جراح ای القصاد
 جراح بحرج العرق و مرهم نه است قوله مرهم نه وصف ترکیبی درشتی
 نگیرد فاعله خردمند ای لا یأخذ العاقل الخشونة ای امام نه سستی
 ای لا یأخذنه ایضا که ناقص کند و در خویش و یدله نه مرخویشتن را
 فروزی نه بد یعنی لا یجعل لنفسه العظیم ولا یترفع بحجت بوجبا النفرة
 نه یکبار ای بالکلیه تن در منزلت و فی بعض الشیخ زبونی دهد **د بکر**
 شبانی بضم الشین المعجمة و تخفیف الباء بمعنی الراعی والیاء للوحدة بایدر
 گفتای قال لایه ای خردمند مقول القول مضمون المصراع الثانی مرا تعلیم ده
 بسکون الفاء امر من دادن پیران یدک پند بالباء الفارسی بگفتا فاعله ضمیر
 یدر نیک مردی بالیاء المصدری کن نه چندان مرهون که گردد با کاف
 الفارسی چیره بکسر الحیم الفارسی الجری کرک یتزدندان **حکمت** دو کسر
 دشمن ملک و دین اند ثم بینهما بقوله یادشاه بی حلم و نه اهدی علم فيه
 لفت و نشر مرتب **بیت** بر سر ملک بالضم و المستکون مبادد عا علیه
 ان ملک بفتح المیم و کسل لام فرمانده وصف ترکیبی صفة للملک که خدا را

بنود فاعلم بنده فرمان بردار ای لایکون لله تعالی عبدا مطیعا **حکمت**
 پادشاه باید که تا بحدی خشم نراند نفتح التوبین مضارع منفی من راندن که
 دوستان را اعتماد نماید و خوف از من صولته ثم بین حکمة اخرى استخشم اول در
 خداوند خشم و هو الذی یغضب افتدای یقع فیه و قلما يموت المرء عند الغضب
 محرکه الروح الى الخارج دفعه پس آنکه ای بعد از آنکه زبان نفتح الزاء و ضمها
 بالترکی اود یا الکی بخصم رسد یا نرسد **مشق** نشاید ای لایبغی بنی آدم
 بکسر المیم للوصافه خاله زاد و وصف ترکیبی معناه بالترکی طبر اقدن طوبغی
 که در سر کنند فاعلم ضمیر بنی آدم کبر و تندی و بادای الهوی ترا با چیز کرمی
 و سرکشی ای ها کاشان فیک نپندارم ای لا اعلم از خاله و از استی
قطعه در خاله بیلقان بفتح الباء الموحده و سکون الیاء المشاء و فتح
 اللام و القاف اسم ملکه تر رسید مر بفتح الراء بجای دی بیاء الوحدة کفتم را بتریت
 از جهل یا کن ای طهر فی گفتار و بضم الباء و فتح الراء جو خاله تحمل کن ای فقیه
 ای عالم تا هر چه خوانده من العلوم همه در زیر خاله کن فان موجب العلم هو التواضع
 و اذ لم تکن تعلم فاعلم و لا تعلم و لا تعلم و لا تعلم و لا تعلم و لا تعلم و لا تعلم
 بدخوی بسکون الیاء یعنی الرجل الذی هو سنی الخلق در دست دشمنی بیاء الوحدة
 التوقیه گرفتار است که هر جا که رود فاعلمه ضمیر بدخوی از چنگ عقوبت و
 اشاره الی دشمن خلاص نیابد **بیت** اگر ز دست یلا و راکمه برفلاک رود بدخوی
 فاعل رود ز دست خوی بدخوییش بالاضافات در یلا باشد قیل فی الترجیم
 فحوب یلا دن اگر کو کلمه محقه بدخوی یا و ن خونیدن او زاده ینم یلا ده
 اولوز **حکمت** چوبینی بیاء الخطاب در سپاه دشمن تفرقه و عدم الاتفاق
 افتاد ماضی توجع باش ای کن علی جمع قلب و صفاء خاطر اگر جمع شوند ای تنفقوا

تواز پریشانی و من لا نهزام اندیشه کن و لا تقفل **قطعه** بروا هر من رفتن
بادوستان آسوده بنشین ای اجلس مسترجعاً معهم جوینی در میان دشمنان
جنت فائزیم لایق درون ح علی ان یضروک و کرینی باهم و کل واحد منهم مع
الآخریک و بلند عبارة عن الانتقال في الكلام والاتحاد في المرام مكاناً و
نه کن للقتال و بر بمعنی علی بارو بمعنی روض الحصن و جداره هنا بر
امر من بردن سنک **حکمت** دشمن چو از همه جلیتی در ماند ای از عجز العدو
عن جميع الحیل سلسله دوستی مجتنبانند ای محرکها و المراد ان تروی نفسه
ان صدیق پس آنکه بالكاف الفارسی و سکون الهاء بدوستی بالباء المصدري
کارها بالمکاید کند که دشمن نتواند کرد بمعنی کردن **حکمت** سر مار بدست دشمن
بکوب بالكاف و الباء العربیین امر من کوفتن و قدمر بیانر فی الباب الثاني
فی الحکایة التي اولها درویشی را ضرورتی پیش آمد و من له خطا هناك
اخطأ هنا ايضاً حيث قال بالباء الفارسی که اذا حدى الحسين بضم الحاء
وفتح الياء الاولى و سکون الثانية تشبیه الحسنی و الحسنی مؤثلاً الحسن
و یقترن الموصوف بحسب قضاء المقام ای احدي الفائدتين خالی نباشد
کما بین بقوله اکر این اشاره الى دشمن غالب امد ما و کشتی و کذا و اکر ان
اشاره الى ما را غالب امد از دشمن رستی بفتح الراء و الياء فیهما للخطاب
و کل واحد منهما احد الحسینین **بیت** بردن معر که این مستور خصم ضعیف
ای لا تأمن يوم الحرب من الخصم الضعیف که مغر شیر بر آرد فاعله ضمیر خصم
ضعیف ای مخرج دماغ الاسد چو دل ز جان برداشت ای دفع قلبه من
الروح یعنی ذاتیقتن بموته **حکمت** چیزی بیاء الوحدة که دانی بیاء الخطأ
دل بیازارد و وصف چیزی تو خاموش باش یعنی لا محبورة نادیکری بر ندی

غيرك بيارد **بيت** بلبلا مرده بهار بيار فان البشارة يليق ان يصدد
 منك خبر بد بالاضافة بيوم سبكون لليم طير معروف قد مر بيان و باز كذا
 بالتركي كرو قو **حکمت** ياد شاهرا برخيات كسر واقف مكر دان اي
 لا تخبره من خيانتته مكر انك بالكاف الفارسي في الالفاظ الثلاثة كبر
 قبول كلي واتقاي معتمد باشي يعني انه يعمل بقولك واكرته بهلا لا خود
 همي كوشى وهذا مجرب **بيت** يسبح بالاضافة سخن گفتن اي التهيوء
 للتكلم انكاه كن يريديا نك اشع في الكلام في وقت كه داني كه دركار كيد
 سخن اي بوثر **حکمت** هر كه نصيحت خود را ي وصف تركيبي يعني من نصيح
 للرجل الذي يعمل برائه ولا يقبل نصيح غيره جي كندا و خود اي ذلك الناصح
 في نفسه بنصيحته كوي نصيحت كرمثل آهنكرو والياء للوحدة اي ناصح
 آخر محتاجت حتى يقول له الناصح لم تنصح للرجل الذي يعمل برائه فان
 نصيحتك له اضا عة الكلام **حکمت** قريب اسم من فرقتن دشمن محور
 بضم الحاء يعني لا تقبل خدعة العدو وغرور مداح محر بفتح تين نهي من
 خريدن كه اين اي العدو دام رزق بفتح الزاء المجمع وسكون الراء للهله
 الرئاء وعدم الصدق نهاده است لتغريك وان اي مداح كامر طمع
 بالكاف الفارسي كشاده ليأخذ من مالك شيئا الحق واستايش اسم مصدر
 من ستودن خوش آيد مثاله چون لاشه ايجاليت ومن قال لا غر فقد
 غفل كه در كيش دي خطاب من د ميدن كما يفعل القصاب فيه يعني
 سمين نمايد **قطعه** الاحرف تنبيه تاشنوي خطاب نفى يرا د به التثني
 مفعوله مدح مضاف الى سخن كوي وصف تركيبي كه اندك ما به نفعي
 اي نفع قليل البضا عة از تو دارد اي يرجو منك اكر روزي بيا الوحد

مرادش بر نیازی ای لا تحصله دیو صد چندان یعنی مقدار مایتن مثل
مدحک عیوبت بر شمارد ای بعد عیوبک اکثر من مدحک **حکمت** متکلم
و انا کسی آئی احد عیب نگیرد ای فی کلامه سخنش صلاح نپذیرد
ای لا یصیر کلامه صحیحاً ملجأ **بیت** مشو غره بر حسن گفتار خویش
اینها المتکلم تحین نادان بالاضافه و بنیدار خویش عطف علی تحسین
حکمت هر کس را عقل خود بکمال نماید لحسن ظنه بتفسیه و فرزند خود
بجمال **قطعه** یکی جهود و مسلمان نزاع می کردند حکایتی بچنانکه خنده
گرفت از نزاع ایشانم استعجاباً بطیره قدر فی وایل الکتاب انه بمعنی
الغضب گفت مسلمان که این قبالة من بفتحین بمعنی مکتوب القاضی
و قدر در دست نیست ای لولم یکن صحیحاً خدا یا جهود میراثم و فی بعض
النسخ جهود گردانم جهود گفت بتوربت میخورم سوکند بفتح السین
المهملة و الکاف الفارسی بمعنی الیمین اگر خلاف کنم همچو ای مثل تو
مسلمانم و اليهودی بعد دینه المشوخ صحیحاً کر از بسیط رفین
معنی رفین گسترده عقل منعدم کردد مرهون بخود کمان نبرد بالفتح
هیچ کس که نادانم ای لا یظن احداً نه جاهل **حکمت** ده آدمی ای عسرة
من الانسان بر خوانجه بالجم الفارسی بمعنی السفرة الصغیره و فی بعض
النسخ بر سفره بخورند ای الطعام و دوستک بر جیقته و فی بعض النسخ
مرداری بر بفتحین نبرند ای لا یموتن العشرة حریص باجهانی ای
مع وجوده کر ستم است جائع قانع بنانی سیر مع قلته لقناعته **بیت**
روژه بالذال علی الاصل و بالمهملة فی الاستعمال تنک یعنی معاضیق
بیک نان تپی ای خال من المادام بر بضم الباء الفارسی کردد بالکاف

الفارسی نعمت روی زمین مع کثرتها پرنکند ای لایملا و دیده تنک
 مفعوله و هذا کناية عن کمال الحرص **مثنوی** الابیات الایمة للتصحیح المستقل
 و ليست تتم السابق بدو چون دور بفتح الدال عمرش منقضى گشت ای
 تم زمان عمره مرا این یک وصیت کرد و بگذاشت یعنی مات که شهوت
 الست از روی پرهیز را مر من پرهیزیدن بمعنی الاجتماع بخود بر آتش
 دوزخ مکن نیز معناه بالترکی کند و او ز که جستم او دن نیز ایلم و من
 لم بصرف المعنی و اسلوب التركيب قال یعنی مکن بر سیل استعمال و قد
 يجعل نیز صفة آتش یعنی خود را میفکن بر آتش نیز که آتش دوزخ است
 هذا کلامه در آن آتش نداری طاقت سوزای القدره علی الحرارة
 بصیرای بیاء الوحدة برین آتش زن امروز قوله زن امر من زدن و قوله
 ای مفعولاً مقیداً **حکمت** هر که در حال توانا فی الاقدار و الطاقه
 نیکویی بالیاء المصدري فیها نکند ای الغیر در وقت توانی سختی کالاول
 بیند **بیت** بدا ختر تر ای شد نخاسته فی الطالع از مرد ما زار بسکوت
 المیم و الرأ و صف ترکیبی نیست عله بقوله که روز مصیبت کسش یار نیست
حکمت وجد هنا فی بعض النسخ همان برید الحیوة در حمایت یکدمست ای فی حفظ
 فاذا انقطع بموت المرء و دنیا وجودی بیاء الوحدة میان دو عدم احدهما
 عدم سابق یقال له عدم قدیم و الاخر عدم لاحق یقال له عدم حادث دین
 بدینا فروشان خرنده ای هم حریرا به الحق ویدل علیه قوله یوسف را بفرستند
 تا چه خرنده هذا مشتق من خریدن قال الله تعالی الم اعهد الیکم یا بنی آدم
 ان لا تعبدوا الشیطان العهد الوصیة و عهد الله تعالی الیهم ما نصب لهم
 من الحج عقلا و سمعاً الامره بعباده الزاجرة عن عبادة غیره و جعلها

عبادة الشيطان اطاعته **بیت** بقول دشمن بالکسر المختل للوزن
 پیمان دوست ای عهده بشکستی بیاه الخطاب بین امر من دیدت
 بالباء الزائدة فی اوله که از که بریدی و یا که پیوستی **حکایت** شیطان
 رجیم با مخلصان بر نمی آید ای لا یوافقهم ولا یصاحبهم ومن لم یعرف
 المعنی المراد قال ولا ینفع من القصد الیهم و سلطان نامفلسان کالاول
 ومن لم یعرف المعنی سکت هنا والمقصود ان قرناء الشیطان هم الفسقة
 والمفسون من الخیرات ولا یواسیهم الله تعالی **مشق** وامش مده
 ای لا یقرض انکم بی نمازست و تارک القرض و رخود فی بعض الشیخ کرج
 دهنش ز فاقم ای فقر بازست بمعنی المفتوح هنا کواصله که او کما عرف
 مراراً و من قال یعنی که اولدیات بالتحقیق فرض خدا نمی گذارد ای یودی
 فرض الله تعالی و هو الصلوات از فرض بالقیاف تو نیز نمی گذارد **حکایت**
 هر چه زود براید ای یحصل سریعاً دیر نیاید ای لا یقرر زماناً طویلاً
 و چنان گفته اند دولت ینزدایقانبود و هذا محرب **قطعه** خاله مشرق
 شنیده ام که کنند مر هو فیه بجهل سال کاسه چینی و هو انما یحصل بالقب
 الکثیر فی الزمان الطویل و لهذا ثمن صدیر و زی کنند ای یجعلون زمانه
 فی یوم واحد در بغداد و هو قلیل الثمن کثیر الوجود فی الزمان البسیر
 لاجرم قیمتش همی بینی **دیگر** مرغی از بیضه برون قدر سان ترکیه آید
 و روزی ای رزق طلبد و آدمی بچه ای الولد الصغیر ندارد خبر از عقل
 و تمیز یعنی ان الفرج اشداً ذاکاً من این ادم فی اول الحال فان الفرج اذ الخرج
 من البیضه یتحرک و یطلب الرزق و ابن ادم اذا ولد لا یحرک و لا یعقل
 شیاً و یحصل له الفضل بالتدریج و لهذا یفضل علی المخلوقات انکم ناکاه کسی

کشت ای لژی صار فردا کما ملا من نفعه دفعة من غیر تد ریح کالفرخ
 مثلا بجیزی ترسید من مراتب الفضل وین اشاره الی ادجی چه بتمکین
 فضیلت بگذشت از همه چیز و وصل الی اعلی المراتب بالتدریج آبکیته بمد
 الطهره و کسر الکاف الفارسی ای الزجاج همه جاهست ای یوجد کل موضع
 هذا کلام ادعائی للمبالغة و من لم یعرف المنقیس الثمین قال فی شرحه یعنی
 در مواضع کثیرة موجود است از آن حکم از بمعنی من الاجلیة و من لم یعرف
 جوهر المعنی قال فی شرحه از آن سبب قدرش نیست لانه لیس بنیاد و ثمن
 لعل و شوار بدست آمد از آنست عزیزی **حکایت** کارها بصبر بر آید ای الامور
 تحصل بالصبر و مستعمل بسرد آید ای لژی نیست جعل یقع علی راسه
 و یسقط **مشق** بچشم خویش دیدم در بنیابان مرهون که مردای الرجل
 الژی بسیار هسته فی موضع الحال بگذشت از شتابان صفة مشبهة من
 شتابیدن سمنم بفتحین و سکون النون بمعنی الفرس الاصفر و المملون
 بلون الورد و الژی یرکب بالسرّج باد پای سریع المشی صفة سمنم و قد
 مرّرة فی الباب الثالث از آنک قد مرّ بیان فی الباب السادس فی قول المصنّف
 استتازی و و تکرر و در بشتاب فروماند بسکون النون شتابان همچنان
 آهست می راند **حکایت** نادان را به از خاموشی نیست ای لیس للجاهل خصله
 اولی من السکوت اگر این مصلحت بداشت بیاء الحکایة نادان بنودی
قطعه چون نداری کمال و فضل ان به مرهون که زبان در دهان و من قال
 بدله در سخن یلیق ان یقال له که زهان درهان نکم داری ای لای تکلم
 آدمی را زبان فضیحه کند ای نطهر جهله جوزی مغز را ای المجوز الذلالت
 له سکساری ای الخفة الشدیدة **حکایت** فری و ابلمی تعلیم می داد لیتق

بر واصله بر او بر زانند صرف کرده عمر دایم کل چاین حکمش الضمیر
 راجع الی ابلی گفت ای نادان چه کوشی با کافا العربی درین سودا بترس
 امر من ترسیدن از تو و لا اثم ای من تو بیخه نیاموزد بهایم از تو گفتار
 و هذا تو خاموشی بیاموز از بهایم و مثل هذا العمل یقع من الجاهل **بیت**
 هر که تا مقل نکند در جواب ای فی الکلام بیشتر اید سخنش ناصواب
 و هذا معلوم یا سخن از ای مر من را بیدن جو مردم کالادی جهوت
 متعلق با را ای و ما قیل فی شرحه کالرجل العاقل فاسد یا بنشین
 همچو لیایم خوش مقصود من خاموش **حکمت** هر که با دانان ترا از خود
 بخت کند فی المسائل العلمیة تا بداند که داناست و افضل منه بداند
 کرنا دانست فانه کفی به جهل ان بیاحت یا علم منه **بیت** جو در اید
 از تو بی سخن متعلق بداند که چه بدانی فی هذا الکلام اعتراض مکن
حکمت هر که یا بدان جمع بدست پندای بیاسم و بیصاحبم نیکی نبیند
مشق کر نشینند فرشته ای واحد من الملائکه یا دیو مرهون وحشت آموزد
 و خیاست و دیو بالکسرة المحبوس از بدان نیکویی نیاموزی علیه معنی بقوله
 نکند کرک ای لا یفعل الذنب یوسسین دوزی بالترکی کور کچی **حکمت**
 مرد ما ترا عیب نهایی اشکارا مکن ای لا تقشیه که مرا ایستار اسوا کنی
 و خود را بی اعتماد فان سائر الناس لا یعتمدون علیک یا مانه سهر **حکمت**
 هر که علم خواند بسکون النون و عمل نکرد بموجیم بدان ماند بفتح النون که کاو
 یا کافا الفارسی راند بسکون النون و تخم نیفشاند و ضاع عمله **حکمت**
 از تن بی دل ای الشخص الذي لا قلبه ولا تفکر فی العاقبة طاعت نیاید
 هذا لکن له قلب و العی السمع و هو شهید و یوسس فی مغز کالجوز الخالی

بضاعت را نشاید و لا یباع **حکمت** نه النفی مصروف الی المجموع هر که در تجار
والنزاع چست یا بجیم الفارسی در معامله درست **بیت** بسر بالباء العربی بمعنی
کثیر قامت خوشای قدر شوق که زیاده در بفتح الدال بمعنی الخیمة والستر
الذی يعرف بديار الروم حجار والمراد هنا هو الثاني باشد چون باز می
ای تفتحه مادر مادر باشد یعنی تجوزه مستم **حکمت** اگر شمشها هم
قدر بودی ای لو کان جمیع الیاء الی لیلۃ القدر سب قدر بی قدر بودی
بیت کر سنک هم لعل بدخشان بودی **حکمت** الی الحکایة فی المواضع الاربعة
پس قیمت لعل و سنک یکسان بودی فالقدر بقیة الوجود **حکمت** نه هر که
بصورت نیکوست سیرت زیاده درست هذا کالسابق لفظا و قرب منه معنی
کار اندرون دارد نه پوست ای الباطل لا لفظا هر و معرفة الباطن عسرة **قطر**
توان شناخت بمعنی شناختن بیک لحظه در شما ثل مرد مرهون که تالچاش
رسیدست پایگاه علوم ای مراتب علوم ولی زیادتش ائمن مباشر و غرة
مشوفان معرفة الباطل امر صعب فلا تأمن که خبث بکردد بسا لها معلوم
حکمت هر که بایز رکان جمع بزرگ ستیزد ای عیاندم بالمجادلة خون خود ریزد
قطر خویشتن را بزرگ بی بی اغرورک راست گویند یک کلام مقدره
دو بنیدلوح بضم اللام و النجم العربی بمعنی حول زود باشی شکسته پیشانی
بالیاء الفارسی فی اوله والیاء الاصلیة فی آخره بمعنی الجبهة تو که باری سیر کنی
باقوج لفظ مشترك بین العجم و الروم بمعنی العکس **حکمت** پنجه با شیر مشت
بضم المیم با شمشیر کار خرد مندان نیست فان کل واحد منها خطر عظیم
بیت چنک و زود آوری مکن بامست فانه یاخذ بالعنف پیش سر پنجه
ای مع السكران در فعل یفتحن نه بکسر النون امر من نهادن دست **حکمت**

باز کنی بیان

ضعیفی که با قوی دلاوری بفتح الواو و الباء المصدری بمعنی الشجاعة
 کند و یقابله بالمحاربة یارد شمشیر در هلاک خویش ای هو معین
 عدوه فی قتل نفسه **قطع** سایه پرورده ای الذی ربی فی الظل را چه
 طاقان ای لیس له قدرة که رود با مبارزان جمع مبارز و هو الشجاع الذی
 یروح الی المعرکه بقتال و کذاست بازو وصف ترکیبی ای ضعیف العضد بجهل
 می فکند بفتحی الکاف والنون مضارع من افکدن پیچہ مفعولہ بامر دانهین
 جنگال هر که نصیحت نشنود سر ملامت شنیدن دارد **بیت** چو
 نیاید نصیحت در کوش تقدیر اکلام نصیحت در کوش اکر ت سرزنش و
 توبیخ کنم خاموش **حکمت** بی هنران هنرمندان را نتوانند دیدن معناه بالترک
 کوره بلزله و هجوم سکان بازاری سکاری را بینند مشغول برارند بالنباح
 و پیش آمدن نیارند **حکمت** سفلہ قدم زیاده چون بهتر با کسی بر نیاید
 ای لا یقابله ولا یغلبه بجنبش الضمیر راجع الی کسی در پوستین افتد
 ای ینسب الیه الخبث و یدمر **بیت** کند هر آینه عنیت بکسر الغین و هی ان
 تنکلم خلفا انسان مستور بما یغفر لو سمعه فان کان صدقا ینتی غیبه وان
 کان کذبا ینتی هتانا حسود کو تر دست و عاخر که در مقابلہ ای فی مقابلہ
 الحسود کنکش کنک بمعنی اخرس بود زنان مقال **حکمت** اگر چور شکم
 نیستی یعنی لوله یکن طلب الطعام بالابرام هیچ مرغی در دام صیاد قناری
 بلکه ترقی منہ صیاد خود دام نهادی قلما یوجد فی بعض النسخ شکم
 بند دست و مجیز پای فانه سبب لعقدها شکم بنده وصف ترکیبی نادر
 برسند خدای **حکمت** حکیمان دیر دیر خورند حتی یحصل المضم الکلی و عابدان
 نیم سیرای لایشبعون شبعاً قویا و زاهدان تاسد بالفتح رمق بفتحین

بقية الروح وجوانان تا طبق بر گیرند من بین ایدیه و پیران تا عرق بکنند
 اما قلندران چند انکم در معده بکسر العین و سکون جای نفس نمایند
 بفتح النونین و بر سفره دوزی کسر بکسر لیاة الاصلیة اسیر بند شکم را
 دوست نکیر و خواب ای لاینام اللیلین المتوالیین شبی زمعد منک
 ای مثل الحجر من ثقله الطعام شبی زد لستکی لعدم الطعام **حکمت** مشورت
 بازنان تباهست بمعنی و سخاوت با مفسدان کفاه **بیت** ترخم بر پلنک
 نیرد ندان وصف پلنک ستمکاری بود بر کوفستندان ای الشفقة علی الظالم
 ظلم علی الضعفاء **حکمت** هر گز دشمن در پیست ای کان بقدر علی قتله اگر
 نکشد بضم الکاف دشمن خویش است **بیت** سنک در دست و مار
 بر سر سنک ای الحجر اذا کان فی ذلک والحیة علی الحجر الاخر یجث یسهل
 قتله خیره بکسر الخاء المعجمة بمعنی ضعیف را بی حدی الیایین مصدیه
 بود بل فکر فاسد قیاس و در نک ای التوقف و کروهی بخلاف این مصلحت
 دیده اند و گفته اند در کشتن بنده ای الذین منسوبون الی القید
 والمراد بهم المجرسون ومن قال جمع بنده فقوله غفل و فی بعض النسخ بنده
 تأمل اولیترست حکم انکم اختیار با قیست توان کشت بالضم بمعنی کشتن
 و توان هشت بالکسر بمعنی هشتن یعنی ترک کردن اگر بی تأمل کشته شود محتمل
 که مصلحتی فوت شود که نذارک قتل ان ممنوع باشد **مشو** نیک سهلست ای
 اشد سهوله زنده بی جان کرد بمعنی کردن کشته را باز زنده نتوان کرد
 و لهذا شرط عقلست صبر تیر انداز و صف ترکیبی که چو رفت فاعله تیر انداز
 متعلق بقوله رفت نیابد باز ای مره اخرى **حکمت** حکمی که با جهال دافند
 ای یجمع معهم اتفاقا باید که عزت توقع ندارد فاتهم لایعرفون قدره

و جاهی که بزبان اوری و کثرة الکلام و طلاقة اللسان بر حکمی
غالباً بدعجب نیست که سنکست جوهری را می شکند **بیت** نه عجب ای
لین عجب کفر و ورود نفسش الضمیر راجع الی اول المصراع الاخير
اعنی عند لیسی غراب بسکون الباء مبتداء هم قفسش خبره و الجملة
صفة عند لیب و اعلم ان لفظ قفس بالسين فی آخره فارسی و بالصاد
عربی کما بینا فی الباب الخامس و من لم یعرف هذا التحقیق قال و یعرف
من هذا الکلام ان قفس آخره سین و قد ذکره الجوهری فی باب الصاد
قطعه که هنرمند ز او باش قد مر بیا نه فی حکایت دزدان عرب جفای
بیاء الوحده بیندای لو وصل الیه سوء ادب و مضرة نادر خویش نیارزد
بالهم و در هم ای منقبض و قد مر نشود قاعاه ضمیر هنرمند و ذکر فی مقام
التعلیل سنک بد کوهرا کر کاسه دزین شکند بکسر الشین و فتحی الکاف و التونة
قیمت سنک نیفزاید ای لایزداد قیمت الحجر و زر عطف علی سنک که
بفتح الکاف العربی ای ناقص نشود **حکمت** خرد مندی بیاء الوحده کرا که
در زمرة اجلاوف جمع جلفای جاف غلیظ الطبع و فی بعض النسخ
او باش سخن صورت نبندد و فی بعض النسخ به بندد و شکفت بکسر بین
بمعنی عجب مدار که اواز بر ببط بفتح الباء بین اوضم الثانیة کما مر
با غلبه دهل بضم تین بر نیاید ای لایواریر و لا یظهر فی مقابلة و بوی
عبیر بالباء بعد العین و الیاء بعدها و از کند بالکاف الفارسی الراجحة
الجنیثة سیرای التوم فروماندای معجز و یقع اخفض منه و من قال ای
مضمحل شود فقدانی بمعنی غیر معنی اللفظ **مشو** بلند اواز و صف ترکیبی
مبتداء فقول نادان صفت و قول کردن اراخت خبره کما یتم عن الاقدام

و من لم يعرف المتن قدم لفظ
 طبل و قال فی بیان تقدیم
 الکلام ای زیادت طبل غایب

والجمله که دانار ابی شرمی بینداخت یعنی قلب علیه غمی دانی که آهنگ
 حجازی حجاز اسم مقام من المقامات لانی عشر فرو ماند زیادت طبل غازی
 فقد مر طبل للشعر فقد اخطأ فی اللفظ والمعنی **حکمت** جواهر اگر در خلاف
 بکسر الخاء لفظ فارسی مراد فجر کباب افتد ای لو وقع فيه همان نیست
 کما کان و غبار اگر بر فلک رسد همچنان حسیس فان الشریف لا يتضعف
 بالوقوع فی المكان الادنی والحسیس لا يتشرف بالوصول الى المكان الاعلی
 استعداد ای قابلیت بی ترتب در نیست فلابد لشخص قابل من مرتب
 صالح و ترتب نامستعد ضایع ای من لم یکن له استعداد و صرف الترتیب
 الیه ضایع خاکسترای الرقاد اگر چه نسب عالی دارد که آتش جوهر
 علویست ولیکن چون بنفس خود هنری ندارد من کالات اصله باخا
 برابرست فالعبرة لیست بالاصل کما قال قیمت شکر بفتحین نه از فی است
 بفتح النون و سکون الیاء فان قیل القاعدة التي مرت فی وائل الکتاب
 تقتضی ان تکب است متصلا و تحذف الفه خطأ کما تحذف لفظا قلنا
 ترکت القاعدة ههنا لئلا یلبس بقوله نیست و الحق ان تلك القاعدة
 لا تراعى فی مواضع كثيرة لدفع الالتباس و وضوح القراءة للمبتدی
 که ان خاصیت وی است **مشوی** چو کفانرا اسم لابن نوح علیه السلام
 طبیعت بی هنر بود فکان من المفرقین پیمر مراد و پیغا بر زاد کی ای
 کونه ابن البتی قدرش ای مرتبه نیفزود مضارع منفی من افزودن
 و هو ههنا متعد هنر بنمای امر من نمایدن اگر داری مفعوله محذوف
 و هو ضمیر هنر نه کوه مرعوب جوهر و هو اصل الشی ای اظهر حسبک
 ان کان ولا تظهر حسبک کل از خارست و ابراهیم از از **حکمت**

مشک آنت که خود بیوید و نیظهر نفسه بکماله نه انکم عطار
بگوید بین المقصود بقوله دانا ای عالم چو طبله عطار است
خاموش هنر نمای بافعاله واحواله و نادان چو طبله غازیست
 بینه بقوله بلند او از میان تهی لا علم فی خوفه و یا قدر آری قد
 حریبان نه فی الباب الخامس و حاصل معناه بالترکی یراض سوز چاک
 و من اخطا هناك اخطا هنا حیث قال بمعنى فاسد الفکر و ذلك فکر
 فاسد **قطعه** عالم اندر میان جاهل را رهون مثلی بفتحین گفت
 اند صدیقان جمع صدیق بالکسر و التثنید شاهدی در میان کوراست
 ای محبوب بین العی مصحفی در سرای زندیقان جمع زندیق یراد به
 الملحدا ی لا یعرفون قدره و لا یعظمونه **حکمت** دوستی بیا، الوحدة
 را که عمری و المراد به زمان حمد و فراحتك بالجیم القادسی دریند کتایت
 عن التحصیل نشاید ای لا یلیق که بیکدم بیان دارند **بیت** سنگی چندان سال
 ای فی السنین المتعدده شود قاعله ضمیر سنگی لعل بآیه الهمة للوحدة
 زنهادر تابید نفسش بالفتحات الضمیر راجع الی لعل بآیه نشکنتی بسنک
 والمراد انه ینبغی للعاقل ان لا یضیع صدیقه الذي حصله فی الزمان الكثير
حکمت عقل در دست نفس چنان گرفتار است یعنی ان النفس غالبة
 علی العقل و هو مجوس فی بدنها که مرد عاجز در دست زن گریز فی بدامرة
 قوتیه فان کر بزجی بمعنی الطراد و التزکی و کثیر العرفان و القوی و الکبیر
 و من قصر علی الاولین اعتمادا علی ما فی البحر الغرائب فقد قصر و من
 الغرائب ته فتره بالقوی ثم حصر المعنی فی الاولین **بیت** در بکسر الراء
 خرجی بالباء المصدري یرسرای یا حادی البائین للوحده بر بندای

ای
 کوراست

اغلق باب السرور علی بیت که بانک زن از وی ای من ذلك البيت
 برآید ای بخرج بلند **حکمت** رای بی قوت بسکون الناء مکر و فسوست
 عطف تفسیری و قوت بی رای بسکون الیاء جهل و جنون **بیت**
 تمیز مجذوف احدي لیا یئین باید و تدبیر و عقل و انکه ملک الله بقوله
 که ملک و دولت نادان سلوح خودست **حکمت** جو انمردی که بخورد
 و بدهد ای یطهّدق بماله به از عایدی که روزه دارد و بنهد ای مسک
 و یخل هر که شهوت یرید بها اللذة از هر قبول خلق کرده است ای ترکا
 لیعد زاهد بین الناس و بصیر مقبولهم از شهوت حلال در شهوت
 حرام افتاده است فان طلب قول الخلق والعمل لاجلهم شرک خفی
 عابد که نه از بهر خدا گوشه ظرف نشیند ای بقعد فی زاویه بیجاره در
 ایینه تاریک جدید یعنی لایری فیہ شیئا **حکمت** اندک اندک خیلی
 لفظ فارسی مستعمل فی ترکی شود ای بصیر کثیراً و قطره قطره سیلی
 کردد بالکاف الفارسی یعنی آنان که دست قوت ندارند لیلون یتقام
 و القهر سنک خرده نم دارند تا بوقت فرصت و فی محله دمار بمعنی
 الانتقام کامراً از دماغ ظالم برارند **شعر** و قطر مبتداء علی قطر متعلق
 بقوله اذا التفقت واجتمعت نهر مبتداء الی نهر متعلق بقوله اذا اجتمعت
 وانضمت بحر خیره قوله اذا اجتمعت لتضمينه معنی انضمت عدی بالی
 ومن المثل السائر الحبة مع الحبة قبة و القطرة مع القطرة لجة كما قال
بیت اندک اندک بهم بفتحین شود بسیار ای بصیر کثیرا دانه
 است علم بالفتح والتشديد در انبار **حکمت** عالم را نشاید ای
 لا ینفع للعالم که سفاهت از عاجی بحلم در گذارند یتحمل و بصیر علی سفاهة

خبره و نهر

الجاهل که هر دو طرف را زیان دارد و بینهما بقوله هیت این که شود
 ای یتقص هیت العالم و جهل ان مستحکم **بیت** چو با سفله کو بیای
 الخطاب بلطف و خوشی با لیا، المصدري افزون گرددش کبر بکر
 الکاف العرقي و کردن کشتی **حکمت** معصیت از هر که صادر شود
 ناپسندست از هی خلاف الرحمن و اطاعة الشیطان و از علماء صادر شد
 ناپسند تر عالم بقوله که علم سلاح جنک شیطانست و هذا ظ و خداوند
 سلوح ای صاحب سلاح را چون یا سیری برندش مساری بیشتر
 بود **منشی** عاچی نادان پریشان روزگار مضمون هذا المصراع مبتدا
 برزدان شمنندنا پرهیزکار خبره کان ای عاچی نادان بنا بینای از راه
 اوفتاد و هو معذور وین ای دانشمندنا پرهیزکار دو چشمش بود
 و در جاه اوفتاد **حکمت** هر که در زندگی ناانش نخورد ای الناس و المراد
 انه لا یطعمهم چون بمیرد نامش نبرد ای لا یدکر و نه بالخیر **حکمت**
 یوسف علیہ السلام در خشک سالی مصر ای فی ذلک القحط سیر نخوردی
 ناگرستان فراموش نکند بل یکن من جملتم لذت نکور زن سیوه بکسر الباء
 الموحدة هی المرأة التي لا زوج لها راند لانهما محتاجة نه خطا وند میوه **منشی**
 انکم در راحت و تنعم زیست ماض من زیستن اوچه داند که حال کرسته
 چیست لانه حال در ماندگان کسی داند مرهون که باحوال خود فرو ماند
 بفتح التّون **قطع** ای که بر مرکب تازنده اسم فاعل من تاختن سواری
 بیا، الخطاب هیش بالضم مرادف هوش بل معصومنه بمعنی عقل دار
 ای اجمع عقلک خر خارکش بسکون الراد خارکش وصف ترکیبی و کسر
 الشین للاضافة سوخته صفة خارکش و من آورد بدله مسکین و قال

صفة ثانیة لقوله خرف قد اخطاء في الوزن والاعراب در آب و کلت
 بکسر الکاف الفا و یسی استی از خانه همسایه در ویش خواهی من
 خواستن کما پنج در روزن او می گذرد و دود دست ای لیس
 بدخان حکمت در ویش ضعیف حال بسکون الغاء واللام را در
 تنگی سال ای فی مضایقه القحط می رس که چونی بیاء الخطاب ای
 کیف حال مکر بشرط ان که مرهی بیاء الوحدة النوعیة بر ریشش
 بنی بالاحسان و معلومی بر ادب المال پیش او بیری بفتح الباء
 قطع خری که بینی و باری بکل ای فی الطین در افتاده تضعفه
 بدل ای بقلبک برو بفتح الباء اصله بر او شفقت کن و لیم و و فی
 بعض الشخ من بسترش ای ان لم تقدر علی استخلاصه ولی جورفتی
 و بر رسیدیش بفتح الباء الخطاب بعد الدال که چون بمعنی کیف افتاد
 فی الطین میان بیند جو مردان بکیر بکسر الکاف الفارسی امر من گرفت
 دم بضم الدال المهملة و تشدید المیم الوزن خرش المشین هتازانده
 للشعر حاکمت و چیز محال محقت احدها خوردن پیش بالباء العربی
 از روق مقسوم فی قسمه الله تعالی و الآخر ما ذکره بقوله و مردت
 پیش بالباء الفارسی از وقت معلوم یعنی قبل الاجل قطع قضا ذکر
 نشود ای لا یغیر قضاء الله تعالی و قدر ذکر هزار ناله واه مرهون بشکر
 یا بشکایت هذان متعلقان بر آید از دهنی بیاء الوحدة قرشته کر وکیل
 است بر خزانة باد و يقال ذلك الملك هو میکائیل چه غم خورد بمیرد بضم الباء
 و کسر المیم ای بنطفی چراغ پیره بالباء الفارسی و الراء بعد الباء زنی بیاء
 الوحدة و من لم یعرف الحق الصبیح ظنه بیوه و قال قد عرفت معناه

حکمت ای طالب روزی بمعنی الرزق بنشین که بخوری بیا الخطای
وای مطلوب اجل ای یا من یطلبه الاجل مروای لا تقر کم جان نبری فنجیز
قطعه جهد بالفتح والسكون وكسر الدال للاضافة رزق اركنى وكركنى
هما سياتن برساند بفتح التّون حداى عز وجل لقوله تعالى وما من
دابة فى الارض الا على الله رزقها وقد عرفت معنى لفظ دار واصل
لفظ دار فلا حاجة الى الاعداد روى بفتح الراء وكسر الواو وياء الخطاب
خطاب من رفتن بردها ن شیر وپلنک مرهون نخورندت مکر بروز
اجل فان قيل ما ذكره المصنف هنا يخالف لما سبق منه في حکایة مشت
رزق وهو رزق اگرچند بی کمان برسد شرط عقلت جستن از درها
کریه کس بی اجل نخواهد مرد تو مرود در دهان از درها قلنا معنى
ما ذكره او لا من البيت الاول ان طلب الرزق لاهل العقل والطلب
انما يفيد كثرة المال ولا يوجب كلة ای کون رزقا ومعنى ما ذكره هنا
من البيت الاول ان التوكل مندوب والرزق مفسوم يصل اليه ومعنى
ما ذكره سابقا من البيت الثاني ان القرار من المهلكة مأمور به لقوله
تعالى ولا تلقوا بأيديكم الى التهلكة ولان النبي عليه السلام فر من
الحائط المائل ومعنى ما ذكره ههنا من البيت الثاني ان الوقوع فى المهلكة
لا يوجب الموت بلا اجل وهذا هو التحقيق **حکمت** بنانهاده بفتح الباء
المصلة ای الشئ الذى لم يوضع لك فى التقدير الالهى دست نرسد
والسعى لا يعنى سببا فان قيل ما ذكره المصنف يخالف قوله
تعالى وان ليس للانسان الا ما سعى وان سعيه
سوف يرى قلنا الآية فى حق ثواب الاخرة او معناه

ليس لاحد ان يجعل ثواب عمله لغیره بل لكل احد ثواب عمله و في الآية وجوه
 والتحقيق ان السعي لا يغني بلا نقد به انتهى بل السعي لا يوجد بدونه و چیزی
 که نهاده است ای وضو الله بها هر جا که هست اینها قدر الله بها هر **سعی**
 شنیده که سکندر به رفت تا ظلمات کما سمعت قصته في آخر الباب الاول
 بچند محنت فیه لقوله به رفت و خورد ای شرب آنکه خورد بكون الرأ و
 الدال فیها و هو خضرة علیها السلام آب حیات فالنصب بصب **حکمت**
 صیاد در روزی در دجله و هو نه بغداد و ماهی نیکه و لعدم بعد به الله تعالى و ما
 می ن اجل در خشک نیکه **حکمت** مکن حریص در همه عالم می دود باله الین
 بینها و او مضایع من دویدن او در قفای رزق و اجل در قفای او و هو غافل
حکمت توانکه فاسق ملوخ ز راند و دست یعنی ان الغنی الفاسق کالمذلل
 ظل بالذهب و درویش صالح شاهد خاکی آلوده بیدان الفقیه الصالح کجوب
 خلط بالتراب این اشاره الی قوله درویش صالح دلق موسی و مرقع عاصم
 المفعول و آن اشاره الی قوله توانکه فاسق ریش فرعونست مرقع الی تنان
 بالجواهر شتی بنگارن جمع نیک روی بضم الی آدر فرخ با طیم او اطا یعنی سرور
 دارد یعنی ان شتی الاخیار متوجه الی السرور و النجاة و دولت بدان جمع بدست
 نشیب بالترک اینش دارد الی دولة الاشرار متوجه الی السفلی و الدلال **قطعه**
 هر که اجامه و دولتست بدان الی بسببه خاطر خسته درخواهد یافت کلمه در زاینه
 خبرش الضمیر راجع الی قوله هر که ان الی اخره که هیچ دولت و جوامع هر که
 و که بربیده بالآخره نخواهد یافت معناه بالترک بولس که کدر **حکمت** حدود از نعمت نمی نکا

بحسبست اذ به يذروا لنعمة الله من عباده ومردم كنساء را دشمن و هو الذي
 رزقه الله تعالى بفضله **قطعه** مردك بطاف التصفير و بيا، الوحدة خشك مغز
 يراد به الحود و در ادب مجلس رفته در پوستين يراد به المنة صاحب جام
 و اهل منصب كفتح ال خواجه كه توبد بختي بتقدير الله تعالى مردم نيكي بخت راجه
 كنما **بكر** الا تا كواهي بلا به حود و غلله بقوله كه ان بخت به كشته بفتح الخاف
 الفارسي حود در بلاست فان الحود يا كل صاحب لانتار تا كل نفسا ان لم توجه
 خطبا چه حاجت كه بهر دلي راجع ال حود دكنه بيا، الخطاب و شمل بيا،
 المصدرى كه او را چنان دشمن بيا، الوحدة يراد به الحود در قفاست بلفظ
 جوفه **حكت** تلميذ يراد به المرید و المتعلم تا اذ ادت ال لبس له صدق في الطلب
 عاشق زست فانه لا يصل مقصود و رونق يراد به السباح في معرفت ال
 لبس له عرفان مرغ في به بفتح اباء الفارسي و عالم في عمل در حست في به بفتح الغمة
 هنا و زاهد في علم خانه في در بفتح الباب **حكت** مراد از نزول قرآن ال احكام
 الالهية منه تحصيل سيرة خويست يعنى ان الذين بقراونه يحصلون السيرة
 المرضية نه نه نيل سور ما مكتوب ال لبس المراد مجرة انه بالبحر يدعى متعب
 ال المرجل الجاهل الذي يتعب بيا، بكسر الهمزة رفته است فانه يصل المنزل في
 العاقبة و عالم منها و ن في العمل سوار خفته فانه لا يمتد الى الطريق و لا يصل
 ال المقصود عاصي كه دست بهر دار داي للنفقة به از عابدى كه كبر بكسر الخاف
 العز في در **سرسين** سرهنگ قد مته بيا نه في او ايل الباب الاول لطيف خوي و دلا
 كلاهما وصفان لقوله سرهنگ بستر ز فقيه مردم از ار **حكت** يكي را كفتد عالم في عمل

وادع کتبه مانند ای بای شیخ به گفت به زبور در عمل فان العمل نتیجه العلم
 فالعلم الذي ليس له عمل كتحليل بلا عمل **ب** زبور در رشت نه مروت را
 کوله امر من گفتن باری چو عمل نمی دهی پیش من فان العلم الذي لا يعمل العمل
 الصالح قبيح والعالم الذي لا يعمل الطاعة بل يعمل المعصية اقلج منه اللهم انا
 نعوذ بكن من شرور انفسنا وسيئات اعمالنا **حکمت** مردنه مروت زست فان
 المروت من الرجولية وزامها طبع زمين ان قاطع الطريق **قطعه** ای بناموس
 ال للغيرة لا الحق كره جامه سپید و طاهر الذیل بهار بسكون النماء بئذ خلق
 ای لاجل حسن ظنهم فیدل قوله كره نامه سیاه ای کتاب اعماله اسود للأعمال
 اسود دست بسكون النماء كوتاه باید از دنیا بمان بضبطها منها ولا يمد ما اليها
 آستین چه دراز و چه كوتاه ای كون الكرم طويلا و قصيرا سنان و من لم يعرف الحق
 الموزون او رد بدل لفظ چه في الموضوعين لفظ خواص بالالف بعد الواو **حکمت**
 دو کس را حسرت از دل بدر نه ودان لا يخرج و بای تغابن از لعل بکسر الطاف
 الفارسي بهر نیاید بینهما بقوله یکن تاجر بیاء الوحدة کشتی بالطاف العون و الباء
 الاصلية شکسته وضاع ماله و دوح و ارج با قلندران شسته فانه يلزم التلاف
 ماله **قطعه** پیش درویشان بود خوشت مباح جزا شرط که نباشد در میان بسكون
 النون مالت سیل و مبدول یا حرف عطف هنا بمعن او مرو با یا را از رزق پیرهن
 ال لا تقا حب من قبيصة از رزق یا بکشتی بفتح الطاف العون امر من کشیدن بهر خلعان
 قدمه بپارنه ابواب السادس و من اخطا هناك اخطا هنا ايضا حيث قال
 كلمة مستعلة بمعن المال و الاسباب انكشت بیل بکسر النون صيغ معروف

ابن سید علی

ابن سید علی

يقال له بالترک وجود المعنى المراد انه لا تعاحب الفقراء وان صاحبهم اجعل لو نکل
 لكونهم وحا کک کک لهم ومن لم يعرف المراد قال ومن عادات السلف انهم يجعلون
 به علامة علم باب التبت بعد علم الحاتم والطرسة با مکن با پیلانان دوستیابیآ
 المصدر ل یا بنا کن خانه در خورد بیل لفظ در خورد کلمه واحده بمعنی الابق **نکته**
 خلعت سلطان که چه طریق ساجده خلعتان بضم طاء علم وزن عثمان جمع خلق
 بفتحی تن بعزت تر ان اعز منه وخوان بزرگان اگر چه نزدیک است و تقیبت خرد
 ابنان بفتح الهمزة وسكون النون والباء الموحدة بمعنی اطراب بلدن تر ان التمه
بین سرکه لغه مشتبه که بین الفارسی والترکی جند از دست رنج با سکون في الاصل
 والمجموع اسم لا يكتب ويحصل باستعمال اليد واضيف هنا الى قوله خویش و مر
 بمعنی البقل مطلق عطف علم المبتدأ بالترک خبر المبتدأ انان بکسر النون للاضافة ده خال
 هذا ايضا کلمه واحده بمعنی صاحب قریه و بیره بتخفيف الراء ولد الغنم وهو
 عطف علم قولان ومعنی البيت بالترک سرکه کند واکل امکندن دخی تره بکدر
 کوی استیکل امکندن دخی قوز یسندن **حکمت** خلاف ران صوابست ونقص عند
 اول الابواب قدمه مثل هذه الالفاظ في اوایل الکتاب داروان الدوا بکمان بقم الخاف
 الفارسی ان من غیر علم بحاله بقینا خوردن اذ قد يكون صار ایل قاتلا وراما ناری
 ال طریق الذي لم یزل کاروان رفتن عطف جمله علم جمله از امام مرشد محمد عز ال
 بشهید الراء نسبة الى الغزال علی عاق اهل خوارزم وخراسان فانهم یسبون
 الى العقصار فيقال القصارى والى العطار فيقال العطارى وقيل ان الزباء مخففة
 نسبة الى عزالة وهي بالتخفيف قرینة من قرن طوس بر سید ند بدین منزله وعلوم

چگونه رسیدن آن بآن وجه وصلت گفت بد آنچه ال سبب آنکه بود مهر چه نداشتیم
 از پیر سید آن تنگ و عار نداشتیم **قطعه** امید عافیت آنکه بود موافق عقل
 و بعضی نسخ طبع که بعضی را بطبیعت شناسی بکون التا و السی و صف
 ترکیبی بریده به الطیب الحاذق بنما **بیان** و الخطاب پیر سید من پیر سید من مهر چه
 ندان که ذل بالغم و التشدید پیر سید من مهر من دلیل را تو باشد بعذر دانایی
حکمت مهر آنچه دانی که مهر آینه ال البسته کما مری معلوم تو خواهد شد معناه
 بآنکه سنک معلوم کنی اوله که کور پیر سید من آن تعجیل مکن کما قبل السؤال ذل
 و لو این طریق که حکمت را زبان دارد ال استعجال السؤال فیما یعلم بلا سؤال ولا
 یقتضی ذلک ترک السؤال فیما لا یعلم فلا یناف ما نقله من الامام فالحکمة تاخیر السؤال
 فیما یعلم بدون **قطعه** چو لغمان دید اندر دست داود علیه السلام همی آهن بمجرع موم
 کرد و اصله معجزه حذف تا و ما للوزن پیر سید من ضمیمه الفاعل را جمع ال لغمان و ضمیر
 و ضمیر المفعول ال داود چه می سازن که دانست فاعله ضمیر لغمان که تا پیر سید من
 معلوم کرد و اصل هذا الكلام ما ذکره القاضی فی تفسیر قوله تعا و لقد ابتنا لغمان
 الحکمة حیث قال و من حکمة انه صبی داود شهید را و کان یسر الدرع فلم یسأل
 عنها فلما اتمها لبسها و قال نع لبوس اطرب انت **حکمت** از لوازم صحبت ال
 المعاجبة یکی آنست که خانه پیر و ازی مشتق من پیر و داختن و قد عرفت معانی
 و المراد منها خلوص من الغیر تا با خانه خدای ال صاحب البیت در سازن خطاب
 من ساخنت و المراد به الانتظام و الموافقة و من لم یعرف المعنی المراد سکت
 و البیان و طیفه الشارح **قطعه** حکایت لکمه را مقدره بر مزاج مستع کوی

صاحب آیه اوله حکمت
 ال کجی از زبان آیه

این سید علی

اینما التکلم که دای که دارد فاعله ضمیه منع با تو می بیاید الوحدت هر آن عاقل
که با مجنون نشیند و بیاضیه نگوید مضارع منفی جز حدیث روی یلم **حکمت**
هر که با بدان نشیند و بیاضیه اگر چه طبیعت ایشان تکیه و بالموافقیه فی العمل لیکن
بطریق ایشان مترجم علی صبغه الفعول کرده و چنانکه اگر شخصی بجزا باشد و با
دور الحارین رود بنماز کردن فی نفس الامر مشوب شود بجز خوردن فی اعتقاد
الناس **مثنوی** رقم بغفتی بین بعض الخط بر خود بنماید ای اثبت و قررت
جهلک و من قال فی شرحه ای امضیت و قررت محاکم بشحق ان یقال فی حق
هذا الکلام که نادان را بصحبت بر که نیک بضم الحاف الفارسیه طلب کرده و
زدانایان جمع دانایان و فی بعض النسخ زدانایان یکی پند لاجل الصحبه مر القصد
و فی النسخه الاخری مر افرمود با نادان میبوند ای لا تصاحب ولا تتخلط مع جاهل
که کردانی عصره خریب باشد بصحبت و کردای ابله نیز بیاضیه اطلب فی
المواضع الاربعه اذ الصحبه مؤثره **حکمت** حکم شتر چنانکه معلومست بینه
بقوله اگر طفل بیاض الوحدت مکرر شد بغفتی ای هو الزمان و الضمیر راجع الی شتر
بکره و صدق سنکلی بر د بضم الاول و فتح الثانی فاعله ضمیه طفلی کرده و بالکاف الفارسیه
از من متابع او پیچید مضارع منفی من بچیدن اما اگر در ماله شتر که
هونناک ای الخوف پیش آید که موجب هلاک باشد فاعله ضمیه در و طفل بنماید
باینکه المصدر انجا خواهد رفتن زماح از گفتی بغفتی و الضمیر راجع الی طفلی
در کلام مضارع من کسانند و دیگر مطاوعت ای موافقت نکند علیه بقوله
که منطاح در شتر ای فی وقت الحشونه ملاطفه مفاعله من اللطف مذمونه

و غیر

و غیر معقول و گفته اند که دشمن بلا طفت دوست نکرده و گاهی قیل **بیت** مهر اندکجه
 مهر بار ارتور دی فهرن اغیار و دشمن اولنج مکارا حق ایلنه مدارا بلکه طبع زیاده
 کند **قطعه** کسی که لطف کند بانو خاکی بایش باشد آن لطف در مقابلته اشده
 و که خلاف کند در دو چشمتی الضمیر المصراعین راجع الی کسی آکنی بالمد
 و فتح الطاف الفارسی و سکون النون امر من اکندن بالترکی و در مرق خاکی
 مفعول الامر سخی بلطف و کرم باد رشت خون بکون التاء و الیا و بکون التاء
 که ترکی خورده بکون الطاف العریة نکرده و بزم سومان باستر که دوری و ایله
 پاک **حکمت** مهر که در میان سخی و بکران افتد آن بفتح الكلام قبل ان بسکت
 المتکلمون الحاضرون تأملیه فصلی بدانند آن غرضه اظهار الفضل پایه جهلش
 بشناسند قدمه هذا المضمون فی الباب الرابع فی الطایفه التي اولایک را از حکما شرح
قطعه ند مده مده و شو شمن بکون الدال جواب مده مده مکرانکه کز و سوال کتد
 اذ کثرة الكلام مذموم که چه بر حق بود مزاج سخی للفاعل حمل دعویش بکسر
 الواو و سکون الیا بهر حال کتد اذ انکلم بغير تقرب **حکمت** ریش بیالو حق
 اندرون جامه فی موضع مسنور داشتم حضرت شیخ رحمه الله علیه قد علم ان را جراحه
 مهر روز بهر سیدی که ریشت چو نیست کبف جراحه و بهر سیدی که کجاست
 داشتم بالفراسته که از آن احراز میکند که ذکر مهر عضوی روا باشد اذ ذکر
 العورة الغلیظة قبیح و خردمند آن گفته اند مهر که سخی سخی الی لیل شخصه
 لا یزین لکلامه از جوابش بهر تجد **قطعه** تا نیک ندان بالنون النافیه که سخی عین
 صوابست مده مده باید که بگفتن و من از هم ان من الانضاج نکشای بیالو حکما

الا ينبغي ان لا تفتح فاك لتستلم كراهي ودر بند عاين ال لوتستلم
 صادق وبتق مجوسا به را نكه دروغت التاء الخطاب وهد از بندر مابى والماد
 ان الصدق اولى وان نزع الضمير علم النفس القائل واما جواز الكذب فانما هو
 لتخليص الغير فاذا عرف المراد فلا يرد ما قيل ان هذا يجب ظاهره بناقض ما
 سبق من قوله دروغ مصلحت آمينه به از راست فتنه انگيز علم ان ما ذكره المص
 من ليس من قبيل راست فتنه انگيز **حکمت** دروغ گفتن مبتدا بضررت لازم
 متعلق بقوله مانه مضارع من ما شئت خبر مبتدا واللازم هو الثابت يقال
 صار الشئ ضربة لازب وهو افصح من ضربة لازم والمعنى ان الكذب يشا به الضرب
 الثابت جراحه كذا كراهت درست شود نشان بماند بفتح الباء وفتح النون
 مضارع من مانه يعنى ان ان الكذب يبق وسوء الظن من قائله لا يرفع چون
 برادران يوسف وحم كه بدروغى موسوم من الوسم شدة لقولهم الحكه الذيب به راست
 گفتن ایشان نیز اعتماد مانه بفتح النون الاول وسكون التانيه ما فى منق من مانق
 قال الله تعالى حكاية عما قاله يعقوب وحم لابنائه بل سولت لكم انفسكم امر افقر قيل
قطع كس را كه عادت بود راسته باباء المصدر قى خطا كه كند و كذا رند ان ال **قطع**
 ببالون به وكر ناموران صاحب الاسم يعنى مشهور شد بنا راسته والكذب ذكر است
 باورند ان لا يصدقون القول الصحيح از واصل **قطع** دروغى تكبيره صاحب
 دلان مرمون به انكس كه پيوسته گفتن راست وان وقع منه الكذب يحملون
 على الخطا وكر مشهور شد بنا راسته بحيث يقع منه الصدق نادرا كراهت كويد
 نو كويد خطاست ومن او رد بدل المصراع كراهت كويد بكويند خطاست

ابن سید علی علم

ابن سید علی علم

فقد ذهب علم عادته في اخلال الوزن وليس بخطا منه كالايجني **حکمت** اجعلها
متبدا بانفاق ال بائناق السكاه العقلاء آدميست خبره واذل موجودات سكل
لما اول في الاعراب و بانفاق حرد منه ان ثابت سكل حق شناس وصف تر كيتي به
از آدمي تا سپاس ال غير شا که **قطعه** سكل را لعمه دهر کز فراموشی مرهون نگر و ال
لا يصير اللغه منسية عند کمر از صد نوبتش سكل فانه لا يکفر النعمه و کمر عمر لاقه
عرفت المرامنه نواری خطاب من نواختن و من قال في شرحه لو غلقت فخذ الخطا
سفله را قد مره بيا نه لفظا ومعنى في الباب الاول في الطحاية اولها یکی از پادشاهان
پشتين الخ و في هذا الباب و فتره هتا بقوله بجلا فام يصب بکمره بفتح الباء الفله
جيرة و في بعض النسخ تنقل آيد با تو در جنگل **حکمت** از نفس پرور بكون النفا و
السين والرائين وصف تر کيتي ضروري بالياء المصدر بالتره که منه لوکل بنايد فان جل
متممة مصروف اليها و نه ضروري را بالفتح والسكون ثايد **بيت** مکن رحم بر کاو
بالخاف الفارسه بسيار يا غلظه بقوله که بسيار خست بسكون الراء و فتم الخطا
وصف تر کيتي و بسيار خوار و وصف تر کيتي ايضا والمعنى بالتره که چوق يا تجي و چوق
ييجي **در بکر** چو کاوان مثل البقره ارهه بايدت التاء للخطاب فتره کلي بالياء المصدر مفعول
بايد چوخره ال مثل الخارنق مفعول و هي بجور کسان جمع کس و در دهی بقاء الخطاب
فان اسمن لا يكون الا بکثرة العلق ولا يحصل ذلك الا بتحمل المشاق والادى من الناس
حکمت دراجبل آمن است که فرزند آدم اگر تو انکري دهمن ال لو اجعلک غنيا
از مني مشغول شوی بال ال تنس ذکرک و اگر در ویش کشمت التاء للخطاب في الموضعين
تکدل شين بحال للفرقه ولا تشغل ايضا بدکري پس خداون ذکر من کجا بان ال اين

ابن سيد علی

خوار

اشتیکی منکر که ذکر داور را حاکم نیست فاعل حاکم مطلقا از حاکم تو هیچ حکم بالاتر
نیست و لهذا آنرا که نور مهربانی بایا، المصدری کنی آن تر شده است بمقتضای الطاف العارفین
نشود و بعضی نسخ آنرا که نور دهنی کم نشود و آنرا که تو کم کنی روبرای هر شد
نیست و فی البیت تلخیص احوال و احوال من یکدیگر اندک فلامضی له و من یضلل فلاما دی **بیت**
که ای یکن آجام بجای آخر کلام به از پادشاه بد فرجام و هو مثل الخاتم لفظا و معنی **بیت**
حقایق، الوحد که پیش بفتحین و الشین ضمیر ای غم من عقبه شادمانی بهی ای
تاخذ العزم و نجد به از شادی بکنه ایاء المصدری که پیش بفتحین ایضا غم خود
قبلیه ترجمه **بیت** شول غصه که اردیجی انک اوله سروری یکدر شوف حدن کم اوله
غم عقیده **مکت** زمین را از آسمان شاد رست انبار بکس النون اسم طایفه و المراء
به صا المظالمین و آسمان را از زمین خبر ذکره مقام التعلیل اظهر المشهور کل
اناء بترشح باقیه ترشح الاناء و رشح خرج حافیه قلیلا قلیلا **بیت** کثرت اناء الواحه
علم حرف شرط للخطاب خود من آمدنا سرا و ارادة تشبیه نو خود یکن خویش
از دست مکه **مکت** حقیقا بیندای المعاصی و می پوشد و سینه مهمایه
نمی بیند و می خروشد مضارع من خروشدن با ترک جمله ابلک و کور کور کور کنی و شادی
ایله جعفر مق **بیت** نعوذ بالله که خلق ان الناس غیب دان و صف تر کیتی بودی
بیاء الخطاب کسی بحال خود دان در حال نفه و خلوت و من لم یعرف المعنی قال
ان بسبب حال نفه از دست کسی نباشد **مکت** نرا از معدن بکمال
بلان بالطاف العرف لفظ فارسی مراد معدن و اما قال بلان کنندن بسبب قله
بجای کنندن و من لم یعرف هنک المناسبة قال و اما قال بلان تفننا و حذرا عن التکمل

نور

نور

بدر آید الی آخره بحرف المحدث واز دست بخیل بجان کندن بر نیاید **قطعه** دوستان
 جمع دون بمعنی الخبیث خوردن اموالهم وکوشش دارند یعنی توقعون الاکل بعد
 مدتها گویند امید به که خورده الی رجاء الاکل اولی من الماکول فانه لیس رواجینه
 و بعد الفیة جسمانیة روزی فی یوم من الايام یعنی بطاح بکسر الجیم مضاعفاً و دشمن
 علم مرام عدو ما زور ماند مفعول بینی و خاک را جرقه عطش علی قوله زرمان
 الی الرجل الذی هو کثیر التراب الذی هو اصل الدرهم و الدینار صار متبناً لهذا
 هو السموء من الاساتنة و الملازم للطبیعة و من صحت اللفظ بغير ما ذکرناه و بین
 المعنی بقوله و المعنی روزی یعنی دشمن را زرماند و مراد حال کونه بجاک آل الود
 فقد بعد عن المعنی الصحیح الصریح **حکمت** مهر که بزیر دستا جمع زیر دست
 و هو من قبیل الوصف الترمکبیتی بنحشا بدله من لایهم جم علم الذین تحت بند جوار
 بفتح الجیم زیر دستان بفتحی الیاء المعجمة و الباء الموحدة که قمار آید الی بصیر
 مبتدئ بظلم الذین ایدیم فوق بند و المراد من لایهم جم الضعفاء یصیر مقروراً
 فی ایدی الاقویاء **بیت** نه السفی مصروفی تمام الیبت مهر باز و بمعنی عضه که در دل
 قوتی هست و صف باز و بگردی بایا، المصدری عاجزانه بشکند بفتح النون
 دست مفعول بشکند ضعیفاً نه امکان به دل علم قلوبهم که ندلیا، الموحدة
 الی مضرة که در مانع خطاب من مانند الی تقع و تعجز بجور زور مندن و صف
 ترمکبیتی بمعنی القوت و الیاء الموحدة **حکمت** خافل چون خلاف بیند و بعض
 النسخ دید که در میا آید علم صیغه المضارع و فی النسخة الاخری آمد
 علم صیغه الماضي مجهد بکسر الیاء، الصلة و ففتحی الجیم و الیاء الیثبت من البین

والایکث في محل الخلاف والحرب وجون صلح پسند لکن بکسر الخاف الفارسی
بنه که انجا ای موضع الخلاف سلامت در کمر است بمعنی کنار است و قد وجد
ذلک في بعض النسخ واینها ای محل الصلح حلالت و در میان **حکمت** مقام را
ای لکن یلعب بالنزد علی سیر فی القیام کثرت می باید و لیکن سه یکی می آید ال
المراح لایحصل علی التوامح **بیت** هزار بار الالف مترقا چرا که الالف المرحی خوشتر
از میدان در حق الغرض و لیکن اسب ندارد بدست خویشی عناق **حکمت** در پیش
در مناجات می گفت یا رب بر بدان رحمت کن که بهر نیکیان خود رحمت کن که ده که
ایست نه اینک افریند فالقصد من المناجات انه یبغی لاهل الکرم ان یرحموا
المجرمین المنکسرین و لهذا قال اول کس که علم بغنی بنی بر جامه و انگشتری در
دست نهاد چشید بود گفتندش چرا همه زینت و آرایش را بیک داد و فضل
بسکون التادیه را راست راست خبر و اجله حالیه یعنی و الحال ان الفیله
لطرف الیهین گفت راست را راسته بایا و المصدی فاست الایکفیه **قطع**
فریدون گفت نقاشان چین را ال امر هم که پیرامون مرادف پیرامون و کلامها
بایا الفارسی بمعنی حوالی الشیء خلاصه میطلق علی معین بالترک اوتاع
و قرء او بدوزند مضارع من دوختن بدان جمع بدرائی دارای مرد و شیاری هم
الکاء و قد مره بیان مرتب که نیکیان خود بزرگ و نیکی روزند مجوز فی النظم مالا یجوز
فی غیره و الا فالنقدیر بزرگ است و نیکی روزند **حکمت** بزرگ بیاء الوصوة
را کشف مقول القول هذا اعنی با چندین فضیلت که دست راست دارد و جای چرا
در دست چپ می کشد گفت فاعل ضمیر بزرگ ندان و فی بعض النسخ ندانست

که همیشه اهل فضل محروم باشند **بیت** آنکه حظ باجاء الممثلة والطاء البعثة
 المستدرة بجمع النصب آفرید و روزی بجمع رزق و بخت الی دوت با فضیلت
 همی و هدیانت و الا بجمعها فی شش **حکایت** نصیحت پادشاهان اکبر معاف
 الی مفعول که گفتنستم کسی را که است که بیجای خوف میزدند یا امید زرد
شعری موقد اسم فاعل من التوجید چه مدیای زینری خطاب مندر یحتمل زرش
 اخر الضمیر للوزن و موضع پای چه شمشیر هندی کنی بکسر تن و یا، الخطاب
 بر سرش آن است و بیان یعنی لا قدر عند المال اصلا و لا مبالاة له من السیف
 قطعاً و هر احمش بکسر الاء و فتح الراء و السیف المملکت اسم بالنزک قورقو
 و من قال انه اسم مصدر الی هر اسیدن یعنی تر سیدن فقد نقول و الضمیر لاجع
 الی الموقد بنا شد ز کس بل رجاء و خوف من الله که بر نیست بحدق الف
 این فی اللفظ للوزن و فی الحظ للتحقیق بنیاد تو حید بس **حکایت** پادشاه
 مبتداء از بهر دفع استلما راست خبره فان له قوتاً قاهرة يدفعهم بها و شخه
 مبتداء او عطف علی پادشاه بهر الی خون خوران خبره او عطف علی الخبر
 فانه یاخذ الذین یقتلون الناس و یجرحونهم و قاضی مصلحت جوی وصف
 تر کسب مضاف الی طاران الی برید اصلاح السراق و کلمه است مفعول فی
 الموضعین و اما حذف لقاعدة الاسجاع و من لم يعرف القاعد قال
 و الی رابطه محذوفه الی مصلحت جوی طاران است هرگز دو خصم بکسر المیم راضی
 پیشین قاضی تر و ندان اخصان اللذان هم را ضیان بالحق لایذمیان الی القاضی
 للخصومة و فی بعض النسخ هرگز دو خصم بکون المیم از پیش قاضی راضی

امید
 از قاضی

از قاضی

سرود و یوتید الاول قوله قطع جیو حق مثل ثمن المینع و بدل الاجان و غیره معا به
 ای علم وجه الیقین و ای که می یاید داد الی يجب ادا و ای مال الحق بلطف به
 ای ادا و مال بلطف او و که بکنک آوری بایا بالمصدر و و دشکی عطف علیه و الیاء
 که لکن ای من ادا شد بها و من لم یعرف المعنی المراد قال بیا الخطاب فی آوری و دشکی
 و قال و قد یقال معناه بلطف به که بکنک آوری دادی و و دشکی دادی بایا بین
 المصدر بین الداخلیین علم الوصفین السکریین فیها فخرج اگر نگذار دای
 لا یؤدی به کسی فاعله بطیبت نفس الطیبة بکسر الطاء مصدر طاب بغير ازو
 بستانند مرد سر مشک بغم مردان سر مشکیان و الاثر اذ لشعر
 کسی را دندان بنهش کند بغم الحاف العرنه لفظ فارسی بغم غیر الصارح
 الی الخلیل فی اطلاق علم غیره لا لطبع و السن بطریق الاستعارة که در مکرم
 قاضی را بشیرینی قاضی که بر شوت بخورد پنج خیار فیه لطیف ثابت
 کند الی حکم از مهر تو بفتح الال و سکون الراء خربزه را را الی المبطی لیا
 حکایات بناسب ذکر ما فی هذا المحل و لکن لا شریعت فی شعره لکستان آوری
 بعضی الحکایات فی اشعار ابیان منفع منه بعضی اطلاق قائلان السهر یكون
 کثیر ابورث الملأل و لهذا ترکت ایراد الحکایات فجه پیر از نابهار
 ایراد به الزنا بقرینه المقام چه کند که توبه نکند فانه لا رغبة لهما معنها و شحنة
 معروف از مردم آزاری اذ لا ولاية له علم الناس جوان مبتدا و کسر النون
 للاضافة کوثر نشین و صف تر کبیتی میتر در راه خداست بالاضافات خبره
 که پیر خود بسکون الراء و الال نتواند زکوشه بر خاست جوان است

و في بعض النسخ سخن می باید که از مشهور بهر مبرور و در قول في الحديث القوي
 الثابت التائب التارك الشهوة لاجل بمنزلة ملائكة بهر دست رغبت
 بكون التائب را خود آلت بهر می خیزد حکمی را بهر رسیدند که چندین
 درخت نامور قد مرتبانه بعید او قریب او من فتره و من فتره کن بغير معناه
 بقوله مشهور و نامدار فقد صار نامور في النسيان و الاكثر انما هو ان
 است بلند و بهر و منه قد صحی اهل اللغة بالضم والفتح بمعنى الخمر والقول و
 من لم يعرف التحقيق قال وهذا مثل قولهم دولتمند و حاجتمند و اما زيد الواد
 للبيان في المعنى هذا الملامه على ان ما ذكره كلام من عند نفسه هیچ یکی را آزاد
 نخواهند مگر سرور را که ثم ندارد درین چه حکمت است هذا المجموع سوال گفت فاعلم
 ضمیر حکیمی هر یکی را من الاشجار دخل قد عرف معناه مفضلا و من فتره بقوله
 الا لطيف فقد ذهب الى وطيفه وعادته من تفسير اللفظ بغير معناه من عند
 نفسه معینست و وفق معلوم هذا ليس بخلق بل اكثر في كماله هو وجوده ان دخل
 تارة اند و كماله بعد ان بهر ممره بالفارسیین بالستره صولتها و سرور هیچ
 ازین چیزی نیست فانه لا دخل له ولا صرف و انه لا يفرح على ما حصل ولا يبع على
 ما ضاع درهم و قرن تارة است اذا تفاوت له بالآل و الذهب و این صفت
 آزاد گانست فانهم لا يتعلقون بالدينا و لا بالمال و لا بالراح و ما انی بهر آنچه
 می گردد دل منه ان لا يتعلق قلبك على الغاية که دجله بسع مرهون پس از
 خلیفه بخواند که در بغداد معناه بالستره خلیفه دن صکن که که بغداد و
 کمرت زدست تقدیر السلام که در دست بهر آید چو نخل باشد که بهر فان جمیع اجزائه

انما هو

انما هو

انما هو

مشفع به ورت ز دست کمال اول و من قال یعنی و کز دست فقده شری مستحق
 غنا الشری کما تکر شری المحتاج الی الشری فی مواضع متعدده نیاید چو
 سر و باشن آزاد و اخته الفقر لستة فی حکمت دو کس مرده بقیع المیم
 و تحتر به دند لعدم اشتغالها بالمالها انکه داشت من المال و محو رد و بقیع
 و انکه دانست عن العلوح و نکره الی لم یعمل بمقتضی علمه بیت کس نیستد
 بخیل فاضل را مرهون که نه در عیب لغتشن کوشد معنایا بالنه که کس مره
 فاضل را مرهون بخیل که انک عین سوبیکه دور شمر یعنی ان البخیل و
 لو کان فاضلا بذمه الناس بخله و من لم یعرف المعنی الصحیح اکثر اللطام
 بالالفاظ الفارسیة اولاً و العربیة ثانیاً و لم یأت بالمعنی المراد و رکتی
 دو صد کنه دار مرهون کس مش غیباً و پوشدای کس مره بسته عیوب جدا
 و من دأب المصنفین انهم قد یذکرون فی آخر تألیفاتهم خاتمة
 یختمون بها کما ینکون المقدمة فی اولها و یابلیغ المص آخر کتابه عنوان
 بالخاتمة فقال تمام شد کتاب گلستان باعالمه الملک المنان و الله المستعان
 الی الذل یطلب منه العون درین جمله کلام ابتداء الی فی هین الابواب الثمانية
 چنانکه رسم ای عادت مؤلفانست از شعر متقدمان بطریق استعاره
 الی طلب العاریة تلفیق التلیق بمعنی الضم و جعل الشیء تابعاً لشیء آخر
 نرفت الی لم یقع و المعنی المراد الی ما در جث فی ابواب هذا الكتاب
 من اشعار المتقدمین شیئاً کما هو عاقبة الموالفین یعنی ان جمیع ما فی هذا
 الكتاب نتایج فکره و تفایض اشعاری بیت کهن بقیعین خرد و خویش

بهر سخن و اگر ادعای اصلاح باشد بقدری که این کتاب مثل الباس اطلق
 فاصححه بفتح اشعار الفارسیة بالمواضع المتعددة وقد حوت الاشارة
 الى ان بعض الاشعار العربية والفارسية المذكورة في هذا الكتاب من اشعار
 المصنوعين منه قبل تأليف الكتاب به ازجاء عاریت خواستگار من
 الغیر غالب گفتار سعدی الی اکثر کلامه طرب انگیزه و صفت ترکیبی و طبیعت
 آمیز بکسر الطاء قد مره قریباً و صفت ترکیبی ایضا و کونه نظراً را بدین مکتب
 بسبب اللطایف زبان اطمن در از که دو قائلین که مغر مبتدا و کسر الزاؤه
 للاضافة و ما فی بسكون الغین بهیون بهیون الی تفصیله و دو د چراغ کمال اول
 به قابل خوردن و تحمل الازی بلا فایده کار خردمندان نیست خبر مبتدا یعنی
 انهم عدوا سعی المصنوعین و سغراً و قالوا ان الاجرة و المشقة تألیف مثل
 هذا الكتاب لا یصدر عن العقلاء فاشارة المصنوعین الی جوابهم بقوله ولیکن بهیون
 روشن صاحب دلان که روی سخن الی توجه در ایشانست انکشی طبیعت
 معهم لامع الجلال الحاد و بهیون مانند متعلق بقوله بهیون اما که در باقیم
 و الحمد التثنیة کامة موعظی شایخ در سبک بالکسر لفظ عبارت کشیده
 است و الحق ان الامر كذلك و داروی تلخ نصیحت بالاضافة بشهد نظرافت به
 آمیز ختمه بین وجهه بقوله تا طبع مخاطب ملول نشود بالموعظة العسرة فان
 الحق مره و از دولت قبول محروم مانند بفتح النون ما نصیحت بجای
 خود که در معنی بالکسر که به نصیحت کند و بیرنگ ایلدک اذا عرفت المعنی
 فلفظ جای پس بفتح و قول من قال جای مع کامة مره ارام مع کامة مره ارام

این سخن

لا يرى بيا والوحدة درین الی فی النصیح بسر یفتحتین به دریم الی صرفنا الزمان من
العمر به واثمناء به کمر نیاید فاعله ضمیمه نصیحین بکوشش رغبت کس من المستعین
به رسولان بیان مراد فی پیغام باشد بس والواجب علی المرسل هو ابلاغ
یا ناظر اقیه الی الکتاب سئل الله تعالی مرجمه مرهون علی المص و استغفر
عطف علی قوله سل لکاتبه شارح الفقیر و اطلب لنفسک من خیر ترید
الترید من بعد ذلک اطلب لنفسک اطلب غفرانا لصاحبه اعلم انما
الناظر فی شرحی هذا ان الشارح الاول قد بذل جهدا فی شرحه و ان اخطا
فی مواضع کثیرة و قد انتهت علی مواضع الخطا و اوردت الصور
و بالغت فی رقة باللطایف لان کلمات موضع الفرة

غفر الله له و له و لیسایه المسکین فی شرح
کلمات فی آخر ربيع الآخر سنة

سبع و خمسين و تسع

فی بلدة احاسیه حید

عذ البلیة و تم

کتابته فی آخر

ذل القعد

سنة احد

و ستین و تسع کتبه الفقیر سروری الحقیق بالافلام المختلفة

بیک طرف ایک داخلہ
مازی الحیدرہ میں اللہ
قوی قلم یلینز تعمیر
ظہور ایلم

عسل
اولم

